

Erkki Rahkonen

**"JOS LAINSÄÄDÄNTÖ ON ... PUUTTEELLINEN
TAI OSOITTAUTUU TEHOTTOMAKSI..":**

**Tasavallan suojelulain ja muiden vuoden 1930 ns. kommunistilakien
säättämispöytäkirjat.**

**Suomen historian pro-gradutyö
Jyväskylän yliopisto kevätlukukausi
1998.**

SISÄLTÖ:

1. JOHDANTO.....	2
1.1. Tutkimustehtävä: Mitä olivat kommunistilait?.....	2
1.2. Kommunismin vastaisen liikehännän selitysmallit.....	5
2. KOMMUNISMIN VASTAISTEN LAKIESITYSTEN TAUSTATEKIJÄT.....	10
2.1. Äärivasemmiston toiminta 1920-luvun Suomessa.....	10
2.2. Kasvava kommunismivastaisuus.....	12
2.3. Ajatus tasavallan suojelulaista nousee esiin.....	16
2.4. Lisääntyvät lainsäädännön muutosvaatimukset.....	25
3. TAHDON RIEMUVOITTO: PAINOSTUSPOLITIikka KESÄLLÄ 1930.....	29
3.1. Vaasan tapahtumat sanomalehdistön näkökulmasta.....	29
3.2. Kommunistilehtien lakkauttaminen ja eduskunnan kutsuminen koolle..	35
3.3. Talonpoikaismarssi: uhka parlamentaariseen lainsäädäntötyölle?.....	38
4. EDUSKUNNAN KOKOONTUMINEN 1.7. 1930.....	45
4.1. Hallituksen vaihdos.....	45
4.2. Svinhufvudin hallituksen alkuvaikeudet.....	53
5. KOMMUNISMIN VASTAISET LAKIESITYKSET.....	56
5.1. Valmistelu.....	56
5.2. Tasavallan suojelulaki.....	58
5.3. Valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien muutokset.....	59
5.4. Painovapaus- ja rikoslain muutokset.....	61
5.5. Lapuanliikkeen kilpailevat ehdotukset.....	62
6. PUOLUEIDEN SUHTAUTUMINEN ESITYKSIIN.....	64
7. LAKIESITYSTEN EDUSKUNTAKÄSITTELY.....	72
7.1. Lähetekeskustelu.....	72
7.1.1. Alkuasetelma.....	72
7.1.2. Perustelut lakiesitysten hyväksymiselle.....	73
7.1.3. Vastustajien näkemykset.....	76
7.2. Lähetekeskustelusta eduskunnan hajoitukseen.....	79
7.2.1. Tasavallan suojelulain valiokuntakäsittely.....	79
7.2.2. Taistelu Kivimäen linjasta.....	81
7.2.3. Lakiesitysten kolmas käsittely.....	89
7.2.4. Eduskunnan hajoitus.....	93

8. VUODEN 1930 POIKKEUKSELLISET VAALIT.....94

8.1. Lakiesitysten kannattajien vaalivalmistelut.....94

8.1.1. Suunnitelmat porvarillisesta vaaliliitosta.....94

8.1.2. Ajatuksen saama vastaanotto.....100

8.1.3. Vaaliliittojen toteutuminen.....108

8.2. Vaalien vapaus.....110

8.2.1. Vaalirauha vaarassa.....110

8.2.2. Hallituksen toimet tilanteen rauhoittamiseksi.....119

8.3. Vaalitulos ja sen merkitys.....124

9. LEPÄÄMÄSSÄ OLLEIDEN LAKIESITYSTEN HYVÄKSYMINEN.....128

10. YHTEENVETO.....138

LÄHDELUETTELO.....141

LIITE

1. Johdanto.

1.1. Tutkimustehtävä: Mitä olivat kommunistilait?

Kommunistilaeilla on yleensä tarkoitettu vuonna 1930 säädettyjä *tasavallan suojelulakia, sotatilalakeja, painovapaus- ja rikoslain muutoksia ja valtiopäiväjärjestyksen, vaalilakien ja kunnallislakien* muutoksia. Nämä lakiesitykset olivat nimenomaan niitä, jotka hallitus antoi voimakkaan ulkoparlamentaarisien painostuksien jälkeen heinäkuun alussa 1930 eduskunnan käsiteltäviksi.¹ Sotatilalain pitäminen kommunistilakina on kylläkin tulkinnan varaista, sillä se oli peräisin jo 1920-luvun alkupuolelta. Osa mainituista lakiesityksistä oli ollut esillä eduskunnassa jo aikaisemminkin, mutta ne olivat tulleet silloin hylätyiksi.² Näiden lakiesitysten lisäksi oli olemassa muitakin esityksiä, joiden voidaan katsoa suuntautuneen kommunismia vastaan. Vuoden 1929 toisilla valtiopäivillä oli esim. hyväksytty laki yhdistyslain muutoksesta.³ Kaikkia näitä lakeja kuitenkin yhdistää erityisesti se seikka, että ne pyrkivät saamaan aikaan rajoituksia hallitusmuodossa määriteltyihin perusoikeuksiin.

Tässä tutkielmassa tarkastelun pääasiallisena kohteena ovat heinäkuussa 1930 kokoontuneille ylimääräisille valtiopäiville annetut kolme lakiesitystä. Sotatilalaki on tarkoituksella jätetty käsittelyn ulkopuolelle, koska se oli ollut esillä useita kertoja 1920-luvun aikana ja ei siten varsinaisesti liittynyt alkaneeseen kommunismin vastaiseen toimintaan. Käsitellyistä lakiesityksistä suurimman huomion kohteiksi on valittu tasavallan suojelulaki ja valtiopäiväjärjestyksen sekä kunnallis- ja vaalilakien muutosehdotukset. Tämä johtuu siitä, että näiden lakiesitysten antamat valtuudet olivat kaikkein pisimmälle menevät ja herättivät siksi vilkkaan keskustelun. Tasavallan suojelulaki ja valtiopäiväjärjestyksen ja Suomen vaalilain hyväksyminen edellyttivät myös perustuslain mukaista säätämisyjärjestystä, mikä osaltaan lisäsi periaatteellisia kiistoja. Tasavallan suojelulain osalta on käyty läpi sen syntyhistoriaan liittyneitä seikkoja, joidenka yhteydessä sivutaan myös varhaisempia - edelläkin mainittuja- kommunismin vastaisia lakiesityksiä. Tasavallan suojelulain ja valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien eduskuntakäsittelystä on sen sijaan tehty hieman

---

¹mm. Jääskeläinen 1973 s.97 ; Siltala s.124-125.

²Jo vuoden 1929 eduskunnan syysistuntokaudella oli annettu hallituksen esitykset n:o 49 ja n:o 50 painovapaus ja rikoslain muutoksista ja n:o 66 laiksi sotatilasta.1929 II Vp A III.

³1929 II Vp A III. hall.es. no:78.

laajempi analyysi, jossa tuodaan esiin sen käsittelyssä käydyin keskustelun eri ulottuvuuksia. Käsittelyllä tarkoitetaan tässä yhteydessä kyseisten lakiesitysten ensimmäistä eduskuntakäsittelyä 2.-15.7. 1930 välisellä ajalla. Tämä on kiintoisampi kuin marraskuun 1930 uusintakierros, jonka aikana ei periaatteessa tullut esiin mitään radikaalisti uusia linjauksia eri puolueiden suhtautumisessa tähän tai muihin heinäkuussa lepäämään jääneisiin lakeihin. Kaikki olennainen oli jo käytännössä sanottu moneen otteeseen, ja peli oli lokakuussa pidettyjen vaalien jälkeen voimasuhteiden osalta selkiytyneempi kuin heinäkuussa. Toinen tärkeä seikka, joka kaippaa esittelyä on tietenkin se ulkopuolinen painostus, joka vaikutti näiden lakien säätämiseen. Se oli aivan oleellinen tekijä, sillä olihan tällaisen lainsäädännön aikaansaaminen oikeastaan alkuperäisen kommunismin vastaisen kansanliikkeen alkuperäinen tavoite.

Erityistä ajankohtaisuutta aiheeseen ovat tuoneet myös viime aikoina esiin tulleet vastaavanlaiset vaatimukset kieltää esim. "rikolliset moottoripyöräjengit".⁴ Kyse olisi myös yhdistyslain muutoksesta ja tiettyjen perusoikeuksien, kuten mm. yhdistymisvapauden rajoituksesta. Myös eläinsuojelijoiden/ekoanarkistien ym. ryhmien joutuminen kahnauksiin poliisiin ja yksityisten elinkeinonharjoittajien kanssa on nostattanut vaatimuksia mielipiteen vapauden rajoittamisesta. On kysytty (mm. oikeusministeri Häkämies) onko oikein, että mielipiteen vapauden varjolla yllytetään rikokseen, loukataan toisia kansalaisia ja pyritään rajoittamaan heidän elinkeinonharjoittamisen vapauttansa?⁵

Samantapaisesta asiastahan osittain oli myös kyse ns. kommunistilakien säätämisen prosessissa. Valitettiin, että kommunistit käyttivät olemassa olevia vapauksia väärin tarkoituksiin. Siksi ns. kommunistilakien muodollisena tarkoituksena oli estää tai ainakin rajoittaa kommunistien peitejärjestöjensä ja julkaisujensa avulla harjoittamaa jo aikaisemmin kiellettyä julkista poliittista toimintaa.⁶ Siihen minkä sisältöistä tai kuinka vakavasti otettavaa tuo kielletty

---

⁴HS 10.6. 1997, pääkirjoitus: "Motoristijengit ja yhdistymisvapaus" ja s.5: "Ministerit neuvottelevat moottoripyöräjengien kieltämisestä".

⁵Esim. Suomen kuvalehti 13.2.1998. Oikeusministerin haastattelu.

⁶Talvella 1922 J.H. Vennolan hallitus vangitutti SKP:n peitejärjestönä toimineen Suomen sosialistisen työväen puolueen puoluetoimikunnan ja kesällä 1923 Kallion hallitus määräsi puolueen toiminnan lopetettavaksi. Puolue julistettiin lakkautetuksi ja sen johtohenkilöt tuomittiin pitkiin rangaistuksiin valtiopetoksesta ja

kommunistinen toiminta oli, ei työssä juurikaan puututa, vaan otetaan ikään kuin vain annettuna asiana, että se oli määritelty rangaistavaksi joko valtiopetoksellisena tai maanpetoksellisena toimintana.⁷

Siitä mikä on ollut nämä em. tuntomerkit täyttävää toimintaa, voidaan olla ja oltiinkin hyvinkin eri mieltä aikalaisten keskuudessa. Poliittisten rikosten tuomitsemista Turun hovioikeudessa 1918-1939 käsittelevä Lars Björnen tutkimus valaisee tätä puolta. Suomen kommunististen järjestöjen toiminnoista on olemassa lukuisia tutkimuksia, joista mainittakoon ainakin Ilkka Hakalehdon ja Matti Lackmanin julkaisut. Myöskään kommunismin vastaisena alkaneen - myöhemmin lapuanliikkeenä tunnetun - kansanliikkeen asioiden penkominen ja tapahtumien selostaminen ei tule näyttämään pääosaa tässä tutkielmassa. Siitä on olemassa niinkään monilukuinen määrä tutkimuksia, mm. Juha Siltalan erittäin laaja - jopa hieman pedanttinen - Lapuan liike ja kyyditykset 1930. Nämä tutkimukset ovat hyviä kun valotetaan kommunistien tai lapuanliikkeen toimia.

Kuitenkaan tämän tutkimuksen pääasiaan eli kommunistilakien säätämisprosessiin ei ole kovinkaan laajasti paneuduttu tähän asti tehdyissä tutkimuksissa. Useimmissa lapuanliikettä tai kommunismin kieltämistä sivuavissa tutkimuksissa on kyllä mainittu, että syynä kesällä 1930 annettuihin kommunismin vastaisiin lakiesityksiin oli tyytymättömyys siihen, että kaikki vuoden 1929 aikana tehdyt kommunismin vastaiset lakiesitykset eivät olleet menneet läpi. Näissä tutkimuksissa vain ei ole otettu kovinkaan hyvin selvää siitä, mistä syystä ja minkälaisien vaiheiden kautta kyseisiin esityksiin päädyttiin. Tarkoitus onkin selvittää aikaisempaa yksityiskohtaisemmin näitä kysymyksiä. Lauri Hyvämäki on tosin kirjoittanut 1960-luvulla artikkelin "Kommunisminvastaisen lainsäädännön synty ja lapuanliike" ja Helsingin yliopistosta löytyy Kimmo Lantan vuonna 1980 tekemä pro-gradutyö sosialidemokraattisen puolueen suhtautumisesta vuoden 1929 ja 1930 kommunistilainsäädäntöön. Hyvämäen artikkeli ei ole kuitenkaan erityisen yksityiskohtainen ja Lanta taas on käsitellyt asioita etupäässä sosialidemokraattien näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa on kuitenkin pyritty selvittämään muidenkin puolueiden kuin sosialidemokraattien näkemyksiä lakien tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta.

---

sen valmistelusta syytettynä.
esim. Suomen työväenliikkeen historia 1977.

⁷Rikoslain 11 ja 12 luvut määrittelevät ko. rikokset.

Tutkimuksen kohteena oleva poliittisluontoinen prosessi asettaa tietyt vaatimukset lähdeaineiston valinnalle ja painotukselle. Lakien eduskuntakäsittelyä tutkittaessa on pääpaino luonnollisesti valtiopäivien pöytä- ja asiakirjoilla sekä perustuslakivaliokunnan pöytäkirjamateriaalilla. Siihen, kuinka tilanteeseen päädyttiin ja miten eri tahot kommunistilainsäädäntöön suhtautuivat, saadaan taas valaistusta etupäässä eri puolueiden asiakirjojen, sanomalehtien sekä muistelma- ja muun tutkimuskirjallisuuden välityksellä. Tutkimuskirjallisuuden valinnassa on kuitenkin pyritty pitäytymään vain lähinnä sellaisiin teoksiin, jotka todella ovat sisältäneet tutkittavan asian kannalta oleellisia tietoja. Samoja tietoja on kyllä mahdollista löytää useammistakin kirjoista, mutta tässä työssä on tietoisena tarkoituksena ollut välttää lähdeluettelon liiallista paisuttamista. Alkuperäisaineistoa käyttämällä ja sitä sopivasti siteeraamalla on toivottavasti onnistuttu tavoittamaan myös vaikeasti määriteltävissä olevaa ajan henkeä ja näin saatu aiheeseen lisää elävyyttä.

1.2. Kommunismin vastaisen liikehdinnän selitysmallit.

Lapuanliikkeenä tunnettu kommunismin vastainen liikehdintä tuntui alkaneen vuonna 1929 kuin tyhjästä. Yleensä on katsottu lapuanliikkeen olleen melko tarkasti määritellyllä aikavälillä vaikuttanut voima. Sen alkupisteenä pidetään Lapualla marraskuun 23. ja 24. 1929 järjestettyjä kommunististen nuorisoliittolaisten "haastejuhlia". Paikkakunnalla oli jo etukäteen herättänyt pahennusta se, että tulevien juhlien ohjelman arveltiin sisältävän uskonnonpilkkua. Körttiseudulla sitä ei luonnollisestikaan katsottu hyvällä. Toinen ärsyttävä seikka liittyi juhlavieraiden pukeutumiseen. Heillä oli päällään punaisia ja harmaita neuvostoliiton tunnuksin varustettuja paitoja, joita he vielä käyttivät venäläismallisesti paidanhelma housujen päällä. Tämä symboloi monille itsenäisyyden halveksimista.⁸ Näiden seikkojen vuoksi Lapualla päätettiin yrittää estää juhlien pitäminen. Niissä esiintyikin sitten alusta lähtien levottomuuksia, jotka lopulta huipentuivat kuuluisaan punapaitojen riisumisoperaatioon.⁹ Voidaan kuitenkin kysyä mistä johtui liikehdinnän alkaminen ja miksi se sai sellaiset mittasuhteet, että maan parlamentaarisen järjestelmän pelättiin olevan vakavassa vaarassa ja diktatuurin kenties odottamassa. Mikä oli liikehdinnän käyttövoima? Tyhjentävien vastausten antaminen on vaikeaa, eikä tässä siihen pyritäkään. Muutamia

---

⁸esim. HS 28.11.1930 totesi: "Kommunistien esiintyminen punaisissa paidoissa on isänmaallisen tunteen loukkaus", koska se oli "Suomessa aina ollut vainolaisen ja sortajan merkki".

⁹esim. Kosola 1935, s. 218-220; Lehtinen 1984, s. 670-675.

huomioita voi silti tuoda esiin, ennen kuin siirrytään tarkastelemaan varsinaista aihetta.

Olemassa on ainakin kaksi osin vastakkaista mallia, joiden pohjalta useimmat kommunismin vastaisen toiminnan selitysyrietykset pohjimmiltaan lähtevät. Näitä malleja ovat tutkimuksissaan käsitelleet mm. Jorma Kalela ja Matti Lackman.

Kalela kirjoittaa vuonna 1976 *Scandinavian Journal of History*:ssa julkaistussa artikkelissaan, että on olemassa ns. konventionaalinen selitysmalli, joka kuvaa lapuanliikkeen nousua. Tämä malli on hallitsevana aikalaiskuvauksissa ja varhaisissa, 1960-luvun tai vielä aikaisemmissa tutkimuksissa. Sen perustana oli oletus, että kommunistien voimistunut aktiviteetti oli suurin syyllinen kuohuntaan.¹⁰ Tätä voidaan kutsua vaikkapa ärsytys-aggressio malliksi.

Mallin mukaan rakennetuissa analyyseissä on lähtökohtana näkemys, että näkyvä kommunistinen toiminta oli lisääntynyt 1920-luvun lopulla. Kiihtyneen toiminnan taustalla on nähty olleen se seikka, että SKP oli omaksunut vuonna 1928 kansainvälisen kommunistijärjestö Kominterin uudet ohjeet toimintansa pohjaksi. Kominterin 1928 pidetyn VI maailmankongressin mukaan kapitalismin "kolmannen vaiheen" aikana seuraisi vakava taloudellisyhteiskunnallinen kriisi, joka johtaisi luokkataistelun kiristymiseen kun porvaristo yrittäisi fasismin avulla turvata asemansa. Tähän oli kommunistien vastattava omalla ns. kolmannen vaiheen taktiikallaan, joka edellytti entistä aktiivisempaa julkista esiintymistä. Tästä olikin seurauksena aikaisempaa enemmän lakkoja ja mielenosoituksia sekä entistäkin aggressiivisempaa propagandaa.¹¹

Seuraavaksi on otettu tarkasteltavaksi muutamia esimerkkiä tällaisista ns. konventionaalista "vanhaa linjaa" ilmentävistä tulkinnoista. Valituista esimerkeistä voidaan havaita ne yleisimmät piirteet mitä tällaiset em. vanhan linjan tulkinnat sisällään pitävät.

Aikalaistulkinnoissa korostettiin erityisesti kommunistisen toiminnan maanpetoksellisuuden ja muunkinlaisen yleisen ärsyttävyyden aikaan saaneen sen mitä sitten tapahtui. Varhaisimmat lapuanliikettä käsitelleet kirjat syntyivät jo aivan tuoreeltaan kesällä 1930. Nämä olivat osaksi suunnattu Suomen asioista kiinnostuneelle ulkomaalaiselle lukijakunnalle.

---

¹⁰Kalela 1976, s.111-112.

¹¹Lackman 1985, s.180-181.

Kirjoja/kirjoituksia julkaistiin ainakin englanniksi, ranskaksi ja saksaksi.¹² Niissä vakuuteltiin kommunistien ärsyttävien, laittomien ja maanpetoksellisten ym. toimien olleen syynä tilanteen kehittymiseen sellaiseksi kuin se oli kehittynyt. Kommunismin vastainen kansanliike taas esiteltiin myönteisesti valtiovaltaa tukevaksi ja kiistettiin kaikki fasismiin/diktatuuriin siirtymishuhut sekä tiedot maassa vallitsevasta laittomuudesta ja sekasorrosta.¹³ Miksi ulkomaille piti levittää tietoutta lapuanliikkeestä, sen syntyisistä ja tavoitteista? Syyt olivat lähinnä taloudelliset. Oltiin huolissaan Suomen kansainvälisestä maineesta ja pelättiin viennin ja ulkomaisten lainojen saannin vaikeutuvan, jos maailmalle virtaisi vääränlaisia tietoja maan sisäpoliittisesta tilanteesta. Vallinneena pula-aikana ei haluttu enää ylimääräisiä taloudellisia ongelmia. Tämä käy hyvin ilmi Suomen Lontoon lähettiläs A.H. Saastamoisen kesäkuussa 1930 Paavo Talvelalle lähettämästä kirjeestä. Saastamoinen kirjoitti:

“Jos kommunismin ahdistelusta astuttaisiin yli jonkinlaiseen fasismiin, tuottaisi se meille ainakin uskomattomia vaikeuksia, ellei pahempaa. Taloudellisesti se ainakin koskisi meihin julmasti, mikä näinä aikoina olisi suorastaan katastrofimaista, sillä yleinen taloudellinen tilanne on ennen kuulumattomasti huono”.¹⁴

Vientirauhankin värvärinä toimineen Vihtori Kosolan mieltä olivat painaneet erityisesti Moskovasta tulleet lakkomääräykset, joiden tarkoituksena oli ollut "yksinomaan yhteiskuntaelämämme saattaminen häiriötilaan".¹⁵ Lakkojen lisäksi vuoteen 1929 mennessä:

"Kommunistien harjoittama yhteiskunnan vastainen kiihoitus ja rienaus oli vähitellen saavuttanut huippunsa. Kaiken pyhän pilkkaaminen, rienaus, oli jo astunut ylijarjensa. Oli selvää, että vastavaikutuksen täytyi ennemmin tai myöhemmin tulla".¹⁶

Myöhemmät jo suurempaa ajallista etäisyyttä tapahtumiin saaneet "varhaistutkimukset" ovat kuitenkin melko samoilla linjoilla kuin jo edellä kuvatut esimerkit aikalaiskuvauksista. Iisakki Laadin mukaan kommunistien räikeä toiminta sekä heidän "vapaussodan valkoisiin rintamamiehiin ja suojeluskuntalaisiin" kohdistamansa työmaaterrori ym. herättivät suuttumusta ja synnyttivät kommunismin vastaisen lapuanliikkeen, jota talouspula vielä

---

¹² Esim. Aarne Somersalon kirja julkaistiin ensin Saksaksi nimellä: Ein Volk steht auf. Die Lappobewegung in Finnland, ja myöskin ranskaksi. Lauri Ingmanin kirja julkaistiin ainakin englanniksi ja saksaksi.

¹³ Esim. passim. Ingman 1930; Somersalo 1930.

¹⁴ Talvela 1976, s.100.

¹⁵ Kosola 1935, s.211.

¹⁶ Kosola 1935, s.216.

laajensi.¹⁷ Hannes Raikkalan tulkinnassa tulevat esiin samat asiat ja niiden lisäksi huomioidaan erityisesti kommunistien 1920-luvun lopulla organisoimat lakot, joiden tarkoituksena oli hänen mukaansa sabotoida Suomen talouselämää. Sitten tuli vielä lama-aika, ja kun EK:n onnistui 1928 paljastaa laaja kommunistien maanalainen järjestö ja saada selville sen harjoittama "suurimittainen sotilas- ja teollisuusvakoilu vieraan valtion hyväksi" niin "ilmapiiri alkoi sähköistyä. Huoli maan tulevaisuudesta täytti ajan merkit tajuavien kansalaisten mielet. Ei tarvittu kuin kommunistien röyhkeä esiintyminen punaisine paitoineen Etelä-Pohjanmaalla ja räjähdys oli valmis".¹⁸ Lauri Hyvämäki tiivistää tämän mallin lapuanliikkeen syntyisistä. Lapuanliikkeen perussyynä oli hänen mielestään "yleisen mielipiteen kyllästyminen siihen, että valtiovallan toimenpiteet kommunismin estämiseksi olivat kertakaikkiaan osoittautuneet tehottomiksi".¹⁹

Tiivistäen voisi todeta, että kommunismin nähtiin kyseenalaistavan sekä porvarillisten kansalaisten perinteisen konservatiivisen sisäisen arvomaailman, että myöskin olevan uhka koko maan ulkoiselle turvallisuudelle. Siis "rienaus" sekä Neuvostoliiton tuella tehtävän vallankaappauksen pelko sai - tämän mallin mukaan - kansalaiset vaatimaan kommunismin kieltämistä.

Toinen malli kiinnittää huomiota erityisesti ajankohdan taloudellisten suhdanteiden muutokseen ja niihin poliittisiin pettymyksiin, joita vuoden 1918 sodan voittajapuoli oli joutunut kokemaan koko 1920-luvun ajan. Taustalla oli siis alkanut pula-aika, joka koski erityisesti talonpoikaisväestöä, ja toisaalta Suomen parlamentaarisen järjestelmän kriisi, joka ilmeni hallitusten lyhytikäisyytenä ja tiheään toistuneina vaaleina.²⁰ Tämä tulkinta on periaatteessa aika lähellä SKP:n perinteistä tulkintaa, jonka mukaan lapualaisuuden liikkeelle panevina voimina olivat kapitalistit ja työnantajapiirit, jotka pula-aikaa hyväksi käyttäen hyökkäsivät vasemmistolaista työväenliikettä vastaan.²¹ Matti Lackman on rakentanut näistä kahdesta em. mallista jonkinlaisen synteetin. Hän on yhdistänyt lähes kaikki aikaisemmin

---

¹⁷Laati 1949, s.505.

¹⁸Raikkala 1964, s.44-46.

¹⁹Hyvämäki 1964, s.149.

²⁰Kalela 1976, s.113-114.

²¹esim. Hyvämäki 1964, s.151; Hyvönen 1971, s.108-113; Lackman 1985, s.180-182.

mainitut selitykset ja todennut, että niillä kaikilla on ollut oma osansa kokonaistilanteen kärjistymiseen.

"...ainekset tähän oikeistoradikaaliin liikkeeseen olivat olemassa jo vuoden 1918 luomassa tilanteessa, seuraavien vuosien poliittisessa kehityksessä ja sen aiheuttamassa turhautumisessa. Sosialistien - eikä varsinkaan kommunistien - paluuta eduskuntaan katsottu suopein silmin. Vapaussoturien työ oli monien mielestä heitetty lokaan. Kun 1920-luvun lopulla alkoi lisäksi pula-aika ... räjähdysalttius lisääntyi entisestään. Oma osuutensa - eikä aivan vähäinkään - vastareaktion syntyyn oli kommunisteilla itsellään. SKP oli omaksunut Kominterin "kolmannen vaiheen" taktiikan ... se ei voinut olla kiihdyttämättä taloudellisiin vaikeuksiin joutumassa ollutta kansanosaa, joka koki arvojansa loukattavan".²²

Jussi Pajuoja on - Oikeutta ja historiaa - kirjassa julkaistussa artikkelissaan valottanut frustraatio-aggressio hypoteesia. Sen mukaan kollektiivinen frustraatio ilmenee kolmella tasolla. 1) Turhautumat ja paineet ovat lähtöisin yhteiskunnasta. Ne syntyvät sosiaalisten rakenteiden ja prosessien tuottamina. 2) Frustraatio ilmenee samanaikaisesti sekä yhteiskunnan järjestelmissä, että sosiaalisten ryhmien jäsenissä. 3) Yksilötasolla kysymys on turhautumasta, joka liittyy sosiaalisten päämäärien, pyrkimysten ja arvojen saavuttamiseen ja ylläpitoon.²³

Tätä teoriaa voi myös soveltaa kommunismin vastaisen joukkoliikehdinnän alkamiseen. Lähtökohtana on se, että jonkinlainen frustraatio sai ryhtymään tekoihin. Se miten ja mistä syystä kukin frustraationsa sai onkin sitten jo eri asia ja sitä seikkaa yrittävät ylläolevat teoriat selvittää.

---

²²Lackman 1985, s.180.

²³Pajuoja 1987, s.179-180.

2. Kommunismin vastaisten lakiesitysten taustatekijät.

2.1. Äärivasemmiston toiminta 1920-luvun Suomessa.

Sisällissodan jälkeen Suomen työväenliike jakautui, kun Venäjälle pakenneet äärivasemmistolaiset perustivat siellä 1918 SKP:n.²⁴ Sen toiminta oli Suomessa kielletty ja siihen kuulumista pidettiin oikeuskäytännössä valtiopetoksen valmisteluna.²⁵ SKP ryhtyi kuitenkin luomaan Suomeen omia maanalaisia järjestöjään, joita johti Helsingissä toimiva Suomen byroo, joka sai ohjeensa suoraan SKP:n keskuskomitealta. Vuoden 1920 toukokuussa perustettiin julkinen organisaatio ottamaan osaa vaalitoimintaan. Uuden järjestön nimeksi tuli Suomen sosialistinen työväenpuolue (SSTP) ja sen kommunismin pohjalle perustuva ohjelma oli laadittu O.W. Kuusisen luonnoksen pohjalta, joka taas oli lähes tarkka kopio Venäjän kommunistisen puolueen ohjelmasta. Viranomaiset puuttuivat puuhaan heti alkuunsa, hajoittivat perustavan kokouksen ja pidättivät yksitoista sen osanottajaa. Välittömänä syynä hajotukseen oli kokouksessa tehty päätös liittyä Kominterniin. Korkein oikeus tuomitsi 20.4. 1921 antamassaan päätöksessä pidätetyt valtiopetoksen valmistelusta syytettyinä vankeuteen. Kuukautta myöhemmin kesäkuussa 1920 SSTP:n perustaminen kuitenkin sallittiin, kun sen ohjelmasta jätettiin pois mainittu Kominterniin liittyminen.²⁶ Vuoden 1922 tammikuussa viranomaiset suorittivat jälleen pidätyksiä ja ottivat kiinni SSTP:n puoluetoimikunnan jäsenet. Tällä kertaa syytteenä oli sekä maanpetos että valtiopetoksen valmistelu. Kommunistit olivat ensi kertaa mukana vuoden 1922 parlamenttivaaleissa. Vaaleja varten oli perustettu puolueesta erillinen vaaliorganisaatio siltä varalta, että puolueen osallistuminen vaaleihin tultaisiin estämään. Vaaleissa kommunistit saivat yhteensä 27 paikkaa.²⁷

SSTP:n eduskuntaryhmän oli noudatettava sääntöjensä mukaan kaikissa toimissaan puoluejohdon määräyksiä. Näin todelliset ohjeet tulivat SKP:lta, jonka Suomessa asuvat jäsenet olivat saavuttaneet ratkaisevan vaikutusvallan SSTP:n ylimmissä elimissä. SKP:n

---

²⁴Hakalehto 1964, s.90; Suomen työväenliikkeen historia 1977, s.142; Jutikkala 1977, s.141.

²⁵Hakalehto 1964, s.93; Björne 1977, s.1.

²⁶Hakalehto 1964, s.96-99; Jutikkala 1977, s.146; STH. 1977, s.145-147.

²⁷Hakalehto 1964, s.106-107; STH. s.153,160.

ja SSTP:n samansisältöisen menettelytapaohjelman mukaan eduskuntaryhmän jäsenten oli noudatettava myös Kominternin parlamenttityöstä tekemiä päätöksiä. Edustajat eivät saaneet osallistua hedelmättömään eduskuntatyöhön, vaan heidän oli käytettävä eduskuntaa vallankumouksellisen agitaation areenana. Muiden eduskuntaryhmien toimintaan oli pyrittävä vaikuttamaan hajottavasti, samalla aina pitäen silmällä mahdollisuuksia saattaa porvarillinen parlamenttitoiminta ristiriitoihin ja umpikujaan.²⁸

Koska viranomaisten tiedossa oli SSTP:n ja SKP:n läheinen käskynalaisuussuhde, sen pelättiin johtavan puolueen lakkauttamiseen. Toiminnan jatkamisen turvaamiseksi SSTP:n piirijärjestöt perustivat keväällä 1923 uuden puolueen, jonka nimeksi tuli Suomen työväenpuolue (STP). Uuden puolueen perustaminen merkitsi käytännössä ainoastaan SSTP:n nimen muuttamista. Organisaatio, poliittinen ohjelma ja sanomalehdet ym. säilyivät lähes samoina. Nimenmuutos ei kuitenkaan auttanut, sillä elokuussa 1923 Kallion hallitus pidätytti yli 200 johtavaa kommunistia, mukana koko STP:n eduskuntaryhmä. Samalla takavarikoitiin puolueen kirjapainot ja arkistot sekä estettiin sen järjestöjen poliittinen toiminta. Puolue julistettiin 16.3. 1925 KKO:n antamalla päätöksellä lopullisesti lakkautetuksi ja pidätetyistä kaikkiaan 189 tuomittiin vankeuteen. Kirjapainojen takavarikoimistoimenpiteet sen sijaan kumottiin, millä seikalla tuli vastaisuudessa olemaan merkitystä.²⁹ Kommunistien osallistumista vaaleihin ei saatu kuitenkaan estetyksi, sillä he perustivat jo 1924 uuden Sosialistisen työväen- ja pienviljelijöiden vaalijärjestön (STPV/STPP) vaaliorganisaatiokseen. Se otti osaa vuosien 1924, 1927 ja 1929 eduskuntavaaleihin.³⁰

Seuraavasta taulukosta huomaa, että ainakin eduskuntavaaleissa saavutetuista paikkamääristä päätellen kommunistien kannatus oli elpymässä vuoden 1923 tapahtumien aiheuttamasta aallonpohjasta. Kommunisteille ilmeisesti oli myös hyötyä alhaisesta äänestysprosentista.

---

²⁸Hakalehto 1964, s.107-108; Jutikkala 1977, s.143.

²⁹Hakalehto 1964, s.108-109; Jutikkala 1977, s.143-147; STH. 1977, s.160.

³⁰Hakalehto 1964, s.112-113; Jutikkala 1977, s.143.

Taulukko n:o 1. Kommunistien vaalimenestys 1920-luvulla.³¹

vaalit	1922	1924	1927	1929
paikkoja	27	18	20	23
ääniä	128181	91839	109939	128164
%-kok.äänim.	14,8	10,4	12,1	13,5
äänestys-%	58,5	57,4	55,8	55,6

2.2. Kasvava kommunismivastaisuus.

Viranomaiset yrittivät edellä osoitetulla tavalla sekä saada lakkautetuksi kommunistien julkisia järjestöjä, että estää kommunisteja ottamasta osaa vaaleihin ja yhteiskunnallisiin tehtäviin. Oikeuskäytännön kannalta keskeisessä roolissa oli Etsivä Keskuspoliisi. Se osoitti ja keräsi poliittisen oikeudenkäytön kohteet.³² EK oli jo perustamisestaan lähtien koonnut erilaisia rekistereitä ym. tietoja kommunisteiksi epäillyistä sekä pyrkinyt soluttautumaan SKP:n maanalaiseen organisaatioon ja näin hajoittamaan puolueen maanalaisia ja -päällisiä organisaatioita.³³ Vuoden 1928 keväällä EK:n onnistui paljastaa lähes koko SKP:n maanalainen organisaatio ja pidättää Suomessa oleva puoluejohto. Tästä oli seurauksena SKP:n vaikutuksen heikkeneminen julkisen työväenliikkeen keskuudessa ja samalla kommunistisen liikkeen hajaannus. EK pyrki myös paljastamaan, lakkautusyrityksen kohteeksi joutuneiden peitejärjestöjen yhteyksiä kiellettyihin kommunistisiin järjestöihin, ennen muuta SKP:hen.³⁴

Kommunistit löysivät kuitenkin aina laillisen keinon kiertää lakkautuspäätöksiä. Kommunistien vaalimenestykseenkään eivät EK:n pidätykset sanottavasti vaikuttaneet, minkä voi nähdä esim. edellä olevasta taulukosta. Ainoastaan vuoden 1923 ns. suuri leikkaus näkyi tehneen melkoisen loven kommunistien vaalimenestykseen. Pidätykset,

³¹SVT XXIX vaalitulosten n:o 11,13 ja 14 eduskuntavaalit 1924,-27 ja -29 pohjalta laadittu.

³²Mäkelä 1976, s.304-305.

³³Lackman 1987, s.203-215.

³⁴Hakalehto 1964; s.115, Rislakki 1982, s.52-54.

järjestöjen lakkauttamiset ja takavarikot näet vaikeuttivat suuresti tehokkaan vaalitoiminnan aikaansaamista.³⁵

Lait, joiden nojalla vasemmiston valtiorikoksia voitiin tuomita, olivat enimmäkseen peräisin jo autonomian ajalta. Suomalaiset juristit olivat silloin - tietyistä syistä - säätäneet ne mahdollisimman liberaaleiksi. Muuttuneiden olosuhteiden vuoksi vuodesta 1918 lähtien juristikunnalle ja viranomaisille tuli kuitenkin ongelmaksi se, miten vanhoilla, tylsillä ja autonomian loppuaikoina tahallisesti tylsytetyillä aseilla voitiin taistella nyt todellisena vaarana pidettyä poliittista vihollista kommunismia vastaan.³⁶ Kysymykseksi nousi se tosiasia, että jos voimassa oleva laki ei mahdollistanut kommunismin diskriminointia, niin miten sitä olisi muutettava tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

P.E. Svinhufvud olikin jo vuonna 1924 kirjoittanut silloiselle kokoomuslaiselle pääministeri Lauri Ingmanille ja esittänyt tälle käsityksiään kommunistisen toiminnan tukahduttamisen mahdollisuuksista. Hän kysyi kirjeessään:

"Mitä mahdollisuuksia meillä olisi saada tässä kohdin jotakin lakia aikaan? Eiköhän aluksi olisi syytä pyytää Rafael Erichiltä ym. selontekoa siitä, minkälaisen lainpykälien tahi lainkäytön nojalla Amerikan Yhdysvalloissa sosialisteja ei lasketa parlamentteihin eikä liioin kunnallisiin edustuksiin; ja onko muuallakin samanlaista lainsäädäntöä. Tämäntapaisten tietojen perusteella voitaisiin sitten ottaa harkittavaksi, mitä meillä voitaisiin tehdä. Olisiko ehkä mahdollista vaatia kaikilta eduskunnan jäseniltä - ja miksei kunnallisvaltuuston jäseniltä - jonkinlaista uskollisuuslupausta perustuslakia ja hallitusta kohtaan, jokseenkin samaan suuntaan kuin puhemiesten vakuutukset eduskunnassa? Ken ei lupausta antaisi, hän ei pääsisi edustajaksi tahi valtuustoon; ken sanoin tai teoin rikkoisi lupausta vastaan, menettäisi edustusosoikeutensa ynnä vaalioikeutensa."

Svinhufvud oli kuitenkin sen verran realistinen, että arveli etteivät kyseiset ehdotukset todennäköisesti tulisi toteutumaan sosialistien ja kommunistien vastustuksen takia, mutta "jos porvarilliset ovat yksimieliset, ajavat he tahtonsa kuitenkin läpi". Hyvät alkuvalmistelut ja hyvät aloitteet eivät menisi hukkaan. Ellei tulosta heti saataisi, "pysy asia kuitenkin oikeinajattelevien ihmisten mielissä ja kypsyy vähitellen suuremmallekin yleisölle".³⁷

---

³⁵Hyvönen 1971, s.21-26.

³⁶Björne 1977, s.5-6, 23.

³⁷Juva 1961, s.358.

Asia todellakin kypsä vähitellen suurelle yleisölle, ja T.M. Kivimäen mukaan vuoteen 1929 tultaessa:

"Porvarillisissa piireissä oli tullut yleiseksi käsitys, että kansanvaltaisten vapauksien käyttö oli monessa suhteessa kehittynyt niiden väärinkäytöksi ja vaaraksi vapaudelle. Tämän vuoksi oli jo kauan pidetty välttämättömänä tarkistaa eräitä vapauksia koskevaa lainsäädäntöä, ja sen suuntaisia esityksiä tehtiinkin jo Mantereen hallituksen (22.12.1928-16.8.1929) aikana."³⁸

Kivimäki viittaa tällä ilmeisesti ainakin siihen, että 29.5. 1929 oli presidentti Relanderin toimesta järjestetty neuvottelukokous, johonka pääministeri Mantere oli -presidentin aloitteesta- kutsunut sisäministeri Kivimäen lisäksi oikeuskanslerin ja EK:n päällikön. Kokouksessa oli määrä pohtia mihinkä toimenpiteisiin kommunisteja vastaan olisi ryhdyttävä. Presidentti oli jo ennakolta miettinyt ongelmaa ja jakanut mahdolliset toimenpiteet kahteen ryhmään: ”1) niihin joihin voidaan ryhtyä nykyisen lainsäädännön puitteissa ja 2) erityisiin lainsäädäntötoimenpiteisiin tasavallan turvallisuuden ja lainalaisen yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi”. Molempia oli tarkoitus käsitellä mutta Relander toivoi, että keskityttäisiin pääasiassa ensimmäiseen ryhmään. Lisäksi hän kehotti käyttämään tarmokkaasti niitä keinoja, joita ”hallituksella on käytettävänä tällä hetkellä”. Kivimäki oli kuitenkin eri mieltä. Hän kertoi tullessaan siihen lopputulokseen, että mahdollisuudet vastustaa kommunismia silloisen lainsäädännön pohjalta olivat rajoitetut. Jaakko Paavolainen tekee tästä sellaisen tulkinnan, että Kivimäki kannatti erityisesti uusien lakien saamista, eli toista vaihtoehtoa.

Kokouksessa käytiin myös läpi erilaisia mahdollisuuksia kommunistien painostamiseksi voimassa olleiden lakien pohjalta. Kivimäki arvioi mm., että kommunistiset vaalijärjestöt voitaisiin todistaa entisen laittomaksi julistetun kommunistisen puolueen jatkoksi ja lakkauttaa. Relander kysyi sen johdosta, että jos kommunistien vaalijärjestö hajoitettaisiin niin julistaisivatko keskusvaalilautakunnat siinä tapauksessa myös kommunistiset ehdokaslistat pätemättömiksi. Tähän Kivimäki vastasi kieltävästi. Pääministeri Mantere painotti, että otteen tulee - tehotakseen - olla sellainen, että se musertaa kommunistien toiminnan. Tämä merkitsi ilmeisesti hänen kannattavan uusien lakien säätämistä.³⁹

---

³⁸Kivimäki 1965, s.56-57.

³⁹Relander 1968, s.298-299, (29.5.1929).

Jaakko Paavolainen tulkitsee edellä mainitun kokouksen pitämisen liittyneen maaliskuussa 1929 perustetun - lapuanliikkeen jonkinlaisena edeltäjänä pidetyn- äärioikeistolaisen Lalli-liiton puuhiin. Kyseinen liitto oli näet oli ilmoittanut, että sen yhtenä tavoitteena oli mm.”työskennellä isänmaallisen hengen ja suomalaisuuden herättämiseksi sekä vastustaa kommunismia vaikka väkivaltaisinkin keinoin”. Ensi töikseen se oli lähettänyt valtioneuvostolle kirjelmän, jossa kehoitettiin kieltämään vaaleissa kommunistisia ehdokkaita sisältävät ehdokaslistat. Presidentti Relanderin päiväkirjassa Lalli-liitto mainitaan ensimmäisen kerran 30.5.1929. Paavolaisen mukaan presidentin pääideana suhteessa oikeistoliikkeeseen “näytti olevan pyrkimys ehtiä sen edelle ja ottaa valtion virallisen johdon käsiin niiden asioiden hoito, johon oikeistoliike pyrki”.⁴⁰

Kokoomuksella oli myös halukkuutta pitää kommunismin vastustaminen esillä. Kesän 1929 eduskuntavaaleja varten julkaistiin EK:n päällikön Esko Riekin kirjoittama vaalikirjanen. Siinä esiteltiin kommunismin Suomen itsenäisyydelle aiheuttamia uhkia ja valtiovallan vastatoimien toimien tehottomuutta. Samalla tuotiin esille vaatimukset uusista lainsäädännöllisistä toimista sillä “ilman lakien tehostamista ei valtiovalta kykene torjumaan kyllin tehokkaasti tätä uhkaavaa vaaraa”. Kommunismin vaaraa oli sitten määrää torjua “Kansallisen Kokoomuspuolueen ohjelmassa” mainitulla viisi osasella toimenpideohjelmalla.

- 1) Kommunistien julkinen kiihoitustoiminta ja kumousoppien levittäminen on tehokkaasti estettävä;
- 2) kommunistiset seurat ja järjestöt on lakkautettava ja uusi järjestäytyminen tehtävä mahdottomaksi;
- 3) viranomaisten työtä yhteiskuntajärjestyksen kaikinpuoliseksi turvaamiseksi on voimakkaasti tuettava; on tehtävä valistustyötä kommunistisen kiihoituksen vastustamiseksi;
- 4) kommunistit on estettävä olemasta kansaneduskunnassa;
- 5) lainsäädäntö on uudistettava siten, että laki antaa selvät valtuudet kaiken kommunistisen toiminnan päättävälle estämiselle.⁴¹

Kokoomuksen eduskuntaryhmän taholta oli itse asiassa jo tehtykin eräs kommunistien toiminnan rajoittamiseen tähtäävä lakialoite. Tämä ns. Ingmanin lakialoite koski toimenpiteitä ongelmalliseksi koettua työmaaterroria vastaan. Sen tarkoituksena oli tehdä rangaistavaksi vapaussotaan valkoisten puolella osallistuneiden tai suojeluskuntajärjestöön

---

⁴⁰Paavolainen 1984, s.160-161.

⁴¹Kommunismin vaara on torjuttava 1929, s.11-12.

kuuluvien työläisten häpäiseminen ja häirintä. Häirinnän katsottiin tulevan “niiden piirien puolelta, jotka vapaussodassa taistelivat yhdessä venäläisten bolseviikkisotilaiden kanssa tai sellaista epäisänmaallista menettelyä puolustavat”. Tämän estämiseksi rikoslain 16-lukuun oli tarkoitus lisätä uusi 25.§ :

“Joka koettaa saattaa toista halveksittavaksi siitä syystä, että hän on ottanut osaa isänmaan ja sen laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolustukseen, tai että hän on liittynyt sitä varten laillisesti perustettuun järjestöön, taikka sellaisesta syystä koettaa estää toista työansiota saamasta tai elinkeinoa harjoittamasta, tuomittakoon sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi”.⁴²

Tämä aloite kuitenkin hautautui valiokuntien syövereihin, eikä tullut esille ennen kuin myöhemmät tapahtumat tekivät sen jälleen ajankohtaiseksi.

2.3. Ajatus tasavallan suojelulaista nousee esiin.

Vaikka esitys tasavallansuojelulaiksi annettiin vasta 30.6. 1930, niin ajatus sellaisen saamisesta oli kuitenkin jo vuoden 1929 perua. Ajatus erityisestä tasavallan suojelulaista heräsi ilmeisesti ensimmäisenä kokoomuspuolueen taholla. Lapuan marraskuinen paitavälikohtaus puhalsi selvästi uutta tuulta puolueen kommunismin vastustamistoimintaan. Alkuun reaktio tuntui olleen varsin rauhallinen ja Uusi Suomikin tyytyi kommentoimaan Lapuan tapausta vasta monta päivää myöhemmin. Samassa lehdessä oli kuitenkin maininta Vaasa - lehdessä olleesta ilmoituksesta, jolla kutsuttiin Lapualle 1.12. koolle Etelä-Pohjanmaata käsittävä kommunismin vastainen kansalaiskokous. Kyseinen uutinen oli sijoitettu pienellä sivulle 11. Seuraavana päivänä kerrottiin kuitenkin jo etusivulla, että Karjalan kansalaisliitto aikoi järjestää vastaavanlaisen kokouksen Viipurissa ja toivoi koko maassa ryhdyttävän “vastaavanlaisiin toimenpiteisiin”.⁴³

Tiedot kyseisistä kokouksista saivat todennäköisesti kokoomuksen eduskuntaryhmän innostumaan. Se keskusteli 28.11. siitä minkälaisiin toimenpiteisiin sen olisi kommunismin vastustamiseksi ryhdyttävä. Samalla asetettiin toimikunta, jonka tuli selvittää mitä oli mahdollista saada aikaan jo olemassa olleiden lakien pohjalta ja millaisia lakialoitteita siinä

---

⁴²1928 Vp.liitteet I-XI, aloite n:o 16, s.293.

⁴³US 27.-28.11.1929.

suhteessa ehkä olisi aihetta tehdä. Pöytäkirjan mukaan ajatus “erityisen tasavallan suojelulain säätämisestä sai kannatusta”.⁴⁴

Julkisuuteen idea näyttää tulleen, kun Vihtori Kosola viittasi 1.12. järjestetyssä Lapuan ensimmäisessä kokouksessa Saksassa vähän aikaisemmin hyväksytyyn valtakunnan suojelulakiin ja piti sellaisen säätämistä Suomessakin tarpeellisenä. Kosola kyseli kiihkeässä puheessaan, että eikö ollut aika panna täytäntöön korkeimman oikeuden päätöstä millä oli määrätty lopetettavaksi kommunistiset yhdistykset kaikkine toimintamuotoineen. Lisäksi hän suositteli hallitukselle Saksan valtiopäiville annetun suojelulain kaltaisia toimia. Kosola kertoi, että Saksassa annetun esityksen mukaan viranomaisilla oli “oikeus hajoittaa kokous, jossa esitetään valtiomuodon vastaisia mielipiteitä, tai samaan syyllinen järjestö, jonka omaisuus tämän lisäksi takavarikoidaan valtiolle” ja lakkauttaa “sellainen julkaisu, joka harjoittaa maanpetoksellista tai yhteiskuntavastaista kiihoitusta, ja estää “toisen ilmestyminen, jos se on katsottava lakkautetun jatkoksi”.⁴⁵

Tämä edellä kuvattu esitys - mikäli se oikein kuvasi Saksan suojelulakia - näyttää pyrkineen lähes samoihin tavoitteisiin kuin Suomen yhdistys- ja painovapausslain muutosesitykset. Herääkin kysymys siitä, oliko Kosola päätenyt tekemään ehdotuksensa aivan itsenäisesti, vai oliko hän jo tuossa vaiheessa suhteissa kokoomuspäätäjiin? Käytettiinkö Kosolaa ja muodosteilla olevaa kommunismin vastaista kansan liikettä jo tuossa vaiheessa kokoomuksen tavoitteiden julkisena äänitorvena?

Saattaa olla kuitenkin, että Kosola sai inspiraationsa Uuden Suomen 30.11. julkaisemasta “Tasavallan suojeleminen” nimisestä pääkirjoituksesta. Siinä lanseerattiin “tasavallan suojeleminen” aivan uudeksi poliittiseksi termiksi. Aluksi kirjoitus kommentoi tulevia kansalaiskokouksia: “Se minkä nyt näemme silmiemme edessä, saattaa olla alku laajakantoiseen toimintaan”. Sitten kerrottiin maan eri osista saapuneista viesteistä (kokoukset ym.) luetun “tunnussanana (olevan) tasavallan suojelemisen kommunistista maanpetoksellista yllytystä vastaan”. Eduskuntaa arvosteltiin eripuraisuudesta ja vaadittiin puuttumaan ankarasti kommunistien toimiin, koska: “Kun eri kansalaispiirit näinä päivinä tuntevat tarvetta lähemmin liittyä yhteen tasavallan suojelemiseksi, pitäisi tämän

---

⁴⁴Kok. edkr. ptk. 28.11.1929.

⁴⁵Kokko 1930, s.25; Kosola 1935, s.229; Leinonen 1960, s.33.

tunnussanan herättää voimakasta vastakaikua eduskunnassakin”. Tapahtuvan “kansalaisnousun” piti “auttaa eduskuntaa löytämään ... suuret yhdistävät tehtävänsä ja niitä suorittamaan paljoo voimaperäisemmin kuin mitä viimeaikoina on tapahtunut”.⁴⁶

Lapuan kokouksessa hyväksyttiin myös ponnet joissa todettiin eteläpohjalaisten seisovan "yksimielisenä valtiovallan takana välttämättömäksi käyneessä tehtävässä Suomen kommunistisen puolueen ja sen kaikkien toimintamuotojen ja elinten ehdottomassa lopettamisessa". Valtiovallan puoleen haluttiin vielä näissä ponsissa kääntyä luottamuksella, mutta varoitettiin myös, että ellei se ryhdy ponsissa esitettyihin toimenpiteisiin, “on mitä vakavin aihe pelkoon, että se menettää oma-aloitteisen otteensa tilanteen hallitsemiseksi ja hillitsemiseksi”. Lisäksi valittiin 20 hengen lähetystö saattamaan ne presidentin, hallituksen ja eri eduskuntaryhmien tietoon. Joulukuusta 1929 lähtien alkoikin sitten erilaisia maakuntien lähetystöjä asioida Helsingissä yhä tiuhempaan tahtiin milloin mitäkin kommunismin vastaisia toiveita/vaatimuksia esittämässä.⁴⁷

Lapuan ensimmäisen kokouksen lähetystö vieraili 7.12. kaikkien muiden em. tahojen, paitsi kommunistisen eduskuntaryhmän luona. Vaikka pääministeri Kallio lähetystölle antamassaan vastauksessa ilmoittikin ymmärtävänsä kansalaisten huolestumisen, niin hallitus ei kuitenkaan ryhtynyt toimenpiteisiin erityisen tasavallan suojelulain aikaan saamiseksi. Lapuan kokouksen kommunismin vastaisten ponsien toteuttaminen olisi Kallion mukaan merkinnyt perustuslakiin saakka ulottuvia muutoksia, jotka olisivat olleet kansanvallan kannalta arveluttavia. Edelleen hän viittasi hallituksen eduskunnalle jättämiin paino- ja rikoslain sekä yhdistyslain muutosesityksiin.⁴⁸

Paino- ja rikoslain muutosesityksiä oli alettu valmistella jo edistyspuoluelaisen Oskari Mantereen johtaman edellisen hallituksen aikana, mutta ne ehtivät tulla käsittelyyn vasta syyskuussa 1929, kun hallitus oli vaihtunut Kyösti Kallion johtamaksi. Yhdistyslain muutosesitys oli sen sijaan seurausta Lapuan paitavälikohtauksesta ja se annettiin

---

⁴⁶US 30.11.1929.

⁴⁷Hyvämäki 1964, s.153; Leinonen 1960, s.34-35.

⁴⁸Leinonen 1960, s.34,39-41.

eduskunnalle 5.12.1929. Esitysten tarkoituksena oli vaikeuttaa kommunististen yhdistysten ja lehtien toimintaa.⁴⁹

Painovapauslain mukaan oikeusministeriö oli velvollinen valvomaan lain noudattamista ja sen tuli, jos ilmestyneet painotuotteet havaittiin sisällöltään rikollisiksi tai painolakia oli muuten rikottu, antaa määräys syytteen nostamisesta sekä painokirjoituksen takavarikkoon panosta. Muutosesityksessä ehdotettiin, että lain valvonta ja syyteoikeus siirrettäisiin oikeusministeriltä oikeuskanslerille ja muutkin viralliset syyttäjät velvoitettaisiin avustamaan lain valvontaa ja ilmoittamaan havaitsemistaan painovapausrikoksista oikeuskanslerille. Lisäksi tiukennettiin kirjapainojen valvontaa.⁵⁰

Rikoslain muutos taas oli tähdätty estämään rikollisten painotuotteiden julkaisemisen kieltävien määräysten kiertämistä. Tämän vuoksi katsottiin tarpeelliseksi tehostaa painorikoksista säädettyjä seuraamuksia siten, että "tuomioistuinten käyttöön annetaan jokin suorastaan kirjapainoihin kohdistuva pakkotoimenpide". Riittäväksi pakkotoimenpiteeksi katsottiin, että tuomioistuimelle annettaisiin oikeus määrätä kirjapaino suljettavaksi enintään vuoden määräajaksi. Kyseistä seuraamusta sai soveltaa vain jos painotuote sisälsi "valtioon tai yhteiskuntaan kohdistuneen rikoksen" ja samassa kirjapainossa oli ennenkin painettu "rikollisia tuotteita" ja siitä oli saatu rangaistus. Seurauksen edellytyksenä ei kuitenkaan voinut olla, että kirjapaino - "sinä aikana jolloin se on uusiutuviin rangaistuksiin tuomittu" - oli ollut koko ajan samalla omistajalla tai haltijalla. Jos tätä olisi vaadittu niin sulkeminen olisi voitu helposti ehkäistä siten, että "kirjapaino sulkemisvaaran uhatessa siirrettäisiin ainakin muodollisesti toisiin käsiin". Lisäksi omistaja velvoitettiin vastaamaan painon valvonnasta, jos oli sen jollekin vuokrannut.⁵¹

Hallituksen esitys n:o 78 oli "laki yhdistyksistä annetun lain 21 §:n muuttamisesta". Lakiesityksessä ehdotettiin lain 21 §:ään lisättäväksi ylimääräinen 2. momentti, jossa oli määritelty "eräitä yhdistyksen toiminnan muotoja, joiden on katsottava olevan vastoin lakia". Niitä olivat 1) jos yhdistyksen tilaisuudessa on esitetty puhe tai ohjelmaa "joka sisältää virallisen syytteen alaisen teon, sen ylistämisen tai kehoituksen sellaiseen tekoon"

---

⁴⁹Jääskeläinen 1977, s.457-458.

⁵⁰1929 II Vp A III hall.es. n:o 49.

⁵¹1929 II Vp A III hall.es. n:o 50.

2) jos yhdistys on taloudellisesti tukenut lainvastaista toimintaa tai ottanut taloudellista tukea vastaan rikollisessa tarkoituksessa 3) jos yhdistys on tarkoitettu lakia kiertäen jatkamaan lakkautetun yhdistyksen toimintaa. Uusi laki antoi lisäksi mahdollisuuden kieltää “sellaisen yhdistyksen toiminta, joka toimii vastoin lakia ja hyviä tapoja”. Sisäministeriö tai maaherra sai oikeuden kieltää yhdistyksen toiminnan alistaen päätöksen 14 kuluessa tuomioistuimen ratkaistavaksi. Lisäksi tuomioistuin sai 21.§:ään lisätyn uuden 6. momentin mukaan vallan yhdistystä lakkauttaessaan lakkauttaa myös sen haaraosastot ja jäsenyhdistykset.⁵²

Maalaisliiton johtavien piirien keskuudessa oli, näistä esityksistä huolimatta, kuitenkin kannatusta suojelulakiehdotuksille. Puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Lohi ilmoitti lähetystölle ryhmänsä tukevan kommunismin vastaisia lainmuutoksia, mikäli kansanvallalle ei aiheutuisi niistä vahinkoa. Edustaja Juutilaisen mielestä eduskunta ei kuitenkaan kykenisi toteuttamaan Lapuan kokouksen vaatimuksia. Hallituksen olisi sen vuoksi laadittava tasavallan suojelulaki. Esitys sai ryhmässä kannatusta, koska sitä pidettiin nopeana keinona selvittää tilanne. Kuitenkaan ei haluttu luopua hallituksen jo tekemistä em. lakiehdotuksista.⁵³

Edistyspuolueen puoluetoimikunta piti 18.12. kokouksen, jossa käsiteltiin ympäri maata pidettyjen kommunismin vastaisten kansalaiskokousten vaikutuksia ja puolueen suhtautumista niihin ja niiden lähetystöihin. Eduskuntaryhmän puheenjohtaja Vennola kertoi Lapuan lähetystölle antamassaan vastauksessa korostaneensa laillisuuden ja rauhallisen toiminnan välttämättömyyttä. Lähetystöjä oli käynyt eduskuntaryhmän puheilla enemmänkin ja Vennola olikin huomauttanut Riihimäen lähetystölle, että voisi olla jo aiheellista vähentää käyntejä, jotta eivät esim. sosialistit saisi aiheita samanlaiseen esiintymiseen.⁵⁴

Varsinaisena pääaiheena kokouksessa oli kuitenkin Turun edistysseuran 13.12. puoluehallitukselle lähettämä kirje. Turkulaiset olivat huolestuneita Turussa (ja muullakin) pidetyn kansalaiskokouksen esittämistä kansanvallan vastaisista uhkauksista. Kirjeen

---

⁵²1929 II Vp A III hall.es. n:o 78.

⁵³ML-edkr. ptk.7.,11.12.1929; Mylly 1989, s.254.

⁵⁴Edist. p.toimik. ptk. 18.12.1929.

mukaan puolueen vastaus Lapuan lähetystölle ei ollut riittävän määrätietoinen eikä tuominut riittävästi edistyspuoluetta vastaan kohdistettuja loukkauksia. Kansanliikkeen arveltiin olevan kansanvallan ja laillisuuden vastainen ja tulevan vain jatkumaan. Liikettä epäiltiin lisäksi oikeiston taholta käynnistetyksi. Edistyksen olisi siksi irtisanouduttava kansanvallan vastaisista pyrkimyksistä. Kirjeessä ehdotettiin, että puoluetoimikunta antaisi julkilausuman, jossa: 1) Tuomitaan kansanvallan ja laillisuuden vastaiset pyrkimykset. 2) Todetaan selvästi edistyksen taistelevan kommunismia vastaan laillisesti ja kansanvaltaisesti. 3) Puolue voi olla yhteistoiminnassa vain puolueiden kanssa, jotka ovat tinkimättä lain ja kansanvallan kannalla.⁵⁵

Puoluetoimikunta ei kuitenkaan vielä katsonut olevan syytä erillisen julkilausumaan esittämiseen. Käydyssä keskustelussa tuotiin kyllä esiin huolestuminen mahdollisista kansanvallan vastaisista hankkeista. Toivolan mielestä liikehtimiseen yhtyi fasistinen liike, joka sai kokoomuspuolueen taholta tukea. Kivimäen mukaan kokoomuspuolueessa oli kuitenkin kaksi suuntaa, joista toinen taisteli fasismia vastaan ja oli tarjonnut edistykselle yhteistoimintaa. Oli ollut puhetta yhteisestä julkilausumasta. Keskustelun päätyttyä puheenjohtaja kuitenkin totesi puoluetoimikunnan olleen yksimielinen siitä, että laillisuuden ja kansanvallan puolesta on selvästi ja vääjäämättä esiinnyttävä.⁵⁶

Em. kirjeen ja pöytäkirjan valossa vaikuttaa siltä, että edistyspuolueessa oli osattu jo varsin varhaisessa vaiheessa tehdä huomattavan hyvin paikkansa pitänyt analyysi kansanliikkeen motiiveista ja sen tulevasta kehityksestä.

Ruotsalaisen kansanpuolueen suhtautuminen lapualaislähetystöjen vaatimuksiin oli samankaltainen kuin edistyspuolueellakin. RKP:kin eduskuntaryhmän luona kävi 7. ja 12.12. välisenä aikana Lapuan alkuperäisen lähetystön lisäksi useita muitakin lähetystöjä eri puolilta maata. Ryhmä oli Ernst Estlanderin ehdotuksesta äänestänyt siitä, pitäisikö muita lähetystöjä lainkaan vastaanottaa. Hänen kielteinen kantansa oli kuitenkin hävinnyt äänin 19-3 ja ovet pysyivät lähetystöille avoimina. RKP:n ryhmän puheenjohtaja professori R. Furuholm ei ollut juurikaan lämmennyt lähetystöjen esittämille radikaaleille vaatimuksille, ja tämä näkyi hänen esittämästään vastauksesta. Ryhmä ilmoitti ettei se sinänsä vastustanut

---

⁵⁵Turun edistysseuran kirje Edist.p.toimik.13.12.1929.

⁵⁶Edist. p.toimik. ptk. 18.12.1929.

kommunismiin vastaista taistelua, mutta sen täytyisi tapahtua laillisin keinoin ja ilman, että vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen perusteita järkytettäisiin. Kyseinen vastaus ei kuitenkaan kaikkein kiivaimpia kommunismin vastaisia lähettiläitä tyydyttänyt. Edistyspuolueessa huolta herättänyt Turun lähetystö intoutui syyttelemään myös RKP:n ryhmää kommunismin suosimisesta. Tätä puheenjohtaja Furuhjelm piti varsin sopimattomana. Artturi Leinonen kuvaa muistelmissaan tapausta hieman eloisammin kuin pelkistetty pöytäkirja.⁵⁷

Sosialidemokraattien eduskuntaryhmän puolesta lähetystön otti vastaan ryhmän puheenjohtaja K. Harvala. Hänen lähetystölle antamansa vastaus julkaistiin Sosialidemokraatissa seuraavana päivänä. Ensin Harvala painotti sosialidemokraattien kommunismin vastaisia asenteita toteamalla, että SDP oli ”aina vastustanut kommunistien työväen keskuudessa harjoittamaa maamme rajojen ulkopuolelta johdettua kiihoitusta”. Hän ilmoitti ryhmän vastustavan kommunistien yrityksiä kansanvallan vahingoittamiseksi. Samalla saivat kuitenkin oman osansa ryhmän vastustuksesta ”ne porvarillisen oikeiston piireissä toimivat fascistiset seikkailijat”, jotka yrittivät ”käyttää hyväkseen kommunistien porvarillisen yleisön keskuudessa aikaansaamaa levottomuutta” ja siten ”epäjärjestyksen avulla muuttamaan tai horjuttamaan kansanvaltaista valtiojärjestystämme”. Lopuksi päästiin varsinaisen asian ytimeen ja todettiin: ”Me vastustamme väkivaltaisia lainvastaisia yrityksiä, tulkootpa ne miltä taholta tahansa, sekä vaadimme, että eduskunta ja hallitus saavat lainmukaisessa järjestyksessä vapaasti harkita ja päättää, millä tavoin laillista järjestystä on ylläpidettävä”.⁵⁸ Vastaus vaatimuksiin oli siis muuttunut itse vaatimukseksi. Kommunismin kukistaminen sinänsä ei tuntunut sosialidemokraatteja haittaavan, vain keinot arveluttivat. Pelättiin selvästi itse sosialidemokratiallekin vihamielisen oikeistovaikutuksen liiallista voimistumista.

Kokoomuksen eduskuntaryhmässä Lapuan lähetystö sai odotetusti suopean vastaanoton. Käyntiin oli varauduttu ennakolta ja ryhmä sopi jo kaksi päivää aikaisemmin miten lähetystö otettaisiin vastaan. Puheenjohtaja Pekka Pennanen aikoi ilmoittaa ryhmän aina tukeneen hallituksen ja eduskunnan taholta tehtyjä toimenpiteitä kommunismin kukistamiseksi ja tulevan jatkossakin niin tekemään. Edustaja Järvisen mielestä lähetystölle

---

⁵⁷RKP:n edkr. ptk. 7.12.1929.; Schauman 1992, s.16-17;
Leinonen 1960, s.41.

⁵⁸Ssd. 8.12.1929.

oli huomautettava porvarillisten puolueiden hajanaisuuden olevan syynä voimattomuuteen kommunismia vastaan. Lähetystön tulisi kehottaa kansalaisia kasvattamaan suurempaa yhteisymmärrystä porvarillisten puolueiden kesken.⁵⁹ Kokoomuksen puolelta siis suunniteltiin annettavan ohjeita "kansanliikkeelle" miten sen pitäisi jatkossa toimia.

Puolueen eduskuntaryhmä ja työvaliokunta pitivät 15.12. -Lapuan lähetystön käynnin jälkeen- yhteiskokouksen, jossa pohdittiin tarkemmin kommunismin vastustusstrategiaa ja sen toteuttamismahdollisuuksia. Aluksi kuultiin puolueen puheenjohtajan Kyösti Haatajan pitkä alustus puolueen suhtautumisesta kommunismiin. Siinä lueteltiin ensin kaikki mahdolliset kommunistien tekemät rötökset ja samalla myös esitettiin kovaa kritiikkiä muita porvaripuolueita erityisesti RKP:ta ja maalaisliittoa kohtaan, joista jälkimmäinen ei ollut suostunut kokoomuksen yhteistyötärjouksiin kommunistiasian selvittämiseksi. Sosialidemokraattien taholta Haataja ei uskonut apua suunniteltujen kommunismin vastaisten lakien läpiviemiseen saatavan. Haatajan esityksen oleellisimpana sisältönä kuitenkin olivat pohdinnat siitä mitä konkreettisia toimia kommunismin kuriin saamiseen tarvittaisiin. Haatajan mielestä hallituksen jo tekemät ehdotukset, erityisesti yhdistyslain muutos, kuten hän oli etsivän keskuspoliisin taholta saanut tietää, olisivat riittämättömiä. Kuitenkin:

"... on yksi lainsäädännön toimiala, josta on viimeaikoina näkynyt lehdissäkin huomattavia tietoja, se on tämä kysymys valtakunnan suojelulaista. Se näyttää kangastavan sekä kansalaisten että hallitusten mielissä ja eduskunnan kuloaareissakin siitä puhutaan. Kysymys on, mitä tällainen valtakunnan suojelulaki sisältää".

Tämän jälkeen Haataja selvitti kuulijoilleen Viron vuoden 1925 suojelulain ja Saksan vastaavan lain sisältöä. Hänen mukaansa ajatukset sen tyyppisestä suojelulaista olivat mielessä kokoomuspiireissä ja sellaisen läpiajamiseen oltaisiin valmiita. Kuitenkin hän piti em. lainsäädännön läpimeno mahdollisuuksia heikkoina. Kommunistilakien läpiajaminen olisi lykättävä kevät istuntokaudelle ja sitä ennen olisi kokouksia järjestämällä muokattava yleistä mielipidettä asialle suotuisaksi.⁶⁰

Myös Presidentti Relander suhtautui myönteisesti Lapuan kokouksen lähetystöön ja sen vaatimukseen. Hän toteaa Lapuan kokouksesta päiväkirjassaan:

---

⁵⁹Kok.edkr. ptk. 5.12.1929.

⁶⁰Kok.edkr. ja työvaliok. ptk. 15.12.1929.

"Toiset ihailevat Lapuan kokouksessa esiintynyttä isänmaallista mieltä - minä omalta osaltani olen iloinen siitä, että kansamme on vielä siksi terve, että se tällä tavalla reagoi yhteiskunnanvastaista toimintaa vastaan".⁶¹

Relander ryhtyikin neuvotteluihin pääministeri Kallion ja eri puolueiden edustajien kanssa siitä, voitaisiinko eduskunnassa saada luoduksi mahdollisuudet niiden lakiesitysten läpiajamiseksi, jotka hallitus kommunistikiihotuksen estämiseksi oli eduskunnalle antanut. Hän kirjoittaa myös heittäneensä Kalliolle "ajatuksen ylimääräisistä valtiopäivistä vaikkapa erityisen suojelulain muodossa annettavien kommunisminvastaisten lakiesitysten käsittelyä varten, jos se kävisi tarpeelliseksi".⁶²

Hallituksen tekemistä kommunismin vastaisista lakiesityksistä hyväksyttiin vain yhdistyslain muutos 16.12., juuri ennen eduskunnan joulutaukoa. Pääministeri Kallio oli neuvotellut, lakiesityksen hyväksymisen suhteen avainasemassa olleen, sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän johdon kanssa. Pääministeri oli kertonut SDP:n ryhmänjohtaja Harvalalle edellisenä päivänä, että hallituksen olisi saatava yhdistyslakiesitys läpi, jotta se voisi vastata järjestyksestä kansalaiskokousten edessä. Jos hallituksen esitystä ei hyväksyttäisi ja jos hallitus vuoksi eroaisi seuraisi siitä - "pääministerin yksityisesti lausuman käsityksen mukaan"- oikeistohallitus, joka tulisi vangitsemaan kommunistiset kansanedustajat ja kutsumaan koolle ylimääräiset valtiopäivät, joille se esittäisi vain yhden ainoan esityksen, "jonka sisällöstä ei ole kuitenkaan tietoa". Epäilemättä kyseessä olisi ollut jonkinlainen suojelulakiesitys. SDP päätti taipua koska pelkäsi Kallion hallituksen eroista seuraavan oikeistohallituksen valtaan tulon.⁶³

Painovapaus- ja rikoslakia koskevat esitykset n:o 49 ja n:o 50 lykkäytyivät vuoden 1930 maaliskuuhun, jolloin eduskunta ne hylkäsi.⁶⁴ Tällä kerralla Kallio arveli, ettei asiasta

---

⁶¹Relander 1968, s.353 (5.12.1929)

⁶²Relander 1968, s.354-356. (8.-10.12.-29)

⁶³Hokkanen 1986, s.19.; SDP:n p-toimik.ptk.16.12.1929;
Soikkanen 1975, s.496-497.

⁶⁴Painovapauslain muutosesitys n:o 49 hylättiin 11.3.-30 ja rikoslain muutosesitys n:o 50 18.3.-30. Suurivaliokunta oli asettunut hallituksen esitysten hylkäämisen kannalle ja molemmat esitykset tapasivat kohtalonsa jo toisessa käsittelyssä kun suurenvaliokunnan kanta voitti hallituksen esitykset äänestyksissä 7.ja 11.3. äänin 99-82 ja 101-86. 1930 Vp. ptk. s.411,441 ja 504,517.

kannattanut tehdä luottamusksymystä, koska se johtaisi vain hallituksen kaatumiseen.⁶⁵ Tilanne ei kuitenkaan ollut Kallion kannalta miellyttävä, koska hän tiesi saavansa Lapuan vihat niskaansa, kun ei ollut tehnyt asiasta luottamusksymystä. Maalaisliiton omassakin keskuudessa oli ollut erimielisyyttä miten tilanteessa olisi ollut meneteltävä. Maalaisliiton eduskuntaryhmän kokouksessa 13.3. puhuneen E.M. Tarkkasen mukaan olisi hallituksen pitänyt kaatumisen uhallakin tehdä lakien hyväksymisestä luottamusksymys ja pakottaa näin eduskunta taipumaan. Hän epäili myöskin voisiko hallitus vastata sitten tilanteesta jos Lapuan ulkoparlamentaariset voimat pääsevät liikkeelle. Kallio taas kritisoi lapuanliikkeen viimeaikaista kehitystä ja oli sitä mieltä ettei liikkeen tahtoon saisi taipua.⁶⁶

2.4. Lisääntyvät lainsäädännön muutosvaatimukset.

Lakiesitysten kohtalo ei miellyttänyt 15-16.3. 1930 pidettyä ns. Lapuan toista kokousta. Sen oli kutsunut koolle Lapuan ensimmäisen kokouksen järjestelytoimikunta, joka oli jatkanut työtään koko maata edustavan kansalaiskokouksen järjestämiseksi. Lapuan toisessa kokouksessa perustettiin sitten Suomen Lukko niminen järjestö ajamaan kommunismin hävittämistä laillisia keinoja käyttäen. Avaussanat tälläkin kertaa lausunut Vihtori Kosola kuitenkin totesi, että eduskunnan puoluesuhteiden takia ei voitu odottaa valtiovallalta niin syvälle käypiä leikkauksia kommunistien toiminnan lopettamiseksi kuin Lapuan ensimmäisen kokouksen ponnet edellyttivät. Siksi Kosolan mielestä huomio oli kohdistettava vapaaseen kansalaistoimintaan ja ajettava siten läpi aiemmat vaatimukset. Kokouksen jyrkkä siipi omaksuikin tämän kannan ja vaati suoraa toimintaa, pitkälle meneviä muutoksia valtiopäiväjärjestykseen ja vaalilakeihin, hallituksen eroa, marssia Helsinkiin jne.⁶⁷

Inspiraatiota vaatimuksiin oli ehkä saatu kokoomuksen eduskuntaryhmän 12.2.-30 hallitukselle esittämästä toivomusaloitteesta, jossa pyydettiin "lainsäädäntötoimenpiteitä

---

⁶⁵Hyvämäki 1964, s.155.; Relander 1968, s.409 (13.3.)

⁶⁶Hokkanen 1986, s. 20.; Mylly 1989, s.257.

⁶⁷Hyvämäki 1964, s.155.; Lehtinen 1984, s.679 ; Siltala 1985, s. 63-66.

kommunistien yhteiskunnan vastaisen toiminnan estämiseksi".⁶⁸ Nämä esitykset olivat kuitenkin lähinnä kokoomuksen aikaisempien esitysten uudelleen lämmittelemistä. Ehkä aikomuksena oli saada kansan liikehdintä lähemmin kytketyksi kokoomuksen omien tavoitteiden ajamiseen. Joka tapauksessa kommunismin vastustamisen nimissä esitetyt vaatimukset rupesivat olemaan jo paljon pitemmälle meneviä kuin joulukuussa tehdyt.

Kokouksen ilmapiiri oli puheenjohtajana toimineen Artturi Leinosen mukaan tällä kertaa paljon kaaottisempi ja radikaalimpi kuin joulukuussa. Leinosen mukaan puheenvuoroissa vaadittiin mm., että kommunistit piti heti ajaa eduskunnasta, eduskunta olisi hajoitettava ja olisi siirryttävä suoraan toimintaan pelkkien kokousten sijaan. Äänioikeuden rajoituksia ja valtiomuodon muutostakin ehdotettiin ilmeisen vakavalla mielellä.⁶⁹

Liikehdintään myötämielisesti suhtautunut presidentti Relanderkin totesi kokouksesta päiväkirjassaan:

"Olen tänään aamulla (17.3.) lukenut tarkalleen sanomalehtiselostukset Lapuan kokouksesta ja minun täytyy sanoa, että kyllä siellä on ollut muutamilla esiintyjillä ollut pää paperista. Onneksi on kumminkin laillisuuskanta päässyt voittoon ja kaikki ehdotukset suorasta toiminnasta, joksi ajateltu painostus valtiovaltaa kohtaan on ehdottomasti merkittävä, tulleet hylätyiksi".⁷⁰

Myös sosialidemokraattien vahva mies Väinö Tanner kallistui tekemään samansuuntaisen arvion kokouksen merkityksestä, käytetyistä puheenvuoroista ja niiden esittäjistä. Hänen Suomen Sosialidemokraattiin kirjoittamansa artikkeli totesi, ettei kokouksen merkitystä ollut suurenneltava mutta tilannetta oli silti syytä seurata vakavasti. Tannerin mielestä "äärimmäisyysaineokset unohtavat aina itsensä kun pääsevät puhumaan kokouksissa

---

⁶⁸1930 Vp. liitteet I-XIII s.15-17,. Aloitteessa pyydettiin hallitusta valmistelemaan sellaisia muutoksia lainsäädäntöön, joilla voitaisiin 1) helpommin rangaista kommunisteja "heidän yhteiskunnan vastaisesta toiminnastaan" 2) sulkea kommunistit pois eduskunnasta ja eduskuntavaaleista sekä kunnallisista luottamustoimista ja 3) päästä "valtiollisista syistä tapahtuvien ruumiilliseen loukkaamattomuuteen kohdistuvien rikosten nykyistä tehokkaampaan rankaisemiseen". (Ns. Työmaaterrorin estäminen.)

⁶⁹Leinonen 1960, s.51-56.

⁷⁰Relander 1968, s.411 (17.3.1930).

joukkojen edessä” ja siksi “ei ollut myöskään syytä huolestua, jos joku pastori tai apteekkari menetti mielensä tasapainon”.⁷¹ SDP:n puoluetoimikunnan lähetystö kävi kuitenkin 18.3. pääministerin puheilla. Kalliolta kysyttiin, oliko hän perillä Lapuan kokouksen menosta. Tämä vastasi tutustuneensa asioihin sanomalehtien välityksellä ja koettaneensa työskennellä siihen suuntaan, että kokouksen merkitys kuivuisi kokoon. Hän oli sitä mieltä, että kokous ja siinä esitetyt lausunnot olivat jo epäonnistuneen liikkeen viimeinen ilmaus. Hallitus ei aikoisi - ilmoitti Kallio - suostua esitettyihin vaatimuksiin.⁷²

Kiivaimmat kommunismin vastustajat eivät kuitenkaan kokeneet tilannetta samoin kuin pääministeri. Heille kyseinen kokous ei ollut suinkaan epäonnistuneen liikkeen viimeinen ilmaus, vaan kyseessä oli pikemminkin uusi alku. Tästä toisesta Lapuan kokouksesta lähtien rupesi olemaan selvillä, että suoraa toimintaa kannattavien Vihtori Kosolan ympärille ryhmittyneiden ja Artturi Leinosen johtaman laillisuuskannalla olevan Suomen Lukon välille alkoi kehittyä ristiriitoja ja maltillisemmat kommunismin vastustajat rupesivat irrottautumaan järjestöstä.⁷³

Kosolan mukaan syynä hänen ja Leinosen linja erimielisyyksiin oli se, että Leinonen ja Lukon sihteeri Lauri Halme kävivät neuvotteluja eri puolueiden johtomiesten kanssa siitä mihin suuntaan Suomen Lukon toimintaa olisi tullut kehittää. Kosolan mielestä näytti ilmeiseltä, että he "aikoivat alistaa Lukon puolueiden holhoukseen". Tämä ei luonnollisestikaan istunut Kosolan pirtaan, vaan hän omien sanojensa mukaan vaati, että "tuollainen puoluepeli on lopetettava ja kansanliikkeen saatava jatkaa omassa uomassaan".⁷⁴

Kosolan symboloimat radikaaliaineokset toteuttivat uhkauksensa tuhoamalla 28.3. Vaasalaisen kommunistilehti Työn Äänen kirjapainon. Kosola oli tietoinen suunnitelmasta. Hän ilmoitti kuulemastaan Leinoselle ja he sopivat yhdessä, että Kosola yrittäisi saada tekijät luopumaan aikeistaan. Kosola ilmoittikin sitten Leinoselle, että hän oli saanut suunnitelman raukeamaan. Kustaa Tiitun kertoman mukaan oli tekijöille sitten soitettu

---

⁷¹Tanner 1966, s.112.

⁷²SDP:n p.toimik. ptk. 20.3.1930.

⁷³Nygård 1982, s.78

⁷⁴Kosola 1935, s.228.

Ylistarosta tai Kyröstä, “että ’oottako te ruvennu jänistämähän, eikö te uskallakaan lähtiä’ ja niin ne meni ja moukaroottivat”. Leinonen taas kirjoittaa, että teosta jo luopuneille pojille oli kerrottu, että Kosola oli joutunut joidenkin “hallituksen kätyrien narraamaksi” ja niin he päättivät sittenkin suorittaa tuhotekonsa.⁷⁵

Kirjapainon tuhoamisepisodilla tuli jatkossa olemaan arvaamattoman laajakantoiset seuraukset. Tuhoajat saatiin pian selville, ja 9.4 ilmoitettiin Vaasassa yhteensä 72 miestä Vihtori Kosolan johdolla mielenosoituksenomaisesti tekoon syyllisiksi, vaikka todellisia tekijöitä olikin vain viisi. Motiivejaan he selvittivät maaherralle jättämässään kirjelmässä. Sen mukaan tekijöiden tarkoituksena ei ollut kuulemma alunperinkään vetäytyä pois vastuusta, vaan tapahtumapaikalle oli muka tahallaan jätetty merkkejä, jotka osoittaisivat tutkijoille oikeat syylliset. Tekoa puolusteltiin toteamalla, että “meidät johti siihen katkeruus kommunismia kohtaan jatkuvan törkeän isänmaata ja uskontoa vastaan harjoitetun kiihoituksen takia”. Samalla luvattiin jatkossakin “vihata kommunismin kaikissa sen ilmenemismuodoissa” ja toivottiin teon motiivin havahduttavan “maamme lainsäätäjät käsittämään, että kommunismi on lailla kukistettava, ellei tahdota maamme joutuvan sekasorron valtaan ja suuriin vaikeuksiin”.⁷⁶

Edistyspuolueen kansanedustaja T.M. Kivimäki kertookin uumoilleensa levottomuuksien jatkuvan kirjapainon tuhoamisen jälkeenkin ja käyneensä siksi pääministeri Kallion luona ehdottamassa, että valmisteltaisiin suojelulakiesitys Weimarin valtiosäännössä olevan samantapaisen lain pohjalta. Tämäkin ehdotus jäi kuitenkin vielä valmisteluasteelle, kunnes se sitten kesäkuussa tuli jälleen ajankohtaiseksi.⁷⁷

Kirjapainon tuhoaminen oli kuitenkin eräänlainen merkkipaalu, jonka jälkeen tapahtumat etenivät kohti kesän väkivaltaisuuksia ja suoranaista terroria. Tarkoituksena oli painostamalla saada voimaan kommunismin täydellisesti diskriminoiva lainsäädäntö. Juha Siltala toteaaakin lapuanliikkeen myöhemmin noudattaman painostuspolitiikan saaneen nyt lopullisen muotonsa:”ilmoittautujat eivät halunneet alistua lakiin vaan päinvastoin

---

⁷⁵Lehtinen 1984, s.680-681; Leinonen 1960, s.64-65,67.

⁷⁶Hyvämäki 1964, s.156-157; Kokko 1930 s.31-32; Leinonen 1960, s.66.

⁷⁷Kivimäki 1965, s.57.

joukkovoimallaan muuttaa laillista olotilaa”. Tästä lähtien liikkeen toiminta suunnattiin hallitusta vastaan.⁷⁸

3.Tahdon riemuvoitto: painostuspolitiikkaa kesällä 1930.

3.1. Vaasan tapahtumat sanomalehdistön näkökulmasta.

Kesäkuun neljäntenä päivänä Työn Äänen kirjapainon tuhoamisjutun tullessa oikeuskäsittelyyn tapahtui kuuluisa Vaasan mellakka. Sitä on yleisesti pidetty lapuanliikkeen aloittamien laajamittaisten kyyditysten ja terrorin lähtölaukauksena. Muutamia kyyditykseksi laskettavia väkivaltaisuuksia oli kylläkin tapahtunut jo aikaisemminkin. Työn Äänen taloudenhoitaja Mikko Järvinen oli esimerkiksi kyyditty jo 1.6. Alavuden asemalta ilmeisesti jonnekin Lappajärvelle. Häntä oli myöskin pahoinpidelty Kauhavalla muutamaa päivää aikaisemmin.⁷⁹

Kyseinen mellakka ei tullut kuitenkaan minään suurena yllätyksenä, sillä sanomalehdet esittivät etukäteen erilaisia käsityksiä siitä mitä tapahtumia olisi luvassa ja mikä tarkoitus niillä tulisi olemaan. Porvarilliset sanomalehdet uutisoivat, että Vaasassa oli tarkoitus järjestää 4.6. mielenosoitus, johon kerrottiin aikovan osallistua 500 autoa ja 2000 miestä läheisistä pitäjistä. Järjestäjien mukaan kyseessä ei olisi oikeudenkäyntiin kohdistuva mielenosoitus, vaan ainoastaan seppelienlasku Vaasan sankarihaudoilla, jonka jälkeen kokoonnuttaisiin yhteiseen tilaisuuteen ja lähetettäisiin sähke kenraali Mannerheimille. Tilaisuuden oli määrä olla kielirajat ylittävä kokoontuminen. Tätä pidettiin erittäin tärkeänä seikkana.⁸⁰ Tämä olikin oikeastaan ensimmäinen -mutta ei suinkaan viimeinen- kerta kun ruotsinkieliset laajemmin joukoin osallistuivat kommunismin vastaisen kansanliikkeen toimintaan. Ruotsalaisten osallistuminen oli merkittävää sikäläkin, että RKP:lla oli ollut vasta 28.5. puoluekokous, jossa oli tullut kannaksi, että ruotsalaisen kansanaineksen oli pysyteltävä erossa lapualaisliikkeestä. Liikkeellä arveltiin näet olevan myös hämäräperäisiä

---

⁷⁸Siltala 1985, s.74-75.

⁷⁹Ssd. 3.6.1930.; TT. 26.5.1930.

⁸⁰esim. Hbl.; HS; US: 4.6.1930.

kansalliskiihkoisia vaikuttimia. Eli lapualaisuutta epäiltiin aitosuomalaisuudesta. Ruotsalaisosanotto oli siten merkki RKP:n keskuudessa vallitsevasta hajaannuksesta.⁸¹

Vasemmistolehdistöllä oli myös tietoa tulevasta mielenilmauksesta ja omat käsityksensä sen luonteesta. Esimerkiksi kommunistinen Työväenjärjestöjen Tiedonantaja arveli Vaasassa 4.6. järjestettävän "valkoisten roistojen mielenosoituksen" ja kysyi aikoisivatko viranomaiset sen estää. Lehden käsityksen mukaan odotettavissa oli siis oikeudenkäyntiin liittyvää painostusta ja mahdollisia väkivaltaisuuksia.⁸² Suomen Sosialidemokraatin mukaan taas: "Lapuanliikkeen painuneita osakkeita koetetaan yhä nostaa". Lehti kertoi "sankarihauta manööveristä" ja arveli, että "lapualaisliikkeen nolo tilanne yritetään pelastaa sotkemalla se isänmaallisuuteen". Mitään viittausta mahdolliseen mellakkaan ei jutusta kuitenkaan voinut havaita.⁸³ Itse asiassa vaikuttaa siltä, että lehden kirjoitus vain heijasti sosialidemokraattien lapualaisuudesta tekemää tilannearviota, jonka mukaan liikkeen etsikko-aika olisi mennyt jo ohi ja edessä olevan vain pelkkä alamäki ja lopulliset kuolonkouristukset. Seuraavat päivät tulivat osoittamaan kyseiset käsitykset kuitenkin ennen aikaisiksi ja täysin vääriksi.

Varsinaisessa Vaasan mellakassa oli kaikessa lyhykäisyydessään kyse siitä, että oikeudenkäyntiä maakunnista seuraamaan saapunut n. 2000 hengen mielenosoittajajoukko pahoinpiteli oikeuspaikan edessä kirjapainon todistajan ja muitakin kommunisteiksi epäiltyjä sekä sieppasi STPP:n kansanedustajan asianajaja Asser Salon läänin maaherran Bruno Sarlinin käsistä. Poliisi seurasi tilannetta toimettona vierestä, kun Salo pakotettiin lähellä odottaneeseen autoon ja kyyditettiin Lapuan ja Seinäjoen kautta Viitasaarelle. Matkalla häntä pahoinpideltiin/uhkailtiin ja sen lisäksi hän joutui myös allekirjoittamaan sitoumuksen, ettei enää saapuisi kommunistien asioissa Etelä-Pohjanmaalle.⁸⁴

Sanomalehdistössä tapahtuma sai tietysti melkoista huomiota. Puolueiden lehdet ottivat luonnollisesti hieman erilaisen kannan tapahtumiin. Sosialidemokraattinen, edistyksellinen

---

⁸¹Schauman 1992, s.29; Hbl. 29.5.1930.

⁸²TT 3.6.1930.

⁸³Ssd. 4.6.1930.

⁸⁴Hyvämäki 1964, s.157-158., Siltala 1985, s.76-78., TT. 6.6.1930 Asser Salon haastattelu tapahtumista.

ja ruotsalainen lehdistö vaati hallitusta rankaisemaan lapualaisia ja saattamaan järjestysvallan tehtäviensä tasalle.⁸⁵ Käsitykset siitä minkälaisin keinoin nuo tavoitteet pitäisi saavuttaa luonnollisesti vaihtelivat.

Suomen Sosialidemokraatti reagoi varsin jyrkästi tapahtumiin. Lehden pääkirjoituksessa: "Mielivalta korkeimpana lakina" - arveltiin mellakoinnin olleen ennalta suunniteltua ja arvosteltiin voimakkaasti poliisin valmistautumattomuutta sekä vaadittiin hallitusta puuttumaan tilanteeseen. Sosialidemokraattisessa lehdistössä julkaistiin myös heti Vaasan tapahtumien jälkeen kokoontuneen SDP:n puoluetoimikunnan julistus: "Laillisen oikeusjärjestyksen ja kansalaisoikeuksien puolesta". Siinä tuotiin esiin lapuanliikkeen siihen astiset synnit sekä haukuttiin hallituksen kykyä ylläpitää järjestystä ja vaadittiin sitä heti rankaisemaan syyllisiä. Hallitusta vaadittiin myös ryhtymään:

" ... niin voimakkaisiin ehkäisytoimenpiteisiin, etteivät epäjärjestyksen tai kapinallisen mielivallan ilmaukset saata jatkua tai uudistua ... Ellei hallitus katso itsellään olevan siihen tarpeellisia edellytyksiä, on eduskunta kiireellisesti kutsuttava koolle harkitsemaan millä tavoin laillista järjestystä voidaan maassa tehokkaalla tavalla ylläpitää".⁸⁶

Sosialidemokraattien keskuudessa Vaasan tapahtumat nähtiin hyvin vakavana oireena jo hiipuvaksi luullun lapuanliikkeen uudesta tulemisesta ja haluttiin siksi tuoda esiin tilanteen vakavuus ja esittää toimenpiteitä sen ratkaisemiseksi. Huolta herätti erityisesti se, että liikkeen toiminnan oletettiin laajentuvan myös sosialidemokratian vastaiseksi taisteluksi. Tästä olikin jo viitteitä. Puolueen toimitsijat olivat saaneet uhkauskirjeitä ja Suomen Sosialidemokraatin esittämän arvion mukaan oli selvää ettei kommunismin kieltäminen tulisi lapualaisille riittämään, vaan että myös SDP olisi saatava lakkautettua.⁸⁷

Edistyspuolueen kantoja ilmentävä Helsingin Sanomat käsitteli niinkään laajasti Vaasan selkkausta. Tilannetta ei kuitenkaan vielä nähty yhtä vakavana kuin sosialidemokraattien piirissä. Lehdessä 5.6. julkaistun pääkirjoituksen mukaan oman käden oikeutta olisi vältettävä, koska jos siitä tulisi tapa niin, " ... voisihan se silloin kohdistua muitakin kuin kommunisteja vastaan ja viedä aivan merkillisiin tuloksiin. Siitä voisi kehittyä ylimielisyyttä ja mielivaltaa, joka myöhemmin olisi vaikeasti hillittävissä." Vaikka väkivalta

---

⁸⁵Siltala 1985, s.81.

⁸⁶SDP:n puoluetoimikunnan julistus 5.6.1930.

⁸⁷Ssd. 5.6.1930.

olikin valitettavaa niin kommunistit saivat - lehden mukaan - kyllä syyttää itseäänkin, koska "kommunistien monenlaiset ärhentelyt ovat tosiaankin olleet omansa aiheuttamaan maan väestössä vastatoimenpiteitä ja sekaannusta oikeuskäsitteissäkin".⁸⁸

Kun 5.6. oli keskitytty opastamaan ns. suurta yleisöä oikeille raiteille kommunismin vastustamisessa, niin seuraavana päivän pääkirjoituksessa ladattiin sitten täysilaidalliset hallituksen menettelyä kohtaan. Hallitukselta vaadittiin toimia käräjärauhan rikkojia kohtaan ja moitittiin ettei oltu ryhdytty ennakkotoimenpiteisiin rauhan turvaamiseksi. Kirjoituksessa vaadittiin lisäksi, että : "Hallitus ei saa päästää käsistään ohjaksia. Sen on pidettävä huolta siitä, että laillinen järjestys ja kuri viipymättä palautetaan".⁸⁹

Huvudstadsbladet oli Helsingin Sanomien kanssa suurinpiirtein samoilla linjoilla. Lapualaisuutta arvosteltiin mutta ei kuitenkaan kovin radikaalisti. Tämä on ymmärrettävää, sillä mukanahan oli myös ruotsinkielisten pitäjien miehiä. Mielenosoittajien arveltiin toimineen hyvässä uskossa mutta lain omiin käsiin ottaminen ja Asser Salon kaappaaminen sai kovat arvostelut osakseen. Lehti kirjoittikin mm. seuraavasti: "Där massan, den må vara av vilken färg som helst, tar sig rättigheter av det slag, där går gränsen mellan det lagbudna samhället och det laglösa kaos". Viranomaiset saivat myös moitteet varautumattomuudestaan. Lisäksi arveltiin, että kyseessä olisi vain alku laajemmille tapahtumille ja siksi hallituksen tulisi pikaisesti tehdä asialle jotain.⁹⁰

Kokoomuksen ja maalaisliiton lehdet suhtautuivat hieman toisella tavalla tapahtumiin. Ne vähättelivät oikeuspaikalla häiriköinnin merkitystä. Liitto lehti piti tapahtumine syynä kommunistien kiihoitusta.⁹¹ Kokoomuksen Uusi Suomi antoi tapahtumista aika lailla erilaisen kuvan kuin muut edellä mainitut lehdet. Se kertoi, että: "Äänetön ja rauhallinen mielenosoitus Työn Äänen toimitalon ja maaherran asunnon edessä ei kohdistunut

---

⁸⁸HS 5.6.1930.

⁸⁹HS 6.6.1930.

⁹⁰Hbl. 6.6.1930.

⁹¹mm. Liitto kommentoi 5.6. Vaasan tapahtumia ymmärtävään sävyyn: "sanoista tekoihin - kiihoitus kantaa hedelmää".

oikeuspaikkaan". Pääpaino kirjoituksissa oli sankarihaudalla käynnin kuvauksella, eikä Asser Salon kyyditsemisellä tai mellakoinnilla.⁹²

Seuraavana päivänä oli kuitenkin ääni muuttunut kellossa. Ehkä asian saama laaja julkinen tuomio pakotti muuttamaan kannan humoristisesta vähättelystä kohti asiallisempaa otetta. Uusi Suomi pohti 6.6. yksityiskohtaisesti mitä vaihtoehtoja tilanteen selvittämiseksi oli olemassa. Nyt tuomittiin jo tapahtuneet väkivaltaisuuDET, mutta samalla ymmärrettiin kiihtymys "kommunistien julkean maanpetoksellisen toiminnan johdosta". Silti tähdennettiin, että "isänmaallisen vastamielenosoituksen täytyy aina pysytellä laillisissa ja arvokkaissa muodoissa". Syytä tilanteen saamasta käänteestä koetettiin kaataa hallituksen niskaan ja vaadittiin sitä ryhtymään ennalta ehkäiseviin toimiin. Lehden mukaan hallituksen olisi pitänyt vitkastelematta uudistaa painovapauslain muutosesitys ja ottaa jälleen esille varhaisempi ehdotus tasavallansuojelulain aikaansaamiseksi. Hallitus oli aikaisemmin suhtautunut siihen kielteisesti. "Tapahtumat kuitenkin osoittavat, että tähän aloitteeseen olisi syytä suhtautua täysin asiallisesti sillä tavoin, että hallituksen toimesta kiireellisesti selvitettäisiin, mitä tämän aloitteen johdosta pitäisi ja voitaisiin tehdä". Kun tämän lisäksi vielä ehdotettiin hallituspohjan laajentamista ja kosiskeltiin suomenruotsalaisiakin kommunisminvastaiseen yhteisrintamaan, niin kyseisessä kirjoituksessa hahmottui hyvin kokoomuksen tuleva toimintastrategia.⁹³

Kommunistien Tiedonantaja kommentoi tapahtumia kirkuvin otsikoin: "Fascistiset ihmishengen kärkevät riehuvat" ja "Verenhimoiset villit raahanneet eilen toveri Salon rääkättäväkseen". Lehti selosti tapahtumien kulun ja kysyi mitä viranomaiset aikoisivat tehdä ja oliko Salo murhattu. Maaherran toimia arvosteltiin ja todettiin Vaasan tapauksen osoittavan, "että tässä maassa eletään nyt fascistikaappauksen kynnyksellä".⁹⁴

Jos ei nyt ihan fasistikaappauksen kynnyksellä elettykään niin tilanne joka tapauksessa rupesi luisumaan yhä enemmän hallituksen käsistä. Se menetti yhä enemmän

---

⁹²US 5.6.1930.

⁹³US 6.6.1930. Pääkirjoitus: "Kärjistyneen tilanteen selvittely".

⁹⁴TT. 5.6.1930

mahdollisuuttaan tehdä itsenäistä politiikkaa ja joutui vain reagoimaan kansanliikkeen sille esittämiin erilaisiin vaatimuksiin.⁹⁵

Vaasan kahakka ja sitä seurannut lapualaista toiminnan uusi kiihtyminen sai kommunistit ja sosialidemokraatit pitämään omia lapualaisuutta vastaan suuntautuneita kokouksiaan. Nämä kokoukset jäivätkin sitten kommunistien viimeisiksi vähään aikaan. Tietoja näistä voi saada tutkimalla kesäkuun sanomalehtiä. Kommunistien lehdistö kertoi omalla kiihkeällä tyyllillään aatteen kannattajien järjestämistä tilaisuuksista. Helsingin työväentalon pihalla järjestettiin heti 5.6. kokous, johonka kerrotaan osallistuneen 3000 työläistä. Kokous valitsi myös lähetystön, joka kävi seuraavana aamuna sisäministeri Linturin luona tiedustelemassa hallituksen toimia. Samana iltana oli taas kokouksia, jotka Tiedonantajan mukaan todistivat, että "suuttumuksen myrsky fascistisia raivotautisia vastaan vyöryy yli koko maan vastustamattomasti". Fasisminvastaisia kokouksia mainittiin pidetyn ympäri maata. Yksin Helsingissä oli 6.6. kokouksessa ollut 5000 henkeä ja Turussa 2000. 10.6. pidettiin taas Helsingissä kokous, jossa yleisöä ilmoitettiin olleen 3000. Puhujina olivat toveri Rudolf Saksasta ja Asser Salo. Maaseudullakin oli Tiedonantajan mukaan ollut lukuisia vastalausekokouksia.⁹⁶ Tietojen todenperäisyyttä on kuitenkin vaikea tarkistaa. Lehtikuvissa näyttää väkeä olevan runsaasti, mutta osa saattaa olla vain uteliaita ohikulkijoita, jotka kenties odottivat näkevänsä poliisin väliintulon aiheuttaman käsirysyn. Tässä vaiheessa kommunistit tuskin itsekkään uskoivat mahdollisuuksiinsa kamppailla menestyksekkäästi lapuanliikettä vastaan, kirjoitukset ja kokoukset olivat enää vain tyhjää uhoa. Kädet oli jo todellisuudessa nostettu pystyyn, vaikka 12.6. Tiedonantaja vielä julkaisikin STPP:n eduskuntaryhmän vetoituksen luoda yhteisrintama fasismia vastaan. "Alas valkoinen fascismi, eläköön punainen sosialismi", kirjoitti lehti, jonka lakkauttaminen oli enää päivän päässä. Tiedonantajan viimeiseksi jääneen numeron etusivulla luki 13.6. enteellisesti: "Laki ei ole enää sama kaikille". Pääkirjoitus taas oli otsikoitu sanoin: "Sinä olet voittanut lapualainen".⁹⁷

Sosialidemokraatit järjestivät vastalausekokouksiaan, joiden teemana oli Suomen Sosialidemokraatin otsikon mukaisesti: "Sosialidemokraattinen työväki kansanvallan ja

---

⁹⁵esim. Hyvämäki 1964, s.159.

⁹⁶TT. 5.-11.6.1930

⁹⁷TT. 13.6.1930.

kansalaisvapauksien puolesta”. Kokouksia pidettiin suurissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, Tampereella, Turussa ja Viipurissa, joissa sosialidemokraateilla oli vahva kannatus. Esimerkiksi Helsingissä pidettiin 6.6. sosialidemokraattisen kunnallisjärjestön kokous, jossa puhujana oli Väinö Tanner. Paikalla saapui n. 400 henkeä. Tanner arvosteli hallitusta heikkoudesta ja lapualaisia yhteiskunnan vastaisuudesta. “Lapualaisten taistelu laillisen yhteiskuntajärjestyksen puolesta oli jo alusta lähtien ollut yhteiskunnan vastaista”, totesi Tanner. Hänen mukaansa “oli hallitusvallan täydellinen konkurssi, kun 2000 miestä tuli maakunnasta mielenosoitukselle samaan aikaan, kun tuomioistuin harkitsi heidän tekemäänsä rikosta, eikä hallitus yrittänytkään estää heidän toimenpiteitään”.⁹⁸

3.2. Kommunistilehtien lakkauttaminen ja eduskunnan kutsuminen koolle.

Vaasan tapahtumien jälkeen lapualaiset huomasivat, ettei hallitus kyennyt heitä hillitsemään ja tahtoivat nyt ajaa tavoitteensa läpi tavalla taikka toisella, vaikka väkisinkin. Yksittäiset terroriteot kommunisteja vastaan alkoivat ympäri maata. Maakunnissa järjestettiin taas lukuisia kansalaiskokouksia. Ne hyväksyivät niille lähetetyt ponnet, joissa vaadittiin seuraavaa:

"kommunistiset kirjapainot ja lehdet ovat heti lakkautettavat; kommunistiset järjestöt, ilmetköön missä muodossa tahansa, ovat heti lopetettavat; kommunistiset toimihenkilöt, tunnetuimmat heidän kannattajansa ja heidän kiihottajansa ovat heti pidätettävät; ja sen jälkeen, kun maa on saatu rauhoitettua, kutsuttava uusi eduskunta koolle maalle lakeja laatimaan".⁹⁹

Helsingissä kokoontui 11-14.6. kansalaiskokousten edustajisto ns. maakuntien miesten kokous. Se mietiskeli poliittista tilannetta ja mahdollisuuksia laajentaa ulkoparlamentaarinen toiminta koko maan laajuiseksi. Kokous valitsi 25-miehisen lähetystön toimittamaan presidentille hyväksymänsä kommunismin vastaiset ponnet. Evästykseksi annettiin ohjeet ilmoittaa, että vaatimukset oli toteutettava kesäkuun 15. mennessä tai ei vastattaisi tilanteen kehityksestä ja oma-aloitteinen toiminta jatkuisi entistä laajempaan. Hallitukseen ei lähetystön pitänyt alunperin olla ollenkaan yhteydessä. Hallitus

---

⁹⁸Soikkanen 1975; s.510; Tanner 1966, s.113; Ssd.7.6.1930.

⁹⁹Somersalo 1930, s.87. vrt. Kokko 1930, s.34.

oli muka pettänyt antamansa lupaukset ja siksi sen kanssa ei haluttu lainkaan neuvotella.¹⁰⁰ Mitä "petetyt lupaukset" olivat? Sitä ei monikaan tuntunut kovin tarkkaan tietävän.

Relander otti lähetystön vastaan 11.6. ja taivutti sen puheenjohtajan käymään hallituksen puheilla. Illalla hallituksen istunnossa Relander ajoi läpi päätöksen jatkaa vaasalaisen Työn Äänen kesäkuun 16 päättyvää ilmestymiskieltoa vastoin pääministeri Kallion mielipidettä. Kaksi päivää myöhemmin Relander painosti hallitusta antamaan maaherroille oikeudet oman harkintansa mukaan lakkauttaa toisetkin kommunistilehdet. Kallio yritti panna kovasti vastaan laillisuuden noudattamiseen vedoten, mutta joutui lopulta myöntymään.¹⁰¹

Eduskunnan kokoomuslainen puhemies Paavo Virkkunen oli toiminut aktiivisesti siihen suuntaan, että hallitus antaisi määräyksen lakkauttaa kommunistilehdet laillisuusnäkökohdista piittaamatta. Hän oli pyrkinyt voittamaan presidentti Relanderin omien ajatustensa taakse. Virkkunen oli käynyt 11.6. KOP:n johtajan J.K. Paasikiven puheilla informoimassa tätä maakuntain miesten vaatimuksista ja todennut tilanteesta selvittävän vain siten, että hallitus ottaisi vastuulleen kommunististen kirjapainojen sulkemisen kaikkialla maassa. Paasikivi oli aluksi epäröinyt, mutta lopuksi omaksunut Virkkusen kannan.

Presidentti Relander taas kutsui seuraavana päivänä (12.6.) Paasikiven luoksensa neuvonpitoon. Paasikiven mielestä oli ryhdyttävä tarmokkaisesti toimenpiteisiin kommunismin vastustamiseksi. Relander taas arveli ettei eduskunnassa saataisi aikaan päätöksiä aitosuomalaisuuden ajettua ruotsalaiset yhteen sosialistien ja kommunistien kanssa. Paasikivi ehdotti seuraavaa menettelyä.

"Valmistaisin lakiesitykset, kuten hallitus, valtiopäiville. Sulkisin kirjapainot, jos tosiaan asema niin vakava kuin sanotaan. Esittäisin lakiesitysten yhteydessä myös tämän kirjapainojen sulkemisasian eduskunnalle ja pyytäisin indemniteettiä (luottamusta). Jos eduskunta ei hyväksyisi molempia tai kumpaakaan, niin uudet vaalit. Parolli kommunismia vastaan tai sen puolesta".¹⁰²

---

¹⁰⁰Juva 1961, s.369; Siltala 1985, s.82-83; Talvela 1976, s.99-100.

¹⁰¹Jääskeläinen 1977, s.462; Relander 1968, s.450-453 (11.-13.6.).

¹⁰²Polvinen 1992, s.139-140.

Virkkunen oli myös itse neuvotellut presidentin kanssa saman suuntaisesta ratkaisusta ja vakuuttanut horjuvalle pääministeri Kalliolle eduskunnan tulevan antamaan hallitukselle vastuuvapauden lainvastaisestakin virkatoimesta, jos hallituksen kajoaminen kommunistiseen omaisuuteen katsottaisiin sellaiseksi.¹⁰³

Näin tulikin sitten käymään. Kuitenkin voi menettelyä pitää hieman arveluttavana. Tasavallan hierarkiassa ensimmäisenä ja toisena olleet miehet painostivat pääministeriä lainrikkomukseen lupaamalla, että se todetaan jälkeenpäin lailliseksi. Ehkä hätä ei kuitenkaan lukenut lakia?

Hallitus päätti lopulta edellä kuvatun kovan painostuksen jälkeen sisäministerin suosituksesta 14.6. pidetyssä istunnossaan antaa kommunististen lehtien lakkauttamisvaltuudet Vaasan läänin maaherran lisäksi myös Kuopion-, Oulun- ja Uudenmaan läänien maaherroille. Päätös oli lakiin perustumaton ja sitä puolusteltiin sen hätävarjelunluonteisuudella.¹⁰⁴

Hätävarjelua voidaan ajatella tarvitunkin, sillä Virkkusen mukaan presidentin luona vierailut lähetystö oli esiintynyt varsin jyrkästi ja vaatinut hallituksen välitöntä eroa ja uhannut räjäyttää kommunististen sanomalehtien toimitalot, jollei lehtiä heti lakkautettaisi. Lisäksi hän kertoi hallituksen suunnittelevan Saksan mallin mukaista esitystä tasavallan suojelulaiksi. Kokoomuksen johdon keskuudessa mietiskeltiin Virkkusen kertoman pohjalta tilanteen vakavuutta ja sitä miten se voitaisiin saada rauhoittumaan. Vallankaappaushuja lienee ollut ilmassa sillä esim. K.N. Rantakari totesi: "Nykyinen hallitus tulisi pysyttää paikallaan ja sen tueksi olisi asetettava ns. yhteishyvän valiokunta. Kokoomuspuolueen ei tulisi astua valtiokaappauksen tielle. Eduskunnan koskemattomuuteen ei pitäisi kajota. Kommunistiedustajista olisi vangittava niin monet kuin lain mukaan voidaan vangita". Nämä periaatteet saivat kannatusta. Kokoomuksen puheenjohtajan K. Haatajan mielestä taas suojelulakiesitys oli riittämätön ja hänen mukaansa olisi asetettava lakimieskollegio, joka syksyyn mennessä valmistaisi uuden paremman esityksen. Tähän Rantakari vastasi,

---

¹⁰³Virkkunen 1954, s.300-301; Jääskeläinen 1977, s.462.

¹⁰⁴Valtioneuvoston ptk. 14.6.1930, mf.rulla n:o 146

että uusi suojelulakiehdotus olisi tehtävä parissa päivässä asian kiireellisyyden vuoksi. Muutamissa puheenvuoroissa haikailtiin myös pikaisia eduskuntavaaleja.¹⁰⁵

Samana päivänä kun hallitus antoi kommunistilehtien lakkautusvaltuudet pyysi pääministeri Kallio eduskunnanpuhemiestä kutsumaan valtiopäivät koolle. Kokootumispäiväksi määrättiin heinäkuun ensimmäinen. Hallitus oli jo tätä aiemmin asettanut ministerivaliokunnan valmistelemaan kiireesti lakeja kommunistisen toiminnan estämiseksi.¹⁰⁶ Tähän valiokuntaan kuuluivat pääministeri Kallio, puolustusministeri Niukkanen sekä molemmat lakimiesministerit, sisäministeri Linturi ja oikeusministeri Kaila.¹⁰⁷ Kokoomuspuolueen ehdotuksilla, jotka Virkkunen oli välittänyt hallituksen tietoisuuteen oli ollut ilmeistä vaikutusta hallituksen toimiin.

Kun hallitus oli lakkauttanut kommunistilehdet, ryhtynyt valmistelemaan kommunistilakeja ja kutsunut eduskunnan koolle, oli lapuanliike saavuttanut painostuksella ensimmäisen suuren voittonsa. Se kuitenkin halusi jatkaa terrorimenetelmiä käyttäen. Lähin pyrkimys oli kesäkuusta lähtien kommunististen kansanedustajien poistaminen valtiopäiviltä. Kyydityksillä oli tarkoitus pelotella ensinnäkin tietysti kommunistit jäämään pois eduskunnasta sen kokoontuessa ja myöskin osoittaa valtiovallalle, puolueille jne., että lapuanliike tekee mitä tahtoo. Yleinen turvattomuus sai todennäköisesti monet liikkeen vastustajatkin pitämään poikkeuslakeja pienempänä pahana kuin jatkuvia väkivaltaisuuksia.¹⁰⁸

3.4. Talonpoikaismarssi: uhka parlamentaariselle lainsäädäntötyölle?

Ensimmäiset tiedot Helsinkiin suuntautuvasta marssista alkoivat tihkua julkisuuteen jo kesäkuun puolenvälin tienoilla.¹⁰⁹ Tiedot herättivät levottomuutta, varsinkin kun Uusi

---

¹⁰⁵Kok. valtuuskunnan ja eduskuntaryhmän ptk. 11.6. 1930.

¹⁰⁶Hyvämäki 1964, s.158; Virkkunen 1954, s.302.

¹⁰⁷esim. Ssd. 14.6.1930.

¹⁰⁸Nygård 1982, s.127.

¹⁰⁹Leinonen 1960, s.84; Ssd. 13.6.1930: "Lapualaiset suunnittelevat Seinäjoella Helsinkiin tehtävää retkeä"; Liitto 18.6.1930.

Suomi ilmoitti suoraan retken tarkoituksena olevan painostaa eduskunta hyväksymään lakeihin kansanliikkeen vaatimat muutokset.¹¹⁰ Toinen tehtävä oli painostaa Kallion hallitus eroamaan, jossa tehtävässä presidentti Relander oli suurena apuna.

Mielenosoitusmarsseista saatiin sitten kokemusta kun eripuolilla maata suoritettiin 16.6. "kiitosmarsseja" sen vuoksi, että hallitus oli taipunut hyväksymään kommunistilehtien lakkauttamisen. Aikeena oli kuitenkin ollut estää kommunistilehtien ilmestyminen omankäden oikeutta käyttämällä mikäli hallitus ei olisi sitä suostunut tekemään. Peruuttaminen ei kuitenkaan enää onnistunut ja marssien muodollinen tarkoitus selitettiin toiseksi mitä se alunperin oli ollut. Marssit ja niihin osallistuneet tuhannet miehet kuitenkin näyttivät sen, että kansanliike pystyi mobilisoimaan lyhyessäkin ajassa huomattavia joukkoja mielenosoituksiinsa. Siksi talonpoikaismarssi suunnitelmiin oli syytä suhtautua täysin vakavasti.¹¹¹

Marssihuhut, yleinen levottomuus ja pelko mahdollisesta vallankaappauksesta johtivat siihen, että alettiin pyytää edistyspuolueen, RKP:n, maalaisliiton ja sosialidemokraattien eduskuntavaltuutettujen välisiä neuvotteluja. Aloite kokouksiin oli lähtöisin sosialidemokraattien taholta. SDP:n puolueoimikunta oli keskustellut 12.6. "sisäpoliittisen tilanteen asettamista vaatimuksista". Ensin pohdiskeltiin yleisellä tasolla eduskunnan koolle kutsumista ja mahdollisen hallitusremontin tarpeellisuutta ja vaikutuksia. Varsinaisena päätöksenä oli se, että puolueoimikunta päätti valtuuttaa J.W. Kedon ja Väinö Tannerin asettumaan yhteyteen "porvarillisten kansanvaltaisten aineiden" johtohenkilöiden kanssa. Tarkoituksena oli selvittää porvarillisten mieliala ja saada porvarilliset kansanvaltaiset antamaan julistus, jossa kehoitettaisiin "kansalaisia pysymään erillään tasavaltaa ja laillista oikeusjärjestystä vastaan tähdätyistä hankkeista", joilla luonnollisesti tarkoitettiin ensisijaisesti talonpoikaismarssia.¹¹² Porvarillisella taholla ehdotus otettiin myönteisesti vastaan ja ensimmäinen kokous pidettiin jo 17.6. Siinä käsiteltiin mahdollisuuksia laajempipohjaisen hallituksen aikaan saamiseksi ja päätettiin aloittaa lapuanliikkeen

---

¹¹⁰US 17.-18.6.1930.

¹¹¹Siltala 1985, s.90.

¹¹²SDP:n puolueoimikunnan ptk. 12.6.1930.

vastainen valistustoiminta, jolla osoitettaisiin sen johdon suunnittelevan vallankaappausta. Kunkin puolueen tuli harjoittaa tätä omassa keskuudessaan.¹¹³

Pian alkoikin esiintyä mainitunlaista valistustoimintaa. Maalaisliiton lisätty keskushallitus piti 19.6. kokouksen Helsingissä. Piirijärjestöjen edustajat antoivat tilaisuudessa tietoja maakuntien mielialoista. Selonteosta kävi ilmi, että heidän mukaansa oikeiston taholta oli harjoitettu kommunisminvastaisen liikkeen varjolla “varsin häikäilemätöntä, edesvastuutonta kiihoitusta, jonka kärki on tähdätty parlamentaarista, kansanvaltaista yhteiskuntajärjestystä vastaan”. Samalla kuitenkin vakuutettiin maalaisväestön suuren enemmistön jääneen kylmäksi kyseiselle kiihotukselle.¹¹⁴

Tämän johdosta lisätty keskushallitus hyväksyi Artturi Leinosen laatiman julkilausuman. Siinä todisteltiin aluksi maalaisliiton kommunismin vastaisuutta ja sen jälkeen käytiin varsinaiseen asiaan. Lapuanliikkeen johtoa arvosteltiin toteamalla: “Kommunisminvastaisen liikkeen liepeille on kuitenkin liittynyt voimia, joiden ilmeisenä päämääränä on myöskin, tätä kansanliikettä hyväkseen käyttäen, talonpoikaisväestön valtiollisten oikeuksien supistaminen ja kansanvaltaisen valtiojärjestyksen vahingoittaminen”. Marssisuunnitelmia pidettiin tarpeettomina ja mahdollisesti muodostuvan “vakavaksi esteeksi rauhalliselle lainsäädäntötyölle ja arvaamattomaksi vaaraksi kommunisminvastaiselle toiminnalle”. Tilanteen ratkaisu oli jätettävä hallituksen ja eduskunnan huoleksi, sillä hallitus valmisteli parhaillaan lakiesityksiä joilla toteutettaisiin “isänmaallisten kansalaisten oikeudet toivomukset kommunismin tukahduttamiseksi”. Lisäksi kehoitettiin kansalaisia vastustamaan “voimia jotka tähtäävät kansanvaltaisen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksemme kukistamiseen ulkoparlamentaarisin keinoin”, sillä seurauksena saattaisi olla “kansalaissota ja siitä aiheutuva kauhea kansallinen onnettomuus”.¹¹⁵

Julkilausuman lisäksi kesäkuun loppupuolella, kun talonpoikaismarssi oli varmistunut, pidettiin lukuisia kansalaiskokouksia. Niissä tuettiin hallituksen toimia kommunismin hävittämiseksi laillisin keinoin ja otettiin epäilevä kanta Helsingin marssiin, “koska se voisi

---

¹¹³Tanner 1964, s.117-118.

¹¹⁴ML:n toim.kert.1930, s.17.

¹¹⁵ML:n toim.kert.1930, s.17-18; Leinonen 1960, s.85-86.

koitua vaaraksi yhteiskuntajärjestyksen säilyttämiselle”.¹¹⁶ Maalaisliiton lehdet kirjoittivat myös marssia vastaan. Suomenmaa varoitti osallistumasta marssiin, koska se voisi ainoastaan aikaansaada arveluttavia seurauksia, ja että hallitus pystyisi parhaiten tilanteen selvittämään.¹¹⁷

Sosialidemokraattien ja edistyspuolueen taholta ryhdyttiin myös samankaltaisiin toimiin eli lehdissä julkaistiin parlamentarismia ja laillisuutta puolustavia kirjoituksia sekä järjestettiin kokouksia.

Edistyspuolueen 27.6. eri puolilla maata järjestetyt kokoukset päätyivät esittämään kolmikohtaisia julistuksia, jotka olivat sisällöllisesti lähes identtisiä 30.6. julkaistun puoluevaltuuston julkilausuman kanssa. Puoluevaltuuston julistuksen ensimmäinen kohta painotti, että “nykyisessä vakavassa tilanteessa on järkähtämättä puolustettava kansanvaltaa ja isiltä perittyä oikeusjärjestystä”. Toisen kohdan mukaan kommunismia vastaan oli taisteltava ja kommunismin vastaista lainsäädäntöä tehostettava, “kansanvaltaa horjuttamatta tai kansalaisvapauksien perusteita loukkaamatta”. Kolmanneksi olisi saatava laajempipohjainen hallitus, “joka riittävällä arvovallalla kykenee ylläpitämään laillisen järjestyksen”.¹¹⁸

Puolueen puolueoimikunta ja eduskuntaryhmä saapuivat myös 27.6. Helsingin Sanomien tiloissa pidettyyn yhteiseen neuvottelukokoukseen. Oskari Mantere esitti selonteon puolueoimikunnan ja eduskuntaryhmän kahden edellisen viikon toimista. Hänen mukaansa kaikkien demokraattisten puolueiden edustajat olivat olleet yhteistoiminnassa ja oli koetettu saada aikaan ”tunnettujen kansalaisten julistus laittomuuksia vastaan”. Puuha oli kuitenkin rauennut kokoomuksen kieltäytyttyä sellaista allekirjoittamasta. W.A. Lavonius kuitenkin kertoi useiden kokoomuksen johtomiesten ilmaisseen vastustavansa laittomuuksia. Kokouksen varsinaisena asiana käsiteltiin kuitenkin sitä miten hallituskysymys olisi järjestettävä. Esitettiin hallituspohjan laajentamista. Tähän palataan kuitenkin toisessa asia yhteydessä myöhemmin.¹¹⁹ Mahdollisesti kyseinen julistus olisi ollut hyvin samankaltainen

---

¹¹⁶Liitto 26.6.1930.

¹¹⁷Suomenmaa 27.6.1930.

¹¹⁸HS 28.6., 1.7.1930.

¹¹⁹Edist. p-toimik. ja edkr. ptk. 27.6.1930.

kuin edistyksen 27.6. pidetyissä kokouksissa esitetyt julistukset olivat. Kokousten julistukset ovat sisällöltään siksi samankaltaisia, että niillä on täytynyt olla jokin yhteinen lähdepohja. Pohjana on voinut ehkä olla juuri mainittu, kenties edistyspuolueen puolue-elinten laatima, yhteisjulistusluonnos.

Edellä kirjoitetun tekstin valossa voi saada sen vaikutelman, että edistyspuolueessa olisi vallinnut yksimielisen kielteinen suhtautuminen lapuanliikkeeseen. Näin ei kuitenkaan ollut. Vaikka periaatteessa edistys olikin julkisesti tiukasti laillisuuden kannalla, niin puolueessa esiintyi myös lapualaismyönteisiäkin mielipiteitä. Kokouksessa, jossa hyväksyttiin em. puoluevaltuuston julistus, arvosteltiin myös kovin sanoin hallitusta ja parlamentarismia. Vaadittiin esimerkiksi sitä, että edistysmielisten olisi "kokonaisuudessaan oltava mukana kansanliikehtimisessä". Tai toivottiin edistysmielisten "kannattavan lapualaisuuden henkeä", koska "liike olisi mennyt parempaan suuntaan, jos edistys olisi ollut siinä mukana".¹²⁰

SDP:n puolueoimikunta kehotti 19.6. piiritoimikuntia järjestämään kesäkuun lopulla - etenkin 29.6.- vastalausekokouksia ympäri maata. Järjestäjille annettiin samalla neuvo valita puhujiksi kansanedustajia tai muita puolueen toimihenkilöitä. Puolueoimikunta oli laatinut kokouksille lähetettävän yhteisen julkilausumaehdotuksen, joka niiden tulisi esittää. Kommunistijohtoinen SAJ oli ehdottanut yhteisiä kokouksia sosialidemokraattien kanssa. Tästä oli puolueoimikunta kieltäytynyt ja kehotti puolueen järjestöjä pysymään erossa kommunistien toimista.¹²¹ Tarkat ohjeet kuvasivat tietyllä lailla tilanteen kireyttä. Puhujien piti olla selvillä puolueen linjasta ja pitää sellaisia puheita jotka eivät ärsyttäisi liikaa lapualaismielisiä. Kommunistien puuhiin ei saanut myöskään missään tapauksessa sekaantua.

Kokouksia järjestettiin sitten aivan puolueoimikunnan antamien ohjeiden mukaisesti. Varsinainen kokoussuma osui ennalta suositeltuun ajankohtaan. Kokouksissa - joita pidettiin 29.6. ympäri maata- tuomittiin puolueoimikunnan julkilausumaehdotuksen viitoittamassa hengessä laittomuudet ja väkivaltaisuudet sekä vaadittiin oikeusturvaa palauttavaksi ja hallitusta turvaamaan kokoontuvan eduskunnan työrauha.

---

¹²⁰Edist. puoluevaltuuston ptk. 30.6.1930.

¹²¹SDP:n puolueoimikunnan ptk. 19.6.1930.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän olisi lisäksi ehdottomasti vastustettava perustuslaillisten kansalaisoikeuksien rajoittamispyrkimyksiä.¹²² Suomen Sosialidemokraatissa julkaistiin myös lukuisia samansuuntaisia kirjoituksia, joissa tuomittiin marssisuunnitelmat. Väinö Tanner kirjoitti marssia ja Lapuan liikettä vastaan ja totesi:

"Kommunismien vastustaminen on kaikille puolueille, sosialidemokraateillekin, jo kauan ollut tärkeä valtiollinen tehtävä. Tämä vieraan valtakunnan rahoilla toimiva ja maan itsenäisyyttä kaivava puolue ryhmä ei ole tehnyt muuta kuin vahinkoa".

Kommunismi oli kuitenkin nyt Tannerin mukaan lähes romahdustilassa, kiitos sosialidemokraattien kommunismin vastaisen taistelun, ja siksi lapuanliikkeen puhe "valtakuntaa kommunistien taholta uhkaavasta vaarasta on sen vuoksi turhaa puhetta". Uhka tuli Tannerin mukaan lapuanliikkeen taholta.¹²³ Tämä kirjoitus tiivistä mielestäni hyvin sosialidemokraattien sekä monien porvarillistenkin puolueiden kannattajien tunnot heidän odotellessaan kasvavan huolen vallassa eduskunnan kokoontumista ja talonpoikaismarssia.

Oliko pelko mahdollisesta vallankaappauksesta sitten aiheellinen vai ei? Pelko tuntui varsin perustellulta, kun ajatellaan silloista poliittista tilannetta. Käsitteksen todentamiseksi voidaan tehdä pieni ajatuskoe siitä mitä vallankaappaamiseen tai sen estämiseen oikein tarvitaan.

Eri maiden hallituksilla on yleensä oma koneistonsa, jonka tehtävänä on taata valtion sisäinen ja ulkoinen turvallisuus. Armeija, poliisi ja muut puolisotilaalliset joukot huolehtivat näistä tehtävistä. Mahdollisilla kaappaajilla täytyy siis olla tavoitteeseensa pääsemiseksi keinot voittaa kyseisen väkivaltakoneiston tarjoama vastustus. Olisiko lapuanliikkeellä ollut käytettävissään keinot tähän? Suomessa oli armeijan ja poliisin lisäksi vielä yksi vahva voima varmistamassa yhteiskuntarauhan säilymistä. Tämä oli suojeluskuntajärjestö. Hallituksen ongelmana vain oli, että se ei tiennyt kuinka suuressa määrin se voisi mihinkään näistä luottaa, jos kyseeseen tulisi lapuanliikkeen suorittaman oikeistokaappauksen estäminen.

---

¹²²Ssd. 30.6.1930.

¹²³Ssd. 22.6.1930.

Juha Siltala uskookin, että: “Armeijassa, suojeluskunnissa ja poliisissa määräisivät henkilöt, jotka olivat 1918 voittaneet sodan valkoisen Suomen puolesta ja kokivat tämän saavutuksen vaalimisen päävelvollisuudekseen kulloisestakin ministeriöstä riippumatta”. Heidän käyttämisensä samoja arvoja vaalivia kansannousijoita vastaan olisi ollut todennäköisesti mahdotonta. Armeijan keskuudessa oli tehty salainen mielipidetiedustelu, joka osoitti, ettei armeijan päällystön määrääminen lapualaisia vastaan olisi todennäköisesti onnistunut. Eversti Harald Öhqvistin raportissa todettiin, että useimmat upseerit “tahtovat noudattaa sotilasvalaa ja lakia ilman ehtoja, mutta niiden upseerien lukumäärä, jotka asettavat ehdoksi ettei heitä koskaan viedä taistelemaan ns. lapualaisliikettä vastaan, kuitenkin on siksi suuri, ettei minun nähdäkseni armeijan joukkojen komentaminen lapualaisia vastaan ainakaan tällä hetkellä voisi tulla kysymykseen”.¹²⁴

Porin rykmentissä pataljoonankomentajana palvelleen Paavo Susitaipaleen mukaan upseerien osallistumiseen marssiin ja sen järjestelyihin suhtauduttiin armeijan taholta myönteisesti, ja suojeluskuntaupseereillekin oli annettu lupa osallistua siihen. Oli kuitenkin käytettävä siviilipukua. Mukana oli myös aseita ja “mieliala oli semmoinen, että elleivät presidentti, hallitus ja eduskunta taivu lapuanliikkeen vaatimuksiin, ainakin kommunismin lakkauttamiseen, tämä mielenosoitus voi muuttua vakavammaksi, vaikkapa kaappaukseen asti”. Helsingin päävartion komppania oli silloin ollut Susitaipaleen komentamasta pataljoonasta ja sillä oli kuulemma hyvin lapualaishenkisen upseeristo ja alipäällystö. “Olisin voinut antaa sille koska tahansa kaappauskäskyn, vaikka en tietystikään siviilipuvussa. Siksi olin varannut matkalaukkuuni täydellisen virkapuvun”, Susitaival kirjoittaa. Mikäli kaappaus olisi tullut ajankohtaiseksi niin komppanialla olisi hetkessä “voitu miehittää presidentin linna ja valtioneuvoston istuntosali ja pitää herrat kotiarestissa”. Olisiko komppanian miehistö totellut kaappauskäskyä, siitä ei kuitenkaan ollut varmuutta. Oliko lapuanliikkeen johto suunnitelmasta tietoinen, sitä ei Susitaival tiennyt.¹²⁵

Jotain huhuja on varmaankin ollut ilmassa. Talonpoikaismarssin järjestelyihin -vanhojen yleisesikunta kollegoidensa kanssa- aktiivisesti osallistunut ex- yleisesikuntaeversti Paavo Talvela kertoo pelänneensä retken mukanaan tuomia “ikäviä mahdollisuuksia” ja siksi

---

¹²⁴Siltala 1985, s.87.

¹²⁵Susitaival 1981, s.105-108.

ajaneensa läpi retken supistamisen yksipäiväiseksi. "Laskin, että kun miehet aamulla saapuvat, suorittavat raskaan ohjelman pitkine marsseineen ja illalla hyvissä ajoin lähtevät pois, on vallattomuuksien vaara melko vähäinen", kirjoitti Talvela.¹²⁶

Kaiken edellä ilmi tulleen nojalla kaappaus olisi todennäköisesti voitu suorittaa helposti, mikäli lapuanliikkeen johto sitä todella olisi yksimielisesti halunnut. Helsingin poliisilaitos oli laatinut yhteistyössä lapuanliikkeen johdon kanssa suunnitelman järjestyksen pidosta. Heinäkuun alussa Helsingin poliisilaitos sai tietää, että marssijat asettaisivat omat järjestysmiehet päällikkönään kaupungin entinen poliisimestari Hj. Honkanen. Marssin aikana oli Helsingin poliisilaitos sitten täysin sivustakatsojana, eikä saanut mitään ohjeita sisäasiainministeriöltä. Vallankaappaus olisi näin voitu (komisario Soineen mukaan) suorittaa täysin verettömästi. Poliittinen sovinto, joka oli saavutettu Svinhufvudin hallituksen kautta, teki kaappausuunnitelmat toistaiseksi tarpeettomiksi. Sotaväki oli kuitenkin määrätty hälytystilaan eduskunnan suojaamiseksi ja iskujoukkolaisia tarkkailtiin provokaatioiden välttämiseksi.¹²⁷

4. Eduskunnan kokoontuminen 1.7. 1930.

4.1. Hallituksen vaihdos.

Valtiopäivien avajaiset pidettiin 1.7. talonpoikaismarssin odotuksen aikaansaaman uhkaavan tunnelman vallitessa. Hallitus esitti samalla- luottamuslauseen muotoon puetun- oman selontekonsa niistä syistä, jotka olivat pakottaneet sen kutsumaan koolle ylimääräiset valtiopäivät. Selostuksessaan hallitus totesi maassa vallitsevan kuohunnan ja piti tarpeellisena uusien lakien säätämistä sekä toivoi näiden lakien rauhoittavan mieliä. Samalla hallitus myönsi, että antaessaan Vaasan, Oulun, Uudenmaan ja Kuopion läänien maaherroille valtuudet sulkea kommunistiset kirjapainot se oli "tietoinen ettei sillä ollut tälle toimenpiteelleen suoranaista tukea voimassa olevassa laissa". Vaikka hallitus oli toiminut lain kirjainta vastaan se ei kuitenkaan katsonut toimineensa sen henkeä vastaan. Hallituksen mukaan oli "kaikkiällä tunnustettu oikeusperiaate, ettei mikään valtio saa sallia sen olemassaoloa ja turvallisuutta uhkaavaa toimintaa ... Valtiovallalla on sen vuoksi

---

¹²⁶Talvela 1976, s.101.

¹²⁷Hietaniemi 1992, s.149-150.

katsottava olevan oikeus, vaikkei yksityiskohtaisia nimenomaisia säännöksiä siinä sisällykään lakeihin, ryhtyä välttämättömiin toimenpiteihin järjestyksen säilyttämiseksi”.¹²⁸

Selonteon pohjalta käytiin pitkä ja kiiwas keskustelu, minkä jälkeen hallitus sai luottamuslauseen äänin 112-69. Keskustelun yksityiskohtaiseen kuvaamiseen ei kuitenkaan mennä tässä yhteydessä. Lyhyesti sanottuna tilanne oli seuraava. Porvarillisten edustajien enemmistö hyväksyi hallituksen toimenpiteet ja korosti kommunismin vastaisuuttaan sekä isänmaallisia-arvojaan. Sosiaalidemokraatit ja paikalla olleet kommunistiedustajat äänestivät vastaan. SDP:n ryhmän taholta tuotiin esille se epänormaali tilanne, johon oli jouduttu ”fascistien” ulkoparlamentaarisesta liikehdinnästä ja hallituksen passiivisuuden vuoksi. Oikeusturvan höllönnemisen - eli kyyditsijöiden ym. marssijöiden harjoittamien omavaltaisuuksien - katsottiin myös aiheuttaneen pelottavan vaaran valtakunnalle. Näiden seikkojen katsottiin edellyttävän epäluottamuksen antamista hallitukselle. Päiväjärjestykseen siirtymisehdotuksessa esitettiin sanottavaksi ”ettei hallitus ole kyennyt ylläpitämään valtion auktoriteettia eikä palauttamaan järjestystä maahan, mikä merkitsee selvää epäluottamuslausetta”. Luottamuslauseesta huolimatta Kallion hallituksen päiviä pidettiin jo luettuina, sillä keskustelun aikana eri puolueiden taholta oli lausuttu julki toivomus, että muodostettaisiin uusi laajempi pohjainen porvarillinen hallitus, joka voisi paremmin hallita vaikeaa sisäpoliittista tilannetta kuin yhden puolueen vähemmistöhallitus.¹²⁹

Katkeroituneeseen sävyyn kirjoitetusta maalaisliiton eduskuntaryhmän toimintakertomuksessa lausutaan, että eduskunnan kokoonnuttua hallituksen vaihdosta puuhattiin ”varsinkin kokoomuspuolueen taholla kuumeisella kiireellä, vaikka asiallista syytä siihen ei lainkaan ollut, mutta maalaisliittolainen hallitus piti saada pois kansanliikkeen hallituksen tieltä”. Kun puolueen omassakin eduskuntaryhmässä oli edustajia, jotka ”harrastivat hallituksen vaihdosta”, niin ”sellaisissa oloissa oli viisainta jättää hallitusvastuun kantaminen, ei ainoastaan maalaisliiton vaan koko isänmaan edun

---

¹²⁸Vp 1930 I ptk. s.934-935; Kokko 1930, s.55-56.

¹²⁹Jääskeläinen 1973 ja 1977, s.97 ja 464; ML:n toim.kert.1930 s.22; SDP:n edkr. toim.kert.1930-1932 s.6.

tähden”. Hallitus jätti sitten eronpyyntönsä 2.7. , vaikka olikin saanut luottamuslauseen.¹³⁰

Erilaisia hallitusratkaisuja ja pääministeri ehdokkaita ei puuttunut kuitenkaan minkään muunkaan puolueen suunnitelmista. Sosialidemokraattien taholta oli saatettu liikkeelle ajatukset kansanvaltaisten voimien kokouksista ja niiden yhteydessä oli pohdittu hallituksen laajentamiskysymyksiä. Edistyspuolueessakin olivat hallitusasiat erityisen suuren mielenkiinnon kohteena. Tämän lisäksi olivat kaikki puolueet pohtineet asiaa omissa kokouksissaan ja lehdissään.

Käytännössä uuden hallituksen kokoaminen kuitenkin jäi, kuten maalaisliittolaisten keskuudessa todettiin, kokoomuspuolueen käsiin. Maakuntien miesten kokouksessa oli vaadittu että Kallion hallituksen olisi erottava ja P.E. Svinhufvudin olisi muodostettava uusi hallitus. Svinhufvud nautti suurta arvostusta lapualaispiireissä, koska häntä Mannerheimin ohella pidettiin yhtenä suurimmista vapaussodan sankareista ja siten soveliaana ottamaan uudelleen maan ohjat käsiinsä. Presidentti Relander päättikin kutsua Vichyssä lomailleen entisen valtionhoitajan saapumaan takaisin Suomeen ja ottamaan osaa vaikean tilanteen selvittelyyn. Uuden hallituksen muodostaminen annettiin - kuten maalaisliiton eduskuntaryhmän kertomuksessa todetaan - siten asiallisesti Svinhufvudin käsiin jo ennen Kallion hallituksen eroa.¹³¹

Svinhufvud saapui maahan 13.6. ja ryhtyi välittömästi ottamaan selvää tilanteesta ja sen vaatimista toimenpiteistä. Aivan ensimmäiseksi hän neuvotteli Helsingissä 11-14.6. koolla olleen ns. maakuntien miesten kokouksen kanssa saadakseen selville, mitä vaatimuksia kansanliikkeellä oikeastaan oli ja voitaisiinko ne saada rauhanomaisesti täytettyä. Näiden välillä kiivainakin käyneiden neuvotteluiden jälkeen Svinhufvud matkusti eduskunnan puhemies Virkkusen ja kansanliikkeen vaikuttajiin lukeutuneen Martti Pihkalan kanssa Pohjanmaalle ottamaan selvää maakunnan mielialoista ja tunnustelemaan kansanliikkeen “johtomiesten” mielipiteitä tulevan hallituksen muodostamistavasta. Svinhufvud matkusti päivää aikaisemmin kuin puhemies ja Virkkunen kertoo saaneensa Lapualla Vihtori Kosolan luona käydystä neuvottelusta sellaisen vaikutelman, että Svinhufvud oli “maan hallituksesta huolestuneille miehille” antanut jo ennen Virkkusen saapumista

¹³⁰ML:n edkr.kert.1930-1931 s.2.

¹³¹Polvinen 1992, s.140-141; Siltala 1985, s.84-85.

”henkilökohtaisen lupauksen, että hän oli itse valmis asettumaan uuden hallituksen johtoon”. Paluumatkalla Svinhufvud oli kuulemma myöntänyt Virkkuselle, että hänen kai oli pakko ”mennä remmiin”.¹³² Tilanne hallituksen muodostamisen suhteen oli siten varsin erikoinen. Virkkusen mukaan:

”Svinhufvudin asema oli ainoalaatuinen ja Suomen parlamentin historiassa ennen tuntematon siinä, että oikeastaan hän itse määräsi itsensä pääministeriksi ja hallituksen muodostajaksi annettuaan siitä lupauksensa. Presidentti oli mukana enemmän muodollisesti, mutta ei johtavasti toimien. Milloin hän sellaista yritti, hänen pyrkimyksensä ei onnistunut”.¹³³

Virkkunen antaa siis ymmärtää, että hallituksen muodostamistapa oli poikkeuksellisen epäparlamentaarinen. Tämä kyllä tajuttiin hyvin aikalaiskuvauksissakin. Maalaisliiton eduskuntaryhmän kertomuksessa todettiin, että ”vaikka Svinhufvudin hallituksen syntyperä alkuaan oli aivan epäparlamentaarinen, niin maalaisliiton eduskuntaryhmä ei tahtonut sen syntyä mitenkään vaikeutta”.¹³⁴

Pääministeripörsissä vilahteli myös muidenkin kokoomuspoliitikkojen kuin Svinhufvudin nimi. Kyseessä ei ollut suinkaan niin suoraviivainen tapahtuma kuin kokoomuksen ”myytinkertajat” ovat antaneet ymmärtää. ”Virallinen myytti”- mitä Virkkunenkin muistelmissaan pönkittää- kertoo tapahtumista aitoon Veni, Vidi, Vici - henkeen, eli Svinhufvud tuli, näki ja voitti, samalla pelastaen maan kaaokselta ja ties miltä.¹³⁵ Tästä huolimatta ainakin J.K. Paasikiveä ja Lauri Ingmania puuhattiin myöskin pääministeriehdokkaiksi. Ainakin edistyspuolueen ja sosiaalidemokraattien taholla oltiin sitä mieltä, että jos kokoomuslainen pääministeri olisi saatava, niin maltillisempina pidetyt Paasikivi tai Ingman sopisivat tehtävään Svinhufvudia paremmin. Myös presidentti Relander oli ainakin eräässä vaiheessa vahvasti sillä kannalla, että Paasikivi olisi sopivin ehdokas pääministeriksi, koska Svinhufvudin arveltiin olevani ”nostoväen vanhinta ikäluokkaa” johonka pitäisi turvautua vain äärimmäisessä hädässä. Svinhufvudia pidettiin

---

¹³²Polvinen 1992, s.141-142; Siltala 1985, s.91; Virkkunen 1954, s.303-304.

¹³³Virkkunen 1954, s.305.

¹³⁴ML:n edkr:n kert.1930-1931, s.2.

¹³⁵Virkkunen 1954, s.302-303. Virkkunen vertaa muistelmissaan Svinhufvudia senaattori Cincinnatukseen, joka ”saapui maatilaltaan auransa kurjesta Roomaan sinä hetkenä, jona ikuinen kaupunki näytti olevan suuressa vaarassa”.

jo ehkä turhan iäkkäänä ja väsyneenä erittäin vaativaa tehtävää hoitamaan. Paasikivi oli kuitenkin sitä mieltä, että hänellä ei olisi ollut riittävää vaikutusvaltaa lapualaisiin ja päätti siksi kieltäytyä presidentin vielä niinkin myöhään kuin 30.6. ehdottamasta hallituksen muodostajan tehtävästä.¹³⁶

Virkkusella itselläänkin on ilmeisesti ollut omia pääministeriyshaaveita, vaikka hän niistä muistelmissaan visusti vaikenekin. Virkkusen nimeä ei myös juurikaan tapaa eri muistelmien ja tutkimusten pääministerispekulaatiosta. Virkkusen nimi kuitenkin löytyy kokoomuksen omista papereista pääministeriksi kaavailtujen joukosta eräänä varteenotettavimpana nimenä. Kokoomuksen puoluejohto näyttääkin pitäneen Virkkusta omana suosikkinaan pääministeriksi. Puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Pekka Pennanen oli kutsuttu 2.7. presidentin luokse neuvotteluun hallituskysymyksen johdosta. Pennanen halusi kuitenkin tiedustella ensin ryhmänsä mielipidettä asiasta. Käydyssä keskustelussa puolueen puheenjohtaja K. Haataja ilmoitti, että (kokoomuksen) valtuuskunnan mielestä aikaan olisi saatava ”laajapohjainen porvarillinen hallitus, johon sosialistitkin suhtautuisivat lojaalisesti”. Valtuuskunnan mukaan Virkkunen olisi soveliaimain pääministeriksi, mutta Svinhufvudinkin olisi tultava hallitukseen mukaan. Näin kuitenkin vain siinä tapauksessa, että presidentti ei olisi vielä määrännyt hallituksen muodostajaa. Svinhufvudia ei siis ollut vielä 2.7. mennessä määrätty virallisesti hallituksen muodostajaksi. Ryhmän keskuudessa uskottiin ”mielialan maassa olevan puolueellemme erikoisen suosiollisen eikä tilannetta saisi pilata”. Toisaalta taas arveltiin, että olisi vaikea saada aikaan hallitus, joka ”nauttii luottamusta Lapuan liikkeen taholta ja johon sosialistit suhtautuvat lojaalisesti”. Pidettiin myös tärkeänä Virkkusen saamista ”Svinhufvudin lähimmäksi mieheksi hallitukseen” siinä tapauksessa, jos Svinhufvudista tulisi pääministeri. Eräiden mielipiteiden mukaan ”lapualaisten olisi saatava ehdottaa pääministeri johon heillä olisi luottamusta” ja että ”presidentille voitaisiin ehkä ilmoittaa, että asiassa olisi huomiota pantava myös lapualaisten mielipiteelle”.¹³⁷

Varsinaiset hallitusneuvottelut hoidettiin sitten Svinhufvudin ja hänen apulaisenaan toimineen Hugo Suolahden johdolla. Neuvotteluja käytiin osittain Paasikiven johtaman

---

¹³⁶Tanner 1966, s.115-123; Paavolainen 1984, s.193-194;
Polvinen 1992, s.143-146.

¹³⁷Kok.edkr.ptk. 2.7.1930.

KOP:n Svinhufvudin käyttöön luovuttamissa tiloissa. Täysipainoisesti neuvotteluihin päästiin käsiksi vasta kun eduskunta oli 2.7. antanut luottamuslauseensa edelliselle hallitukselle ja tämä oli sitten aikaisemmin sovitun suunnitelman mukaisesti jättänyt eroanomuksensa. Tavoitteena oli saada aikaan kokoomushallitus, jossa olisivat edustettuina kaikki porvarilliset puolueet. Mukaan haluttiin saada myöskin maltillisiksi katsottuja lapuanliikkeen edustajia. Johtavia asemia hallituksessa ei lapualaisille kuitenkaan haluttu antaa, vaan heidän tehtävänä oli yrittää saada omien joukkojensa tuki uuden hallituksen taakse. Tuon tuen puutehan oli halvaannuttanut edellisen hallituksen toimintakyvyn ja siksi hallitusvaihdos oli tullut välttämättömäksi. Uusi hallitus ei halunnut kompastua samaan asiaan.

Aluksi kaavailtiin, että hallitukseen tulisi kaikkiaan kolme lapuanliikkeen edustajaa. Lapualaisten neuvottelijat vaativat Vihtori Kosolalle, rovasti K.R. Karekselle ja Vihtori Herttualle ministerin paikkoja. Kareksesta oltiin tekemässä opetusministeriä ja Vihtori Kosolasta sosiaaliministeriä. Siitä, mikä olisi ollut kolmannen edustajan Vihtori Herttuan asema hallituksessa, ei ole juurikaan tietoa. Presidentti Relander kuitenkin vaati puhemies Virkkusta mukaan hallitukseen merkiksi siitä, että eduskunnan ja kansanliikkeen välillä oli päästy sovintoon. Tästä oli seurauksena se, että Virkkusta kohtaan uskonnollisia erimielisyyksiä hautonut rovasti Kares kieltäytyi tulemasta hänen kanssaan samaan hallitukseen. Kareksen kieltäytymisen vuoksi hallitukseen jo - ilmeisen suurella mielihalulla - lupautuneet Kosola ja Herttua päättivät jäädä siitä sittenkin pois. Juha Siltala on tulkinnut tilanteen seuraavasti. "Lapualaiset eivät halunneet panttivangeiksi hallitukseen, jonka politiikkaa he eivät voineet määrätä". Virkkusesta tuli siis Kareksen tilalle opetusministeri ja hallitus jäi kokonaan ilman lapualaisedustusta.¹³⁸

Einar W. Juvan Svinhufvud elämäkerran antama kuva hallituksen muodostamisvaiheista on kuitenkin hieman erilainen. Juvan mukaan Kares halusi kyllä mennä hallitukseen, mutta hänen poikansa Olavi Kares ja lapuanliike vastustivat alusta lähtien hänen hallitukseen menoaan. Svinhufvud taipui ja korvasi Kareksen Virkkusella. Kosolakin olisi mielellään mennyt hallitukseen, mutta häntä taas Svinhufvud ei halunnut ottaa mukaan.¹³⁹

---

¹³⁸Polvinen 1992, s.146-147; Siltala 1985, s.112; Virkkunen 1954, s.306-308.

¹³⁹Juva 1961, s.386.

Talonpoikaismarssin järjestelytoimikuntaan kuuluneella Paavo Talvelalla on myös oma versionsa. Hän kirjoittaa A. H. Saastamoiselle 8.7. 1930 lähettämässään kirjeessä:

“Lapuan miehetkin, joilla uskoin olevan olevan tyyntä harkintaa, olivat hallitusvimmassa. He vaativat itselleen määräävää asemaa hallituksessa, mutta Svinhufvud torjui vaatimukset jyrkästi. Kerran jo melkein valmis hallituslista meni kumoon sen johdosta, että Pohjanmaalta tuli tuore lähetystö vaatimaan Kosolaa hallitukseen. Minä vastustin Kosolan menoa ja sanoin sen myös suoraan. Minusta hänen maineensa suurena talonpoikaisjohtajana olisi sen kautta luhistunut”.

Olisiko arvovallan luhistuminen “talonpoikaisjohtajana” merkinnyt Talvelan kannalta myös sitä, että Kosolan mahdollisuus johtaa ulkoparlamentaarisia toimintaa olisi samalla mennyt. Siis Talvela ei halunnut Kosolaa ja muita lapualaisia “panttivangeiksi” hallitukseen. Kuitenkin hän jatkoi kirjeessä. ”Lopulta kävi niin, että hallitus muodostui ilman Lapuan miehiä. Päämajassamme vallitsi tämän johdosta sellainen käsitys, että hallitus kaatuu parin päivän kuluttua”.¹⁴⁰

Siis “Lapuan miehet” kieltäytyivät (tai heitä kiellettiin) menemästä hallitukseen ja kun se tuli nimitettyä, niin he uskoivat sen kaatuvan, koska se muodostettiin ilman heitä. Odotettiin, että uuden hallituskriisin jälkeen Lapuan miehet saisivat sitten sen johtavan aseman hallituksessa, minkä Svinhufvud oli heiltä kieltänyt. Oli miten oli, mutta joka tapauksessa lapualaisedustuksen puuttumisen myötä ei hallitus saanut havittelemaansa kansanliikkeen muodollista tukea toimilleen. Tällä tuli olemaan melkoinen merkitys ja nopeammin kuin kukaan olisi kenties hallitusta nimitettäessä uskonutkaan.

Uusi hallitus nimitettiin pitkällisten neuvottelujen jälkeen lopulta illalla 4.7. Tasavallan presidentti antoi nimittämistilaisuudessa avoimen kirjeen merkittäväksi valtioneuvoston pöytäkirjaan. Kirjeessä ilmoitettiin vanhan hallituksen erosta ja uuden nimittämisestä sekä sen nimilistä. Presidentti huomautti, että hallitusvaihdos oli tapahtunut “tavallisuudesta poikkeavissa olosuhteissa”. Hallituksen erohan ei ollut johtunut eduskunnan antamasta epäluottamuslauseesta, vaan pyrkimyksestä laajentaa hallituksen parlamentaarista pohjaa. Presidentin mielestä oli jouduttu “ajankohtaan, jossa tilanteen vakavuus oli luonut edellytykset laajemman hallituskokoomuksen syntymiselle”. Hän katsoi vielä historian

---

¹⁴⁰Talvela 1976, s.101-102.

antaneen velvoittavan viitteen, "että kansan on vaikeina aikoina oman onnensa ja menestyksensä nimessä koottava voimansa yhteen".¹⁴¹

Uusi hallitus kokoontui ensimmäiseen istuntoonsa myöhään (22.30) samana iltana. Pääministeri Svinhufvud piti puheen, jossa hän esitteli yhdessä Lauri Ingmannin kanssa luonnostelemansa hallitusohjelman. Hallituksen tärkeimmäksi tehtäväksi katsottiin "valtakunnan perusteiden hävittämistä tarkoittavien, sen itsenäisyyttä ja vapautta vastaan suunnattujen maanpetoksellisten rikosten" tukahduttamista ja "valtakunnan vastaista rikollisuutta harjoittavien kansanainesten toimintavapauden rajoittamista". Tämä merkitsi sitä, että hallitus sitoutui edellisen hallituksen esittämien kommunistilakien läpi ajamiseen. Koska hallitus oli nyt sitoutunut kommunismin kukistamiseen niin se edellytti, että "kaikki laillisuudesta poikkeavat teot ja toimenpiteet yksityisten kansalaisten tai kansalaispiirien puolesta heti lopetetaan".¹⁴²

Uuden hallituksen nimitys otettiin puoluelehdistössä vastaan melkoisen suurella tyytyväisyydellä. Kokoomusta edustavan Uuden Suomen kanta oli tietenkin kaikkein positiivisin ja Svinhufvudin persoonaa ylistävin. Erityisesti kiitettiin sitä, että uusi hallitus oli ottanut ajaakseen kommunismin vastaiset lainsäädäntötoimet. Uuden hallituksen arveltiin myös parantavan porvarillisten puolueiden välistä yhteistoimintaa. Uusi Suomi tuntui myös pitävän hyvänä sitä, että uusi hallitus "ei ole niin läheisessä kosketuksessa eduskuntaan kuin edellinen oli". Uuden hallituksen jäsenistä seitsemän oli kansanedustajia ja kuusi eduskunnan ulkopuolelta, joista kolme ei kuulunut mihinkään puolueeseen. Ehkä kansanliikkeen "politikoitsijoihin" ja "lehmänkauppoihin" kyllästyneiden miesten arveltiin helpommin mukautuvan aikaisempaa epäpoliittisemmaksi mielletyn hallituksen alaisuuteen. Muiden porvarillisten puolueiden lehdet toivoivat - Helsingin Sanomien lailla - että "kuohunta nyt maassa loppuu ja että hallitukselle ja eduskunnalle annetaan täysi työrauha". Sosiaalidemokraattisessakin lehdistössä oltiin varovaisen myönteisellä kannalla uuteen hallitukseen ja sen julkistamaan ohjelmaan nähden. Suomen Sosiaalidemokraatti toivoi hallituksen erityisesti pyrkivän oikeusjärjestyksen ylläpitämiseen ja laillisuuden

---

¹⁴¹Valtioneuvoston ptk. 4.7.1930 ja sanomalehdet 5.7.1930.

¹⁴²Valtioneuvoston ptk. 4.7.1930.

palauttamiseen. Sillä oli siis saman tapaiset toiveet kuin maltillisilla porvarilehdilläkin.¹⁴³

4.2. Svinhufvudin hallituksen alkuvaikeudet.

Hallituksen alkutaival ei kaikesta sille annetusta tuesta ja siihen kohdistetuista odotuksista huolimatta ollut helppo. Esitettiin toiveita, että kokoontunut eduskunta saisi täydessä rauhassa - mitä nyt talonpoikaismarssia peläten - käsitellä sille annetut kommunismin kieltämiseen tähdänneet lakiesitykset. Odotettiin, että kansanliike luottaisi Svinhufvudin johtamaan hallitukseen ja jäisi rauhassa odottamaan mitä tuleman piti. Nämä odotukset näyttivät kuitenkin osoittautuvan vääriksi, sillä Lapuan johto ei ollut yksimielisesti luvannutkaan tukeansa hallitukselle, vaikka sellainen käsitys oli kenties päässyt syntymään. Lapuanliikkeen valtuuskunta päinvastoin ilmoitti omassa julkilausumassaan, että "liikkeen suhtautuminen hallitukseen tulee riippumaan siitä, miten hallitus toteuttaa liikkeen päämääriä".¹⁴⁴

Kommunistien karkottaminen eduskunnasta oli ollut liikkeen yksi pisimpään esillä olleista päämääristä. Tämän päämääränsä toteuttamiseksi lapualaiset järjestivät heti uuden hallituksen nimitystä seuraavana päivänä (5.7.) sellaisen näytöksen, joka näytti heti tuoreeltaan vetävän maton hallituksen alta ja tekevän tyhjiksi sen kaikki tilanteen rauhoittamiseksi esittämät vetoamukset.

Kommunisteihin kesäkuun alusta lähtien kohdistunut kyyditysterrori oli vaikuttanut niin, että eduskunnan kokoontuessa kommunistien eduskuntaryhmän 23:sta jäsenestä ei paikalle uskaltanut tai kyennyt saapumaan kuin 15. Edustaja Rosenberg oli vankilassa ja Vaasassa kyyditetty Asser Salo oli pyytänyt vapautusta sairauden vuoksi, vaikka olikin oikeasti Tukholmassa, josta käsin jakeli haastatteluja Suomen tilanteesta.¹⁴⁵ Useita kommunistisia kansanedustajia oli sen lisäksi joutunut kesäkuun puolenvälin jälkeen kyyditetyiksi joko Neuvostoliittoon tai sitten heitä oli kuljetettu pitkin Suomea. Osa

---

¹⁴³Esim. HS ; Hbl.; Suomenmaa; Ssd.; US - 5.7.1930.

¹⁴⁴Kokko 1930, s.57.

¹⁴⁵Ssd. 2.7.1930. Myöhemmin Salo karkotettiin Ruotsista Neuvostoliittoon, jossa hänet -Jukka Rislakin HS:ssa lokakuussa 1997 julkaistun artikkelin mukaan- teloitettiin 11.2.1938.

edustajista oli siirtynyt kyydityksien ja vainon pelossa vapaaehtoisestikin Neuvostoliiton puolelle.¹⁴⁶

Kuitenkin se, että eduskuntaan oli vieläkin saapunut 15 kommunistiedustajaa sai lapualaiset vaatimaan heidän välitöntä vangitsemistaan. Kun hallitus ei tätä heti tehnyt, niin he päättivät ryhtyä toimiin näitä edustajia vastaan. Heinäkuun viidennen päivän aamuna tunkeutui Artturi Vuorimaan ja Kosti-Paavo Eerolaisen johtamina joukko miehiä säätytalolla hallituksen lakiesityksiä käsitelleen perustuslakivaliokunnan istuntoon. Perustuslakivaliokunnan pöytäkirja toteaa tapahtumasta lakonisesti, että kun hallituksen lakiesitys n:o 54 oli toisessa luennassa, niin “valiokunnan istuntohuoneeseen saapui 4-5 miestä, jotka väkivalloin poistivat istunnosta edustajat Pekkalan ja Rötjön. Valiokunnan istunto keskeytyi tähän”.¹⁴⁷

Perustuslakivaliokunnan jäsenten kyyditseminen kesken valiokunnankokouksen oli jotain aivan ennen kuulumatonta ja sai aikaan varsin voimakkaan vastareaktion muidenkin kuin vasemmistolaisten taholta. Tapahtumaa pidettiin osoituksena siitä, että kommunismin vastustamisen nimissä tehdyt laittomuudet olivat menneet jo liian pitkälle. Hyökkäystä perustuslakivaliokunnan kokoukseen ja sen kahden parlamentaarista koskemattomuutta nauttivan edustajan sieppaaminen pidettiin hyökkäyksenä eduskunnan arvovaltaa vastaan. Kaikkien puolueiden lehdistö tuomitsi teon jyrkästi. Helsingin Sanomien mielestä kommunismin vastustamisen varjolla oli menty jo liian pitkälle, välikohtaus halvensi eduskuntaa ja siten “koko kansakuntaa”. Lehti vetosi uuteen hallitukseen sekä lapuanliikkeen johtoon ja “vastuuntuntoisimpaan ainekseen” rauhan palauttamiseksi.¹⁴⁸ Uusi Suomi reagoi tällä kertaa kiivaammin. Suuttumuksen ymmärtää hyvin, koska Kokoomus piti uutta hallitusta pitkälti omana luomuksenaan. Lehti tuomitsi kaappaukseni “edevastuuttomimmaksi, mitä ajatella voi” ja sitä paitsi “ajankohdaltaan kokonaan käsittämättömäksi”. Koska hallitus oli luvannut kukistaa kommunismin, niin: ”Kaiken järjen nimessä oli toki hallituksen annettava osoittaa, tahtooko ja kykeneekö se vakuutustaan täyttämään. Melkein näyttää siltä, että väkivallantekijät halusivat ehtiä uuden

---

¹⁴⁶Nygård 1982, s.127.

¹⁴⁷Prvk:n ptk. 5.7. 1930; Vuorimaa 1967, s. 205-206.

¹⁴⁸HS 6.7.1930.

hallituksen ensi toimien edelle, täten tahallisesti lisäten tilanteen selvittämisen vaikeutta ja saattaa lainalaisen elämän yhä enemmän uhatuksi”.¹⁴⁹

Hallitus päätti heti tapahtumasta kuultuaan lähettää opetusministeri Virkkusen vakuuttamaan säätytalolle kokoontuneille kansanedustajille, että hallitus takaisi eduskunnalle ja valiokunnille työrauhan ja että hallituksella olisi keinoja myöskin vastata takuustaan. RKP:n ryhmän edustajat eivät kuitenkaan tyytyneet hallituksen vakuutuksiin vaan päättivät boikotoida perustusvaliokunnan kokouksia siihen saakka kunnes eduskunnan ja valiokunnan työrauha olisi taas taattu. Muut puolueet, edes sosialidemokraatit eivät tapahtumia kohtaan esittämästään kritiikistä huolimatta boikottiin yhtyneet. Samalla päätettiin, että pahemman kiihtymyksen estämiseksi olisi loput kommunisti edustajat vangittava välittömästi. Oikeusministeri Söderholm vakuutti, että pidättäminen voitaisiin suorittaa täysin laillisesti, mutta vangitsemiseen tarvittaisiin eduskunnan suostumus. Hallitus antoi sitten käskyn loppujen kommunistiedustajien pidättämisestä vielä saman päivän iltana, ja näyttikin siltä, että se olisi ollut seuraus kyydityksistä. Kuitenkin oli hallituksessa pohdittu kommunistiedustajien pidättämistä jo jonkin aikaa, kyyditsijät vain ehtivät iskeä ensin.¹⁵⁰ Itse asiassa kysymys siitä miten kommunistiedustajat saataisiin laillisesti pidätettyä oli ollut ainakin kokoomuspiireissä mietinnän alla. Kuten edellä on käynyt ilmi oli esim. K.N. Rantakari 11.6. ehdottanut kommunistiedustajista vangittaviksi niin monet kuin lain mukaan olisi mahdollista.¹⁵¹

Siitä mikä oli kyydityksen varsinainen motiivi, on olemassa erilaisia arveluita. Vuorimaa kertoo kommunistiedustajien kyydityksen olleen alunperin Vihtori Kosolan idea. Kosolan mukaan kommunistiedustajien saadessa toimia vapaasti voisi olla vaikeata pitää kurissa tulevan talonpoikaismarssin joukkoja ja ne saattaisivat ottaa kenties oikeuden omiin käsiinsä. Kosola olisi halunnut koko kommunistiryhmän kyyditsemistä, mutta kun se osoittautui mahdottomaksi, soitti hän 4.7. illalla Vuorimaille ja vaati, että ennen talonpoikaismarssia olisi saatava ainakin yksi kommunistiedustaja kyyditetyksi.¹⁵²

---

¹⁴⁹US 6.7.1930.

¹⁵⁰Relander 1968, s.487-488 (16.9.1930); Siltala 1985, s.116-117; Virkkunen 1954, s.312-313.

¹⁵¹Ks. viite n:o 105.

¹⁵²Vuorimaa 1967, 202-204.

Toisaalta on esitetty että kyyditys olisi ollut lapuanliikkeen johdon- ennen muuta Kosolan- kosto Svinhufvudille siitä, ettei tämä lopulta ottanutkaan lapualaisia mukaan hallitukseensa. Kosolalla oli kyllä ollut halukkuutta hallitukseen osallistua.¹⁵³ Tätä tukee se, mitä Paavo Talvela A.H. Saastamoiselle 8.7. kirjoitti. Hän kertoi ilmoittaneensa Svinhufvudille:

”... että elleivät kommunistiedustajat ole maanantaina (7.7. marssipäivä) kiinni, emme vastaa järjestyksestä. Olisimme menneet niin pitkälle, että verenvuodatuksen välttämiseksi olisimme itse toimeenpanneet heidän pidättämisensä. Hallitus oli kuitenkin tultuaan muodostetuksi päättänyt heti perjantai-iltana, että kommunistit vangitaan lauantaina”.¹⁵⁴

Luulisi Kosolan saaneen tiedon tästä hallituksen päätöksestä ennen kuin pani toimeen oman kommunistiedustajien pidätyksensä.

Kaapatut kommunistiedustajat luovutettiin sitten viranomaisille, kun Svinhufvud vaati sitä ehtona osallistumiselleen talonpoikaismarssin juhlallisuuksiin. Kosola myöntyi, koska pelkäsi marssin menevän muuten pilalle. Hallitus saattoi siten ottaa talonpoikaismarssin vastaan ja siten alkuaan hallituksen painostamiseksi ja kaatamiseksi suunniteltu mielenosoitus muodostuikin “hallituksen ja kansanliikkeen mahtavasti lavastetuksi kädenlyönniksi”, kirjoittaa Siltala. Varsinaisen talonpoikaismarssin aikana ei tapahtunutkaan sitten mitään etukäteen pelättyjä järjestyshäiriöitä. Pidettiin vain puheita, joissa mm. K. R. Kares ja Vihtori Kosola vaativat ankarin äänenpainoin kommunismia kiellettäväksi ja arvostelivat samalla parlamentarismia.¹⁵⁵

5. Kommunismin vastaiset lakiesitykset.

5.1. Valmistelu.

Hallituksen esitykset kommunismin vastaiseksi lainsäädännöksi julkaistiin 30.6., vain päivää ennen eduskunnan kokoontumista. Lakiesityksiä oli kaikkiaan kolme. Ensimmäinen (n:o 54) piti sisällään esityksen tasavallan suojelulaiksi. Toinen (n:o 55) sisälsi viisi eri lakiehdotusta, jotka koskivat valtiopäiväjärjestykseen sekä vaali- ja kunnallislakeihin

---

¹⁵³Siltala 1985, s.116.

¹⁵⁴Talvela 1976, s.102.

¹⁵⁵Siltala 1985, s.119-124, ja sanomalehdet 8.7.1930.

tehtäviä muutoksia. Kolmas (n:o 56) oli tavallaan uudistettu painos maaliskuussa 1930 hylätystä painovapauslain muutoksesta. Siihen sisältyi kaksi lakia painovapauslain ja rikoslain muutoksesta. Numerot 54 ja 55 sitä vastoin olivat uusia esityksiä, jotka olivat laaditut siksi, että hallitus katsoi sellaisia tarvitsevänsä ”yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi”. Näiden lakien perusteella hallitus olisi saanut varsin laajat valtuudet kumouksellisten liikkeiden, tässä tapauksessa kommunismin, kurissa pitämiseksi eikä eduskuntaan ja kunnanvaltuustoihin olisi enää voitu valita kommunistisia edustajia.¹⁵⁶

Suojelulakia ja muitakin kommunisminvastaisia lakiesityksiä oli valmisteltu kahdella taholla. Lapuan neljäs kokous (20.-21.6.) oli valinnut oman "lakivaliokuntansa" saattamaan aikaisemmin -kommunismin vastaisten ponsien muodossa- esitettyjä vaatimuksiaan konkreettisten lakiesitysten muotoon. Hallitus sen sijaan oli valmistellut omia esityksiään ensin yksin¹⁵⁷ ja sitten myöhemmin yhteistyössä ns. yhteishyvän valiokunnan kanssa. Tämä valiokunta oli presidentti Relanderin keksintöä. Koska presidentti Relander ei ollut tuntenut enää luottamusta Kallion hallituksen kykyyn valmistella tarvittavia esityksiä niin hän oli kutsunut jo 13.6.- hallitukselta lupaa kysymättä- juuri maahan saapuneen Lapuan liikkeen luottomiehenään pitämän P.E. Svinhufvudin mukaan lainvalmistelutyöhön. Svinhufvud puolestaan uskoi työn korkeimman hallinto-oikeuden entisen puheenjohtajan K.G. Söderholmin - myöhemmän Svinhufvudin hallituksen oikeusministerin- haltuun. Lopulliset esitykset olivat kompromissi kokoomuksen ja maalaisliiton välillä, lapuanliikkeen toivomuksia ei ollut otettu huomioon. Kokoomuslaiset pitivät epäonnistuneena suojelulain johdantoa, hallituksen katsottiin siinä turhaan arkailleen sosialistien kannatuksen saamiseksi.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶Jääskeläinen 1973, s.97.

¹⁵⁷US 12.6. 1930: Hallituksella oli jo 11.6. selvillä jonkinlaiset suuntaviivat tulevasta suojelulaista. US tiesi hallituksen tuona päivänä päättäneen valmistaa tasavallan suojelulain, jolla "tehdään mahdolliseksi, milloin yleinen järjestys joutuu vakavasti uhatuksi tai tasavallan turvallisuus muuten sitä vaatii, ryhtyä väliaikaisesti erikoistoimenpiteisiin".

¹⁵⁸Polvinen 1992, s.142; Siltala 1985, s.125; Valtioneuvoston ptk. 30.6. 1930.

5.2. Tasavallan suojelulaki.

Tasavallansuojelulakiesityksen asiasisältö oli kopioitu Saksan valtakunnanpresidentin poikkeusvaltuuksista. Esityksessä oli vain kaksi pykälää. Sen ensimmäinen pykälä kuului:

”Milloin valtakuntaa uhkaa vaara tai milloin yleistä järjestystä on tuntuvalta tavalla häiritty tai yleinen järjestys ja turvallisuus on vakavasti uhattuna on tasavallan presidentillä, sen estämättä mitä hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa henkilökohtaisen vapauden turvasta sekä hallitusmuodon 7, 10, 11, 12 ja 13 §:ssä¹⁵⁹ on säädetty, valta asetuksella säätää kaikista niistä toimenpiteistä, jotka vaaran torjumiseksi tahi järjestyksen turvaamiseksi harkitaan välttämättömiksi”.

Toisen pykälän mukaan lain nojalla annetut poikkeusasetukset oli kuitenkin “viipymättä saatettava eduskunnan tietoon” ja ne oli “kumottava mikäli eduskunta niin päättää”. Hyväksyminen tai hylkääminen tapahtuisi siis yksinkertaisella enemmistöllä.¹⁶⁰

Esitykseen sisältyi myös laaja johdanto, jossa selostettiin niitä syitä, joidenka vuoksi hallitus oli päättänyt esityksensä antamaan. Johdannossa nähtiin tasavallan vihollisena yhtä lailla kommunismi kuin kommunismin vastaisena esiintynyt liikehdintäkin. Aluksi siinä todettiin kokemuksen osoittaneen, että “nykyaikainenkin valtio voi olla alttiina äärimmäisyysuuntien ajamista kumousliikkeistä ja toimeenpanemista järjestyksen häiriöistä aiheutuville vaaroille”. Eräissä maissa kommunistien “tuhoisa toiminta” oli aiheuttanut vastakkaisen liikkeen, joka ei luottanut parlamentaarisen valtion kykyyn “oikeusjärjestyksen osoittamin keinoin estää kommunismin levenemistä”, vaan vaati parlamentarismista luopumista ja valtiovallan keskittämistä “yksiin tai harvoihin käsiin”. Suomen kansanvaltaisissa oloissa täytyi tällaiset jyrkästi torjua, koska kansan tietoisuuteen oli:

“...syväälle juurtunut se käsitys, että yhteiskunnan häviötä tarkoittavia voimia on vastustettava valtiossa voimassa olevan oikeusjärjestyksen tarjoamilla keinoilla. Jos lainsäädäntö on tässä kohdin puutteellinen tai osoittautuu tehottomaksi on sitä kehitettävä ja asianomaisten valtioelinten toimivaltaa lisättävä. Ellei näin tapahdu on se vaara tarjolla, että äärimmäisyysaineokset kummallakin suunnalla ryhtyvät oma-aloitteiseen toimintaan suunnitelmiensa

---

¹⁵⁹Hallitusmuodon pykäläien sanamuodot liitteessä n:o 1.

¹⁶⁰1930 Vp. I A III hall.es.n:o 54; Laati 1964, s.510; Jääskeläinen 1973, s.152-153.

toteuttamiseksi ja kansanvaltaisen parlamentaarisen yhteiskuntajärjestyksemme tuhoamiseksi."¹⁶¹

Selvää tekstiä. Siinä vaiheessa kun lakiesitys annettiin oli talonpoikaismarssiin aikaa enää viikko, eikä sen tarkoitusperistä ollut täyttä selvyyttä. Alunperin marssin piti olla yritys painostaa Kallion hallitus eroamaan ja siinä sivussa antaa myös koolle kutsutulle eduskunnalle signaali siitä, minkälaista päätöstä siltä odotettiin kommunistilakiasiassa. Hallituksen vaihduttua pahimmat vallankaappauspelot kuitenkin hieman hälvenivät.

5.3. Valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien muutokset.

Jos tasavallan suojelulain voitiin ajatella kenties kohdistuvan myöskin lapuanliikettä vastaan, niin muut annetut lakiesitykset olivat selkeämmin tarkoitettua kommunistisen toiminnan estämiseen. Esitys n:o 55 sisälsi siis kaikkiaan viisi eri lakiehdotusta joissa ehdotettiin tehtäväksi tiettyjä muutoksia valtiopäiväjärjestykseen sekä vaali - ja kunnallisla-keihin. Johdantolauseessa selvitettiin hallituksen näkemyksiä siitä miksi se oli esityksen antanut. Sen mukaan vaaleissa valituilta edustajilta oli aivan ensimmäiseksi vaadittava nuhteettomuutta ja lojaalisuutta valtiojärjestystä ja yhteiskuntaa kohtaan. Kuitenkin kun vaalikelpoisuus lainsäädäntö oli mahdollistanut "oikeus ja yhteiskunta järjestykselle vihamielisten piirien asettaa ehdokkaita" oli se "aiheuttanut laajoissa kansalaispiireissä oikeutettua levottomuutta". Tämän vuoksi oli lainsäädäntöä muutettava siten, että "epäluotettavilta" otettaisiin pois mahdollisuus toimia valtion ja kuntien tehtävissä. Hallitus ilmoitti ettei se pitänyt mahdollisena esittää rajoituksia valtiolliseen tai kunnalliseen äänioikeuteen "sellaisen epäluotettavuutta osoittavan toiminnan perusteella, jota ei tuomioistuimessa ole todettu rangaistavaksi". Kuitenkin epäluotettavien kansalaisten ei ollut sallittava asettaa ehdokaslistoja valtiollisiin tai kunnallisiin vaaleihin.¹⁶² Esityksessä oli siis sellainen juridinen heikkous, että vaalioikeus voitiin kieltää ilman tuomioistuimen toteamaa rikosta.

Kaikkien esitykseen sisältyneiden muutosehdotusten tietynlaisena avaimina olivat "laki valtiopäiväjärjestyksen 7. §:n muuttamisesta" ja "laki Suomen vaalilain muuttamisesta". Kyseiseen valtiopäiväjärjestyksen 7. pykälään joka kuului: "Vaalikelpoinen edustajaksi on,

¹⁶¹1930 Vp. I A III hall. es. n:o 54.

¹⁶²1930 Vp. I A III hall. es. n:o 55.

asuinpaikkaan katsomatta, jokainen, joka on vaalioikeutettu”, lisättiin toinen momentti. Se oli muotoiltu seuraavasti:

”Vaalikelpoinen ei kuitenkaan ole se, joka kuuluu sellaiseen yhdistykseen, järjestöön tai muuhun yhteenliittymään, jonka tarkoituksiin sisältyy Suomen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen välitön tai välillinen, väkivaltainen tai muuten lainvastainen kumoaminen, taikka joka edustaa sellaista yhteenliittymää, eikä myöskään se, joka muulla tavoin on osoittanut suosivansa toimenpiteitä, joilla pyritään mainittuun tarkoitukseen”.

Suomen vaalilakiin taas tehtiin sellaiset muutokset, että valtiopäiväjärjestyksen 7. §:n muutos tuli huomioituksi. Pykälän tulkintaoikeus jätettiin vaalipiirien keskusvaalilautakunnille, joiden tehtäviin kuului päättää valitsijayhdistysten ehdokaslistojen julkaisemisesta. Keskusvaalilautakunnalle annettiin valta hylätä sellaisia listoja, joilla oli em. pykälän määrittelemiä henkilöitä ja myöskin sellaisten valitsijayhdistysten listoja joiden perustamisasiakirjan allekirjoittajina oli tuollaisia henkilöitä. Jos valtiopäiväjärjestyksen 7. §:n 2. momentin mukaisesti jonkin valitsijayhdistyksen lista kiellettäisiin niin olisi “keskusvaalilautakunnan asiasta tekemä päätös alistettava korkeimman hallinto-oikeuden tutkittavaksi”. Lisäksi keskusvaalilautakunnan päätökseen tyytymättömällä olisi oikeus antaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen muistutuskirjelmä.

Muut kolme esitykseen n:o 55 sisältynyttä lakienmuutosehdotusta koskivat maalaiskuntain kunnallislain 10. §:n, kaupunkien kunnallislain 11. §:n ja kunnallisen vaalilain muuttamista. Näihin lisättiin valtiopäiväjärjestyksen 7. §:n tehty muutos ja määräykset siitä milloin ja miten uusia lakeja oli määrä ryhtyä soveltamaan. Lakien piti tulla voimaan 1 päivänä tammikuuta 1931 ja lisäksi todettiin: “asianomaisten (on) jo vuoden 1930 kuluessa sen mukaan toimitettava tarpeelliset vaalit ja ryhdyttävä muihinkin valmistaviin toimiin, jotta sitä voidaan mainitusta päivästä täydellisesti soveltaa”.¹⁶³ Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että vuoden 1931 alusta lähtien ei kunnanvaltuustoissa saisi olla ainoatakaan kommunistista edustajaa. Kommunisteja ei saisi päästää ehdokkaiksi uusissa kunnallisissa vaaleissa ja vanhat edustajat poistettaisiin järjestämällä uudet vaalit. Useissa kunnissa “muihinkin valmistaviin toimiin” ryhtyminen tulkittiin käytännössä niin, että kommunistit oli heti karkotettava kuntien valtuustoista ja luottamustoimista.

---

¹⁶³1930 Vp I A III hall. es. n:o 55; Kokko 1930, s.52-55.

5.4. Painovapaus- ja rikoslain muutokset.

Kolmantena osana hallituksen lakipaketissa oli esitys n:o 56, joka käsitteli muutoksia painovapauslakiin ja rikoslain 16. luvun 24. pykälään. Painovapauslain muutosesityksissä ehdotettiin sen ajan pituutta, jolloin painojulkaisu voidaan tuomita lakkautettavaksi, lisättäväksi aikaisemmasta 3 kuukaudesta 1 vuoteen. Samalla määrättiin myös, että lakkautetun painokirjoituksen sijasta ei saanut julkaista sen vastikkeeksi tarkoitettua painokirjoitusta. Lisäksi tarkennettiin takavarikoimismääräyksiä siten, että viralliselle syyttäjälle ja poliisipäällikölle annettiin oikeus ”milloin painokirjoitus on sisällykseltään rikollinen, toimittaa takavarikkoon pano oikeusministeriön määräyksettä”. Takavarikosta olisi kuitenkin ilmoitettava viimeistään vuorokauden kuluessa oikeusministeriölle, joka antaisi sen oikeuden tutkittavaksi tai ”ellei katso olleen syytä takavarikkoon panoon, määrää sen peruutettavaksi”.

Rikoslain 16. luvun 24. pykälässä kiellettiin julkisesti suullisesti tai kirjallisesti levittämästä perättömiä tietoja, ”jotka ovat omansa halventamaan hallitusta, kansaneduskuntaa tai sen valiokuntaa tahti julkista viranomaista taikka saattamaan niiden toimenpiteen tahti laillisen yhteiskuntajärjestyksen halveksimisen alaiseksi taikka aikaansaamaan vaaran yleiselle järjestykselle”. Aikaisemmin kyseisten tietojen levittelemisestä oli voitu tuomita vain sakkoihin, mutta uudistetun pykälän mukaan siitä voitaisiin rangaista sakon lisäksi enintään vuoden vankeudella. Rangaistus seuraamukset kovenivat siis merkittävästi.¹⁶⁴

Näiden muutosten pystyi kyllä tulkita koskevan oikeistolaisiakin kirjoituksia, joissa usein esimerkiksi arvosteltiin parlamentarismia ja muita hallitusjärjestelmän oletettuja epäkohtia. Tässä vaiheessa ei vain ollut vielä ajankohtaista yrittää kieltää oikeistolehtiä samoilla argumenteilla kuin kommunistilehtiä.

---

¹⁶⁴1930 Vp I A III hall. es. n:o 56; Hyvönen 1971, s.137;
Kokko 1930, s.51-52.

5.5. Lapuanliikkeen kilpailevat ehdotukset.

Lapuanliikkeen "lakivaliokunta" julkaisi 1.7. omat lakiesityksensä, joista se oli neuvotellut 30.6. tuloksettomasti hallituksen kanssa. Liikkeen valtuuskunta esitti julkilausumassaan tehtäväksi muutoksia ja lisäyksiä, joilla voitaisiin koventaa rikoslain valtio- ja maanpetosta käsitteleviä 11. ja 12. lukuja. Tarkoituksena oli koventaa kyseisistä rikoksista määrättäviä rangaistuksia. Näiden lisäksi ehdotettiin tehtäväksi tiukennuksia yhdistyslakiin, jonka 21. §:n muutoksella haluttiin saada yhdistyksen toiminta heti keskeytettäväksi kun tuomioistuin olisi sen julistanut lakkautetuksi tai sisäministeriö tai maaherra olisi sen kieltänyt. Myös haaraosastot olisi tullut lakkauttaa samalla. Valtiopäiväjärjestykseen ja kunnallislakeihinkin haluttiin lapualaisten esityksessä puuttua. Nämä ehdotukset olisivat merkinneet hyvin pitkälle meneviä muutoksia Suomen vaalijärjestelmään. Suhteellinen vaalitapa olisi tullut poistaa ja siirtyä enemmistövaaliin sekä yhden miehen vaalipiireihin. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus haluttiin kumota ja äänioikeuden olisi pitänyt määräytyä velvollisuuksien hoidon mukaisesti siten, että se olisi myönnetty vain valtion tuloveroa maksaville kansalaisille. Kansanedustajien määrä piti supistaa 150:ksi ja eduskunnan istuntokausi lyhentää kahdeksi kuukaudeksi, jotta talouselämässä toimivat parhaina pidetyt kyvyt ehtisivät osallistua valtiopäivien toimintaa ja jotta hallitus voisi lopun vuotta hallita vapaammin. Hallitusvaltaa tahdottiin lisäksi lujittaa ottamalla eduskunnalta pois sen oikeus muuttaa hallituksen esityksiä ja kontrolloida hallitusta budjettivallan avulla. Jos eduskunta hylkäisi hallituksen budjettiesityksen, jäisi vanha budjetti automaattisesti voimaan. Eduskunnalle oli siis varattu jonkinlainen neuvoa antavien valtiopäivien osa. Todellinen valta siirtyisi lähes täysin hallituksen käsiin.¹⁶⁵

Vähänkään lakiasioita ymmärtäneelle tarkkailijalle kävi heti selväksi, että kyseiset Lapuan "lakivaliokunnan" esitykset menivät paljon pitemmälle kuin olisi kommunismin vastustamisen nimissä ollut tarpeen mennä. Liikkeen vastustajat uskoivat nyt vihdoin saaneensa julkista näyttöä uskomuksilleen sen demokratian vastaisuudesta ja diktatuuripyrkimyksistä. Kansanliikkeen fasistisesta luonteesta varoitellut sosialidemokraattinen lehdistö arvosteli kiivaimmin Lapuan valtuuskunnan lakiesityksiä. Sosialidemokraatti totesi pääkirjoituksessaan, että lapuanliikkeen tavoitteet olivat lakiehdotusten julkitultua paljastuneet kommunismin hävittämistä pitemmälle meneviksi, vaikka johtajat toisin olivatkin väittäneet. Todel-

---

¹⁶⁵Siltala 1985, s.127.

lisena tavoitteena todettiin olleen kansanvallan supistaminen. Ehdotukset vaalittavan muuttamiseksi sekä vaali- ja äänioikeuden rajoittamiseksi saavat luonnollisesti osakseen suurimman arvostelun. Lapuan ehdotuksissa esitettiin vaalikelpoisuuden ottamista pois kaikilta niiltä, jotka oli joskus tuomittu valtiopetoksesta. Kirjoituksen mielestä tällä seikalla olisi ollut hyvin laajakantoiset seuraukset, koska jos vuoden 1918 tapahtumat olisi otettu huomioon niin esim. SDP:n eduskuntaryhmästä olisi suuri osa tullut vaalikelvottomiksi. Äänioikeusperusteiden muuttaminen taas olisi lehden laskujen mukaan vähentänyt äänioikeutettujen määrää 600000:lla. Varallisuuteen perustuvat äänioikeuden rajoitukset olisivat luonnollisesti olleet tuhoisat SDP:lle, koska sen kannattajakunnan taloudellinen asema enimmäkseen oli heikompi kuin porvarillisten puolueiden äänestäjien.¹⁶⁶

Porvarillisetkin sanomalehdet esittivät ihmetteleviä kommentteja esityksien johdosta. Äänioikeuteen ja vaalitapaan esitettyjen muutosten oli tälläkin taholla laskettu vievän äänioikeuden yli 600000 hengeltä, joista valtaosa ei suinkaan ollut kommunisteja, vaan maanviljelijöitä ja heidän perheenjäseniään. Vaalitapaudistuksen taas arveltiin tuovan enemmistön suurimmalle puolueelle SDP:lle, sillä porvarillisen puolen sisäisen jaon ei uskottu häviävän mihinkään. Helsingin sanomien mukaan lapuanliike oli tehnyt esityksillään “karhunpalveluksen itselleen”, koska se osoitti, että liikkeen piirissä olivat “päässeet vaikuttamaan ryhmät ja klikit, jotka ajoivat omia ohjelmiaan kokonaisedusta välittämättä”. Kommunismin vastustamisen nimissä syntymässä ollut porvarillinen yhteisrintama oli nyt vaarassa.¹⁶⁷

Julkisen vastareaktion kovuus pakotti Lapuan johdon ilmoittamaan, että kyseiset suunnitelmat olivat päässeet julkisuuteen tarkastamattomina, eivätkä siksi edustaneet liikkeen todellista kantaa. Lapuanliikkeen valtuuskunnan kommunistilakiesityksistä antamassa mietinnössä todettiin valtuuskunnan hyväksyvän -pienin muutoksin- hallituksen eduskunnalle jättämät lakiesitykset ja korostavan, “ettei lapualaisliikkeen tarkoituksena ole ollut, että kommunistisen toiminnan lopettamiseksi maasta olisi riistettävä äänioikeus niiltä laajoilta kansalaispiireiltä, joihin nykyisten verotuslakien voimassa ollessa ... (Lapuan) valtuuskunnan pyynnöstä valmistetun ... lakiesityksen määräykset äänioikeuden rajoituksista olisivat ulottuneet”. Samalla todettiin kuitenkin hieman ristiriitaisesti, että “täysien

---

¹⁶⁶SSd. 2.7.1930.

¹⁶⁷HS 2.7.1930.

kansalaisoikeuksien nauttimisen edellytyksenä on pidettävä kansalaisvelvollisuuksien täyttämistä”. Äänioikeutta ei ollut myöskään tarkoitus viedä kuin “uuden kapinan valmisteluun osallistumisesta” tuomituilta. Vuoden 1918 tapahtumiin ei siis ollut tarkoitus puuttua kuten sosialidemokraatit pelkäsivät.¹⁶⁸

Siltala arvioi, että peruutus ei ollut uskottava, koska valtuuskunta toisti Svinhufvudin hallituksen ohjelmaa kommentoidessaan “esi-isiltä perittynä terveenä oikeuskäsityksenä” sen vakaumuksen, että kansalaisvelvollisuuksien täyttäminen olisi kansalaisoikeuksien edellytyksenä ja vaati lisäksi sellaista uudistusta, joka “vapauttaa valtiopäivien toiminnan puolueiden heikentävästä vaikutuksesta”. Kyseiseen kommentointiin sisältyi myös ohjeita määritelyjen päämäärien toteuttamiseksi. Niiden sanamuodot olivat varsin epämääräisiä ja jopa ristiriitaisia. Todettiin esim., että äänioikeuden pitäisi riippua veronmaksukyvyistä, mutta “sopivilla määräyksillä” oli kuitenkin turvattava ettei äänioikeutta riistettäisi “niiltä kunnan kansalaisilta, jotka hyväksyttävistä syistä eivät voi verotuslautakunnille ilmoittaa omia tuloja”. Tällä ilmeisesti tarkoitettiin maanviljelijöiden perheenjäseniä.¹⁶⁹

6. Puolueiden suhtautuminen lakiesityksiin.

Eri puolueiden johtoelimet pitivät kokouksiaan kesä-heinäkuun vaihteessa päättääkseen siitä, minkälaisen kannan ne tulevassa eduskuntakäsittelyssä hallituksen esityksiin nähden tulisivat ottamaan. Käytettävissä olleista lähteistä pystyy muodostamaan kuvan niistä seikoista, jotka kunkin puolueen suhtautumistapaan vaikuttivat. Tässäkin tapauksessa voi sekä esitysten vastustajien ja puoltajien joukoissa havaita tietyt teoreettista ja pragmaattista kantaa edustaneet ryhmittymät, kuten yleensä aina kaikkien merkittävien ratkaisujen ollessa kyseessä. Lähdetään kuitenkin selvityksessä etenemään negatiivisesta asenteesta positiivisempaan suuntaan.

SDP:lla ja tietenkin myös kommunisteilla oli periaatteellisena kantanaan vastustaa sellaisia esityksiä joidenka he katsoivat rajoittavan työväestön ja sitä kautta omien järjestöjensä toimintaa. Kommunistien vastustus asenteella ei vain käytännössä ollut juurikaan merkitystä, sillä heidän sanomalehtensä ja eduskuntaryhmänsä oli jo lakkautettu siinä vaiheessa kun

¹⁶⁸HS. 3.7. 1930; Kokko 1930, s.56-57.

¹⁶⁹Siltala 1985, s.127; Kokko 1930, s.57-58.

lakiesityksiä alettiin todenteolla eduskunnassa käsitellä. Merkittävin vastustus esityksiä kohtaan tuli sen vuoksi julkisuuteen sosialidemokraattien taholta. Heidän mielestään oli “kommunistinen toiminta, mikäli se oli rikollista, ehkäistävä tavallisilla lain- ja oikeusjärjestyksen edellyttämällä menettelyillä, rajoittamatta kansalaisoikeuksia ja -vapauksia tai poikkeuslainsäädäntöön turvautumatta”. Sosialidemokraattien käsityksen mukaan porvarillisten ryhmien mielestä taas “kansalaisoikeuksien ja vapauksien supistaminen ja poikkeuslainsäädäntö” olivat tarpeen, siksi että siten toteutettaisiin lapuanliikkeen vaatimukset, jolloin rauha ja järjestys palaisivat maahan.¹⁷⁰

SDP:n puoluetoimikunta kokoontui 25.6. käsittelemään poliittista tilannetta. Kokous päättyi siihen käsitykseen, että puolueen ei tulisi mennä hallitukseen mutta sen edustajien täytyisi kuitenkin pysytellä eduskunnassa, vaikka kommunistien osallistuminen tultaisiinkin estämään. Kommunistilakiesityksiä käsiteltäessä enemmistön kanta muodostui niitä kohtaan kielteiseksi. Hylkäämistä perusteltiin sillä, että arveltiin ettei esitysten hyväksyminenkään riittäisi lapualaisille tai että “työväen oikeuksia ei voi supistaa enempää”. Väinö Tanner ilmaisi kuitenkin tiettyä kompromissihalukkuutta omassa puheenvuorossaan. Tämä kanta tuli esiin jäsenyntyneemmässä muodossa myöhemmässä puolueuuevoston ja eduskuntaryhmän kokouksessa. Salovaara oli myöntäväisemmällä kannalla lakiesityksiin nähden. Hän arveli “ettei työväki loukkaannu vaikei ryhmä käytä hyväkseen määräenemmistösäännöksiä, joita periaatteessa olemme vastustaneetkin”. Kun Wiik totesi sitten, että säännöksiä olisi käytettävä, niin Salovaara katsoi siitä seuraavien vaalien käyvän puolueelle epäedulliseksi ja siksi kommunistilakien käsittely olisi saatava lykkäntymään.¹⁷¹

SDP:n puolueuuevosto ja eduskuntaryhmä neuvottelivat 30.6. siitä minkä kannan puolue esityksiin ottaisi ja minkälaista taktiikkaa sen edistämiseen aiottaisiin käyttää. Väinö Tanner piti laajan alustuksen, jossa hän käsitelti sisäpoliittista tilannetta ja suhtautumistaan hallituksen uusiin lakiesityksiin. Näistä lakiesityksistä hän suhtautui vähiten kielteisesti (tasavallan) suojelulakiin. Hän selvitti suojelulakiesityksen sisältöä ja totesi siitä seuraavasti:

”Se sisältää hallitukselle aivan avoimen valtakirjan. Lakiesityksen perusteluissa kohdistetaan huomio sekä kommunismiin että fascismiin. Laissa itsessään

¹⁷⁰SDP:n edkr:n toim.kert. 1930-1932, s.4.

¹⁷¹SDP:n puoluetoimik. ptk. 25.6. 1930.

ei piile vaara, vaan vaara on siinä kuka joutuu mainittua lakia käytäntöön sovelluttamaan ja ketä vastaan sitä käytetään”.

Tannerilla oli siis mielessä ajatus suojelulain käyttämisestä pikemminkin oikeiston kuin kommunistien rauhoittamiseksi. Kommunistien hän ei erillistä rauhoittamista enää uskonut kaipaavankaan. Ikään kuin tätä ajatusta tukeakseen hän palautti mieliin myös Saksan suojelulain säätämisen ja sen, miten se maaliskuussa 1930 oli hyväksytty sosialidemokraattien tuella paikallisten ääriyhmiä, kommunistien ja kansallissosialistien sitä vastustaessa. Hän kuitenkin muistutti Suomen vastaavan lain olevan erilainen. Sotatilalaista hän totesi, että sitä oli vastustettu, mutta nyt sitä olisi tarvittu oikeistoa vastaan. Muihin esityksiin hän suhtautui kielteisesti ja ennakoiti jouduttavan ennen aikaisiin vaaleihin, koska kaikki hallituksen esitykset eivät tulisi saavuttamaan kiireelliseksi julistamiseen vaadittavaa 5/6 enemmistöä.

Puheensa jälkeen Tanner esitti kokoukselle hyväksyttäväksi puolueoimikunnan laatiman ponsiehdotuksen, joka sisälsi periaatteelliset ohjeet siitä miten puolueen eduskuntaryhmän olisi toimittava lakiesityksien eduskuntakäsittelyn aikana. Sen alkulauseessa todettiin peruseriaatteena olevan, että: ”Nykyistä valtiollista tilannetta ja sen aiheuttamia lakiehdotuksia käsiteltäessä ei ryhmän ole tehtävä sellaisia myönnytyksiä, jotka tietävät työväen kansalaisvapauksien asiallista supistamista”. Myönnytyksiltä ja kompromisseilta ei siis haluttu täysin sulkea ovea. Seuranneiden ohjeiden mukaan ryhmän tuli aivan ensimmäiseksi tuomita hallituksen ”lapualaisliikkeeseen nähden osoittama laimeus” ja sen lainvastaiset toimenpiteet. Tärkeimmät ohjeet koskettelivat luonnollisesti ryhmän suhtautumista hallituksen esittämiin lakiehdotuksiin. Niiden mukaan:

“a) Tasavallan suojelulakiin nähden on ryhmällä harkintavapaus päättää tilanteen vaatimusten mukaisesti, kuitenkin huomioonottaen, etteivät kansalaisten perustuslaissa turvatut oikeudet tule hallitusten ja viranomaisten mielivallasta riippuviksi. Jos lakiehdotus päätetään hyväksyä olisi saatava todennäköisiä takeita siitä, että lakia tullaan käyttämään eroituksetta kaikkia valtakunnan turvallisuutta uhkaavia pyrkimyksiä vastaan. Edelleen olisi syytä laatia tämä laki vain lyhyttä määräaikaan varten ja mahdollisimman yksityiskohtaiseen muotoon. Sotatilalaki olisi syytä hyväksyä, varsinkin, jos sen avulla voidaan torjua suojelulaki.

b) Painovapauslain muutosehdotuksista on ehdottomasti vastustettava muutoksia, jotka rajoittaisivat kansalaisten painovapautta, laajentaisivat lehtien takavarikoimisoikeutta tai pidentäisivät lakkautusaikaa. Sitä vastoin voidaan tässä laissa hyväksyä muutokset, jotka estävät vastikelehtien julkaisemisen

(ja) jouduttavat oikeudenkäyttöä tai muuten tietävät teknillisiä parannuksia.

c) On vastustettava sellaisia valtiopäiväjärjestykseen tai vaalilakiin tarkoitettuja muutoksia, jotka tekisivät mahdolliseksi estää jonkun kansalaisryhmän edustuksen eduskunnassa.

Jos ryhmän vastustuksesta huolimatta edellä mainitut tai muut mahdollisesti esitetyt lakiehdotukset saavat työväen kansalaisoikeuksia supistavan sisällön, on ryhmän vastustettava niiden kiireelliseksi julistamista”.

Ryhmän ei ollut myöskään tullut ulkoapäin tulevan painostuksen vuoksi suostua “kiirehti-mään asian käsittelyä eikä annettava sellaisen painostuksen muutenkaan vaikuttaa kantaan-sa”. Lisäksi ohjeissa todettiin mm., että ryhmän olisi esitettävä vastalause kansanedustajien laittomien pidätysten johdosta, vaadittava eduskunnan työrauhan turvaamista, edistää laajemman hallituspohjan saamista ja koetettava päästä läheiseen kosketukseen muiden kansanvaltaisten ryhmien kanssa. Loppulausumassa painotettiin puoluekurin välttämättö-myyttä toteamalla, että “ryhmän on esiinnyttävä yhtenäisenä puoluepäätösten ja ylläolevien ohjeiden mukaisesti”.¹⁷²

Edistyspuolueen puoluevaltuusto ja eduskuntaryhmä pitivät myös 30.6. sosialidemokraat-tien tapaan omat kokouksensa, joissa hallituskysymyksen lisäksi käsiteltiin etupäässä puolueen suhtautumista uusiin kommunismin vastaisiin lakiesityksiin. Puoluevaltuuston kokousedustajien keskuudessa oltiin yleisesti sitä mieltä, että uudenlaiset lainsäädäntötoi-met kyllä sinänsä olisivat tarpeen kommunistisen toiminnan lakkauttamiseksi ja tilanteen rauhoittamiseksi. Vaikka lakiesityksiin suhtauduttiin periaatteessa myönteisesti, niin silti esimerkiksi eduskuntaryhmän puheenjohtaja Vennola epäili ettei kommunismi tulisi häviämään pelkällä lainsäädännöllä, mutta silti hänenkin mielestään “sellaiset rajat voidaan kommunismille asettaa, ettei se loukkaa toisten kansalaisten mielipiteitä ja oikeuksia”. Kuitenkaan ei haluttu tukea aivan minkälaisia ehdotuksia tahansa, vaan kiinnitettiin erikoisesti huomiota lakiesitysten juridiseen puoleen ja niiden tarkoituksen mukaisuuteen. Puoluevaltuuston jäsen Hirvensalo uskoi ettei kommunismia olisi mahdollista hävittää kuin voimaperäisellä valistustoiminnalla ja totesi, että “jos nyt ulkonaisen painostuksen vuoksi horjahdetaan liian vanhoilliseen lainsäädäntöön, annetaan sillä vain kommunisteille entistä parempi tilaisuus maanalaiseen toimintaan”.

¹⁷²SDP:n puolueuuevost. ja edkr. ptk. 30.6. 1930; Paavolainen 1984, s.196-197; Soikkanen 1975, s.513.

Painovapauslain ja siihen liittyvän rikoslain kohdan tarkistamista kohtaan ei puoluevaltuuston keskuudessa vastustamishalua syntynyt. Se ei sinänsä ollut mikään ihme sillä kyseessä oli tavallaan vain vanhan esityksen uudelleen lämmittely. Suhtautuminen tasavallan suojelulakiin ja aiottuihin vaalilakien muutoksiin oli sen sijaan ristiriitaisempi. Esityksillä oli puoltajansa ja epäilijänsä. Epäilijöiden (mm. Kivimäki, Lavonius, Linna ja Vennola) puheenvuoroissa suojelulakia pidettiin poikkeuslakina ja oltiin sillä kannalla, että olisi parempi säätää sen sijasta sotatilalaki, joka heidän mielestään sisälsi saman suuntaisia valtuuksia. Tällöin erillinen suojelulaki kävisi tarpeettomaksi. Suojelulakia ei kuitenkaan haluttu ehdottomasti tyrmätä. Tärkeimpänä periaatteellisena kysymyksenä pidettiin sen sijaan esityksiä vaalilainsäädännön muuttamiseksi. Suojelulakiin epäillen suhtautuneet henkilöt ottivat vieläkin kielteisemmän kannan vaalilakien muuttamiseen. Heidän näkemyksensä ilmeni hyvin puoluevaltuuston puheenjohtajan W.W. Tuomiojan puheenvuorossa. Siinä hän totesi, että edistyspuolue olisi kyllä valmis tukemaan suojelulakia ja painovapauslain tarkistamista, mutta ei kuitenkaan ”vaalien tekemistä täydellisen mielivallan alaisiksi uudella epämääräisellä lailla”.

Osa läsnäolijoista taas oli sitä mieltä, että hallituksen lakiesitykset olisi syytä hyväksyä sellaisenaan. Eräiden puhujien mukaan kansanliikkeen tavoitteet olivat oikeat ja siksi hallituksen esitykset olisi hyväksyttävä. Toisten mielestä esitykset eivät ehkä olleet parhaat mahdolliset mutta käytännöllisistä syistä johtuen ne olisi silti hyväksyttävä. Mitä nuo käytännölliset syyt olivat, siitä olkoon esimerkkinä kokouksessa mukana olleen J.K. Alhaisen kommentti. Hänen mukaansa olisi ”suojelulait nyt hyväksyttävä jottei talonpoikaismarssista tulisi väkivaltanäytöstä”.¹⁷³ Pelättiin siis väkivaltaisuuksien lopullisesti ryöstäytyvän käsistä.

T.M. Kivimäki, joka puoluevaltuustossa oli kritisoinut suojelulakia ja vaalilakien muuttamista, huomautti eduskuntaryhmän kokouksessa, että jos hallituksen uudet lakiesitykset olisivat niin huonot ettei niitä suorastaan muodollisista syistä voisi hyväksyä, niin siltä varalta pitäisi olla myös omat aloitteet valmiina. Tähän hän kuitenkin arveli ajankohtaa liian myöhäiseksi.¹⁷⁴ W.A. Lavonius oli tosin jo 27.6. puhunut puolueoimikunnan ja eduskunta-

---

¹⁷³Edist. puoluevaltuuston ptk. 30.6.1930.

¹⁷⁴Edist. edkr. ptk. 30.6. 1930.

ryhmän yhteiskokouksessa oman eduskunta-aloitteen välttämättömyydestä "suojelusasiassa" ja kokous oli toivonut nimen omaan tri Kivimäen valmistavan sellaisen ehdotuksen.¹⁷⁵

Helsingin Sanomat kommentoi hallituksen lakiesityksiä pääkirjoituksessaan saman suuntaisesti kuin puoluejohdon maltilliset jäsenet. Koska suojelulaki säädettäisiin erillisenä lakina, niin se muodollisestikin tulisi esiintymään poikkeuslakina. Sen vuoksi lehti kysyi, eikö pitäisi sen sijasta säätää sotatilalaki, johon sisältyi samansuuntaisia valtuuksia kuin suojelulakiin. Sotatilalaki ei olisi poikkeuslainsäädäntöä, vaan säännöllistä ja hallitusmuodon edellyttämää. "Poikkeuslain säätäminen" sen sijaan oli lehden mukaan aina "arveluttavaa ja antaa uloskin päin sen käsityksen, että olot eivät ole vakavalla ja säännöllisellä kannalla". Suojelulain tai sotatilalain säätämiseen tarpeellisen yksimielisyyden arveltiin olevan eduskunnassa löydettävissä. Painovapauslain muutos esitystä ei myöskään pidetty huonona. Esitystä vaalilakien muuttamisesta sen sijaan pidettiin arveluttavana. Kirjoituksen mukaan perusteet joiden mukaan vaalikelpoisuus menetettäisiin olivat niin epämääräiset, että oli vaikea ajatella miten keskusvaalilautakunnat ja korkein hallinto-oikeus voisivat edes jonkinlaisella asiallisuudella soveltaa. Tällä vihjattiin siihen suuntaan, että esitys antaisi mahdollisuuden mielivallalle ja siksi pidettiin esitystä niin hatarana ettei uskottu sitä tultavan hyväksymään.¹⁷⁶

Maalaisliiton sanomalehdistössä ilmoitettiin puolueen kantana olevani se, että lakiesitykset olivat hyviä ja eduskunnan pitäisi ne hyväksyä, mitä tosin epäiltiin ja arveltiin jouduttavan uusiin vaaleihin. RKP:hen ja SDP:hen vedottiin, että ne "käsittäen tasavaltamme laillisen hallitsemisen vaarat ilman puheena olevaa lainsäädäntöä, jättäisivät taktikoimiset".¹⁷⁷ Puolueen eduskuntaryhmä kokoontui myöskin 30.6. ensimmäiseen ryhmäkokoukseensa tilanteessa, jossa hallitusvaltaa vastaan oli nostettu "kommunismien vastustamisen nimellä eräänlainen vallankumous". Pääministeri Kallio selosti ryhmälle niiden lakiesitysten sisältöä, jotka hallitus oli päättänyt eduskunnalle antaa. Niihin ilmoitettiin ryhmän taholta oltavan tyytyväisiä ja toivottiin, että lakiesitykset tulisivat hyväksytyiksi, jotta "kansan liikehtimiset voitaisiin jälleen suunnata laillisiin uomiin".¹⁷⁸ Lakien ja säätämiseen nähden

¹⁷⁵Edist. p.toimik. ja edkr. ptk. 27.6.1930.

¹⁷⁶HS 2.7.1930.

¹⁷⁷esim. Suomenmaa ja Liitto 1.7.1930.

¹⁷⁸ML:n edkr.kert.1930-1931, s.1.

otettiin siis tietynlainen pragmaattinen asenne. Tämä toiminta kertomuksessa esitetty näkemys ei ollut kuitenkaan aivan totuudenmukainen, kuten tulemme jatkossa näkemään.

Kokoomuksen joukoissa lakiesitykset otettiin vastaan suurimmalla tyytyväisyydellä, sillä olihan niitä yhdessä hallituksen kanssa ollut valmistelemassa puolueen omia miehiä. Lisäksi kyseisten esitysten kaltaisia toimenpiteitä oli kokoomuspiireissä jo pitkään vaadittu toteutettaviksi ja tehty omiakin lakialoitteita asian tiimoilta. Lakiesitysten periaatteellista oikeutusta tai tarpeellisuutta ei puolueessa siis juurikaan kyseenalaistettu. Erimielisyyttä puolueen keskuudessa sen sijaan syntyi siitä olisiko tullut pyrkiä aikaansaamaan vieläkin pidemmälle meneviä kansalaisoikeuksien rajoituksia kuin hallituksen esityksiin jo sisältyi.

Kokoomuksen eduskuntaryhmä piti 30.6. kaksi eri kokousta. Ensimmäisessä kokouksessa pääkysymyksiksi nousi kaksi seikkaa. Nimittäin tyydyttäisivätkö hallituksen esitykset lapualaisia ja millainen vaalilain muutoksen tulisi olla? Edustaja Malmivaara oli sitä mieltä, että hallituksen esitykset eivät lapualaisia tulisi tyydyttämään ja nämä aikoisivat jättää omat ehdotuksensa tasavallan presidentille. Ilmeisesti vaalilainmuutos oli se mikä herätti eniten tyytymättömyyttä heidän keskuudessaan, sillä edustaja Ikola selitti, ettei lapualaisten mielestä kommunisteilla ole äänioikeutta. Suhtautuminen äänioikeuden rajoittamiseen jakoi mielipiteet. Eräiden mielestä vaalilakiin olisi pitänyt tehdä sellainen muutos, millä olisi voitu poistaa kommunisteilta äänioikeuskin. Tällä kannalla oli puolueen puheenjohtaja Kyösti Haataja. Edustaja Sahlsteinin mielestä oli "nyt saatava aikaan kyllin radikaalinen muutos vaalilakiin, kun tilaisuus siihen on". Mitä nuo radikaalit muutokset olisivat olleet? Ehkä sellaisia kuin Lapuan lakivaliokunnan esityksissä mainittiin? Mielessä oli siis ajatus käyttää kommunismin vastaista liikehdintää muuhunkin kuin pelkkään kommunismin tuhoamiseen. Toisen koulukunnan mielestä äänioikeuden poistaminen kommunisteilta ei olisi teknisistä syistä mahdollista ja siksi olisi tyydyttävä vain vaalikelpoisuuden poistamiseen. Tällä kannalla olivat mm. edustajat Puhakka, Lamminen, Moilanen ja ryhmän puheenjohtaja Pennanen.¹⁷⁹

Samana iltana pidetyssä toisessa kokouksessa edustaja Puhakka selosti tarkemmin hallituksen antamaa suojelulakiehdotusta, todeten sen olevan hänen valmistamansa. Hallituksen ehdotus poikkesi vain parissa kohdassa hänen valmistamastaan luonnoksesta. Näistä toinen

---

¹⁷⁹Kok. edkr. I. ptk. 30.6.1930.

oli se, että hänen ehdotuksessaan voitaisiin toimenpiteisiin lain nojalla ryhtyä yksityistapauksissakin, mutta hallituksen esityksen mukaan vain yleisluontoisissa tapauksissa asetuksen kautta. Ryhmälle selostettiin sen lisäksi muidenkin lakiesitysten sisällöt ja puhemies Virkkunen ilmoitti, että senaattori Svinhufvudilta saadun tiedon mukaan lapualaiset hyväksyivät hallituksen esitykset ja pitivät niitä tyydyttävinä. Lisäksi hän arveli hallituksen esityksiä voitavan pitää nyt lopullisina, vaikka kokouksen puheenjohtajana toiminut ryhmän varapuheenjohtaja Sahlstein olikin huomauttanut etteivät hallituksen esitykset vielä liene lopullisia.¹⁸⁰

Uuden Suomen kirjoituksista on myöskin havaittavissa tietynlainen kommunistilakeihin otettavan linjan selkeytymättömyys ja pyrkimys istua kahdella tuolilla samanaikaisesti. Ei oikein tunnuttu tiedettävän tukeutuako parlamentarismiin vai kansanliikkeen ulkoparlamentarisiin voimiin. Pääkirjoituksessaan 1.7. lehti korosti ensin kansanliikkeen voimaa ja merkitystä ja toivoi puolueilta yhteistoimintaa kommunistilakiasiassa. Vetoamus kohdistettiin erityisesti sosialidemokraatteihin, joiden toivottiin myös vaikuttavan “välttämättömien lakiehdotusten hyväksymiseksi”. Sitten siirryttiin puhumaan tulevasta talonpoikaisretkestä, joka US:n mukaan osoitti vain kansalaisten kiinnostusta eduskunnan päätöksiin, mutta ei tulisi kääntymään “eduskuntaa vastaan tai sitä painostamaan”. Mutta tuskin kukaan nuo rivit lukenut asiasta näin ajatteli, sillä kirjoitus päättyi toivomukseen, että eduskunta olisi tehtäviensä tasalla ja “elämän palauttamiseksi säännöllisiin laillisiin muotoihinsa” suorittaisi “kaikki ne toimet, jotka sille nyt kuuluvat”. Lait piti siis ehdottomasti hyväksyä. Toisaalta ne ilmeisesti olisivat voineet US:n mielestä olla vieläkin tiukemmat. Jotain kai voi päätellä siitä, että lehti esitteli paljon laajemmalti Lapuan valtuuskunnan “lakiehdotuksia” kuin hallituksen esityksiä. Lisäksi kyseinen esittely ei juurikaan kritiikkiä sisältänyt, toisin kuin muiden puolueiden lehtien kirjoitukset samasta aiheesta.¹⁸¹

Jos edellä mainittu US:n pääkirjoitus sisälsi vihjailevaa painostusta muita puolueita ja eduskuntaa kohtaa, niin seuraavana päivänä - kun lakiesitykset tulivat lähetekeskusteluun - lehti siirtyi astetta jyrkemmälle linjalle. Kommunistit olivat yrittäneet järjestää senaatintorilla edellisenä päivänä fasismin vastaisen mielenosoituksen, josta ei kuitenkaan tullut mitään. Tämä yritys kuitenkin antoi aiheen kiihkeä sävyisen pääkirjoituksen laatimiseen.

¹⁸⁰Kok. edkr. II. ptk. 30.6.1930.

¹⁸¹US 1.7.1930.

Siinä vaadittiin, että “kaikkien laillisen ja kansanvaltaisen valtiojärjestyksemme kannattajain on yhdyttävä kannattamaan valtiovallan toimintaa isänmaata vastaan suunnatun kommunistisen liikkeen hävittämiseksi”. Vain siten voitaisiin maahan rauha palauttaa ja samassa yhteydessä kirjoituksessa uhattiin demokraattisen valtiopäiväjärjestyksen kirjoittavan omana tuomionsa jollei se kykenisi nyt kommunismia hävittämään.¹⁸² Kirjoitus sisälsi varsin kovat terveiset lakiesitysten käsittelyä aloittavan eduskunnan suuntaan.

7. Lakiesitysten eduskuntakäsittely

7.1. Lähetekeskustelu.

7.1.1. Alkuasetelmat.

Nimellisestä perusasiasta kommunismin vastustamisesta ja sen julkisen toiminnan estämisestä vallitsi periaatteessa kaikkien puolueiden kesken yksimielisyys, tietenkään lukuun ottamatta kommunistista STPP:ta. Porvarilliset puolueet olivat toki aina suhtautuneet kielteisesti kommunisteihin, mutta lapuanliikkeen alettua myös SDP oli jyrkentänyt anti-kommunistista linjaansa entisestään. Tammikuussa 1930 pidetyssä puoluekokouksessa asetettiin kommunismin vastainen taistelu puolueen päätehtäväksi.¹⁸³

Keinoista kommunismin vastustamiseksi oli kuitenkin porvarillisten puolueiden ja sosialidemokraattien välillä erimielisyyttä, kuten jo edellä on käynyt ilmi. Mutta, koska suojelulakiesityksessä kuitenkin oli kysymys perustuslakeihin kuuluvan hallitusmuodon säätämien kansalaisoikeuksien rajoituksista, esitys edellytti perustuslain muutoksen mukaista käsittelyä. Myös valtiopäiväjärjestyksen ja Suomen vaalilain muuttaminen osalta vaadittiin perustuslainsäätämijärjestystä. Kyseisten lakiesitysten hyväksyminen vaati näin ollen 2/3:n ja kiireelliseksi julistaminen 5/6:n enemmistön. Painovapaus- ja rikoslainmuutokset voitiin hyväksyä yksinkertaisella enemmistöllä.¹⁸⁴ Tällä seikalla oli oma merkityksensä, millaiseksi eduskuntakäsittely kyseisten esitysten osalta muotoutui ja minkälaista

---

¹⁸²US 2.7.1930.

¹⁸³esim. Hyvämäki 1964, s.149 ja Suomen työväen liikkeen historia 1977, s.170.

¹⁸⁴Jääskeläinen 1973, s.153.

argumentointia siinä käytettiin. Perusargumentaatioteemoina olivat taivuttelu sekä lopuksi painostus ja enemmän tai vähemmän verhottu uhkailu niitä ryhmiä ja edustajia kohtaan, jotka olivat kielteisellä kannalla kyseisiä lakiehdotuksia kohtaan.

Keskustelun tarkastelun kannalta olennaisimmat puheenvuorot käytettiin lakiesityksen lähetekeskustelussa, ennen sen lähettämistä perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi, ja kolmannessa ja ratkaisevassa käsittelyssä, jossa ratkaistavaksi tuli kysymys lakiehdotuksen kiireelliseksi julistamisesta. Käytetyistä puheenvuoroista voi laatia analyysiä, siitä minkälaisilla argumenteilla puoltajat ja vastustajat omia kantojaan perustelivat.

7.1.2. Perustelut lakiesityksien hyväksymiselle.

Pääministeri Kallio ja oikeusministeri Kaila esittelivät lakiesitykset eduskunnalle 2.7. ja perustelivat puheenvuoroissaan sitä minkä vuoksi hallitus oli katsonut tarpeelliseksi antaa käsiteltävänä olevat esitykset ja painottivat kuinka tärkeitä niiden hyväksyminen tulisi olemaan.

Tasavallan suojelulain hyväksymistä pääministeri Kallio perusteli sillä, että "häiriintynyt sisäpoliittinen tilanne" vaati sellaisia lainsäädäntötoimenpiteitä ja lisättyjä valtuuksia joilla voitaisiin estää "kommunistinen kiihotus" ja järjestyshäiriöt. Odotettavissa olevaan kritiikkiin varautuen hän ilmoitti hallituksen esityksen antavan nämä valtuudet kansanvaltaisimmassa mahdollisessa muodossa. Kallion mielestä kommunistien lisääntynyt "kiihoitus" oli aiheuttanut levottomuutta, ja siksi lainsäädännön aukkoja oli paikattava kommunistisen toiminnan kuriin saamiseksi. Lain tehtävänä oli hänen mielestään myös ehkäistä sellainen oma-aloitteinen toiminta kommunismia vastaan, "joka johtaa kurittomuuteen ja nostaa esiin epäkansanvaltaisia pyrkimyksiä." Hänen mukaansa lain ensimmäisen pykälän antamat valtuudet olivat pitkälle meneviä, mutta toisen pykälän säädös, että asetukset oli peruutettava jos eduskunta niin päättää teki kuitenkin laista kansanvaltaisimman mahdollisen suojelulain.¹⁸⁵

Oikeusministerin perustelut kulkivat samoilla linjoilla kuin pääministerin. Kaila vetosi myös tilanteen poikkeuksellisuuteen. Hänen mielestään valtio ei voinut sallia sen olemassa

---

¹⁸⁵1930 I Vp. ptk. s.940-941.

oloa uhkaavaa toimintaa. Valtiovallalla oli siksi oikeus ryhtyä toimenpiteisiin järjestyksen säilyttämiseksi ja palauttamiseksi. Kailan mukaan eräiden muiden maiden lainsäädännössä oli otettu huomioon rauhanaikana mahdollisesti sattuvat poikkeukselliset tilanteet. Esimerkkinä Kaila käytti Saksan valtiosäännön 48. artiklan valtakunnan presidentille järjestyksen palauttamiseen antamia oikeuksia. Suomessakin tarvittiin nyt - Kailan mielestä - samankaltaisia säännöksiä, joiden avulla voitaisiin estää “valtio- ja maanpetoksellinen toiminta ja ylläpitää yhteiskuntarauhaa järkkyneissäkin oloissa”. “Tasavallan suojelulaki on tällainen laillinen, kansanvaltainen ja länsimaisen kulttuurivaltion arvon mukainen keino, jolla hyökkäykset kansanvaltaista valtiojärjestystä vastaan voidaan ennakoestävin toimenpitein torjua”, vakuutteli Kaila. Hän selvitti myös suojelulain ja sotatilalainsäädännön eroja. Suojelulaki oli tarkoitettu rinnakkaissäännökseksi Hallitusmuodon 16.§:ssä edellytetyille sotatilalainsäädännölle, jonka nopea aikaansaaminen oli myös oikeusministerin kannalta tärkeää. Lakien erona oli Kailan mukaan kuitenkin se, että sotatilalaki edellytti “sota tai kapina tilannetta tai sellaisen tilanteen uhkaa, mutta tasavallan suojelulaki sitä vastoin sellaisia rauhanomaisia oloja, joissa sotaa, kapinaa tai niiden uhkaa ei ainakaan vielä ole, vaikka rauhattomuutta, levottomuutta tai järjestyksen häiriöitä on sattunut tai uhkaa sattua”.¹⁸⁶ Ehkä tämä selvennys johtui siitä, että Kaila oli saanut tietoja sosialidemokraattien asenteesta kyseisiä lakiesityksiä kohtaan.

Valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien muutoksien tarpeellisuudesta puhui vain oikeusministeri Kaila. Hän selosti lakiehdotusten yksityiskohtia ja rauhoitteli laillisuusnäkökohtien epäilijöitä toteamalla vaalikelpoisuuden menetyksen olevan hallituksen mielestä vain vähäpätöinen seuraus “kaiken sen onnettomuuden ja väkivallan rinnalla, johon kommunistit pyrkivät”. Kaila painotti myös voimakkaasti sitä, että lakiehdotusten hyväksyminen olisi ehdottoman välttämätöntä “myöskin siltä kannalta, että ellei niin tehdä, ei myöskään ole mahdollista panna sulkua päinvastaiselta taholta tuleville kansanvaltaa uhkaaville vaaroille”. Hallitus ei hänen mukaansa pystyisi hallitsemaan “nykyistä ja odotettavissa olevia tilanteita ellei nyt käsiteltävänä olevia minimi vaatimuksia hyväksytä”.¹⁸⁷

Paino- ja rikoslain muutoksia oikeusministeri Kaila perusteli sillä, että kyseessä oli vain uusi yritys saada voimaan ne välttämättömät painorajoitukset, joita ei oltu saatu aikaan

---

¹⁸⁶1930 I Vp. ptk. s.941-942.

¹⁸⁷1930 I Vp. ptk. s.952.

edellisessä maaliskuussa. Kailan mukaan siitä, että eduskunta oli maaliskuussa kieltänyt vastaavien lakien hyväksymisen oli seurannut kirjapainojen särkemisiä ja Lapuan liikekin oli vain vahvistunut. Uudet esitykset pyrkivät hänen mielestään estämään lakien ja tuomioistuinten päätöksien "ovelaan ja häikäilemätöntä kiertämistä ja tehottomaksi tekemistä ja sen kautta oikeusjärjestyksen ja sen edustajien arvovallan halventamista, johon kommunistiset sanomalehden julkaisijat ovat tehneet itsensä syytäiksi". Hän ilmoitti samalla, että uudet lait pyrkisivät myös yksinkertaistamaan ja tehostamaan painokirjoitusten valvontaa. Ehdotuksessa oli lisäksi tarkoin seurattu rikosoikeuden yleisiä periaatteita, "jottei juridisiin seikkoihin voitaisi puuttua niin kuin viimeksi kävi", todisteli oikeusministeri.¹⁸⁸

Maalaisliiton eduskuntaryhmän puheenjohtaja Kalle Lohi ilmoitti ryhmänsä kannattavan kaikkien lakiesitysten hyväksymistä hallituksen esittämässä muodossa. Hänen puheenvuoronsa oli varsin pitkä ja sisälsi voimakkaita ilmaisuja. Puheen pääteemat olivat varsin samankaltaiset kuin maalaisliittolaisten ministerien alustuksissakin. Lohi myönsi, ettei vaaraa välittömästä kommunistisesta vallankaappauksesta ollut, mutta tuomitsi kommunistisen toiminnan tietenkin mitä jyrkimmin sanakääntein. Hän kauhisteli erityisesti sen uskonnonvastaisuutta sanoen mm.:

"...kommunistien toiminta ... se on mennyt yhä rivommaksi ja rivommaksi ... ennen kaikkea uskonto ... se tahdotaan lapsesta pitäen ihmisen sielusta kitkeä pois ja kasvattaa uusi polvi kokonaan eläimelliselle asteelle verenhimoiseksi pedoksi."

"Kansankuohu" oli Lohen mukaan mainitun "kommunistisen rienauksen" vuoksi ymmärrettävää ja voisi vielä saavuttaa sellaisia muotoja, joita ei rauhallisessa yhteiskunnassa voinut pitää oikeina. Siksi lainsäätäjien oli Lohen mielestä mietittävä miten "saadaan rauha maassa palautetuksi, kansanvalta säilytetyksi ja eduskunnan auktoriteetti kansan silmissä pidetyksi korkealla". Hän viittasi Euroopan maiden maiden joutuneen luopumaan demokratiastaan, koska "rauhaa rakastavat kansalaiset ovat hädissään turvautuneet suorastaan diktatuuriin pelastuakseen siitä kaaoksesta mihin kansanvalta oli johtamassa." Sen vuoksi oli Lohi vaati tiedostamaan kansanvaltaa uhkaavat vaarat ja ilmoitti kannattavansa tasavallan suojelulain hyväksymistä hallituksen esittämässä muodossa. Hänen mukaansa kansanliikkeen keskuuteen oli pesiytynyt kansanvaltaiselle yhteiskuntajärjestykselle vihamielisiä voimia. Näiden "fasististen voimien" toimenpiteet kuitenkin Lohen mukaan "kilpistyvät omaan mahdotto-
muuteensa, jos kansan eduskunta ymmärtää oikein tehtävänsä, ymmärtää oikein isänmaalli-

¹⁸⁸1930 I Vp. ptk. s.957.

sen velvollisuutensa, mitä tilanne vaatii". Mutta mikäli eduskunta ei ymmärtäisi "sellaisen lainsäädännön tarpeellisuutta, mitä varten nyt eduskunta on kutsuttu tänne, niin emme kukaan voi mennä takuuseen, kuinka jaksetaan rauha maassa säilyttää". Ilmeisesti rauhaa ei olisi pystytty säilyttämään siksi, koska kommunismin vastaisen liikkeen takana oli Suomen kansan enemmistö ja lisäksi hallituksen olisi mahdotonta käyttää voimakeinoja "isänmaallisia kansalaisia" kohtaan.¹⁸⁹

Näistä referoiduista tekstin kuvauksista jo ilmenee, että puheet oli suunnattu samanaikaisesti kahdelle eri kohdeyleisölle; ensinnä lapuanliikkeelle, jossa oli mukana paljon maalaisliiton jäseniä ja kannattajia, luvattiin hallituksen tulevan käytännössä tekemään niin kuin liikkeen haluaa tekevän eli diskriminoivan kommunismin. Toiseksi sosialidemokraattien kansanedustajille taas vakuutettiin suojelulain olevan kansanvaltainen ja tarkoitettu nimenomaan suojelemaan parlamentaarista järjestelmää kaikilta kansanvallan vastaisilta ääriliikkeiltä.

7.1.3. Vastustajien näkemykset.

Lähetekeskustelussa lakiesityksiä vastustivat pontevimmin sosialidemokraatit, mutta myös RKP:n ja vielä tuolloin eduskunnassa olleen STPP/STPV:n taholta esitettiin kritiikkiä.¹⁹⁰ Sosialidemokraattien tasavallan suojelulakiin nähden kielteinen kanta käy hyvin selväksi heidän ryhmänsä puheenjohtajan Mauri Ryömän pitämästä ryhmäpuheenvuorosta. Puolueen kahden muun edustajan puheenvuorot toistivat vain etupäässä samoja asioita hieman eri muodossa.

Ryömä ilmoitti vastustavansa lakiesitystä ja ihmetteli sitä, kuinka lain toinen pykälä myöntää eduskunnalle oikeuden kumota hallitusmuodon muutoksia koskevat asetukset. Tasavallan suojelulaki olisi antanut siten eduskunnalle mahdollisuuden muuttaa perustuslaki kiireellisenä vain yksinkertaisella enemmistöllä. Koska laki olisi näin perusteellisesti

---

¹⁸⁹1930 I Vp. ptk. s. 945-948.

¹⁹⁰1930 I Vp ptk. s.1000, Svinhufvudin Hallitus antoi 8.7. eduskunnalle tiedonannon 5.7. antamastaan STPP:n eduskuntaryhmän jäsenten pidättämismääräyksestä. Hallitus katsoi tulleen todistetuksi, että STPP, sen vaaliliitto ja eduskuntaryhmä ovat jatkoa vuonna 1923 hajotetulle ja 1925 KKO:n päätöksellä lakkautetulle SSTP:lle.

muuttanut valtiomuotoa, hallitusmuotoa ja valtiopäiväjärjestystä, niin Ryömän mielestä oli tarkkaan harkittava ennen kuin muutoksiin ryhdyttäisiin. Etenkin koska, hallituksen esittämät perustelut tasavallan suojelulain ja muiden kommunismin vastaisten lakiesitysten tarpeellisuudesta olivat hänen mukaansa väärät. Uudet esitykset olivat tarpeettomia, sillä kommunismi oli heikkenemässä ja sen uhka ei siten kelvannut perusteluksi, vaan ulkoapäin tullut painostus oli johtanut niiden antamiseen. Samalla hän kertasi sosialidemokraattisen puolueen vuonna 1919 aloittamaa kommunismin vastaista taistelua ja todisteli, että vain sosialidemokraattien valistustoiminta oli pystynyt pitämään kommunismin kurissa. Nyt oli kommunistinen liike kuitenkin alkanut hajota Suomessakin. Esimerkkeinä hän mainitsi SKP:n äärivasemmistolaisia oppeja vastaan nousseet "hoipertelijat" ja sen, että sosialidemokraatit olivat eronneet SAJ:stä. Vaikka Ryömä havaitsikin tasavallan suojelulaissa olevan epäsuoria viitteitä siitä, että se oli suunnattu myös lapuanliikettä vastaan, niin silti hänen mielestään olisi hallituksen tullut ajaa painokkaammin sotatilalain hyväksymistä. Sillä se olisi jo antanut: "hallitukselle ne aseet, jotka se tarvitsee sellaista joko puoli- tai kokokapinallista liikettä vastaan, jota lapualaisliike nykyisessä muodossaan näyttää olevan." Tasavallan suojelulain hän sen sijaan arvioi antavan hallitukselle liian suuret valtuudet. Laki ei ehkä olisi demokraattisen hallituksen käsissä vaarallinen, mutta "kansanvallalle vihamielinen hallitus" voisi sen avulla mahdollisesti toimeenpanna vallankaappauksen, koska laki sallisi sen vastustajilta otettavaksi pois kaikki hallitusmuodon turvaamat oikeudet.¹⁹¹

Muiden SDP:n edustajien Ampujan ja Åhlströmin puheenvuorot sisälsivät samansuuntaisia ajatuksia. Ruotsinkielisen Åhlströmin tehtävänä oli ilmeisesti yrittää saada RKP:n edustajia mukaan vastustusrintamaan. Hän näet haki vastustukselleen oikeutusta aina muinaisista Birger Jaarlin rauhanlaeista saakka ja ilmoitti vielä pelkäävänsä, että tasavallan suojelulain nojalla annettavia asetuksia voitaisiin käyttää suomenruotsalaisten aseman heikentämiseen. Ampuja esitti myös omia ajatuksiaan. Hänen mukaansa hallituksen voimat olivat olleet riittävät kommunismin estämiseen. Hän totesikin, että: "järjestyksen rikokset ... eivät ole johtuneet siitä, ettei hallituksella ole riittävästi laillisia valtuuksia niitä estää, vaan siitä, että häiriköinä olleet samat voimat, jotka hallitus on aseellisesti varustanut". Tällä viitattiin tietenkin suojeluskuntiin. "Siinä on yhteiskuntamme heikkous, sairaus, josta se ei pääse (eroon) millään poikkeuslainsäädännöllä", jatkoi Ampuja. Lisäksi hänen mielestään ei olisi jatkossakaan ollut mitään takeita siitä, ettei jokin kansanliikkeeksi selitetty ryhmä esittäisi

---

¹⁹¹1930 I Vp. ptk. s.944-944.

hallitukselle vaatimuksia. Paras ratkaisu tilanteen rauhoittamiseksi olisi hänen mielestään ollut hallituspohjan laajentaminen, sillä “mikään poikkeuslaki ei kykene järjestystä palauttamaan voimasuhteiden hallituksen ja aseellisten voimien välillä ollessa semmoiset kuin ne nyt ovat”.¹⁹²

Kommunistiedustaja Myllymäen vastustava puheenvuoro päättyi ennen aikaisesti, kun puhemies Virkkunen, kehoitettuaan useasti puhujaa palaamaan asiaan, keskeytti sen ja määräsi puolen tunnin tauon. Vaikka Myllymäen puhe olikin enimmäkseen yritystä esittää marxilaisen teorianmukaista analyysia kapitalismin tilasta, niin hän sai silti sanottua ennen keskeytystä, että hänen ryhmänsä aikoo vastustaa esitystä. Myllymäki ehti ilmoittaa, että hänen mielestään hallituksen perustelujen väite kommunismin luonteesta vaarallisena äärimmäisyysliikkeenä oli harhaanjohtava. Myöskin perustelu, että “kommunismin leviämisen vuoksi fascistipiirit pyrkivät harvainvaltaan” oli väärä. Myllymäen mukaan oli “täällä niin monin kerroin osoitettu, että fascismi taistelee myös porvarillista kansanvaltaa vastaan ja ennen kaikkea vähemmistökansallisuuksien sortamiseksi”. Vähemmistö kansallisuuksien mainitsemisella oli ilmeisesti taktisena tarkoituksena saada aikaan epäröintiä aitosuomalaisuutta pelkäävän RKP:n ryhmässä. Käsiteltävät lakiehdotukset olivatkin hänen mielestään “fascistien painostuksesta hallituksen laatimia sortolakiehdotuksia”.¹⁹³

Ruotsalaisen kansanpuolueen edustaja G. Schauman oli sosialidemokraattien kanssa samaa mieltä siitä, että sotatilalain hyväksyminen olisi tehnyt suojelulain säätämisen tarpeettomaksi. Lisäksi esillä olleen tasavallan suojelulain vertaaminen Saksan vastaavaan oli harhaanjohtavaa, koska Saksan laki oli hänen mukaansa muodollisesti aivan erillainen ja suunnattu enimmäkseen oikeistoradikaaleja vastaan. Kuitenkaan hän ei ilmaissut suoranaista mielipidettään, vaan toivoi eduskunnan käsittelevän annetut esitykset asiallisesti.¹⁹⁴

Valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien muuttamista tarkoittavan lakiesityksen (n:o 55) lähetekeskustelussa puheenvuoroja käyttivät vain kaksi sosialidemokraattia ja yksi kommunisti. Sosialidemokraatit vetosivat tässäkin tapauksessa siihen, että lait olisivat tarpeettomia ja ehdottivat ettei niitä pitäisi säätää. Edustaja Huttunen pahoitteli sitä, että

---

¹⁹²1930 I Vp. ptk. s.948-949 (Åhlström), s.951 (Ampuja).

¹⁹³1930 I Vp. ptk. s.944-945.

¹⁹⁴1930 I Vp. ptk. s.949-950.

äänioikeusjärjestelmässä tapahtunut kehitys tulisi nyt kääntymään vastakkaiseen suuntaan hallituksen uusien esitysten vuoksi. Hänenkin mukaansa kommunistien vaikutusvalta oli laskussa, koska ”yhä laajemmat työläisjoukot ovat kääntäneet selkänsä kommunismille ja vetäytyneet pois koko liikkeestä”. Kommunistien järjestämien lakkojen ja mielenosoitusten epäonnistuminen osoitti Huttusen mielestä ”kommunistisen liikkeen olevan romahduksen partaalla”. Kiihtynyt propaganda oli siten vain viimeinen epätoivoinen yritys elvyttää kommunistitaliikettä. Sosialidemokraattien toinen puhuja edustaja kiinnitti enemmän huomiota lakiesitysten sisältöön. Hallituksen esityksillä ei voitaisi Komun mielestä estää kommunistien pääsyä eduskuntaan, koska kommunistit voisivat järjestää valtio- tai maanpetoksista tuomittujen edustajien tilalle uudet miehet ja julkisiin järjestöihin kuulumattomat henkilöt vaaleihin ehdokkaiksi. Hallituksen tavoitteisiin ei päästäisi kuin äänioikeuden kajoamalla, mitä Komu ei kuitenkaan hyväksynyt. Hallituksen esitykset eivät siis kommunisteja haittaisi, mutta Komu pelkäsi sen sijaan niiden vahingoittavan voimassa olevaa valtiomuotoa ja yhteiskuntajärjestelmää ja mahdollistavan hallinnollisen mielivallan. Kommunistien Riihimäki oli Komun kanssa samaa mieltä siitä, että lakiehdotukset antaisivat viranomaisille liikaa harkintavaltaa päättää vaalikelpoisuuden perusteista. Tämä johtaisi mielivaltaan ja rajoittaisi olevia ”vähäisiäkin kansalaisvapauksia”.¹⁹⁵

Lähetekeskustelun jälkeen esitykset n:o 54 ja 55 siirtyivät perustuslakivaliokunnan käsittelyyn. Painovapaus- ja rikoslainmuutosta tarkoitaneen esityksen n:o 56 ei katsottu vaativan perustuslain mukaista käsittelyä ja siksi sen tutkiminen on tässä jätetty tekemättä.

7.2. Lähetekeskustelusta eduskunnan hajotukseen.

7.2.1. Tasavallan suojelulain valiokunta käsittely.

Ensimmäisessä istunnossaan perustuslakivaliokunta keskusteli vain alustavasti lakiesityksistä. Samalla päätettiin kutsua seuraavaan kokoukseen asiantuntijoina kuultavaksi, tasavallan suojelulain osalta (ex-) presidentti K.J. Ståhlberg ja Valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien osalta (KKO:n) presidentti Söderholm.¹⁹⁶

---

¹⁹⁵1930 I Vp. ptk. s.953-957.

¹⁹⁶Prvk. ptk. 3.7.1930.

Seuraava päivänä aloitettiin suojelulain yksityiskohtainen käsittely, johon Ståhlberg ei kuitenkaan kyennyt saapumaan. Sosialidemokraattien J.F. Aalto ryhtyi tekemään lakiesitykseen puolueensa päättämän linjan mukaisia muutosehdotuksia. Lakiesityksen ensimmäistä pykälää haluttiin tarkentaa ja rajoittaa sen sisältämiä valtuuksia. Toiseen pykälään sosialidemokraatit -ruotsalaisten Ernst Estlanderin tukemana- halusivat sellaisen lisäyksen, että lain nojalla annetut asetukset olisi "viipymättä ja viimeistään kuukauden kuluessa" jätettävä eduskunnan hyväksyttäväksi "perustuslain säätämisestä tai muuttamisesta säädetyssä järjestyksessä". Muutoin asetukset katsottaisiin rauenneiksi. Tämä Aallon ehdotus hyväksyttiin tässä vaiheessa äänin 9-8. Hallituksen esityksessä ei ollut mainittu tarkkaa aikarajaa ja asetusten hyväksymiseen olisi riittänyt yksinertainen enemmistö Aallon ehdottaman 2/3 osan sijasta. Näiden muutosten lisäksi sosialidemokraatit halusivat saada lakiin selkeän määräajan ja siksi Aalto ehdotti lakiin otettavaksi uuden kolmannen pykälän, joka kuuluisi: "Tämä laki on voimassa 31 päivään joulukuuta 1931." Estlander ilmoitti periaatteessa kannattavansa Aaltoa, mutta epäili kuitenkin ehdotetun ajan olevan liian lyhyt. Ruotsalaisten von Born ehdotti sen sijaan ajan määräämistä kolmeksi vuodeksi. Aallon ehdotus hyväksyttiin arpomalla, kun äänestys oli päädytty tasalukemiin 8-8.¹⁹⁷

Seuraavan kerran asiaa yritettiin käsitellä 5.7., mutta -jo esille tulleen kyyditysvälikohtauksen vuoksi- käsittely keskeytyi. Uusi yritys järjestettiin 8.7., jolloin kuitenkin valiokunnan työn keskeyttämistä ehdottaneet von Born ja Estlander poistuivat istunnosta. Tapahtuneen hallitusvaihdoksen vuoksi myöskin valiokunnan kokoonpano oli muuttunut. Puheenjohtaja Kuokkanen nimitettiin sisäministeriksi ja entinen pääministeri Kallio tuli mukaan valiokunnan työskentelyyn. Tässä käsittelyssä suojelulakiesitykseen ensimmäisessä lukemisessa 4.7. tehdyt muutokset kumoutuivat. Perustuslakivaliokunnan nyt hyväksymästä lakiesityksestä oli edustaja Puhakan (kok) esityksestä poistettu hallituksen alkuperäisen esityksen ensimmäiseen pykälään sisältynyt oikeus puuttua myös HM:n 13 pykälän takaamiin oikeuksiin. Valiokunnan hyväksymän -Kallion esityksen- toisen pykälän mukaan: lain nojalla annetut asetukset oli "heti ilmoitettava eduskunnan puhemiehelle" ja ne voitiin kumota (yksinkertaisella enemmistöllä) "mikäli eduskunta niin päättää". Kolmannessa (Kirran esittämässä) pykälässä todettiin lain olevan voimassa "31 päivään joulukuuta 1935, jolloin myös sen

---

¹⁹⁷ Prvk. ptk. 4.7.1930.

perusteella annetut asetukset viimeistään raukeavat". Pöytäkirjaan kirjattiin kaksi vastalausesta.¹⁹⁸

Sosialidemokraatit ehdottivat lakiesityksen ensimmäiseen pykälään suurempia leikkauksia ja toista pykälää muutettavaksi niin, että eduskunnan olisi hyväksyttävä annetut asetukset 2/3 äänen enemmistöllä sekä kolmatta pykälää määrittämään lain voimassaoloajaksi vain kolme vuotta. Vastalause summasi sosialidemokraattien pelot. Sen perusteluissa todettiin tasavallan suojelulain olevan poikkeuslakina perustuslain vastainen ja siksi sitä saatettaisiin käyttää puolueellisesti työväkeä (siis sosialidemokraattisesti ajattelevaa) vastaan. Kuitenkaan sosialidemokraatit eivät olleet täysin kielteisellä kannalla lain hyväksymisen suhteen, mikäli siihen tehtäisiin heidän ehdottamansa muutokset. Maalaisliiton vastalauseessa ehdotettiin, että lakiesityksen ensimmäisestä pykälästä poistettu HM:n 13 pykälä pitäisi ottaa siihen takaisin. "Koska mielestämme poikkeuksellisissa oloissa on suotava, että oikeusistuin voi asian käsitellä toisellakin paikkakunnalla, kun mihin se hallitusmuodon 13 §:n mukaan tulisi kuulumaan".¹⁹⁹

Lakiesityksen toisessa ja yksityiskohtaisessa käsittelyssä 12.7. SDP: edustajat Lehtokoski ja Ryömä yrittivät saada eduskunnan hyväksymään lakiesityksen vastalauseensa mukaisessa muodossa otettavaksi esiin kolmannessa ja ratkaisevassa käsittelyssä. Yritys ei luonnollisesti onnistunut.²⁰⁰

7.2.2. Taistelu Kivimäen linjasta.

Valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien valiokuntakäsittely muodostui kiemuraisemmaksi prosessiksi, kuin suojelulain. Hallituksen lakiehdotusten julkitultua maalaisliiton eduskuntaryhmä päätti 30.6. pitämässään kokouksessa pyytää kaikkia ei-kommunistisia eduskuntaryhmiä nimeämään neljä edustajaa ryhmien väliseen neuvottelukuntaan. Siihen osallistuivat sitten kaikkien porvarillisten puolueiden ohella myöskin sosialidemokraatit. Ensimmäinen kokous oli jo seuraavana päivänä. Neuvottelujen kautta pyrittiin laajentamaan hallituspohjaa ja pääsemään sellaiseen kompromissiin, että kommunistilait voitaisiin hyväksyä kiireellisi-

¹⁹⁸Prvk. ptk. 8.7. 1930; 1930 I Vp. A III Prvk.miet. n:o 6.

¹⁹⁹1930 I Vp. A III Prvk.miet. n:o 6/I-II vastalause.

²⁰⁰1930 I Vp. ptk. s.1038-1039.

nä. Kaksi päivää myöhemmin (3.7.) pidetyssä toisessa kokouksessa vaikeimmiksi kysymyksiksi nousivat odotetusti Valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien muutokset, joita vastaan esitettiin muistutuksia. Esitysten arveltiin johtavan oikeudelliseen turvattomuuteen ja mielivaltaan. Syytteiden käsittely ehdotettiin uskottavaksi kokonaan tuomioistuimille. Lisäksi huomautettiin, että kommunismin tehokas vastustaminen vaatisi myös rikoslain maan- ja valtiopetosta koskevien osien tarkistamista ja täydentämistä. Tämän vuoksi päätettiin asettaa jaosto laatimaan uutta tarkempaa lakiehdotusta. Tähän jaostoon kuuluivat J.F. Aalto (sos.), von Born (ruots.), Kivimäki (edist.), Lohi (maal.) ja Puhakka (kok). Seuraavana päivänä neuvottelukunta käsitteli ehdotusta, jonka tekeminen oli jäänyt pääasiassa Kivimäen tehtäväksi. Ryhmät eivät ilmoittaneet lopullisia kantojaan, mutta - Helsingin Sanomien mukaan - ”yleisesti katsottiin tehdyn ehdotuksen sisältävän niin ilmeisiä etuja hallituksen esityksen rinnalla, että pidettiin tärkeänä, että ... ehdotus jätettäisiin eduskunnalle käsiteltäväksi ... jotta varsinkin perustuslakivaliokunnassa kummankin ehdotuksen edut tulisivat tutkituiksi”. Tällainen -ns. Kivimäen linjana tunnetuksi tullut lakialoite annettiin vielä samana päivänä eduskunnan kansliaan.²⁰¹

Sen allekirjoittajina olivat Kivimäki (edist.), Puhakka (kok.), von Born (ruots.), Cajander (edist.) ja Mantere (edist.) Suunnitteluryhmässä mukana olleet sosialidemokraattien ja maalaisliiton edustajat oli siis korvattu kahdella edistyspuolueen edustajalla.²⁰² Kyseessä lienee ollut poliittinen taktikointi. Maalaisliittolainen edustaja ei varmaankaan voinut julkisuudessa tukea maalaisliittolaisen hallituksen antaman lakiesityksen vastaehdotusta. Tähän viittaa myöskin se seikka, että maalaisliiton eduskuntaryhmän toimintakertomuksessa eikä lehdistössä ole mitään mainintaa puolueen toiminnasta neuvottelukomiteassa, eikä myöskään siitä, että se olisi kutsuttu koolle maalaisliiton aloitteesta. Sosialidemokraatin poisjänti saattoi johtua siitä, että he eivät halunneet paljastaa omille kannattajilleen osallisuuttaan kyseisen kompromissi- linjan suunnitteluun. Toinen syy voi olla se, että Kivimäen ehdotuksen haluttiin - lapuanliikkeen kannattajien vuoksi - näyttävän puhtaasti porvarilliselta hankkeelta. Tosin liikkeen johto oli kuitenkin kokoomuksen kautta saamiensa tietojen avulla hyvin informoitu neuvottelujen kulusta.

---

²⁰¹HS 24.7.1930: Selostus eduskuntaryhmien välisestä toiminnasta viime istuntokaudella. Myös Kokoomuksen eduskuntaryhmän pöytäkirjat 1.-4.7.1930 antavat asioista saman kuvan.

²⁰²Kokko 1930, s.58.

Eduskuntaryhmien käymistä neuvotteluista johtuen perustuslakivaliokunta lykkäsi Valtio­päiväjärjestyksen ja vaalilakien muutosehdotuksen käsittelyä kaksi kertaa. Kolmannella kerralla 9.7. esiteltiinkin valiokunnan käsiteltäväksi hallituksen esityksen (n:o 55) lisäksi edustaja Kivimäen ym. lakialoitteet n:o 24 ja 25, jotka eduskunta oli valiokunnalle lähettänyt. Samalla sosialidemokraattien J.F. Aalto -von Bornin kannattamana- ehdotti, että valiokunta ottaisiikin nyt käsittelyn pohjaksi nämä uudet aloitteet hallituksen esityksen sijaan. Aallon ehdotus hyväksyttiin äänin 9-8. Äänestys oli yllättävän tiukka kun ajattelee, että ehdotukset oli laadittu eduskuntaryhmien yhteisestä toivomuksesta. Kiintoisaa olisikin tietää ketkä äänestivät puolesta ja ketkä vastaan ja minkä vuoksi?²⁰³

Kivimäen esitysten sisältö oli seuraava. N:o 24 merkitsi rikoslain 11. luvun 4. §:n muuttamista. Vuodelta 1894 olevaa valtiopetospykälää täsmennettiin ja laajennettiin lisäämällä siihen uusi 2. momentti, johon sisältyi luettelo kaikista mahdollisista vallankumouksellisista teosta ja pyrkimyksistä. Sen mukaan valtiopetoksen valmistelua oli kuulua kumokselliseen yhdistykseen/ järjestöön tai työskennellä sen hyväksi. Myös valtiopetoksellisiin kokouksiin osallistuminen laskettiin valtiopetoksen valmisteluksi, kuten valtiopetoksellisten puheiden tai kirjoitusten esittäminen, laatiminen ja levittäminen, sekä valtiopetoksellisen toiminnan suosiminen.

Esitys n:o 25 taas sisälsi lait: valtiopäiväjärjestyksen 6. ja 13. §:n, maalaiskuntien kunnallislain 9. §:n ja kaupunkien kunnallislain 10. §:n muuttamisesta. Valtiopäiväjärjestyksen 6. §:n 2.momentti sisälsi seitsämän erillistä kohtaa, joissa luetellaan erityistapaukset joiden vuoksi täysi-ikäinen henkilö oli vailla vaalioikeutta. Seitsämänteen tehtiin kohtaan tehtiin lisäys. Täydennetyn kohdan mukaan vaalioikeutta vailla oli myös:

”se, joka on tuomittu rikoslain 11 ja 12 luvussa mainitusta rikoksesta tahi joka on todistettu syypääksi siihen, että hän edustajanvaalissa on ostanut tai myynyt ääniä tahi äänestänyt useammassa kuin yhdessä paikassa tahi väkivalalla tai uhkauksella häirinnyt vaalivapautta, aina kuudennen kalenterivuoden loppuun siitä lukien, kuin lopullinen tuomio asiasta annettiin, niinkään se, joka on syytteen alaisena rikoslain 11 ja 12 luvussa mainituista rikoksesta”.

Sama lisäys sisältyi myös maalaiskuntien ja kaupunkien kunnallislakien muutosesityksiin. Valtiopäiväjärjestyksen 13. §:n muutoksessa todettiin, että kansanedustajan voisi panna

---

²⁰³ Prvk. ptk. 9.7.1930.

syytteeseen ja vangita rikoslain 11 ja 12 luvussa mainitusta rikoksista ilman muuten vaadittavaa 5/6 äänenemmistöä.

Lakiesitysten perustelujen mukaan niillä pyrittiin poistamaan kommunistit julkisesta vallasta oikeusjärjestyksen periaatteita loukkamatta. Pääasiallisin ero hallituksen esityksiin verrattuna oli se, että vaalioikeuden menettämisestä päättäminen siirrettiin poliittisin perustein valituilta vaalilautakunnilta tuomioistuimille. Hallituksen esityksien arveltiin jättävän ”tilan mielivallalle” ja voivan ”riistää vaalikelpoisuuden syyttömiltäkin” nimenomaan sen vuoksi, että vaalioikeuden menettämisestä päättäminen annettaisiin vaalilautakunnille. Koska vaalioikeus aiottiin evätä kommunisteilta valtiopetospykälien nojalla, se merkitsi ratkaisun jättämistä hovioikeuksille. Myös pelkkä syyte valtio- tai maanpetoksen valmistelusta aiheuttaisi vaalioikeuden menetyksen. Mikäli kommunisteja kaikesta huolimatta pääsisi eduskuntaan, niin heidät (valtio- tai maanpetoksen tehneet edustajat) voitaisiin valtiopäiväjärjestyksen uudistetun 13. §:n nojalla asettaa syytteeseen ilman eduskunnan suostumusta.²⁰⁴

Toisessa käsittelyssä 10.7. sosialidemokraatit ja von Born yrittivät saada lakiesityksiin pieniä muutoksia ja 3 vuoden määräaikaaisuutta, vuoden 1933 loppuun. Estlander ehdotti n:o 24:jää kokonaan hylättäväksi ja Kyösti Kallio taas ehdotti n:o 25 toisessa lukemisessa, että siitä luovuttaisiin ja käsittelyn pohjaksi otettaisiin hallituksen esitys. Mitkään näistä ehdotuksista eivät tiukoista äänestyksistä huolimatta menneet läpi.²⁰⁵

Perustuslakivaliokunnan lopullisesti hyväksymät esitykset olivat kuitenkin hieman erilaiset kuin alkuperäiset esitykset. Mietinnössään valiokunta ilmoitti hyväksyneensä Kivimäen ehdotukset, koska ne olivat ”tarkoituksen ja oikeudenmukaisemmat” kuin hallituksen esitykset. Siksi valiokunta ehdotti, että ”eduskunta hyväksyisi lakialoitteessa ehdotetut lait”muutoksilla varustettuna ja hylkäisi hallituksen esityksen n:o 55. Perustuslakivaliokunta tahtoi selvyuden vuoksi erottaa VPJ:n 6.§:n 2.momentin 7-kohtaan tehdyn -valtio- ja maanpetosta koskeneen- lisäyksen omaksi kahdeksanneksi kohdakseen ja samalla vaalioikeuden menetyksiaikaa pidennettiin. Kansanedustajien pidättämiseen -muista kuin maan- tai

---

²⁰⁴1930 I Vp. Liitteet XIII lakialoitteet n:o 24-25; Kokko 1930, s.58-59; Siltala 1985, s.129.

²⁰⁵Prvk. ptk. 10.7.1930.

valtiopetoksesta- riitti valiokuntamietinnön mukaisessa lakiesityksessä vain 2/3 enemmistö.²⁰⁶

Mietinnön johdosta esitettiin neljä vastalauseetta. Sosialidemokraatit totesivat kommunismin vastaiset reaktiot kommunistien “uhittelevasta ja röyhkeästä” esiintymisestä johtuen osittain ymmärrettäviksi. Mutta kuitenkin se ei oikeuttanut ryhtymään minkälaiseen lainsäädäntöön tahansa. Hallituksen esitykset asettivat edustajaehdokkaiden vaalikelpoisuuden keskusvaalilautakuntien holhous- ja tuomiovallan alaisiksi. Tämä oli sosialidemokraattien mielestä valtiolliselle elämälle turmiollista. Kivimäen ehdotuksia pidettiin parempina, koska niissä oli vielä säilytetty periaate, että valtiollisia oikeuksia voidaan kansalaisilta riistää vain tuomioistuimen antaman tuomion perusteella. Kansanedustajien oikeuksien heikentämisestä kuitenkin arvosteltiin toteamalla, että heidän toimintansa oli “asetettu syyttäjäviranomaisten mielivallan alle”. Vaikka sosialidemokraatit olivatkin periaatteessa Kivimäen linjan kannalla, niin he ilmoittivat etteivät voineet hyväksyä niitä muutoksia, joita perustuslakivaliokunnan hyväksymään lakiesitykseen oli tullut. Maalaisliittolaisten vastalauseessa taas oltiin sitä mieltä, että Kivimäen aloite n:o 24 oli ihan hyvä, mutta perustuslakivaliokunnan hyväksyttäväksi ehdottaman n:o 25 sijasta olisikin hyväksyttävä hallituksen esitys n:o 55. Kolmannessa vastalauseessa Ernst Estlander ehdotti, että n:o 25:n kaikista kolmesta lakiesityksestä poistettaisiin mahdollisuus viedä vaalioikeus pelkän syytteen perusteella. Neljännen kokoomus/maalaisliittolaisen vastalauseen mukaan eduskunnan olisi hyväksyttävä Valtioapäiväjärjestyksen 13.§:n muutos alkuperäisen esityksen mukaisesti.²⁰⁷

Tässä vaiheessa näytti kuitenkin siltä, että Kivimäen linjalla oli mahdollisuuksia tulla hyväksytyksi eduskunnassa kiireellisenä ja kommunistilakiasia saada sitä kautta hoidettua eri osapuolia tyydyttävällä tavalla. Sosialidemokraattien uskottiin suostuvan. Maalaisliiton Kalle Lohi kertoi omalle ryhmälleen, että sosialidemokraattien ryhmäpuheenjohtaja oli suuressa valiokunnassa ilmoittanut heidän tulevan myötävaikuttamaan kaikkien lakien hyväksytyksi tulemiseen sillä ehdolla, ettei armahduksia vuoden 1918 valtiorikoksista peruutettaisi.²⁰⁸ Lohen mukaan sosialidemokraattien tinkimättömänä vaatimuksena

²⁰⁶1930 I Vp. A III Prvk. miet. n:o 8.

²⁰⁷1930 I Vp. A III Prvk. miet. n:o 8/ vastalauseet I-IV.

²⁰⁸P.valiok.hyväksymässä VPJ:n 6.§:n 2.momentin 8-kohdassa oli vaalioikeuden menetysaika muutettu niin, että 6-vuotta laskettiin siinä kuin rangaistus oli

kuitenkin oli, että ellei Kivimäen linjaa hyväksytä muutoksitta niin hallituksen esityksiä he eivät missään tapauksessa hyväksy. Uusi Suomi taas kertoi, että sosialidemokraatit olivat tehneet (11.7.) muille eduskuntaryhmille tarjouksen hyväksyä suojelulaki, mikäli "eduskunnan porvarilliset ryhmät päättäisivät valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilain muutoksissa kulkea n.s. Kivimäen linjaa".²⁰⁹

Porvarillisten puolueiden osalta oltiin valmiita Kivimäen linja hyväksymään. Maalaisliiton ja kokoomuksen eduskuntaryhmissä oli kannatusta niin Kivimäen linjalle kuin hallituksenkin esitykselle. Kaikki riippui kuitenkin hallituksen kannasta. Hyvän esimerkin tästä asenteesta tarjoaa maalaisliiton ryhmäpäätös, jonka mukaan aiottiin seisoa hallituksen kannalla, mutta "jos hallitus suostuu Kivimäen ehdotukseen, niin me kannatamme hallitusta siinäkin tapauksessa". Pääministeri Svinhufvud ei kuitenkaan halunnut tinkiä Kallion hallituksen esityksistä, vaikka häntä käännättämässä kävivät lakiesityksen allekirjoittajat Kivimäki ja Puhakka. Maalaisliiton Lohi tapasi myös pääministerin ja pyysi tätä suostumaan Kivimäen linjalle. Pääministeri kieltäytyi ja ilmoitti, että jos lait eivät menisi läpi niin vastuu siitä olisi eduskunnalla.²¹⁰

Pääministerin taipumattomuuden vuoksi oli perustuslakivaliokunnan palattava kiireesti takaisin hallituksen linjoille. Se kokoontui 11.7. illalla kello 22.40 käsittelemään uudestaan hallituksen esitystä n:o 55. Kokouksessa esitykseen tehtiin monenlaisia muutos ehdotuksia ja käytiin tiukkoja äänestyksiä. Sosialidemokraattien taholta ehdotettiin viimeisenä myönnytyksenä, että lakiesitykset säädettäisiin määräaikaisina olemaan voimassa vuoteen 1933 saakka. Sitä ei kuitenkaan hyväksytty. Toisessa 12.7. aamulla kello 8.00 pidetyssä käsittelyssä lakiesitys hyväksyttiin sosialidemokraattien (ja ilmeisesti ruotsalaisten) vastustuksesta huolimatta äänin 9-8 ja lähetettiin suureen valiokuntaan.²¹¹

---

kokonaisuudessaan päättynyt. J.F. Aallon mukaan voisivat siten useat vuoden 1918 tapahtumiin osallistuneet sosialidemokraatitkin menettää vaalioikeutensa. 1930 Vp. ptk. s.1047.

²⁰⁹ML:n edkr. ptk. 11.7.1930; U.S. 12.7.1930 vrt. Ssd. 12.7.1930.

²¹⁰Kok. edkr. ptk. 10.7.1930; ML:n edkr. ptk. 11.7.1930.

²¹¹Prvk. ptk. 11.-12.7.1930.

Perustuslakivaliokunta oli kuitenkin tehnyt esityksiin tiettyjä muutoksia. Merkittävimpiä niistä olivat valtiopäiväjärjestyksen 7.§:n ja Suomen vaalilain 18.§:n toisten momenttien muutokset. Ensin mainitun sanamuotoa selvennettiin ja siihen lisättiin määräaika, jonka kuluttua momentissa mainittu valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen vastainen toiminta ei ole enää esteenä vaalikelpoisuudelle. Vaalikelvottomuus seurasi jos "kolmen lähinnä edellisen vuoden kuluessa" oli työskennellyt momentissa mainittujen kumouksellisten päämäärien hyväksi. Sama muutos piti tehdä myöskin maalaiskuntien ja kaupunkien kunnallislakien 10 ja 11 pykälisiin. Selvennyksillä haluttiin välttää lain mielivaltainen tulkinta. Suomen vaalilain 18.§:n 2. momentista taas haluttiin poistaa säännös, jonka mukaan valitsijayhdistyksen ehdokaslistan hyväksyminen olisi riippuva valitsijayhdistyksen perustamisasiakirjan allekirjoittajista. Perustuslakivaliokunta näet arveli ettei keskusvaalilautakunnilla olisi riittäviä edellytyksiä tutkia kaikkien valitsijayhdistysten perustamisasiakirjojen allekirjoittajien vaalikelpoisuutta. Tehtävän uskottiin olevan liian suuritöinen.²¹²

Svinhufvudia yritettiin kuitenkin taivutella vielä aivan viime hetkellä kutsumalla hänet eduskuntaryhmien neuvottelukunnan viimeiseen kokoukseen, joka pidettiin juuri ennen kommunistilakiesitysten (n:o 54:n ja 55:en) toista käsittelyä. Sosialidemokraatit ilmoittivat nyt lopullisesti hyväksyvänsä Kivimäen linjan. Svinhufvud ja mukana ollut oikeusministeri Söderholm pitivät kuitenkin tiukasti kiinni Kallion hallituksen ehdotuksista ja uhkasivat hallituksen eroavan mikäli eduskunnassa ei käsittelyn pohjaksi otettaisi uudestaan hallituksen esityksiä.²¹³ Suuri valiokunta (mietintö n:o 49) ja eduskunta päättivät sitten palata takaisin hallituksen esityksien kannalle. Porvarilliset ryhmät katsoivat olevansa pakotettuja hyväksymään hallituksen esitykset, koska uuden hallituksen muodostamista pidettiin silloisissa oloissa ylivoimaisena tehtävänä.²¹⁴

Pettymys Kivimäen linjan romuttumisesta oli kuitenkin ilmeisen kova. Edistyksen, ruotsalaisten ja sosialidemokraattien edustajat purkivat turhautumiaan arvostelemalla

---

²¹²1930 I Vp. A III Prvk. miet. n:o 14.

²¹³Eduskunta oli hallituksen esityksen n:o 55:n ensikäsitteilyssä 10.7. ottanut sen sijasta käsiteltäväksi perustuslakivaliokunnan suositteleman Kivimäen esityksen n:o 25. 1930 I Vp. ptk. s.1047.

²¹⁴Edist. p.toimik. toim.kertom. 1930-1931, s.5; HS. 24.7.1930; Sdp:n edkr.toim.kert. 1930-1932, s.7.

avoimesti hallituksen taipumattomuutta. Heidän mielestään Kivimäen ehdotusten avulla olisi ollut mahdollista saada kommunismin kukistamiseen riittävät lakiesitykset läpi kiireellisinä. Nyt epäiltiin jouduttavan uusiin vaaleihin kun sosialidemokraatit ilmoittivat äänestävänsä kaikkien hallituksen lakiesitysten kiireelliseksi julistamista vastaan. Osa ruotsalaistenkin edustajista ilmoitti äänestävänsä hallituksen esitystä n:o 55 vastaan. Jotkut maalaisliiton ja kokoomuksen edustajistakin kertoivat pitäneensä Kivimäen linjaa parempana, mutta silti myöntäneensä hallituksen tahtoon.²¹⁵

Ratkaisun hetken lähestyessä talonpoikaismarssin jälkeen odottavalla kannalla ollut lapuanliike aktivoitui jälleen. Juuri ennen lakiesityksien kolmatta käsittelyä koolle kutsutut Lapuan päivät hyväksyivät julkilausuman, jolla pyrittiin vaikuttamaan eduskunnan työskentelyyn. Lausumassa vaadittiin hallituksen laatimien ehdotusten hyväksymistä ”niin korjattuna kuin Lapuan liikkeen johto on ehdottanut”. Vaikka samalla vakuutettiin, että eduskunta saisi ratkaista asian ”vapaasti ja ilman pakkoa”, niin silti julistukseen sisältyi uhkauksia. Kaikkien puolueiden oli näet ”muistettava, että heränneet kansalaismiehet voivat tyyntyä ja maassa voi vallita rauhantila vain, jos kysymyksessä olevat lakiehdotukset ehdottomasti ja sovittelemattomasti hyväksytään”. ”Kansamme tulevaisuuden ja isänmaamme rauhan” nimessä sitten pyydettiin tiedottamaan asiasta kaikille, joilla oli ”asiain kulkuun vaikutusta”. Toisin sanoen kansanedustajille.²¹⁶

Lapuan päivien ja muidenkin lakiesitysten hyväksymistä vaativien mielenilmaisujen esiintyminen sai sosialidemokraattisessa puolueessa aikaan levottomuutta. Vaikka puolue oli julkisesti ilmoittanut olevansa lakiesityksien hyväksymistä vastaan, niin silti sen johdossa esiintyi epäilyksiä kyseisen kannan järkevyydestä. SDP:n puoluetoimikunta ja eduskuntaryhmä kokoontuivat 14.7. keskustelemaan kommunistilakien suhteen noudatettavista menettelytavoista. Puoluetoimikunnassa käydyssä keskustelussa mielipiteet jakautuivat. Paasivuori uskoi, ettei puolue voisi jatkaa toimintaansa, mikäli se tulisi lait estämään. Kedon mielestä tilanne oli myös yhtä synkkä, mutta hän oli kuitenkin hylkäämisen kannalla. Tanner puhui kaikkein innokkaimmin lakien hylkäämisen puolesta. Hänen mukaansa uusia vaaleja ei tarvinnut pelätä eikä pelottelun saanut antaa vaikuttaa. Puoluetoimikunta päättikin Tannerin kannan mukaisesti, että eduskuntaryhmän olisi asetettava vastustamaan sekä

---

²¹⁵1930 I Vp. ptk. s.1070-1086.

²¹⁶Kokko 1930, s.61.

tasavallan suojelulain että valtiopäiväjärjestyksen kiireelliseksi julistamista. Ryhmän jäseniä vaadittiin noudattamaan päätöstä, koska keskustelun aikana oli esiintynyt epäilyjä, että ryhmässä olisi mahdollisesti "hoipertelijoita". Ryhmä päätti sitten äänin 48-8 äänestää lakien kiireellisyyttä vastaan. Ryhmässä oli kuitenkin epäiltyä "hoiperteluvalmiutta". Erityisesti A. Aalto puhui kiireelliseksi julistamisen puolesta. Hänen mielestään kiireelliseksi julistamisella voitaisiin säilyttää edes parlamentarismen rippeet, sillä hylkäyspäätöstä seuraisi Svinhufvudin hallituksen ero ja siirtyminen diktatuuriin. Häntä tuki mm. erittäin pessimistinen Paasivuori, joka arveli pitkän diktatuurikauden odottavan mikäli tehtäisiin väärä taktillinen päätös. Ryömä ja Hakkila sen sijaan korostivat, ettei sovittelujen (Kivimäen linjan) rauettua ollut muuta mahdollisuutta kuin äänestää kiireellisyyttä vastaan.²¹⁷

7.2.3. Lakiesitysten kolmas käsittely.

Lakiehdotus n:o 56:n sisältämät painovapauslain ja rikoslain 16.§:n muutokset tulivat kolmanteen käsittelyynsä 12.7., eli muutamaa päivää aikaisemmin kuin esitykset n:o 54 ja 55. Ne hyväksyttiin yksinkertaisella enemmistöllä äänin 108-59 ja 102- 58. Sosialidemokraatit vastustivat esitystä, mutta eivät onnistuneet -kommunistien tultua poistetuiksi- saamaan sitä lepäämään edes yli vaalien.²¹⁸

Esitysten n:o 54 ja 55 kolmannessa käsittelyssä 15.7. oli tärkeimpänä mielipiteitä jakaneena seikkana ehdotus niiden kiireelliseksi julistamisesta. Se olisi vaatinut jo mainutun 5/6 äänten enemmistön. Tähän eivät porvarillisten puolueiden edustaja määrät riittäneet siitäkään huolimatta, että kommunistien 23 edustajaa oli jo poistettu eduskunnasta. SDP:n edustaja määrä oli 59, joten he pystyivät yksinään estämään kiireelliseksi julistamisen. Tämä osa jäikin käytännössä yksin heidän harteilleen, sillä alunperin tasavallan suojelulakiin kielteisellä kannalla ollut RKP:n edustakuntaryhmä oli 14.7. tehnyt päätöksen äänestää tasavallan suojelulain puolesta. Ryhmän mielestä valiokuntakäsittelyssä lakiesitys oli saatu muokatuksi tyydyttäväksi. Päätös syntyi äänin 16-6, joten vastustajiakin jäi vielä jäljelle.²¹⁹

²¹⁷Sdp:n p.toimik. ja edkr. ptk:t 14.7.1930; Soikkanen 1975, s.514.

²¹⁸Jääskeläinen 1973, s.152; Kokko 1930, s.62.

²¹⁹SVT XXIX A vaalit 1929.; Schauman 1992, s.44.

Kamppailu tasavallan suojelulain kiireelliseksi julistamisen tai lepäämään jättämisen puolesta käytiin lähinnä maalaisliiton ja kokoomuksen sekä toiselta puolen sosialidemokraattien välillä. Keskustelussa sivuttiin molempia ehdotuksia ja kokoomuksen ja maalaisliiton merkittävimmät puheenvuorot käytettiin nimenomaan tässä keskustelussa. Kokoomus heitti peliin kaksi puhujaa, kun taas maalaisliitto tykitti peräti neljän miehen voimin. Sosialidemokraatit yrittivät puolustautua tätä retorista suurhyökkäystä vastaan neljällä omalla ja yhdellä ruotsalaisen vasemmiston edustajan G. Schaumanin puheenvuorolla.²²⁰ Lakiesitystä n:o 55 käsiteltäessä sen sijaan äänessä olivat etupäässä sosialidemokraatit ja sitä vastustaneet RKP:n edustajat.

Kokoomuksen opetusministeri Virkkunen piti n:o 54:n kolmannen käsittelyn ensimmäisen puheenvuoron. Siinä hän kehoitti sosialidemokraatteja olemaan estämättä kaikkien lakien kiireelliseksi tuloa, kun uskoi heidänkin haluavan sulkea kommunistit pois julkisesta elämästä. Virkkusen vakuutti myös lakien olevan vain tilapäisluontoisia ja etteivät ne olleet kenellekään mieluisia. Kyseiset poikkeuslait eivät Virkkusen mukaan kuitenkaan vaarantaneet kansalaisten yleistä oikeusturvaa. "Lait eivät tule ulottamaan vaikutustansa keihinkään muihin kuin ainoastaan niihin, jotka ovat lähteneet rikollisuuden tielle", Virkkunen vakuutteli. Tämän lisäksi puhuja kehotti eduskuntaa huomioimaan sen ristiriitaisuuden, joka syntyisi siitä, että Suomen vaalilakia koskeva muutos äänestettäisiin lepäämään, vaikka toisaalta oli todennäköistä, että kunnallisiavaaleja koskevat muutokset hyväksyttäisiin. Siinä tapauksessa uudet eduskuntavaalit ja joulukuussa 1930 pidettävät kunnallislait olisi siten pidetty erilaisin perustein: kommunistit olisivat vaalikelpoisia toisissa vaaleissa, mutta eivät toisissa. Virkkunen ennusti, että tästä saattaisi seurata vaikeasti hallittavissa oleva tilanne.²²¹

Useimmat muut lakiesitusten kannattajat vetosivat Virkkusen tavoin siihen, että tilanne saattaisi muuttua uhkaavaksi mikäli esityksiä ei hyväksyttäisi. Puheissaan he painostivat voimakkaasti sosialidemokraatteja ja ihmettelivät miksi nämä eivät olisi nyt lakiesityksiä valmiita hyväksymään, vaikka olisivatkin olleet valmiit Kivimäen linjan mukaiseen ratkaisuun. Lakiesitysten lopullinen muoto oli tässä vaiheessa maalaisliitolle ja kokoomukselle enää vain sivuseikka. Jotain kommunisminvastaisia lakiesityksiä oli saatava hyväksytyksi hinnalla millä hyvänsä ja nopeasti.

---

²²⁰1930 I Vp. ptk. s.1101-1116; Schauman 1992, s.31.

²²¹1930 I Vp. ptk. s.1101-1103.

Maalaisliiton Antti Juutilaisen mielestä eduskunta oli aiheuttanut itse maassa vallinneen tilanteen kun se ei ollut talvella hyväksynyt painovapaus ja rikoslain muutoksia. Hallituksen ja Kivimäen ehdotukset olivat hänen mielestään yhtä hyvät ja pääasia olisi, että saataisiin tarpeelliset lait. Juutilaisen mukaan vuonna 1918 ja 1919 säädetyt perustuslait olivat liian vapaamieliset ja mahdollistivat niiden takaamien oikeuksien väärinkäytön. Juutilaisen ilmoitti, että ne antoivat ”kansamme vihollisille, itsenäisyyden vihollisille, jollaisiksi minä kommunistit leimaan ... niin laajat oikeudet, että kommunistit kulkevat perustuslaki kädessä kautta koko isänmaan maan- ja valtiopetosta valmistamassa, häiritsevät kaikkialla yhteiskunnan rauhaa, kansalaisten omantunnonrauhaa ja valtakunta on voimaton näitä vastaan”. Tämän vuoksi lakeja oli muutettava ja sosiaalidemokraattien väitteet, että se olisi työväen etujen vastaista olivat puhujan mielestä vääriä, ja he ottaisivat päällensä raskaan vastuun mikäli lait torjuisivat. Puheensa lopuksi Juutilainen toivoi, että ”kaikesta huolimatta Suomen kansa olisi niin pitkämielinen, ettei se menettäisi malttiaan, vaikkakin suuri patoutuma on sen edessä, että jaksaisimme selvitä kunnialla eteenpäin”.²²² Maalaisliiton Kalle Lohi syyllisti SDP:tä samankaltaisin perustein. Hän ei käsittänyt mitenkä lainsäädäntö, joka antaisi hallitukselle valtuudet hoitaa rauhallista elämää maassa evättäisiin kansanvaltisuuden nimessä. Tasavallan suojelulain suuret valtuudet olisivat pienempi paha kuin tila joka voisi syntyä mikäli hallitukselta nämä valtuudet kiellettäisiin. “Minä en voi olla huomauttamatta, että se vähemmistö, joka tahtoo eduskunnan suuren enemmistön tahdon turhaksi tehdä, se ottaa tavattoman raskaan edesvastuun päällensä”, muistutti Lohi.²²³ Kokoomuksen Pekka Pennanen painosti myös erittäin voimaakkaasti ja uhkaili jopa demokratian olevan vaarassa, mikäli lakiesityksiä ei hyväksyttäisi kiireellisinä.

”Jos sosialidemokraatit... vastustavat kiireelliseksi julistamista, niin tietysti heillä on puolellaan muodollinen oikeus. Mutta asiallisesti ei ole mitenkään puolustettavissa se, että vähemmistö käyttää tuota muodollista oikeuttaan asiassa.... Eikö sosialidemokraattien itsensäkin kannalta olisi parasta olla enää lisäämättä sitä kansalaisten mielenpainetta, joka jo on osoittanut voivansa särkeä esteet ja niin tehdessään aiheuttaa sellaistaikin, mikä ei ole toivottavaa maan ja tuskinpa sosialidemokraattien itsensäkin kannalta.”²²⁴

---

²²²1930 I Vp. ptk. s.1112-1113.

²²³1930 I Vp. ptk. s.1107-1109.

²²⁴1930 I Vp. ptk. s.1111-1112.

Kuitenkaan painostus ei tuottanut tulosta, vaan tasavallan suojelulain kiireelliseksi julistaminen sai vain 113 ääntä 60 vastaan, kun kaikki 59 sosialidemokraattia ja ruotsalaisen vasemmiston edustaja G. Schauman äänestivät kiireelliseksi julistamista vastaan. Tämän jälkeen laki hyväksyttiin lepäämään yli vaalien 108 äänellä 53 vastaan.²²⁵

Sosialidemokraattien perustelut kielteisyydelleen lain kiireelliseksi julistamista kohtaan olivat oikeastaan samat kuin jo oli tullut esiin heidän aikaisemmissa puheissaan ja perustuslakivaliokunnan mietintöön liittämässään vastalauseessa. Nämä kannat tiivistä selkeimmin SDP:n ryhmän puolesta puhunut Jaakko Keto. Alkuun Keto myönsi, että lain säätäminen silloisessa tilanteessa oli puolustettavissa sekä vasemmisto että oikeistokumouksellisia aineksia vastaan. Lakia ei olisi saanut käyttää laillista (sos.dem.) työväenliikettä vastaan eikä muidenkaan kansalaisryhmien loukkaamiseen. Tämän varmistaminen olisi Kedon mukaan kuitenkin edellyttänyt vakuuksia siitä, ettei lain voimassaoloaika olisi ollut yhtään välttämätöntä pidempi ja ettei sen nojalla olisi tarpeettomasti ja ennen kaikkea mielivaltaisesti rajoitettu kansalaisvapauksia. Vaikka sosialidemokraatit myönsivätkin lain periaatteessa tarpeelliseksi, niin siinä oli joukko puutteita, jotka tekivät sen hyväksymisen heille mahdottomaksi. Keto luetteli sitten ne samat seikat, mitkä olivat jo tulleet esille sosialidemokraattien vastalauseissa ja sanomalehtikirjoituksissa. Ensinnäkin lain voimassaoloaika olisi liian pitkä ja toiseksi kansalaisvapauksia rajoittavat asetukset jäisivät voimaan yksinkertaisella enemmistöllä, joten porvarit voisivat siten rajoittaa työväen ja muiden kansalaisten perustuslaillisia kansalaisvapauksia. Lisäksi hän protestoi porvarillisten puolueiden vaikutusvallan eduskunnassa olevan suhteettoman suuri kommunistien pidätyksen vuoksi ja totesi ettei sen koostumus siksi vastannut valitsijoiden kantaa. Tämän vuoksi sosialidemokraatit vaativat uusia vaaleja, joiden vaalivapaus olisi hallituksen taattava ja estettävä vaaliterrori.²²⁶

Lakiesitykseen n:o 55 kuuluneet kunnallisten vaalilakien muutokset voitiin hyväksyä yksinkertaisella äänten enemmistöllä, mutta Valtiopäiväjärjestyksen 7.§:n muuttamisen kiireelliseksi julistaminen sai vain 107 ääntä 64 vastaan ja hyväksyttiin sen jälkeen lepäämään yli vaalien äänin 105-66. Koska Suomen vaalilain muuttaminen oli sidoksissa

---

²²⁵1930 I Vp. ptk. s.1115-1116; Kokko 1930, s.62; Schauman 1992, s.44.

²²⁶1930 I Vp. ptk. s.1103-1104.

lepäämään jätettyyn VJ:n muutokseen, niin se hyväksyttiin ensin äänin 104 - 66 ja jätettiin sitten lepäämään yli vaalien äänin 97- 38.²²⁷ Vastaaan äänesti nyt sosialidemokraattien lisäksi useita ruotsalaisia. Ainakin von Born, Estlander ja Sergelius ilmoittivat jo suoraan puheenvuoroissaan aikovansa äänestää esityksiä vastaan.²²⁸

7.2.4. Eduskunnan hajoitus.

Kun lakiesityksiä tasavallan suojelulaiksi, valtiopäiväjärjestyksen 7. §:n ja Suomen vaalilain muuttamiseksi ei saatu julistettua kiireelliseksi, niin presidentti Relander odotetusti hajotti eduskunnan ja määräsi uudet vaalit pidettäväksi lokakuun 1. ja 2. päivänä. Päätöstään hän perusteli Suomen kansalle suuntaamassaan -15.7. päivätyssä- avoimessa kirjeessä. Syynä uusien vaalien järjestämiseen oli sisäpoliittinen jännitys. Hallitus oli pyrkinyt saamaan eduskunnan tuen kommunismin vastaisille lainsäädäntötoimilleen ja saanut niille enemmistön kannatuksen.

"mutta eduskunnan vähemmistö on ... estänyt hallitusta saamasta niitä valtuuksia ... Tämän johdosta ja kun nykyinen ajankohta valtakunnan sisäisen tilanteen takia muutoinkin vaatii vetoamista kansaan ja siten tilaisuuden valmistamista kaikille isänmaallisille kansalaisille liittyä mahdollisimman laajalti luottamukselliseen yhteistyöhön isänmaan oikeus- ja yhteiskuntakuntajärjestyksen suojelemiseksi, tasavallan turvallisuuden ja kansan tulevaisuuden lujittamiseksi sekä valtiollisessa elämässä ilmenneiden epäkohtien poistamiseksi, olen nähnyt tarpeelliseksi määrätä uudet edustajavaalit toimitettaviksi".

Joka tapauksessa kun kaikki kommunistilait eivät olleet menneet läpi, niin Relanderin mielestä kansan piti äänestää "sellainen eduskunta joka ne hyväksyisi ".²²⁹ Vaalien jälkeen kokoontuvalla eduskunnalla olisi mahdollisuus hyväksyä lepäämään jääneet lakiesitykset vain 2/3-osan enemmistöllä. Lapuanliikkeen kovan painostuksen ja uhkailujen vuoksi presidentti katsoi parhaimmaksi määrätä uudet vaalit, jotta lait voitaisiin ajaa läpi mahdollisimman nopeasti ja siten saada kommunismin vastainen liikehdintä laimenemaan.²³⁰

²²⁷1930 I Vp. ptk. s.1133; Kokko 1930, s.62.

²²⁸Schauman 1992, s.47.

²²⁹Valtioneuvoston ptk. 15.7., Relanderin avoin kirje.

²³⁰Jääskeläinen 1973, s. 100-101, ja esim. Maalaisliiton edkr. kertom. 1930-1931, s.2-3; Sos.dem. edkr. toim.kertom. 1930-32, s.6-7.

Perusajatuksena näyttää olleen käsitys, että kun kommunismi lopullisesti kriminalisoitaisiin lepäämään jätetyt lait hyväksymällä, niin lapuanliikkeen vaatimukset olisi näin täytetty. Tämän jälkeen liike sitten kuihtuisi pois kun tavalliset rivikannattajat pitäisivät saavutuksia riittävinä ja tyytyisivät niihin. Tosin sekin seikka, että eduskunta oli vajaalukuinen kommunistiedustajien pidättämisen jälkeen, eikä enää edustanut koko kansaa olisi ollut jo riittävä syy järjestää vaalit.²³¹

Edellä kuvattu tilanne jonka tähden uusiin vaaleihin jouduttiin oli poikkeuksellinen Suomen historiassa. Sen vuoksi myös vaalit olivat jotakin muuta kuin mitä oli totuttu näkemään ennen tai jälkeen vuotta 1930. Vaalien kampanjointia eri puolueiden osalta tuli dominoimaan lähes täydellisesti vain yksi kysymys: Miten kommunistilakeihin ja kommunismin vastustamiseen oli suhtauduttava? Kaikilla vaaleihin osaa ottaneilla puolueilla kyllä oli periaatteellisesti kielteinen kanta kommunismiin, mutta keinoista joilla se olisi saatava tukahtumaan olikin sitten jo ratkaisevia mielipide-eroja. Hallituksen ehdottamien lainsäädännöllisten toimenpiteiden eli ns. kommunistilakien puolesta vai vastaan? Siinä oli koko vaalien tärkein kysymys.

8. Vuoden 1930 poikkeukselliset vaalit.

8.1. Lakiesitysten kannattajien vaalivalmistelut.

8.1.1 Suunnitelmat porvarillisesta vaaliliitosta.

Vaalien jälkeen uudelleen käsittelyyn tulevien lakien hyväksytyksi tuleminen edellytti 2/3-osan määränemmistöä eli 134 edustajapaikan saamista niiden kannattajille. Edellisissä vuoden 1929 vaaleissa olivat sosialidemokraatit saaneet 59 ja kommunistit 23 paikkaa eduskuntaa. Vaikka kommunistien osanotto vaaleihin pyrittiinkin estämään niin pidettiin todennäköisenä, että heidän ääniään siirtyisi sosialidemokraateille, jotka näin voisivat mahdollisesti saada eduskuntaan lakien hylkäämiseen riittävät vähintään 67 edustajaa. Tämän vuoksi porvarillisilla puolueilla ei ollut varaa hukata ääniä keskinäiseen kilpailuun, mikäli lepäämässä olleet lait aiottaisiin saada hyväksytyksi. Tapio Koskiahon mukaan keskeiseksi aseeksi otettiin laajat porvarillisten puolueiden väliset vaaliliitot. Vuoden 1930

---

²³¹Jääskeläinen 1973, s.100.

porvarilliset vaaliliitot olivat laajimmat siihenastisen itsenäisyyden ajalta.²³² Porvarillisten vaaliliittojen syntyminen ei kuitenkaan ollut mitenkään niin itsestään selvää tai aina kovin vapaaehtoistakaan, kuten Koskiaho tutkimuksessaan antaa ymmärtää.

Mitä etua porvarillisten vaaliliittojen muodostamisesta sitten oli? Selvitettäköön sitäkin muutamilla lauseilla. Vaaliliitossa siihen yhtyneet valitsijayhdistykset muodostavat äänen saamisessa ja tuloksen laskemisessa yhden kokonaisuuden. Jokaisen vaaliliittoon kuuluvan listan äänestäjän katsotaan kannattavan kaikkia liiton listoissa mainittuja ehdokkaita. Vaikka listat kilpailevat keskinäisessä järjestyksessä, niiden hyväksi annetut äänet luetaan koko vaaliliiton saamiksi. Tällä tavoin, suhteellisen vaalitavan ollessa käytössä, äänet kasautuvat niin että listan eniten ääniä saaneilla nimillä on hyvät mahdollisuudet läpimenoon.²³³ Tarkoituksena oli siis pyrkiä liittojen avulla saavuttaa etua vastustajaan SDP:hen nähden.

Vaikka jo presidentti Relanderin em. kirjeestä oli havaittavissa toiveita saada aikaan yleisporvarillista vaaliyhteistyötä, niin innokkaimmin ajatusta ei kuitenkaan kannattanut hänen oma puolueensa maalaisliitto. Ns. porvarillisen vaaliliiton kiivaimpina kannattajina olivat kokoomuspuolue ja sitä aatteellisesti lähellä olevat "lapualaispiirit". Pääministeri Svinhufvud piti myös yleisporvarillisen vaaliliiton aikaansaamista ehdottomana edellytyksenä oikeanlaisen vaalituloksen aikaansaamiselle.

Kokoomuksen valtuuskunta ja eduskuntaryhmä pitivät heti 15.7. illalla yhteisen kokouksen. Avauspuheenvuoron esitti puolueen puheenjohtaja Kyösti Haataja. Hän otti keskustelun lähtökohdaksi "nykyisen kärjistyneen valtiollisen aseman, jolloin eduskunnan hajoitusta odotetaan joka hetki". Haatajan mielestä puolueen toiminta olisi tulevan vaalitaistelun aikana "suunnattava kommunisteja ja sosialidemokraatteja vastaan" ja siksi "vaaliliittoja (suomalaisten, ylivivattu)²³⁴ porvarillisten puolueitten kesken olisi koetettava aikaansaad". Tämän jälkeen käytiin keskustelua tulevasta vaalitaktiikasta ja muiden porvarillisten puolueiden mahdollisesta suhtautumisesta vaaliliittoajatukseen. Y.V. Puhakka ja Kaapro

---

²³²Koskiaho 1977, s.62,64.

²³³Tarkiainen 1971, s.133.

²³⁴Aitosuomalaisuus näytti vielä paistavan, vaikka RKP:takin haluttiin mukaan vaaliliittoihin.

Moilanen epäilivät maalaisliiton olevan haluton, ainakaan kaikissa vaalipiireissä, osallistumaan vaaliliittoon. Antero Lamminen ilmoitti, että lapuanliikkeen valtuuskunta oli "tänään päättänyt, ettei se tee omaa vaaliliittoa, vaan että kussakin puolueessa pyritään saamaan ehdokkaiksi Lapuan hengen miehiä". Kalle Huhtalan mielestä taas: "Kokoomuspuolueelle olisi eduksi, jos vaaliliitto ajatus lyötäisiin meidän puolelta julki". Monissa muissakin puheenvuoroissa esitettiin kannatusta yleisporvarilliselle vaaliliittoajatukselle. Lapuanliikkeen johtokolmikkoon kuulunut Vihtori Herttua oli mukana kokouksessa, mikä myös omalta osaltaan todistaa kokoomuksen ja lapuanliikkeen läheistä suhdetta. Hän esitti viimeisen puheenvuoron todeten, että: "Lapuan johto tulee tekemään kaikkensa, että yleisporvarilliset vaaliliitot aikaansaadaan. Vaalitaistelussa on iskettävä sosialismiin. Muihin porvarillisiin puolueisiin ei saa koskea. Valitsijain kuljettaminen autoilla vaalipaikoille olisi saatava aikaan".²³⁵

Keskustelun pohjalta hyväksyttiin kokoomuksen vaalitoimintaa varten seitsemän kohtainen suunnitelmaluonnos. Sen olennaisimmat kohdat kuuluivat seuraavasti:

- 1) Koska vaalitaistelu aiheutuu kysymyksestä kommunistien julkisen osanoton ehkäisemisestä valtiolliseen toimintaa ja koska sosialidemokraatit ovat tässä asiassa asettuneet kommunistien rinnalle, niin Kokoomuspuolueen vaalitoiminta on kohdistettava paitsi kommunisteja myös sosialidemokraatteja vastaan.
- 2) Edellisestä kohdasta aiheutuen tulee puolueemme taholta pyrkiä asemaa arvosteltaessa välttämään muiden porvarillisten puolueiden (paitsi vasemmistoruotsalaisten) arvostelua.
- 3) Yleisporvarilliselle vaaliliittoajatukselle ollaan puolueemme taholla suopeita.
- 7) Tunnuksiksi vaalitaistelussa otetaan, paitsi kommunismin hävittämistä, seuraavat asiat: puolustuskysymys, työmaaterroreeri sekä isänmaa ja uskonto.²³⁶

Kyseisiä vaalitoimintaa koskevia suuntaviivoja ryhdyttiin pikaisesti ja tarmokkaasti tuomaan esiin julkisuudessa. Vaaliliittoajatuksen puolesta puhuttiin erityisellä hartaudella ja paatoksella. Kokoomuksen julkista kantaa ilmentävä Uusi Suomi ilmaisi pettymyksensä kommunistilakien kohtalosta ja kirjoitti eduskunnan olleen kykenemätön tulkitsemaan "kansan syvissä riveissä ilmenevää tahtoa". Vaalien merkitystä painotettiin: "Vapausotamme on nyt - uudessa muodossa - käytävä loppuun ja vapautustyömme järkkymättömäksi

²³⁵Kok. valtuuskunnan ja edkr. ptk. 15.7. 1930.

²³⁶Kok. valtuuskunnan ja edkr. päätös 15.7.1930.

lujitettava".²³⁷ Kosola, Herttua ja Malkamäki antoivat myös Uudelle Suomelle haastattelun, josta ilmeni, että lapuanliike pyrkii luomaan "kaikkien isänmaallisten aineiden vaaliliiton". Lisäksi he sanoivat odottavansa hallituksen estävän kommunistien pääsyn eduskuntaan.²³⁸ Lapuanliikkeen valtuuskunnan vaalien johdosta antama julkilausuma luettiin 16.7. radiossa ja julkaistiin seuraavan päivän lehdissä. Siinä todettiin, että parlamentaarista vähemmistöä olivat johtaneet "isänmaallisille kansalaisille vieraat tarkoitusperät". Vähemmistö oli pakottanut presidentin hajottamaan eduskunnan ja siten osoittanut edelleen olevansa välittämättä "kansanliikkeen tahdosta ja voimasta". Sen vuoksi lapuanliikkeellä oli nyt "edessään toimintakausi, joka on oleva entistään voimakkaampi ja yhtä väistymätön kuin aikaisempikin". Lisäksi uhattiin vielä ettei liike aikoo tulevaisuudessa sallia "puoluejuonittelua" tai "puoluepyyteissä" esiintymistä.²³⁹

Kun kokoomuksen ja lapuanliikkeen käsitykset vaalien syystä ja vaalitaktiikasta olivat edellä mainitun kaltaiset niin ei ollut ihme, että terroritoiminta kyydityksineen ja pahoinpitelyineen alkoi kohdistua myös sosialidemokraatteja kohtaan. Eduskunnan sosialidemokraattisen varapuhemiehen, Tampereen pormestarin Väinö Hakkilan 18.7. tapahtunut kyyditys osoitti sen, että kampanjapäämääräksi asetettu taistelun aloittaminen myöskin sosialidemokraatteja vastaan ei ollut vain pelkkää retorista hehkutusta, vaan täyttä totta.

Mikä sosialidemokraateissa sitten aiheutti vihareaktion? Juha Siltalan mielestä Hakkilaa pidettiin lakien hylkäysrintaman aatteellisena johtajana ja sosialidemokraattien katsottiin toimillaan esittäneen julkisen haasteen kansanliikkeelle.²⁴⁰ Toisaalta myöskin sosialidemokraattisen puolueen kansainväliset kytkökset, kommunismin kanssa yhteinen marxilainen aatepohja sekä vuoden 1918 tapahtumat ja osaltaan niistä juontanut "puolustusnihilismi" herättivät myös epäilyjä sen epäisänmaallisesta luonteesta.²⁴¹

---

²³⁷US 16.7.1930.

²³⁸US 17.7.1930.

²³⁹HS ja Ssd. 17.7.1930.

²⁴⁰Siltala 1985, s.135-136.

²⁴¹esim. Linkomies 1970, s.9-10, vrt.Somersalo 1930, s.34-35,44.

Lapuanliikkeen johto kiisti syyllisyytensä Hakkilan kyymitykseen ja liikkeen kannattajat yrittivät tietysti vähätellä tapahtumaa ja lieventää sen poliittisia vaikutuksia. Aarne Somersalo esimerkiksi kirjoitti kirjassaan tuoreeltaan: "... teon tuomitsivat jyrkästi koko sanomalehdistö ja liikkeen johto, joka tiedotti olevansa siitä tietämätön". Mutta hän kuitenkin jatkoi: "Vaikka tapahtumaa ei voi hyväksyä on siinä kuitenkin puolia, ... jotka ovat omiaan vapauttamaan kansanliikkeen kaikesta edesvastuusta siihen. Maassa vallitsevaan tilanteeseen perehtymättömänä oli nimittäin Hakkila - ulkomailta (Islannista) juuri palanneena - räikeässä ja kansan isänmaallisia tunteita syvästi loukkaavassa muodossa eduskunnassa arvostellut lapuanliikettä ja sen motiiveja". Hakkilan olisi Somersalon mukaan ollut käsitettävä, että "sopimattomat hyökkäykset voivat manata esiin voimia, joita ei kukaan hallitse".²⁴²

Lapuan valtuuskunta piti Hakkilan kyymityksen jälkimainingeissa 23-24.7. Helsingissä kokouksen, jossa se organisoi vaalityönsä. Kokouksen aikaan oli oltu neuvotteluissa myös hallituksen kanssa. Hallitusta vaadittiin antamaan määräys kieltää kommunististen valitsijamiesyhdistyksien osallistuminen vaaleihin. Lisäksi vaaliluettelot olisi tullut ennalta tarkastaa ja niistä poistaa yleisesti tunnettujen kommunistien nimet. Myös vaalilautakunnatkin olisi pitänyt uudistaa vallitsevien olojen mukaisiksi. Neuvotteluihin lapuanliikkeen edustajien joukossa osallistuneet K.R. Kares ja tehtailija Rafael Haarla tarjosivat hallitukselle jopa väliaikaista diktatuuriakin, jonka avulla estettäisiin kommunistien osallistuminen vaaleihin. Jollei hallitus suostuisi uhattiin, ettei lapuanliike ryhtyisi estämään yleistä hulinointia ja takaamaan vaalirauhaa. Svinhufvudin mielestä moiset toimet kuitenkin vain saisivat hallituksen naurunalaiseksi ja tekisivät tyhjiksi kaikki mahdollisuudet saavuttaa porvarillinen vaalivoitto. Hän vaati lapuanliikettä sanoutumaan irti väkivaltaisuuksista, jotta porvarillinen yhteistoiminta voitaisiin turvata. Kommunistien osanotto vaaleihin oli Svinhufvudin mukaan estettävä sisäministerin 18.7. lähettämän kiertokirjeen sisältämien määräysten mukaisesti. Paavo Virkkunen sai kuitenkin tynnytelyä keskustelijat ja lopulta sovittiin, että lapuanliikkeen johdon ja hallituksen välillä neuvoteltaisiin 2.8. uudestaan siitä miten eduskuntavaalit olisi järjestettävä.²⁴³

---

²⁴²Somersalo 1930, s.112-113.

²⁴³Juva 1961, s.402-403; Siltala 1985, 141-142.

Kun lapuanliikkeen valtuuskunta antoi 25.7. sanomalehtien välityksellä uuden vaaleja koskettelevan julkilausumansa niin se oli ilmeisesti em. neuvottelujen ja Svinhufvudin taipumattomuuden vuoksi saanut maltillisemmän sävyn kuin oli alun perin ollut tarkoituksena. Julistuksessa arvosteltiin ensin odotetun voimakkaasti SDP:ta ja harjoitettua “puoluepeliä” ym. Todellinen viesti kuitenkin kuului: “Me vaadimme ehdottomasti yhteistä vaaliliittoa ja siihen ehdokkaita, joista tiedetään, että he tinkimättömästi ovat seisoneet ja seisovat kansanliikkeen asettamien vaatimusten takana ... Kaikki ilmaukset, missä puolueiden erikoispyrkimukset tehdään yhteistä rintamaa rikkoviksi, on meidän säälittä estettävä”. Saman aikaisesti annettiin myös ns. kyydityskielto. Siinä sanottiin, että “odotettaessa mimmoiseksi edessä oleva vaalitoiminta muodostuu, ei mitään yksityisluonteisia väkivalta-toimenpiteitä eikä omavaltaisuuksia tästedes saa tapahtua. Kuitenkin on kommunistit siveellisellä pakotuksella saatava poistumaan kuntien valtuustoista ja kaikista luottamustoimista”.²⁴⁴

“Kielto” oli siis kovin tulkinnanvarainen. Ilmeisesti sillä kiellettiin sosialidemokraattien ja muiden ei-kommunististen vastustajien kyyditsemiset ja häiritsemiset, mutta kommunistit olisivat edelleenkin vapaata riistaa. Heitä olikin alettu painostaa eroamaan ja jopa väkivalloin poistamaan kunnanvaltuustoista ja erilaisista luottamustoimista.²⁴⁵

Näitä toimia ei edellä mainittu kyydityskielto juurikaan hillinnyt. Sosialidemokraattien oikeuskanslerille 30.9.1930 lähettämän kirjelmän mukaan oli kaikkiaan 70 valtuustoa joutunut erilaisen painostuksen tai häirinnän kohteeksi. Etenkin syrjäseuduilla oli painostus kohdistunut myös sosialidemokraatteja kohtaan. Valtuutettujen oli täytynyt tehdä selkoa puoluekannastaan erilaisille laittomille toimikunnille ja useissa tapauksissa olivat pelästyneet valtuutetut itse eronneet pahempien seurausten pelossa. Painostajina olivat usein olleet joko paikallinen Suomen Lukon osasto tai sitten tilapäinen kansalaiskokouksen valitsema toimikunta.²⁴⁶

---

²⁴⁴HS. 25.7.1930.

²⁴⁵Ks. Heinä-syyskuun 1930 sanomalehdet. Kommunisteihin kohdistuneista toimista oli uutisia lähes päivittäin.

²⁴⁶Soikkanen 1975, s.519.

8.1.2. Ajatuksen saama vastaanotto.

Kun asiat olivat edenneet tähän pisteeseen saakka ei ole vaikea käsittää, miksi muut porvarilliset puolueet eivät suhtautuneet vaaliyhteistyön mahdollisuuteen yhtä varauksettomasti kuin kokoomus. Porvarillisissa puolueissa oli päädytty tilanteeseen, jossa useimpiin niihin oli muodostunut tietyt rintamalinjat - tai jonkin asteinen sisäinen hajaannus - sen mukaan miten jäsenet/kannattajat suhtautuivat lapuanliikkeen toiminta tapoihin. Kysymykseksi oli tullut se, että hyväksyttiinkö lainrikkomukset osaksi kommunismin vastaista taistelua vaiko ei?

Mahdollista on, että pääministeri Svinhufvud laati em. syistä ministeri Virkkusen avustuksella erityisen vaalipropagandaa käsitelleen muistion. Muistion loppuosaan sisältyi porvarillisille puolueille suunnattu vetoamus. Siinä todettiin, että:

"Nyt on saatava aikaan sellainen yksimielisyys, joka riittää välttämättömien lainsäädäntö- ynnä muiden toimenpiteiden läpiviemiseen eduskunnassa ... Sitä varten on eri vaalipiireissä pyrittävä porvarillisten puolueiden vaaliliittoihin. Niiden syntyä eivät saa estää muissa asioissa mahdollisesti vallitsevat eriävät mielipiteet".

Virkkunen ei tosin kerro mitään tarkkaa päivämäärää milloin kyseinen julistus laadittiin, mutta voisi olettaa sen tapahtuneen vasta Lapuan johdon julkilausumien ja Hakkilan jutun aiheuttamien vaikutusten jälkeen. Hänen mukaansa se kuitenkin saavutti laajaa vastakaikua ja auttoi osaltaan porvarillisten vaaliliittojen muodostamista.²⁴⁷ Svinhufvud oli kenties itse käynyt esittelemässä kyseistä muistiotia, sillä hän kertoi 2.8. lapuanliikkeen edustajien kanssa käymässään neuvottelussa olleensa henkilökohtaisesti kosketuksissa puoluejohtajien kanssa ja huomautti, että nämä yleensä olivat kannattaneet vaaliliittoajatusta.²⁴⁸

Kuitenkaan kysymys porvarillisista vaaliliitoista ei ratkennut helposti missään puolueessa, tietenkään ajatuksen alullepanija kokoomusta lukuun ottamatta. Maalaisliitossa tilanne oli kaikkein vaikein. Erimielisyydet suhtautumisesta lapuanliikkeeseen ja ehdotettuihin vaaliliittoihin olivat erittäin jyrkkiä. Suuri osa puolueväestä hyväksyi liikkeen tavoitteet eikä pitänyt niiden toteutustakaan mitenkään erityisen arveluttavana. Talonpoikaismarssilla ja jo Suomen lukkoakin perustamassa oli ollut mukana monia tunnettuja maalaisliittolaisia

²⁴⁷Virkkunen 1954, s.317-320.

²⁴⁸Juva 1961, s.404.

kuten esim. Artturi Leinonen ja Vihtori Kosola. Puolueen oikeistosiipi ja lapuanliikettä myötäilevät kannattivat liittymistä valtakunnalliseen porvarilliseen vaaliliittoon. Toisaalta liikettä myös ankarasti kritisoitiin maalaisliiton keskuudessa ja vaadittiin jopa täydellistä irtautumista väkivaltaisesta kansanliikkeestä.²⁴⁹

Maalaisliiton lisätty keskushallitus käsitteli vaaliliittokysymystä 3.8. Säätytalolla pidetyssä kokouksessaan. Keskushallituksen enemmistö asettui Kallion "johtaman" ns. vasemmistosiiven sekä muiden laillisuusmiesten kannalle ja asennoitui ehdottoman kielteisesti yhteistyöhön lapuanliikkeen kanssa. Myös kokoomuksen kanssa tehtävään yhteistyöhön suhtauduttiin kielteisesti. Kommunismin vastustamista ja kommunistilakien läpimenoa pidettiin kuitenkin vaalien keskeisinä kysymyksenä, mutta lapuanliikkeen kommunismin vastaisessa taistelussaan käyttämät menettelytavat saivat osakseen arvostelua. Puolueen pääosa ei suvainnut enää laittomuuksia.²⁵⁰

Kun kysymys vaaliliitosta kuitenkin pahasti jakoi puoluetta, niin päädyttiin asiassa kompromissiin, jotta estettäisiin puolueen mahdollinen hajoaminen. Kokouksen päätöslauselmassa lausuttiin ensin maalaisliiton panevan "jyrkän vastalauseen kaikkea sellaista painostusta vastaan, jonka tarkoituksena on rajoittaa vaalivapautta tai sekaantua puolueemme sisäisten asiain järjestelyyn". Tällä viitattiin tietenkin Lapuan valtuuskunnan aiemmin mainittuun julistukseen. Vaikka maalaisliitto ei uskonut vaaliliittoutumisen välttämättä takaavan "riittävän porvarillisen määräenemmistön saamista eduskuntaa, vaan voi se päinvastoin määrätyissä tapauksissa vaikuttaa porvarillisten puolueiden yhteisen äänimäärän vähenemiseen", niin liitoista päättäminen jätettiin paikalliset olosuhteet tuntevien piirikokouksien harkittavaksi. Kuitenkin katsottiin maalaisliiton voivan vaaliliittoihin yhtyä vain siinä tapauksessa, että "kaikki vaaliliittoihin kuuluvat puolueet yhtyvät vaatimaan laillisen järjestyksen ja yhteiskuntarauhan palauttamista sekä kansanvaltaisen valtiojärjestyksen turvaamista". Vaaliliittoutumisen ehdoiksi asetettiin keskushallituksen toimesta vielä:

- 1) "että vaalitoimintaa ja vaalivapautta ei ulkoapäin häiritä;
- 2) että vaaliliittoon yhtyvät puolueet sitoutuvat noudattamaan vaaliagitaatiossa lojaalisuutta toisia liittoutuneita puolueita ja niiden ehdokkaita kohtaan;
- 3) että ainakin kaikki vaalipiirissä esiintyvät suomalaiset porvarilliset puolueet saadaan vaaliliittoon yhtymään;

---

²⁴⁹Hokkanen 1986, s.42; Mylly 1989, s.266.

²⁵⁰Mylly 1989, s.266.

- 4) että vaaleissa käytetään yhden nimen listoja sekä ehdokkaita asetetaan kustakin liittoon yhtyneestä puolueesta edellisten vaalitulosten edellyttämä suhteellinen määrä ja
- 5) että kukin puolue vaaliliitossa esiintyy omalla vaalitunnuksellaan".²⁵¹

Maalaisliitto siis näytti suostuvan mukaan vaaliliittoon, mutta ei ilman melkoisia varauksia. Puolueen vaalijulistuksesta voikin havaita epäilyksiä vaaliliiton hyödyllisyyttä ja liittokumppaneiden vilpittömyyttä kohtaan. Ensin todettiin kommunismin vastustamisen edellyttävän kaikilta talonpojilta "entistä kiinteämpää voimien keskittämistä sen oman poliittisen puolueen ympärille". Sitten annettiin valitsijoille poliittista valistusta:

"Kommunismivastaisen kansanliikkeen liepeille on liittynyt edesvastoittomia aineksia, jotka ovat valtakunnassa suorittaneet tuomittavia, omavaltaisia tekoja, sekä yrittäneet sekoittaa kansalaisten laillisuus- ja oikeuskäsitteitä. Kansanvaltaisen valtiojärjestyksemme ja kansaneduskunnan arvovaltaa on yritetty julkeasti horjuttaa. Kommunismivastaisen kansanliikkeen nimissä on hyökkäilty kansanvaltaisen valtioelämän perusteena olevaa järjestettyä puolue toimintaakin vastaan suuresti liioitelluin tai kokonaan aiheettominkin syytöksin. Eräiden oikeistopiirien taholta on ryhdytty hetkellä, jolloin isänmaallisten voimien kokoamisen ja keskittämisen tulisi olla yhteisenä tunnus-sanana, järjestelmällisesti hajoittamaan talonpoikaisväestön isänmaallista yhteisrintamaa ja etuilemaan vaaleissa maalaisliiton kustannuksella, omien talonpoikaisväestön pyrkimyksille vieraitten puoluepyyteittänsä hyväksi. Vastustuspuolueitten vaaliliittoihin on eräissä vaalipiireissä tässä tarkoituksessa muodostettu aivan erikoisia hajotuslistoja".

Lisäksi odotettiin, että "valtakunnan hallitus päättävien toimenpitein huolehtii laittomuuksien ehkäisemisestä sekä valtiojärjestyksen mukaisen vaalivapauden turvaamisesta". Maalaisliittolaisten olisi luonnollisesti pysyttävä erossa em. laittomuuksista ja hajotusyrityksistä.²⁵² Julistus sisälsi useita piikkejä nimenomaan kokoomuksen suuntaan, kuten esim. maininta vieraista "puoluepyyteistä". Kokoomus ja lapuanliikehän olivat saarnanneet ahkerasti kaikenlaisia kansallista yhtenäisyyttä vahingoittavia "puoluepyyteitä" vastaan.

Ennakkoluulot vaaliliittoja ja kokoomusta kohtaan ilmenivät myös myöhemminkin. MTK:n valtuuskunnan 23.9. "Suomen maatalousväestölle" antamassa vaalijulistuksessa ilmoitettiin,

---

²⁵¹ML:n Lisätyn keskushallituksen päätöslauselma 3.8.1930; ML:n toim.kert. 1930, s.19-20.

²⁵²Maalaisliiton vaalijulistus 3.8.1930; ML:n toim.kert.1930, s. 20-21.

että maalaisten olisi "isänmaan ja sen maatalouden menestyksen nimessä" annettava äänensä isänmaallisten vaaliliittojen maalaisliittolais ehdokkaille.²⁵³

Myös edistyspuolueessa kysymys porvarillisesta vaaliliitosta jakoi mielipiteitä. Lapuan valtuuskunnan 24.7. antamaan vaalijulistukseen suhtauduttiin kielteisesti. Helsingin Sanomat arvosteli julistuksen ehdotonta ja vaativaa sävyä ja totesi: "Tällainen puhetapa osoittaa, kuinka käsitykset siitä, mikä vapaassa valtioelämässä on sopivaa, mikä ei, alkavat arveluttavasti hämärtyä ... Porvarillisten puolueiden kesken halutaan yhteistoimintaa, jonka edellytyksenä tietenkin on sovinnollinen mieliala, mutta tähän yhteistoimintaan tahdotaan nyt puolueet pakottaa karkeilla uhkauksilla". Lehti epäili, että Lapuan valtuuskunnan uhkaukset eivät olleet ainakaan vaaliliittotoiveita edistäneet. Porvareilla oli ollut halua yhteiseen vaaliliittoon, "mutta ei ole ollenkaan ihme jos moiset lapuanliikkeen uhkaukset lamauttaisivat sitä".²⁵⁴

Edistyspuolueen puolue-elimet käsittelivät vaaliliittokysymystä useampaankin otteeseen. Ensimmäisenä asia tuli esille 24.7. kokoontuneessa puolue toimikunnassa. Mielipiteet suhtautumisesta mahdollisesti tehtäviin vaaliliittoihin vaihtelivat. Puheenjohtaja W.W. Tuomioja kertoi maalaisliiton ja RKP:n tulevan jättämään vaaliliitosta päättämisen paikallisten piirikokousten tehtäväksi. Hänen mielestään edistyksen olisi lykättävä omaa päätöstään mahdollisimman pitkälle, jotta nähtäisiin toisten puolueiden kannat. Puoluesihteri Keränen taas esitti Uudenmaan läänin vaalipiirin piiritoimikunnan asettamat ehdot vaaliliiton solmimiselle. Niiden mukaan olisi:

- 1) kunkin puolueen saatava vaaleissa esiintyä omalla ohjelmallaan ja vaalivaus turvattava;
- 2) sitouduttava tukemaan laillista järjestystä; ja
- 3) laillinen järjestys ja valtion arvovalta palautettava.

Saman suuntaisia ehdotuksia tuli esille, mutta lopullista päätöstä suhtautumisesta vaaliliittoihin ei vielä tehty, vaan muotoiltiin julkilausuma puolueen lehdissä julkaistavaksi.²⁵⁵ Se sisälsi edellä esitetyt ehdot ja hieman muutakin vaaliasiaa. Ensin esitettiin vastalause Lapuan valtuuskunnan em. uhkauksien vuoksi ja sitten todettiin, että:

---

²⁵³HS 25.9.1930.

²⁵⁴HS 26.7.1930. Pääkirjoitus: Pakollako yhteistoimintaan.

²⁵⁵Edist. p.toimik. ptk. 24.7.1930.

“vaaliliitto kysymys ratkaistaan periaatteelliselta osaltaan puolueemme valtuuskunnassa ja yksityiskohtaiset neuvottelut riippuvat piirikokouksien päätöksistä. Mutta ... mikäli puolue yhtyy vaaliliittoon, se tapahtuu laillisen järjestyksen ja kansalaisturvan palauttamisen tehostamiseksi ja vain sillä edellytyksellä, että tämä asetetaan yhdeksi vaalien kautta saavutettavaksi tärkeimmäksi päämääräksi, sekä siinä mielessä että vaalivapaus tulee täysin turvatuksi. Lapualaisten harjoittama painostus on omansa vaikeuttamaan liittoutumisajatuksen toteuttamista”.²⁵⁶

Julkilausumalla haluttiin antaa viesti omille kannattajille sekä myöskin vaaliliittoja puuhaaville kokoomukselle ja lapuanliikkeelle. Ilmoitettiin ehkä oltavan periaatteessa valmiita vaaliliittoihin, mutta laillisuuden noudattaminen olisi sen ehtona. Asian auki jättämisellä ja ehtojen esittämisellä yritettiin mitä ilmeisimmin taktikoida etuja vaaliliitto-neuvotteluissa.

Toisen kerran vaaliliittoasiasia käsiteltiin 7.8., jolloin maalaisliitto oli jo (3.8.) julkistanut oman vaaliliittokantansa. Nyt asia oli esillä jäsenmäärältään laajemmassa puoluevaltuustossa. Mukana kokouksessa oli 29 henkilöä, joista 22 käytti puheenvuoroja. Pöytäkirjaa analysoimalla voi havaita asennoitumisen olleen kolmenlaista. Enemmistö - eli 15 edustajaa- oli vaaliliittoihin mukaan menemisen puolesta. Kantojansa he perustelivat etupäässä edustamiensa alueiden vahvoilla lapualaissympatioilla tai sillä, että vaaliliitto olisi vaalitaktillisesti edullinen. Toisen n. neljän hengen ryhmän muodostivat sellaiset edustajat, jotka periaatteessa olivat vastaan mutta pitivät vaaliliittoa “välttämättömytenä” tai “pienimpänä pahana”. Nämä henkilöt olivat huolissaan erilaisista laittomuuksista ja vaalivapauden toteutumisesta. Kolmantena ja selvänä- kolmen hengen- vähemmistönä olivat vaaliliittojen ehdottomat vastustajat. Heidän puheenvuoronsa olivat kaikkein pisimmät ja tarkastelun kannalta kaikkein mielenkiintoisimmat.

Puolueen puheenjohtaja Tuomioja vastusti vaaliliittoa. Hän sanoi kokoomuspuolueen vaaliliittotarjouksen olevan vain sen tavanomainen vaalitemppu, kuten oli ollut asianlaita aikaisemminkin. Hänen mukaansa sopi harkita olisiko mentävä vaaliliittoon sellaisen puolueen kanssa, joka asettuu selvän laittomuuden kannalle.

W.A. Lavoniuksen kanta oli vielä jyrkempi. Hän oli sitä mieltä, että olisi luonnotonta mennä vaaliliittoon kokoomuksen kanssa ilman maalaisliittoa ja se olisi vastenmielistä,

---

²⁵⁶esim. HS 26.7.1930.

vaikka maalaisliitto olisikin mukana. Kokoomus pyrki hänen mukaansa edistyspuolueen tarkoitusten vastaisiin päämääriin. Edistyksen kannattajat eivät voisi myöskään äänestää esim. Lapuan valtuuskunnan jäseniä, joita kokoomuksella oli ehdokkaina. Koska lapuanliike ei ollut luopunut väkivaltaisuuksista niin ei edistyksen olisi ollut kaikkialla kieltäydyttävä vaaliliitosta. Rauhala sanoi heikkojen toiveittensa, että edistyspuolue pystyisi puolustamaan kansanvaltaa, vain kokouksen aikana heikentyneen. Hän kertoi tavanneensa paljon sellaisia edistysmielisiä, jotka eivät missään tapauksessa äänestäisi "lapualaisliittoa". Lapuanliike oli hänen mielestään taantumuksellinen, mitä osoitti esitetty äänioikeuden supistamisvaatimus. Tämä teki vaaliliittoaajatuksen hänelle vastenmieliseksi. Lisäksi hän epäili sen käytännöllistä hyötyä.

Puoluevaltuusto päätyi em. keskustelun jälkeen kompromissiratkaisuun, jonka mukaan paikalliset piirikokoukset saivat itse päättää menevätkö ne mukaan vaaliliittoihin vai ei. Julkaistussa vaaliliittoponnassa todettiin lisäksi, että "puolue voi ... mennä vaaliliittoon vain sellaisten puolueiden tai ryhmien kanssa, jotka horjumatta kannattavat nykyistä tasavaltaista ja kansanvaltaista valtiojärjestystä sekä oikeusjärjestyksen voimassa pitämistä sekä sitoutuvat toimimaan tällä pohjalla kommunismin vastustamiseksi ja laillisen järjestyksen palauttamiseksi maahan". Samalla painotettiin, että "Kansallinen edistyspuolue toimii ohjelmansa ja hyväksymiensä periaatteiden mukaan sekä torjuu kaikki painostusyrietykset toimintavapauttaan kohtaan". Painostusyrietyksien torjunnalla viitattiin lapuanliikkeen vaalijulistuksessaan ja julkilausumissaan esittämiä, kansalaisten vaalivapautta ja -toimintaa vastaan kohdistettuihin uhkauksiin.²⁵⁷

Ruotsalaisten joukoissa vallitsi samanlainen hajaannus kuin muidenkin porvarilliseen vaaliliittoon pyydettyjen puolueiden keskuudessa. Koska kyseessä oli kielipuolue, joka halusi yhdistää kaikki ruotsinkieliset saman järjestön alle pystyäkseen paremmin valvomaan ruotsinkielisten etuja, niin puolueen hajaannusta pyrittiin välttämään hinnalla millä hyvänsä. Ruotsalainen vasemmisto suhtautui tietysti kielteisesti lapualaisuuteen ja sen päämääriin. Mutta puolueessa oli edustettuina myös hyvinkin aktiivisesti kommunismin vastaisessa liikkeessä toimineita henkilöitä.

---

²⁵⁷Ks. Edistyspuolueen puoluevaltuuston ptk. 7.8.1930.; Kokko 1930, 73.

Puolueen keskushallitus (centralstyrelse) kokoontui kaksi kertaa visaisen vaaliliittoprobleemin ratkaisemiseksi. Ensimmäinen kokouksista pidettiin 24.7. ja sitä seurasi vielä samana päivänä pidetty vahvistetun keskushallituksen kokoontuminen. Ensin keskushallituksessa mietittiin minkä tahon tulisi tehdä päätös puolueen suhtautumisesta tarjottuun vaaliliittoon. Olisiko tarpeen kutsua koolle ylimääräinen puoluekokous tekemään päätöstä vaaliliittokysymyksessä vai pitäisikö keskushallituksen päättää vaaliliittoihin nähden noudatettavista suuntaviivoista.

Kokouksessa tuli esiin suuria erimielisyyksiä suhtautumisessa porvarilliseen vaaliliittoon. Mukaan oli kutsuttu ulkopuolisena vaaliasiantuntijana eduskuntaryhmän puheenjohtaja professori R. Furuhjelm selvittämään vaaliliiton puolueelle mahdollisesti aiheuttamia seurauksia. Keskustelusta muodostui lähinnä vaaliliittoon menoa vastustaneen anti-lapualaisena tunnetun Furuhjelmin ja sitä kiivaasti kannattaneen lapualaismielisen von Julinin välinen sanamittelö.

Furuhjelm suhtautui peittelemättömän kielteisesti vaaliliittoajatukseen. Kantaansa hän perusteli sillä, että vaaliliittoon meneminen tulisi aiheuttamaan hyvin suuria käytännön vaikeuksia. Ensinnäkin olisi vaikea päättää siitä kuinka monta ehdokasta kukin puolue asettaisi. Furuhjelm epäili myös sitä kuinka vaaliliiton varsinainen tarkoitus kasvattaa porvarillisten kansanedustajien määrää tulisi oikein toteutumaan. Sen sijaan hän uskoi RKP:n menettävän muutaman paikan mikäli se menisi mukaan yhteiseen vaaliliittoon. Siksi vaaliliitosta olisi kieltäydyttävä.

Von Julinin ei nähnyt paikkojen menettämisen merkitsevän suurtakaan vaaraa. Hänen kertoi lapuanliikkeen vaikuttaneen voimakkaasti itseensä ja suureen osaan RKP:n jäsenistä. Sen vuoksi olisi liityttävä vaaliliittoon. Jos ei liityttäisi niin puolue voisi hajota, mikä olisi ruotsalaisuudelle tuhoisa onnettomuus, uhkaili von Julin. Puoluekokousta ei saisi kutsua asiasta päättämään sillä se olisi ennenkuulumattoman vaarallista ja saattaisi juuri johtaa hajoamiseen.

Furuhjelminkin mukaan oli tärkeää säilyttää puolueen yhtenäisyys mutta hän toi esiin myös vaaran, että puolue menettäisi edustajan jokaisessa vaalipiirissä. Tämä vain vaikeuttaisi ruotsalaisten jo ennestäänkin vaikeaa asemaa eduskunnassa, kun heidän vaikutusmahdollisuutensa tärkeisiin ruotsalaisuuden asemaan vaikuttaviin päätöksiin kavenisivat. Lisäksi

hän epäili ettei vaaliliitto tulisikaan riittävästi lisäämään porvarillisten paikkamäärää eduskunnassa.

Julinin toisti jälleen, että keskushallituksen olisi asetettava vaaliliiton kannalle. Kieltäytyminen vaaliliitosta johtaisi puoluekokouksen koollekutsumiseen ja silloin puolueen yhtenäisyys olisi vaarassa. Mahdollinen paikkojen menetys vaaliliiton myötä olisi Julinin mukaan hänelle itselleen mieluisampaa kuin puolueen yhtenäisyyden menetys.

Kun keskustelu näytti menevän pelkäksi edellä esitettyjen mielipiteiden jankkaamiseksi niin esiin nousi kompromissiratkaisu. Antell ehdotti, että kysymys vaaliliitoista voitaisiin jättää piirihallitusten päätettäväksi ja arveli sellaisen ratkaisun tyydyttävän myöskin lapuanliikkeen kannattajia. Hän arvosteli myös sitä, että tapa esittää (vaaliliitto) vaatimuksia puolueen hajoamisella uhkailemalla ei ollut hänen mielestään oikea.

Norrmnen kuitenkin ilmoitti pelkäävänsä “väkivaltaista mielipidemyrskyä” jos vaaliliittoon ei mentäisi. Lisäksi hän väitti, että lapuanliikkeessä olevan suuri piilevä aitosuomalaisuuden kannatus ja myös siksi olisi hänen mielestään vaarallista jos RKP nyt tulisi esiin puolueena joka ei olisi vaaliliitossa.

Kun taas oli jonkin aikaa kinasteltu niin puheenjohtaja von Rettig ehdotti, ettei vaaliliittopäätöstä pitäisi tehdä ennen kuin koolle kutsutulle vahvistetulle keskushallitukselle oli tehty selkoa keskustelusta. Tämä hyväksyttiin.²⁵⁸

Iltapäivällä pidetty vahvistetun keskushallituksen kokous sujui samaa rataa kuin sitä edeltänyt tilaisuus. Kiistat jatkuivat ja etupäässä samat miehet olivat äänessä. Mielipiteitä yritettiin kumota puolin ja toisin. Lopulta kuitenkin hyväksyttiin julkilausuma jossa tilanne jätettiin tavallaan auki. Kyseessä oli samankaltainen kompromissi kuin mitä Antell oli ehdottanut jo aikaisemmassa kokouksessa. Julkilausumassa painotettiin ensin erityisesti, että vallitsevan kriittisen tilanteen vuoksi kaikkien maan ruotsinkielisten pitäisi antaa äänensä RKP:lle, jotta ruotsalaisen väestönosan asema Suomen valtiopäivillä ei heikkenisi. Kaikkia puolueen sisäisiä mielipidesuuntia luvattiin suvaita niin kuin ennenkin. Toisena ja varsinaisena pääasiana oli puolueen vaaliliittokannan virallinen määrittely. Päätösvalta

---

²⁵⁸RKP:n puoluehallituksen (centralstyrelse) ptk. 24.7.1930.

vaaliliittoasioista luovutettiin odotetusti paikallistasolle. Vaalipiirien piirihallitukset saivat oman harkintansa mukaan itse “päättää sellaisesta yhteistoiminnasta, milloin ne pitävät sitä isänmaan edun kannalta toivottavana”. Puolueen yhtenäisyyden vaaliminen oli hyvin tärkeätä kuten julistuksen alkuosasta näkyi. Kaikkia ei julistuksen sisältämä kompromissi linja kuitenkaan tyydyttänyt. Vaaliliittoja kannattanut von Julin esitti julistuksen hylkäämistä. Se kuitenkin hyväksyttiin äänin 22-5. Samalla päätettiin myös lopullisesti luopua ylimääräisen puoluekokouksen pitämisestä.²⁵⁹

8.1.3. Vaaliliittojen toteutuminen

Seuraavana olevasta taulukosta pystyy muodostamaan kuvan siitä kuinka laajoiksi yhteiset vaaliliitot porvarillisten puolueiden keskuudessa muodostuivat. Mukaan tähän taulukkoon ei ole otettu pienviljelijöiden puoluetta. Se oli ns. pulapuolue, joka osallistui vaaleihin omilla listoillaan. Sitä voi olla tosin hieman vaikea sijoittaa perinteiseen vasemmistioikeisto puoluekarttaan. Taulukon pohjalta voi tehdä havaintoja, jotka vahvistavat niitä päätelmiä, joita jo aikaisemmissa luvuissa tuli ilmi.

Porvarillisia vaaliliittoja syntyi varsin laajasti koko maassa. Vaikka kaikkiin vaalipiireihin ei liittoja syntynytkään, niin niiden lukumäärä oli silti varsin suuri, kun ottaa huomioon sen, että aikaisempi vaaliyhteistyö oli ollut lähes olematonta. RKP ja kokoomus olivat esiintyneet lähes koko 1920-luvun omilla vaalilistoillaan, eikä maalaisliittokaan ollut koskaan aikaisemmin liittoutunut kokoomuksen kanssa. Myös edistyspuolueella ja kokoomuksella oli ollut vakavia kiistoja. Näiden lisäksi olivat RKP:n ja muiden porvarillisten puolueiden välillä vallinneet pitkälliset kielikiistat. Vaaliliittojen aikaansaaminen johtui Tapio Koskiahon mielestä siitä, että “nyt unohdettiin vanhat kiistat” tärkeän päämäärän hyväksi.²⁶⁰ Tai voisi kai sanoa, että puolueet yritettiin pakottaa unohtamaan ne. Suomen virallinen tilasto toteaaakin vuoden 1930 vaalien osalta realistisesti, että “eri porvaripuolueet muodostivat kommunistien toimintaa vastaan nousseen kansanliikkeen n.s. ’lapuan liikkeen’ vaikutuksesta entistä enemmän vaaliliittoja keskenään”.²⁶¹

---

²⁵⁹RKP:n vahvistetun puoluehallituksen ptk. 24.7.1930.

²⁶⁰Koskiahon 1977, s.64.

²⁶¹SVT XXIX vaalit 15 1930, s.19.

Eniten yhteisiä vaaliliittoja oli kokoomuksella, joka niitä myös suurimmalla innostuksella oli ollut ajamassa. Edistyspuoluekin oli laajasti mukana yleisporvarillisissa/isänmaallisissa vaaliliitoissa. Maalaisliitto ei sitä vastoin -aivan odotetusti- ollut vaaliliitoille kovinkaan suuresti lämmennyt. Useissa piirikokouksissa oli ollut tiukkoja äänestyksiä siitä pitäisikö vaaliliittoihin yhtyä. Joissakin kokouksissa oli liittymistä puoltanut kanta voittanut vain muutaman äänen erolla ja toisissa vastaavasti hävinnyt. Erikoista kuitenkin oli se, että siellä missä maalaisliitto ei mennyt virallisesti mukaan porvarilliseen vaaliliittoon, niin puolueen oppositio meni niihin mukaan omilla tunnuksillaan.

Taulukko n:o 2: Porvarillisten puolueiden vaaliliitot eduskuntavaaleissa 1930.²⁶²

Vaalipiiri	ML	ED	RKP	KOK
Uusimaa	ml	ed	rkp	kok+vtl
Turku et.	ml+kok+ed+rkp	ml+kok+ed+rkp	ml+kok+ed+rkp	ml+kok+ed+rkp
Turku p.	ml+kok+ed	ml+kok+ed	-	ml+kok+ed
Häme et.	ml+kok+ed	ml+kok+ed	-	ml+kok+ed
Häme p.	ml+kok+ed+itv	ml+kok+ed+itv	-	ml+kok+ed+itv
Viipuri lä.	ml+kok+ed+rkp	ml+kok+ed+rkp	ml+kok+ed+rkp	ml+kok+ed+rkp
Viipuri it.	ml+kok+ed	ml+kok+ed	-	ml+kok+ed
Mikkeli	ml	kok+ed+im	-	kok+ed+im
Kuopio lä.	ml	kok+ed+mlp+vtl	-	kok+ed+mlp+vtl
Kuopio it.	ml	kok+ed	-	kok+ed
Vaasa it.	ml	kok+ed+mlv	-	kok+ed+mlv
Vaasa et.	ml+kok	ed	rkp	ml+kok
Vaasa p.	ml+kok	-	rkp	ml+kok
Oulu et.	ml+kok+ed	ml+kok+ed	-	ml+kok+ed
Oulu p.	ml	kok+ed+ll+oml	-	kok+ed+ll+oml
Lappi	ml	ed	-	kok

Taulukon lyhenteet: itv = isänmaallinen työväki; im = itsenäiset maalaiset; ll = lapuanliike; mlp = ML puolueettomana isänmaan hyväksi; mlv = maalaisliittolainen valitsijayhdistys; oml = oikeistomaalaisliittolaiset; vtl = vapaa työväenliitto.

²⁶²Taulukko tehty Koskiaho 1977, s.236 pohjalta.

Taulukosta n:o 3 voi taas havaita sen seikan, että vuoden 1930 vaaleissa vaaliliittoutuminen oli todellakin runsasta verrattuna kaksiiin edeltäneisiin vaaleihin. Liittojen määrän oli selvästikin aiheuttanut kyseisen vuoden poikkeuksellinen sisäpoliittinen tilanne, koska vuoden 1933 vaaleissa ei laajoja porvarillisia vaaliliittoja enää esiintynyt.

Taulukko n:o 3: Vaaliliittojen määrät vuosien 1927- 1933 eduskuntavaaleissa.²⁶³

Vuodet	ML	ED	RKP	KOK
1927	14/2	13/2	5/0	16/0
1929	16/0	12/3	5/0	13/3
1930	7/9	3/12	3/2	1/15
1933	14/2	10/4	4/1	1/15 (Kok+Ikl)

Puolueiden sarakkeissa esitettyinä olevat luvut ovat omat/yhteiset vaaliliitot.

8.2. Vaalien vapaus

8.2.1. Vaalirauha vaarassa

Toivo Nygård määrittelee tutkimuksessaan poliittisen terrorin erääksi lievimmäksi muodoksi vaaliterroirin. Vaaliterroirilla hän tarkoittaa äänestäjien pakottamista tai manipuloimista äänestämään tiettyyn suuntaan, jotta jollekin puolueelle tai poliittiselle suuntaukselle saataisiin laillinen hyväksyntä. Lapuanliike turvautui tähän keinoon vuoden 1930 vaaleissa, koska sen mielestä eduskuntaan oli ehdottomasti saatava sellainen enemmistö, että kommunistilait saataisiin lopullisesti hyväksytyä.²⁶⁴

Porvarillisten vaaliliittojen muodostamisessa voi jo katsoa olleen sellaisia piirteitä, jotka olivat omiaan rajoittamaan porvarillisten puolueiden valitsijoiden vapautta. Liitot olivat useissa tapauksissa vähintäänkin puoliväkisin aikaansaadut. Vaaliliittopainostuksen lisäksi pyrkivät liittojen kannattajina esiintyneet tahot sekaantumaan myös eri puolueiden ehdo-

²⁶³Koskiaho 1977, s.234-237.

²⁶⁴Nygård 1982, s.123.

kasasetteluunkin. Vaalien johdosta antamassaan julkilausumassa esim. Kokoomuksen Keskusliitto vaati:

“... kaikkia porvarillisia puolueita liittymään yhdeksi, isänmaalliseksi vaaliliitoksi kautta maan, jolloin tähän vaaliliittoon hyväksymisen ehtona olisi Keskusliiton mielestä valtiopäivämiesehdokkailta vaadittava, että he kannattavat niitten kommunisminvastaisten esitysten tulemista laiksi, jotka äsken hajoitetussa eduskunnassa äänestettiin lepäämään yli vaalien. Tätä ehtoa tahtoo Keskusliitto korostaa nimenomaan sillä, ettei se tällä hetkellä voi nähdä muuta keinoa aseman lailliseksi selvittämiseksi kuin mainittujen lakiehdotusten hyväksytyksi tulemisen”.²⁶⁵

Koska vaaliliittoajatus ja siihen sisältyneet tavoitteet eivät saavuttaneet muissa porvarillisissa puolueissa yhtä varauksetonta hyväksyntää, niin erilaiset kommunismin vastaiset järjestöt pyrkivät toimimaan vaaliliittojen puolesta ja samalla vaikuttaa myös puolueiden ehdokasasetteluun. Näiden järjestöjen joukossa olivat Kokon mukaan ainakin “Lapuanliike, Suomen Lukko, AKS, Rintamamiesten Liitto, Vapaan Työväen Liitto, Karjalan Kansallisen Liitto” ym. Kaikki laskettavissa vahvasti oikealle päin kallistuviksi organisaatioiksi. Tarkiainen taas kirjoittaa lapuanliikkeen valtuuskunnan antaneen - lehtitietojen mukaan - eräälle järjestön toimihenkilölle tehtäväksi ottaa yhteyttä eri puolueiden piiritoimikuntien kanssa ja koettaa vaikuttaa siihen suuntaan, että ehdokkaiksi asetettaisiin “mahdollisimman useita lapualaisliikkeen kannattajia”.²⁶⁶

Tämän lisäksi lapuanliike ja Suomen Lukko järjestivät useilla paikkakunnilla kansalaiskokouksia, joissa hyväksyttiin ponsia porvarillisen vaaliliiton tulevilta ehdokkailta edellytettävästä kommunisminvastaisesta, isänmaallisesta, lapualaismielisestä yms. asennoitumisesta sekä valittiin toimikuntia huolehtimaan puoluejärjestöjen painostamisesta. Lisäksi kokoukset lähettelivät erilaisia tuen ilmaisu tai vaatimussähkeitä mm. lapuanliikkeen valtuuskunnalle, Vihtori Kosolalle ja jopa pääministeri Svinhufvudille. Helsingin sanomien tietojen mukaan kyseisiä kokouksia oli pidetty laajasti ympäri maata heinä-elokuun vaihteessa. Ainakin 27. ja 29.7. sekä 1.-4.8. ja myöhemminkin oli järjestetty samanaikaisesti useita “lapualaishenkisiä” kokouksia eri paikkakunnilla.²⁶⁷ Uusi Suomi kirjoittelee myös laajasti samoihin aikoihin järjestetyistä kokouksista.

²⁶⁵Kokko 1930, s.73; HS.7.8.1930.

²⁶⁶Kokko 1930, s.73;Tarkiainen 1971, s.317-318.

²⁶⁷HS 29.-30.7.,1.-4.8.1930.

Suomen Lukon puheenjohtaja Artturi Leinonen ei ollut - monien muiden maalaisliittolaislukkolaisten tavoin - lainkaan innostunut siitä, että järjestön nimissä sekaannuttiin suoranaisesti vaaliliittojen muodostamiseen ja muuhunkin vaalitoimintaan. Suomen Lukon nimissä oli esitetty uhkauksia ja järjestö oli siten suoranaisesti sekoitettu mukaan politiikkaan. Maalaisliittolaisia ärsytti erityisesti se, että isänmaallisiin vaaliliittoihin yritettiin saada ns. ottopoika-systeemillä maalaisliittolaisia mukaan silloinkin kun puolue ei halunnut liittoihin yhtyä. Lukon sekaantuminen vaalitoimintaa osoitti, että sen alkuperäinen tarkoitus oli jomelkein hävinnyt. Leinonen yritti kieltää Lukon nimissä harjoitetun painostustoiminnan. Siitä ei ollut kuitenkaan apua, sillä huomattava osa Suomen Lukon valtuuskunnan jäsenistä oli jo kokonaan lapuanliikkeen johdon kannalla, ja muutamat, kuten Martti Pihkala ja Vihtori Kosola kuuluivat samanaikaisesti molempien järjestöjen johtoon. Lisäksi oli neuvoteltu järjestöjen yhdistämisestä.²⁶⁸

Aikaisemmissa vaaleissa oli äänestysaktiivisuus pysynyt alhaisena ja osoittanut jatkuvaa alenemista ja siksi ehdokasasetteluun vaikuttamisen ohella pyrittiin vaikuttamaan myös suoraan porvarillisten puolueiden potentiaaliseen äänestäjäkuntaan. Kaikki vaalikampanjat tietenkin pyrkivät oman kannattajakunnan aktivoimiseen, mutta nyt yritettiin käyttää keinoja, joiden voi katsoa menneen tavanomaisia kampanjointikeinoja pitemmälle. Porvarillisten äänestäjien liikkeelle saamista ja nukkuvien herättämistä pidettiin nyt ensiarvoisen tärkeänä kokoomuksen ja lapuanliikkeen piirissä. Uusi Suomi kirjoitti: "on pyrittävä saamaan yhä useampi porvari urnille". Porvareilla oli lehden mukaan olemassa 10-15%:n äänestäjäreservi, joka piti nyt saada aktivoitua, jotta entiset kommunistien paikat eivät menisi SDP:lle, vaan ne saataisiin voitettua porvarillisille puolueille. Tämän tavoitteen vuoksi "itsekkään puoluepelin" piti väistyä "isänmaan yhteisten vaatimusten tieltä".²⁶⁹ Suomen Lukon sihteeri Mikko Jaskari koetti myös vaikuttaa samansuuntaisesti. Hän lähetti järjestön piiritoimikunnille salaisen kirjeen, jossa lukkolaisille annettiin ohjeita vaalitoiminnasta. Ohjeiden mukaan jokaisessa kunnassa oli järjestettävä erityisen vaalitoimitsijan alainen käännetytyö siten, että yhden lukkolaisen hoidettavaksi tulisi kymmenen äänestäjää. Kaikki "oikein äänestävät" oli haalittava urnille vaikka kyyditsemällä, kun taas

---

²⁶⁸Leinonen 1960, s.100-103.

²⁶⁹US 18.7.1930.Pääkirjoitus: Vaaleihin.

“henkilöitä, joitten voi otaksua antavan äänensä kumouksellisille on vakavasti kehoitettava jäämään pois vaaleista”.²⁷⁰

Yhtenä keinona äänestysaktiivisuuden nostamiseen käytettiin Jaskarin kirjeessään mainitsemia vaalikuljetuksia, mikä vaati tietenkin melkoisia taloudellisia resursseja. Tietyissä vaalipiireissä kokoomuksen ja maalaisliiton ym. vaaliliitolla oli ollut varaa laadituttaa erityiset luettelot äänestysalueiden vaalioikeutetuista ja merkitä niihin heidän puoluekantansa, jotta vaalikuljetukset olisi osattu hoitaa halutulla tavalla.²⁷¹ Rahoitusta oli saatu viideltä suurimmalta liikepankilta, jotka tosin olivat panneet ehdoksi porvarillisen vaaliliiton syntymisen. Yksittäisille puolueille ne eivät katsoneet voivansa antaa suoranaista tukea.²⁷²

Vaalikuljetuksen järjestäminen varmasti nosti porvarillisten puolueiden äänimääriä syrjäseuduilla, kun niiden kannattajiksi tiedettyjä kuskattiin vaalipaikoille. Vaalikuljetuksen käyttöä voi kuitenkin pitää myös jonkin asteisena painostuskeinona. On varmasti ollut vaikeata epäisänmaalliseksi tms. leimautumisen pelossa kieltäytyä äänestämisestä kun erityistä kyytiäkin tarjottiin. Silloin kyyti olisi saattanutkin muuttua ehkä kyyditykseksi.

Vaalikuljetuksien ohella tiedetään äänestyspaikkojen läheisyydessä suoritetun tarkkailua äänestämässä käyneistä. Tarkkailu ja kuljettaminen näyttävät olleen toisiaan tukeneita toimia. Uudellamaalla esiintyi ns. “Valkoisia vaalivartioita”. Uudessa Suomessa julkaistiin “Isänmaallisen vaalikeskuksen” Helsingissä 24.9. “Valkoisille valitsijoille” antama julistus. Siinä ilmoitettiin, että eduskuntaan oli saatava vahva enemmistö turvaamaan kommunistiläpimenoa. Vaaliurnille piti saada jokainen em. kannalla ollut valitsija. Siksi olisi jokaisen valkoisen valitsijan pitänyt ilmoittaa vaalipaikan läheisyydessä olleelle “valkoiselle vaalivartiolle” olevansa jo äänestänyt. Tämä piti tehdä siksi, että ehdittäisiin noutaa äänestämään ne, jotka ei olleet vielä äänestäneet ensimmäisenä vaalipäivänä. Ilmoituksella “valkoiset valitsijat” välttyisivät turhilta äänestämiskyselyiltä ja avustaisivat “nukkuvien puolueen herättämistä uuden, valkoisen päivän valoon eduskuntaelämässämme”.²⁷³

---

²⁷⁰Siltala 1985, s.173.

²⁷¹Tarkiainen 1971, 458.

²⁷²Heikkilä 1992, s.256-257.

²⁷³US 28.9.1930.

Muutamaa päivää myöhemmin sama “valkoinen vaalivartio” kehotti helsinkiläisiä äänestäjiä kantamaan rinnassaan yleisölle jaettavia sinivalkoisia vaalilippuja, jotta saataisiin aikaan “voimakas valkoinen vaalitunnelma”.²⁷⁴ Lappujen oli ilmeisesti tarkoitus helpottaa kyseisen vaalivartion työtä.

Kuljetusten ja vaalivartioiden ohella haluttiin saada vielä yksityiset ihmisetkin yrittämään vaikuttaa lähimmäistensä äänestämiskäyttäytymiseen. Uuden Suomen kirjoitus kuvaa mainiosti käyttöön otettua “jesuiitta moraalia”, jossa tarkoitus pyhitti kaikki keinot, kun vaalivoitosta kerran oli kyse. Kirjoituksen mukaan olisi pitänyt äänestää kommunismin vastaisia ehdokkaita, vaikka puoluerajat rikkoen, “sillä tämä tilaisuus velvoittaa”. Vaalit velvoittivat myös pidemmällekin:

“Ne velvoittavat jokaista kansalaista huolehtimaan myöskin siitä, että hänen lähimmäisensä oikein täyttää kansalaisvelvollisuutensa. Kysymys: olenko minä veljeni vartija, on vain pahan oman tunnon ääni. Sitä ei kysy valveutunut kansalainen. Yleisen äänioikeuden maassa on jokainen toisensa vartija sikäli, että yhden laiminlyönti tai velvollisuutensa täyttäminen koskee jokaista muuta. Joka ei ole kanssamme hän on meitä vastaan”.²⁷⁵

Vaaleihin liittyi myös toinen painostamisen ulottuvuus. Siinä missä porvarillisia äänestäjiä yritettiin saada keinolla millä hyvänsä urnien ääreen, niin vasemmistolaisiksi uskottuja sitä vastoin pyrittiin kaikin keinoin pitämään poissa äänestyshuoneistoista. Tässä toiminnassa turvauduttiin enemmän suoranaisesti lainvastaisiin keinoihin kuin porvarillisten äänestäjien painostamisessa. Ongelmaksi muodostui se, että eduskuntavaaleja koskevat lainmuutokset olivat jääneet hyväksymättä. Kommunismin kieltämiseen tähtääviin vaaleihin piti siis käydä ilman laillisia keinoja kieltää kommunistien osallistuminen niihin.

Koska uusiin vaaleihin käytiin kommunismin hävittämisen merkeissä, niin aivan luonnollisesti lapuanliikkeen²⁷⁶ ja kokoomuksen taholta esitettiin, että kommunistien osanotto vaaleihin tulisi estää. Esimerkiksi Uusi Suomi suositteli viranomaisia estämään kommunistien vaalitoiminnan, vaikka kyllä myönsikin ettei sitä koskeva laki ollut vielä voimassa. Vaatimusta perusteltiin sillä, että kunnallisen vaalilain muutokset olivat jo voimassa ja siksi

---

²⁷⁴US 30.9.1930.

²⁷⁵US 2.10.1930.

²⁷⁶US 17.7.1930: Kosolan, Herttuan ja Malkamäen haastattelu.

ei olisi tullut sallia niissä kiellettyä toimintaa myöskään eduskuntavaaleissa. Toisena perusteena vedottiin myös KKO:n tuomioon ns. kommunistijutussa vuodelta 1925. Lehti uskoi myös, että viranomaisten toiminnan rinnalla ”kansalaisten vapaaehtoinen, viranomais-ten toimia tukeva asiainhoito” pystyy tukahduttamaan kommunistien vaalitoimintayrityk-set.²⁷⁷

Edistyspuoluelainen laillisuuskantaa ajanut Helsingin Sanomat reagoi jyrkän kielteisesti esitettyihin ajatuksiin nimittäen niitä ”laittomuusopiksi”. Samalla lehti ihmetteli, että lapuanliike ja kokoomus vaativat hallitusta soveltamaan vielä hyväksymätöntä lainsäädän-tötä ja totesi sen merkitsevän vaatimusta laittomuuksiin ryhtymiseksi. Vaikka kommunistien pois jäänti olisi toivottavaa, niin lehden mielestä ”perustuslakien pyhänä pitäminen” oli tärkeämpää kuin ”kommunistilistojen esiintyminen tai jonkun kommunistin pääseminen eduskuntaan”. Hallitusta vaadittiin myös turvaamaan vaalivapaus ja vaalirauha, joidenka arveltiin olevan vaarassa.²⁷⁸

Hallitus kuitenkin kallistui sille kannalle, että kommunistien vaalitoiminta olisi saatava lapuanliikkeen painostuksen vuoksi jollakin keinolla estetyksi. Sisäministeri Kuokkanen lähetti 18.7. maaherroille ohjeet siitä miten kommunistien mahdolliseen vaalitoimintaan olisi suhtauduttava. Ohjeissa sisäasianministeriö kehotti maaherroja ilmoittamaan läänien poliisiviranomaisille, ”ettei vaalitoiminnan varjolla missään muodossa ole sallittava harjoittaa valtion- ja maanpetoksellista kiihoitusta tai muuta samantapaista toimintaa.” Tämän johdosta olivat myöskin ”kommunistien mahdollisesti suunnittelemat vaalikokoukset sekä muunkinlainen kommunistinen vaalitoiminta poliisiviranomaisten toimesta ehkäistävät”. Päätöstä perusteltiin samoin perustein kuin kommunistien eduskunta-ryhmänkin vangitsemispäätöstä. Sisäministeriö oli siis saanut todisteita siitä, että Työväen ja pienviljelijäin puolue (STPP) oli maanalaisen kommunistipuolueen julkinen naamio ja lakkautetun Sosialistisen työväenpuolueen (SSTP) suoranainen jatko. Sen vuoksi sen ei voitu tietenkään antaa osallistua vaaleihin.²⁷⁹

---

²⁷⁷US 18.7.1930.

²⁷⁸HS 18.7.1930.

²⁷⁹Kokko 1930, s.68. ja esim. HS/US 20.7.1930.

Kommunistien vaalitoiminnan tultua enimmäkseen kielletyksi huomio kohdistui siihen, että kommunisteilla oli ollut yli satatuhatta äänestäjää edellisissä vaaleissa. Kommunisteja äänestäneiden arveltiin melkoisella todennäköisyydellä antavan äänensä kommunistilakeja vastustavan sosialidemokraattisen puolueen asettamille ehdokkaille. Jos näin kävisi, niin se heikentäisi melkoisesti mahdollisuuksia saavuttaa tavoiteltu 2/3-osan porvarillinen enemmistö eduskuntaan. Kuten aiemmin on jo käynyt ilmi, esitti lapuanliike pääministerille mm. 23-24.7. neuvotteluissa, että kommunisteilta olisi estettävä myös äänestäminen.

Vaatimuksen toteuttaminen käytännössä jäi vaalilautakuntien hoidettavaksi. Vaalilautakuntien tuli -vuoden 1906 vaalilain 8.§:n mukaan- vaaliluetteloa tarkastaessaan poistaa siitä sellaiset äänioikeutetut, joilla ei ollut vaalikelpoisuutta. Tarkastuksia tehtäessä oli poistettu kommunisteiksi tiedettyjen nimiä luetteloista. Tähän olivat rohkaisseet presidentin eduskunnan hajotuskirje ja 31.7. voimaan tulleet maalaiskuntien ja kaupunkien kunnallislakien muutokset. Presidentin kirjeessä oli puhuttu “valtio- ja maanpetoksellisen liikkeen tukahduttamisesta” ja “rikollisuutta harjoittavien kansalaisten toiminnan estämisestä”. Kunnallislakeihin tehdyssä lisäyksessä taas todettiin, ettei vaalikelpoinen ollut yhdistyksen, järjestön tai yhteenliittymän jäsen, jos tällainen järjestö toimi Suomen valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen kumoamiseksi tai tarkoitti tällaisen toiminnan edistämistä tai tukemista välillisesti, eikä myöskään sellainen henkilö, joka kolmen edellisen vuoden kuluessa oli työskennellyt tällaisen yhteenliittymän hyväksi tai muulla tavoin auttanut mainittuun tarkoitukseen tähtäävää toimintaa. Vaikka muutokset koskivat vain kunnallislakeja, niin niitä pyrittiin vaalilautakunnissa soveltamaan myös eduskunta vaaleihin, joita koskevat samat määräykset sisältäneet valtiopäiväjärjestyksen ja Suomen vaalilain muutosehdotukset eivät olleet tulleet hyväksytyiksi ja siten vielä astuneet voimaan.²⁸⁰

Kokoomuksen taholla ei luonnollisestikaan nähty suurtakaan ristiriitaa siinä, että valtiopäiväjärjestyksen ja Suomen vaalilain vielä hyväksymättömiä muutoksia sovellettaisiin jo käytäntöön. Uusi Suomi kirjoitti vaalilautakunnille kuuluvien tehtävien tärkeysjärjestyksestä. Sen näkemykset olivat taas sen mukaisia, että Helsingin sanomien aikaisempi luonnehdinta “laittomuusopista” olisi sopinut hyvin tämänkin kirjoituksen kommentaariksi. Kirjoitus kehotti kuntia pitämään huolen siitä, ettei kommunisteja olisi vaalilautakunnissa. Vaalilautakuntien oli taas huolehdittava vaalioikeutta vailla olevien poistamisesta vaaliluet-

---

²⁸⁰ Soikkanen 1975, s.519-520.

teloista. Lisäksi kiinnitettiin huomiota kunnallisten ja valtiollisten vaalien lakien olemassa olevaan ristiriitaan ja annettiin ymmärtää, että kunnallisiin vaalilakeihin tehtyjä muutoksia voisi huoletta soveltaa eduskuntavaalienkin osalta, vaikka kyseisiä muutoksia ei ollutkaan niiden osalta hyväksytykään.²⁸¹

Neuvo tunnuttiin huomioineen tarkkaan useissa vaalilautakunnissa. Helsingin sanomat uutisoi jo elokuun alussa joidenkin vaalilautakuntien poistaneen kommunisteja vaaliluetteloista. Tiedot kertovat ainakin Kalajoella, Ylivieskassa, Haapajärvellä ja Nivalassa tapahtuneen tällaista.²⁸² Toiminta saavutti pian sellaisen laajuuden, että SDP:n puoluetoimikunta kokoontui 12.8. pohtimaan "laittomia äänioikeuksien riistämisiä". Kokouksessa todettiin useilla paikkakunnilla vaalilautakuntien poistaneen laittomasti työläisiä vaaliluetteloista. Nimen kohdalle oli luetteloon saatettu merkitä esimerkiksi vain sana "kommunisti". Puoluetoimikunta päätti tehdä asiasta kantelun oikeuskanslerille ja hankkia sitä varten valtakirjoja vaaliluetteloista poistetuilta henkilöiltä ja valittaa heidän nimissään oikeuskanslerille. Samalla päätettiin myös kerätä yhtenäinen luettelo poliittisista laittomuuksista ja väkivallan teosta. Se aiottiin jättää sopivana ajankohtana hallitukselle.²⁸³

Kuinka monilta äänioikeus sitten vietiin kyseisellä laittomalla tavalla? Vaalitulosten mukaan äänioikeutettujen lukumäärä vuoden 1930 vaaleissa väheni kaikkiaan kymmenessä vaalipiirissä ja kasvoi vain kuudessa. Äänioikeutettujen kokonaismäärän lisäys oli vain 3021 henkeä, joista vielä 82% oli naisia. Hannu Soikkasen tekemien laskelmien mukaan äänioikeutettujen määrän olisi pitänyt kasvaa suunnilleen 30000:lla eikä 3000:lla, joten vaaleista näyttää hävinneen runsaasti yli 20000 äänioikeutettua. Hän kuitenkin arvelee, ettei näin suurta määrää olisi voitu kommunisteina poistaa vaaliluetteloista ja pitää siksi äänioikeutettujen määrän näin vähäistä nousua arvoituksellisena.²⁸⁴ Vaihtoehtoja on kuitenkin vain kaksi: 1) Luetteloista todellakin poistettiin niin paljon tai 2) maasta oli muutettu pois, esim. Neuvostoliittoon.

---

²⁸¹US 26.7.1930.

²⁸²HS 7.8.1930.

²⁸³SDP:n puoluetoimik. ptk. 12.8.1930.

²⁸⁴Soikkanen 1975, s.519.

Kommunisteihin kohdistuneiden estämistoimien lisäksi häirittiin myös sosialidemokraattien vaalitoimintaa. Kokoomuksen vaaliohjeisiinhan oli sisältynyt kohta, jossa painotettiin taistelun aloittamista myös sosialidemokraatteja vastaan. Kunnanvaltuustojen puhdistamisessa oli ohjetta jo noudatettu. Valtuustoista oli kyyditty ja pakotettu eroamaan kommunistien ohella myöskin sosialidemokraatteja. Kunnanvaltuustojen puhdistamisen ja kyydityksi- en voi kuitenkin välillisesti katsoa liittyvän eduskuntavaalien yhteyteen. Ne loivat omalta osaltaan pelon ilmapiiriä, joka kenties saattoi vaikuttaa äänestyskäyttäytymiseen. Vaalitaistelun aikana häirittiin myös sosialidemokraattien vaalitulaisuuksia, revittiin vaalijulisteita sekä ahdisteltiin puhujia ja yleisöä.²⁸⁵

Väinö Tannerin kuvauksista saa käsityksen siitä millaista häirintää sosialidemokraattien puhetilaisuuksia kohtaan harjoitettiin. Tanner piti 27.7. Kurikassa ja Seinäjoella puheet, joissa hän moitti ankarasti lapuanliikettä sen siihenastisesta toiminnasta ja korosti puolueensa vaalitunnuksena olevan: "Kansanvallan ja oikeusjärjestyksen puolesta". Vaikka mitään ei tapahtunutkaan niin Kurikassa pidetyn puheen jälkeen oli paikallinen kruunuvouti ilmoittanut tehneensä parhaansa järjestyksen säilyttämiseksi. Hänellä oli ollut takanaan koko poliisivoimansa ja useita aseistettuja siviilejä. Mutta kuitenkin "hän kehotti minua seuraavassa kokouksessa puhumaan rauhallisemmin", kirjoittaa Tanner. Kokouksessa oli kuuleman mukaan ollut paikalla "pari-kolmesataa aseistettua lapualaista ja saman verran vastapuoluelaisia". Myöhempää -15.9. aloitettua varsinaista puhekiertuetta turvaamassa oli myös poliiseja. Raumalla 20.9. oli lapualaisten taholta odotettu vaikeuksia, sillä kokouksen jälkeen poliisi vartioi Tannerin yöpaikkana ollutta Rauman Seurahuonetta koko yön ajan. Ilmeisesti oli pelätty mahdollisia kyyditsijöitä. Nokialla viikkoa myöhemmin pidetyssä tilaisuudessa taas oli etupenkeissä istunut "lähiseudun tilallisia, jotka olivat saapuneet sinne autoillaan seuraamaan kokouksen kulkua". Häiriöitä ei kuitenkaan tapahtunut, vaikka Tanner kertoo sellaisiin varautuneensa.

"Nähtävästi vieraat olivat odottaneet, että heidän läsnäolonsa ja välihuutonsa olisivat onnistuneet hämmentämään puhujan, jolloin heidän olisi sopinut ryhtyä toimiin, kuten monilla seuduilla tapahtui. Kun niin ei tapahtunut, heillä ei ollut rohkeutta panna hulinaksi".

Kokouksen jälkeen oli menty kahville paikalliseen osuuskauppaan. Mutta: "Sen edustalle oli kerääntynyt melkoinen autokaravaani, jonka ympärillä hääri paljon miehiä". Tannerilla

---

²⁸⁵Soikkanen 1975, s.519; SDP:n edkr:n toim.kert.1930-1932, s.7.

ei kuitenkaan ollut halua jäädä katsomaan, mitä näillä oli mielessä: “Juotuamme kahvit nousimme autoon ja ajoimme pois. Jälkeemme heitettiin voimakkaita kirouksia”.²⁸⁶

8.2.2. Hallituksen toimenpiteet tilanteen rauhoittamiseksi

Tannerin kuvauksista saa sellaisen käsityksen, että vielä syyskuun lopulla oli olemassa suuri riski joutua kyydityksen uhriksi. Kuitenkin kyyditysterrori oli kyseisenä aikana jo huomattavasti laimentunut siitä mitä se pahimmillaan oli ollut. Hallitus oli päättänyt estää laittomuudet, koska sen mielestä lapuanliikkeen riehuminen oli mennyt niin pitkälle, että yhteiseksi päämääräksi asetettu porvarillinen vaalivoitto oli jo joutunut uhanalaiseksi. Pelättiin, että vaivoin kasattu porvarillinen rintama menisi hajalle, kun edistyspuoluelaiset, maalaisliittolaiset ja ruotsalaiset keskustaporvarit kyllästyisivät jatkuviin laittomuuksiin.²⁸⁷

Merkkejä tästä oli havaittavissa syyskuun alkupuolen lehtikirjoituksissa ja vaalipuheissa. Edistyspuolueen lehdet ja vaalipuhujat kiinnittivät erityisen suurta huomiota laittomuuksiin ja vaativat hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin tilanteen rauhoittamiseksi. Edistyksen Turussa 1.9. järjestetyssä vaalikokouksessa puhuneet T.M. Kivimäki ja Juho Kaskinen arvostelivat puheissaan voimakkaasti lapuanliikkeen sen hetkisiä toimia ja vaatimuksia. Kaskisen mukaan:

”Lait huligaaneja ja rikollisia vastaan ovat kovennettavissa vain laillista tietä. Mielivalta ja omankäden oikeus heikentävät asemaamme sekä johtavat sekasortoon. Nykyisestä tilanteesta, jolloin maassa on kaksi hallitusta on tehtävä loppu. Maan lailliselle ja kansalle vastuunalaiselle hallitukselle on palautettava se valta ja kunnioitus, mikä sille kuuluu”.

T.M. Kivimäki puhui oikeuskäsitteiden hämärtymisestä ja arvosteli erityisesti hallituksen kommunistilakiesityksiä sekä osoitti niiden olevan oikeusperiaatteiden vastaisia. Hän muistutti omista esityksistään, sanoen: “Jos hallitus olisi hyväksynyt eduskunta-aloitteen, niin olisi nyt jo olemassa ne lait, jotka ovat osoittautuneet tarpeellisiksi, ja nämä lait nojautuisivat oikeusjärjestykseen”. Kuitenkin hänen mielestään oli harhaa luulla kommunismin lailla loppuvan.²⁸⁸

²⁸⁶Tanner 1966, s.147-149; Paavolainen 1984, s.198-204.

²⁸⁷Siltala 1985, s.170-172.

²⁸⁸HS 3.9.1930.

Kriittinen kirjoittelu jatkui ja Helsingin Sanomat luki hallitukselle 6.9. varsinaiset madonluvat. Pääkirjoituksessa - "Jatkuvat väkivaltaisuuudet"- arvosteltiin lapuanliikkeen väkivaltaisuuksia ja kiinnitettiin huomiota niiden laajenemiseen. Kirjoituksen mukaan kyse ei ollut enää kommunismin vastustamisesta. Sosialidemokraatteja ja jopa porvareita ahdistettiin ja sen vuoksi: "Huolestuneena kysyy lainkuuliainen kansalainen: mihin ollaan menossa ja onko hallitus niin voimaton, ettei se todellakaan pysty täyttämään alkeellisinta tehtäväänsä, järjestyksen ylläpitämistä".²⁸⁹

Kun tilanne oli tämä niin presidentti Relander ryhtyi suunnittelemaan pikaisia keinoja tilanteen rauhoittamiseksi. Alkuperäisen inspiraation hän oli saanut Suomen Sosialidemokraatissa 26.8. olleesta kirjoituksesta, jossa kehoitettiin hallitusta huolehtimaan siitä, ettei vaalivapautta edessä olevien vaalien aikana loukattaisi. Lopullinen päätös kypsyi Viipurin matkan aikana. "... Ihmiset ovat yleensä hermostuneita ja huolissaan siitä mitä ensi syksynä tulee tapahtumaan", Relander kirjoitti 4.9. päiväkirjaansa. Hän jatkoi: "Olen tullut vakuutetuksi siitä, että hallituksen täytyy antaa kansalle julistus, joka on omiaan kaatamaan kylmää vettä hulinoitsijain silmille. Väkivaltaisuuudet on saatava loppumaan ja laillinen olotila palautumaan, sitä vaatii myöskin kansanliikkeen oma etu". Relanderin mielestä tilanne vaati, että hallitus vetoaisi välittömästi suoraan kansaan erityisellä julistuksella vaalirauhasta ja pääministeri täydentäisi sitä STT:lle antamallaan "haastattelulla". Myös sisäministerin ja suojeluskuntien päällikön olisi lähetettävä saman aikaisesti kiertokirjeet maaherroille ja suojeluskuntien piiripäälliköille. Kun Svinhufvud ei pitänyt julistuksen antamista kovin kiireellisenä, niin Relander perusteli sitä sanomalla:

"Kiire on nyt, sillä jos ei sitä nyt anneta, on myöhemmin paljon vaikeampi se antaa - on hyvä, että kansa saa tietää hallituksen tahtovan päättävästi tehdä lopun nykyisistä vallattomuuksista, joilla ei saa olla mitään yhteyttä kansanliikkeen kanssa. Kiire on myöskin sen vuoksi, että presidentti Ståhlberg tulee puhumaan vaalikokouksessa ensi sunnuntaina (7.9.) Vanhalla Ylioppilastalolla, ja ennen sitä täytyy hallituksen esiintyä, sillä jos se tapahtuu myöhemmin, selitetään aihe väärin".²⁹⁰

Presidentti siis monien muiden lailla pelkäsi edistyspuoluelaisen K.J. Ståhlbergin suuren vaalipuheen muodostuvan - Siltalan sanoin- "anarkiaan kyllästyneiden siveelliseksi

²⁸⁹HS 6.9.1930.

²⁹⁰Relander 1968, s.471-475 (27.8.,3.-5.9.1930.).

mielenosoitukseksi “ ja mahdollisesti lopullisesti kääntävän porvarillisten kansalaisten mielet lapuanliikettä vastaan. Siinä tapauksessa vaalimenestys olisi vaarassa.²⁹¹

Relanderin muotoilemat esitykset julkaistiin sanomalehdissä 6.9. Julistuksessaan hallitus ilmoitti tukahduttaneensa maan- ja valtiopetoksellisen toiminnan niin vähiin “kuin se nykyisten lakien rajoissa on käynyt päinsä” ja ryhtyneensä työhön “terveen kansalaiselämän lujittamiseksi sekä valtiollisessa elämässä ilmaantuneiden epäkohtien poistamiseksi”. Hallituksen menestyksellistä ponnistelua vaikeutti kuitenkin se, että:

”Kommunismien vastustamisen nimellä tapahtuu edelleenkin väkivallantekoja ja vallattomuuksia, jotka eivät voi, eivätkä saa pitemmältä jatkua. Että tällaiset vallattomuudet, ja väkivallanteot täytyy lopettaa ja syylliset saattaa rangaistukseen, johtuu ilman mutta asioitten luonnosta ja oikeusjärjestyksen vaatimuksista. Se on myöskin sopusoinnussa hallituksen pyrkimyksen kanssa saada kootuksi isänmaallisesti ajattelevat ja toimivat kansalaiset ... eduskunta-vaaleissa laillisen yhteiskuntajärjestyksen, tasavallan ja sen perusteitten turvaksi maanpetoksellista toimintaa vastaan. Vallattomuudet ja väkivallanteot koituvat myös tällaisen yhteistoiminnan esteeksi, koska erinäiset kansalaispiirit vierittävät syyn niiden toimeenpanosta kommunismien vastaisen kansanliikkeelle”.

Sisäasianministeriö kehotti kiertokirjeessään maaherroja turvaamaan järjestyksen ja tutkimaan tehdyt väkivaltaisuuudet. Lisäksi uudistettiin 18.7. annetun kiertokirjeen määräys estää kommunistien osallistuminen vaaleihin, mutta muuten piti vaalivapaus turvata.

Suojeluskuntien päällikön kiertokirjeessä todettiin järjestön tehtävänä olevan “laillisen yhteiskuntajärjestyksen” puolustaminen ja edellytettiin suojeluskuntalaisten auttavan tarvittaessa järjestyksen ylläpitämisessä etc.

Relanderin laatimassa Svinhufvudin näennäishaastattelussa yritettiin maanitella kansanliikkeeltä tukea hallitukselle. Ensin vakuutettiin hallituksen olevan kansanliikkeen oma hallitus. Vaikeuksien perussyiksi selitettiin “kommunistien maassa jo kauan harjoittama rikollinen toiminta”. Sisäpoliittisten ongelmien uskottiin ratkeavan vain, mikäli eduskunta tulisi hyväksymään lepäämään äänestetyt lait ja suostuisi muuttamaan vaalilainsäädäntöä, “etteivät kommunistit naamioituneinakaan pääse eduskuntaan ja sitä tietä maan asioihin vaikuttamaan”. Lisäksi pitäisi kriminalisoida työmaaterrori ja lisätä “kansan puolustustahtoa”(=kasvattaa puolustusbudjettia). Jos näin ei kuitenkaan kävisi, niin hallitus ei vastaisi

---

²⁹¹Siltala 1985, s.166.

tilanteesta. Viesti oli tarkoitettu sosialidemokraateille ja vasemmistoporvareille. Kyydityksiin viittaavan kysymyksen vastauksessa Svinhufvud ilmoitti luottavansa siihen, että kansanliike tulisi palauttamaan rauhan, koska sen tavoitteet “kommunismien hävittäminen maastamme ja valtiollisen elämän tervehtyttäminen”, olisivat saavutettavissa “hallituksen osoittamalla laillisella tiellä”. ”Tällä tiellä tulemme jälleen -se on uskoni- tapaamaan kansanliikkeen miehet kuten talonpoikaismarssin päivinä”, vakuutteli pääministeri. ”Tahtoohan kansanliike lujittaa valtiovaltaa - tottakai se silloin pyrkii edistämään valtiovallan ensimmäisen ja tärkeimmän tehtävän, oikeusjärjestyksen ja kansalaisten turvallisuuden ylläpitämisen tyydyttävää suorittamista”.²⁹²

Ståhlbergin ristiriitaisin tuntein odotettu puhe ei sisältänyt sellaista tulenarkaa materiaalia kuin presidentti Relander oli odottanut. Hän kuvasi sitä erinomaiseksi, mutta yksipuoliseksi puheeksi.²⁹³ Puheessaan entinen presidentti tuomitsi odotetusti kommunismin vastustamisen nimissä käytetyt lainvastaiset keinot ja uhkaukset sekä eritteli tehtyjen laittomuusien tyyppejä. Tilanteen parantamiseksi hän suositteli, että “alennustilaan joutunut oikeusjärjestys” olisi taas “saatettava arvoonsa ja voimaansa”. Lisäksi ei hänen mukaansa voitaisi “luopua siitä vaatimuksesta, että kulloinkin laillisesti voimassa olevaa lakia on noudatettava ja että muutoksiakin siihen voidaan tehdä vain laillisessa järjestyksessä”. Vaikka hallituksen esitykset olivat Ståhlbergin mielestä puutteellisia, niin siitä huolimatta ne olisi pitänyt hyväksyä, sillä: “Niin kauan kuin sitä lainsäädäntöä koskeva asia on ratkaisematta vireillä, voidaan turmiollista toimintaa harjoittaa kommunismin tuhoamisen varjolla ... Se on muodostunut verhoksi, jonka varjossa ja värittäminä voivat saada kannatusta lainvastaiset rikolliset teot sekä hyökkäykset ja vehkeet kansanvaltaista valtiosääntöä vastaan”. Kaiken kaikkiaan Ståhlbergin puhe siis seuraili edistyspuolueen yleistä laillisuus-kantaa.²⁹⁴

Vaikka hallituksen julistukset kenties saivat Ståhlbergin puhumaan maltillisemmin, niin ne eivät tuntuneet saavuttavan toivotunlaista vastakaikua lapualaisten joukoissa. Pikemminkin päin vastoin. Uusia väkivaltaisuuksia ilmeni välittömästi ja 8-9.9. ahdisteltiin suurimpien

---

²⁹²HS 6.9.1930.

²⁹³Relander 1968, s.478 (8.9.1930).

²⁹⁴HS 8.9.1930.

asutuskeskusten kommunistisia kunnanvaltuutettuja eroamaan.²⁹⁵ Aikaisemmin hallitus ja suuri osa porvaristoa oli ollut uskovinaan, että tapahtuneet väkivaltaisuuDET olivat olleet vain paikallisia "vallattomuuksia", mutta nyt Helsingin Sanomat vihjaisi avoimesti lapuanliikkeen johdon olevan sekaantunut asioihin. Lehden mukaan näytti ilmeiseltä, "että ne eivät ole yksityisiä, ilman johtavaa kättä suoritettuja tekoja". "Toiminta on kaikesta päättäen järjestelmällisesti suunniteltu niin, että väkivallan tekijöinä eivät esiinny oman paikkakunnan asukkaat, vaan muualta tulleet tuntemattomat miehet". Hallitusta vaadittiin nyt tekemään väkivaltaisuuksista vihdoinkin loppu.²⁹⁶

VäkivaltaisuuDET saivat Presidentti Relanderin järjestämään neuvottelutilaisuuden avainministeriensä Svinhufvudin, Kuokkasen, Virkkusen ja Koiviston kanssa. Hekin arvelivat tapahtumien olleen jonkinlainen vastaus hallituksen julistukseen ja siksi hallituksen oli "pantava kovaa vastaan kova". Relander kirjoitti: "Tässä ei ole enää kysymyksessä mikään kommunismin vastustaminen, vaan suoranainen hulinoiminen ja halu saattaa yhteiskuntaa yleisen epävarmuuden tilaan. Ja tällaista menoa vastaan on hallituksen päättävästi ja jyrkästi esiinnyttävä. Silläkin uhalla, että langat johtaisivat itse 'päämajaan' ". Turun ja Porin, Hämeen, Vaasan ja Kuopion läänien maaherrat saivat puhelimitse määräyksen tehdä kaikkensa rikosten selvittämiseksi. Lisäksi Kuopion ja Vaasan läänien maaherrat määrättiin saapumaan Helsinkiin seuraavana päivänä. Myöhempinä päivinä presidentin puheilla kävivät myös Hämeen ja Turun ja Porin läänien maaherrat.²⁹⁷

Hallituksen toimien seurauksena Lapuan valtuuskunta taipui antamaan "kaikille Lapuan liikkeen kannattajille" kehotuksen lopettaa kyyditykset. Määräys kuului:

"Lapuan liikkeen johto vaatii, että ns. kyyditykset ja muut sellaiset väkivallanteot, jotka ovat johtuneet kommunismin vastustamistaistelusta, ovat nyt lopetettavat. Nykyhetkenä ne vahingoittavat päämääräämme eivätkä isänmaallisen kansanliikkeen kannattajat saa mistään syystä jatkaa sellaista toimintaa, joka vaarantaa sen. Ilmoitamme samalla, että tästä päivästä lähtien tulemme käyttämään kansanliikkeen koko voiman yllämainitunlaisen toiminnan ehkäisemiseksi kaikin käytettävissä olevin keinoin".²⁹⁸

---

²⁹⁵Siltala 1985, s.168-169.

²⁹⁶HS 11.9.1930.

²⁹⁷Relander 1968, s.479 (9., 10-12.9.1930).

²⁹⁸HS/US ja muut sanomalehdet 15.9.1930.

“Kyydityskieltoja” oli toki annettu aikaisemminkin, mutta vasta tämä alkoi todella pitää, vaikka lapuanliikkeen johto olikin myöntynyt siihen -hallituksen kovan painostuksen jälkeen- vain vastahakoisesti. Ainakin Vihtori Kosola oli “ollut kovasti pahoillaan siitä, että hallitus oli pakottanut heidät antamaan sellaisen julistuksen kuin he antoivat”.²⁹⁹ Lapualaiset saattoivat kuitenkin lohduttautua sillä, että vasta heidän käskynsä lopetti heti kyyditykset, ei hallituksen julistus. Vasemmisto kiinnitti huomiota julistuksen “nykyhetkenä” sanaan. Suomen Sosialidemokraatin mukaan:”Sillä sanalla lapuanliikkeen johto pidättää itselleen mahdollisuuden sallia vastaisuudessa taasen noita kyydityksiä, noita pamputuksia ja muita pahoinpitelyitä, jotka nyt ovat kuohuttaneet kaikkien kunniallisten kansalaisten mieltä ja tehneet lapuanliikkeelle todella suuren karhunpalveluksen”.³⁰⁰ Kuitenkin Juha Siltalan toteaa, että “uhkavaatimuspolitiikka oli johtanut hallituksen kannalta optimaaliseen tulokseen: kansanliike oli saatu aisoihin ilman symbolisen vallankäytön muuttamista fyysiseksi. Porvarillinen rintama oli pelastettu ja vaaleihin voitiin käydä näennäisen yksimielisesti”.³⁰¹

8.3. Vaalitulokset ja sen merkitys

Vaalit pidettiin sitten 1.-2.10. Ääntenlaskun hitaudesta johtuen lopullinen vaalitulokset saatiin vasta 10.10. Vaalilaskennan edistymistä seurattiin kiinnostuneina kaikkialla. Presidentti Relander pelkäsi ennen vaaleja, ettei lapuanliike jaksaisi pysyä rauhallisena, mikäli porvarillinen määräänemmistö jäisi savuttamatta. “Päin vastoin saattaa hyvinkin helposti sattua niin, että vaalien jälkeen, eritoten jos sosialistit saavat kolmanneksen tai enemmän, ’muiluamiset’ alkavat uudelleen, nyt eduskunnan sosialististen jäsenten pelottelemiseksi”, totesi Relander. Hänen mielestään valtiiovallan tulisi tämä estää.³⁰² Relanderin hermostuneisuus vain kasvoi ääntenlaskennan edistyessä, tästä ovat todisteena hänen päiväkirjamerkintänsä 4.-8.10. väliseltä ajalta. Kun tietyssä vaiheessa näytti siltä, ettei vaalitulokset olisi odotettu, niin hän päätti järjestää (6.10.) hallituksen ja lapualaisten välisen neuvottelutilaisuuden. Tilaisuus pidettiin pääministerin kotona ja siihen osallistuivat lapuanliikkeen puolelta Vihtori Kosola ja Herttua. Presidentti painotti rauhan säilyttämisen merkitystä ja

²⁹⁹Relander 1968, s.484-487 (15.-16.9.1930).

³⁰⁰Ssd. 15.9.1930.

³⁰¹Siltala 1985, s.172.

³⁰²Relander 1968, s.499 (29.9.1930).

hänen käsityksensä mukaan “tästä neuvottelusta oli sittenkin hyötyä isänmaan yhteiselle asialle”. 7.10. Relander kirjoitti: “Tänään olen melkein koko päivän istunut puhelimen ja vaalinumeroiden edessä - sitä mukaa kuin aika on kulunut, on jännitys kasvanut. Tätä kirjoittaessa näyttää siltä, että porvarit saavat 133-134 edustajaa ja vasemmisto 67-66. Niin rajalla sitä ollaan”. Vielä 8.10. presidentti oli kuin tulisilla hiilillä. Saapuneiden numeroiden perusteella oli selvinnyt, että porvarillisen määräenemmistön saaminen riippui vaalien tuloksesta Mikkelin läänissä. Relander seurasi laskennan edistymistä tarkasti ja oli päivän aikana useaan otteeseen puhelin yhteydessä läänin maaherran kanssa. Aamulla numerot olivat “huolestuttavat”. Iltapäivällä kello 2-3:n paikkeilla asema näytti “melkein toivottomalta”. Kello 5:n tienoissa “numerot osoittivat selvää voittoa vasemmistolle”. Mutta synkimmän epätoivon hetkellä tapahtui kuitenkin jotain, mitä Relander luonnehti suoranaiseksi ihmeeksi. “Tuli vielä uusi ulkolinja puhelu siinä 7-8:n tienoissa ja se oli Mikkelistä. Maaherra Pulkkinen ilmoitti, että sosialistit sittenkin menettivät yhden paikan Mikkelin läänissä. Tämä oli historiallinen hetki - en tahtonut uskoa korviani. Mutta totta se oli ... Tilanne oli pelastettu”.³⁰³

Porvarilliset puolueet saivat kuin saivatkin lopulta tavoitteeksi asetetut 134 paikkaa. Sosialidemokraatit sen sijaan saivat 66 paikkaa eli jäivät yhden paikan päähän tavoitteeseen väittämästään määrävähemmistöstä. Äänestysprosentti nousi edellisten vaalien 55,6 %:sta peräti 65,9 prosenttiin. Hyväksytyjen äänien määrissä se merkitsi 951270/1130028, eli äänen lisäys oli yhteensä 178758. Porvarilliset puolueet saivat kaikkiaan 171514 lisäääntä, joista kokoomus sai n. 66000, maalaisliitto 60000, edistys 12500, SPP 11000 ja RKP 4500. Sosialidemokraattien äänimäärää kasvoi 125772. Äännet tulivat ilmeisesti enimmäkseen entisiltä kommunisteilta, jotka kärsivät 116660 äänen menetyksen, mikä merkitsi 91%:tia heidän edellisten vaalien äänistä. Vasemmiston yhteinen tulos kasvoi siis vain 9112 äänellä. Vasemmiston yhteisäänimäärä oli 397530 (SDP 386026), eli vain vähän yli kolmannes (35,2%) kaikista hyväksytyistä äänistä. Tämä oli suhteellisesti alin äänimäärä mitä vasemmistolla oli siihen asti yleisen äänioikeuden aikana ollut. Vaaliliitot osoittautuivat siis näiden SVT:n lukujen valossa porvarillisten puolueiden kannalta onnistuneiksi.³⁰⁴

³⁰³Relander 1968, s.503-505 (4.-8.10.1930)

³⁰⁴SVT XXIX A vaalit n:o 15 1930, s.23-26.

Vaaliliitoista suurimman hyödyn keräsi kokoomus, jonka paikkamäärä lisääntyi peräti neljällätoista, kuten seuraavalla sivulla olevasta taulukosta n:o 4 käy ilmi. Edistyspuoluekin pärjäsikin varsin hyvin, ja puolueessa oltiin tyytyväisiä onnistuneeseen vaaliliittoutumiseen. Maalaisliitto sen sijaan koki itsensä petetyksi. Puolueen toimintakertomuksen toteaa: "Suhteellisesti runsaimman sadon (vaaleista) korjasi kokoomuspuolue, joka kansanliikkeen sivuilmiöitä 'ymmärtämällä' oli alunpitäen saanut yliotteen mainitun liikkeen johdossa ja käytti nyt tätä asemaansa vaalitaistelussa mitä häikäilemättömimmällä tavalla hyväkseen". Vaikka maalaisliiton äänimäärä kasvoi lähes 60000:lla, niin kuitenkin sen edustajamäärä väheni yhdellä. Tämä johtui siitä, että "maalaisliitto, asiaa tarkemmin harkitsematta, oli useissa vaalipiireissä yhtynyt ns. 'isänmaallisiin vaaliliittoihin', joista suurimman hyödyn korjasi kokoomuspuolue". Vaaliliitot olivat siis epäonnistuneet, kuten eduskuntaryhmän toimintakertomuksessa suoraan todettiin.³⁰⁵

Taulukko n:o 4: Vaaleihin osallistuneiden puoleiden paikat / äänimäärät prosenteissa

Vuodet	SDP	ML	KOK	RKP	ED	SPP	RV
1929	59 / 27,4	60 / 26,1	28 / 14,5	23 / 11,4	7 / 5,6	0 / 1,1	-
1930	66 / 34,2	59 / 27,3	42 / 18,1	20 / 10,0	11 / 5,8	1 / 1,8	1 / 0,8

Taulukkoon laitettu vertailun vuoksi myös edellisten vaalien vastaavat luvut. Niiden perusteella voi havaita miten eri puolueiden paikka ja äänimäärät ovat muuttuneet.

Ääntenlaskussa ilmenneet -todelliset tai kuvitellut- epäselvyydet herättivät sosialidemokraateissa epäilyksiä vaalivilpistä. Suomen Sosialidemokraatti oli ääntenlaskun ollessa vielä käynnissä esittänyt arvionsa, ettei porvaristo tulisi saavuttamaan 2/3 enemmistöä, vaan sosialidemokraatit saisivat yli 70 paikkaa.³⁰⁶ Ääntenlaskun päätyttyä sama lehti luonnehti lopullisia vaalituloksia yllättäviksi ja vihjasi niitä mahdollisesti muokatun. "Merkillinen sattuma oli, että päädyttiin juuri rajalukuihin 134/66".³⁰⁷ Lisäksi SDP:n puoluejohtajalle esitettiin, että se tiedustelisi kiertokirjeellä piiritoimikunnilta oliko vaaliväärennyksiä

³⁰⁵ Edist. p.toimik. toim.kert. 1930-1931, s.12; ML:n toim.kert. 1930, s.23; ML:n edkr:n toim.kert.1930-1931, s.3.

³⁰⁶ Ssd. 6.10.1930.

³⁰⁷ Ssd. 10.10.1930.

tapahtunut, koska eräillä paikkakunnilla oli kuulemma ilmoitettu äänestysprosentiksi täydet 100. Kyseistä kirjettä ei kuitenkaan katsottu aiheelliseksi lähettää.³⁰⁸ Muunkinlaisista vaaliepäselvyyksistä raportoitiin. Juuan Junnonlahden kylällä oli mm. yritetty ryöstää vaaliurna.³⁰⁹

Tosiasiassa sosialidemokraatit kuitenkin olivat ilmeisen tyytyväisiä kun eivät saavuttaneetkaan määrävähemmistöä. Soikkasen mukaan oltiin tyytyväisiä, ettei puolue joutunut “temppelein harjalle”. Se pystyi siis edelleen vakuuttamaan äänestäjilleen tulevana ehdottomasti äänestämään kommunistilakeja vastaan.³¹⁰ Tämä ilmenee heidän johtomiestensä yksityisesti käymistä keskusteluista. Sosialidemokraattien vastarinnan keulakuvaksi noussut Väinö Tanner esimerkiksi otti yhteyttä presidenttiin. Muistelmissaan hän ei tosin asiasta mitään mainitse, eikä sitä tee Jaakko Paavolainenkaan Tanner elämänkerrassaan. Kyseisestä keskustelusta käy kuitenkin ilmi, ettei Tannerkaan olisi välttämättä ajanut julkisesti tiukkaa linjaansa kommunistilakeihin nähden, mikäli vaalien tulos olisi ollut toinen. Relander kirjoitti (8.10.) Tannerin sanoneen sosialidemokraattien saavan 66 paikkaa, johon hän oli huomauttanut, että he saisivatkin 67.

“Tähän Tanner lisäsi: ’Jos niin käy, silloin se panee meidät tarkoin harkitsemaan esiintymistämme ja rajoittaa puhevapauttamme’. Panin merkille, että sillä taholla olisi mielellään tyydytty 66 paikkaan. Samoin olin huomaavani, ettei ole niinkään varmaa, että sosialistit sittenkään käyttävät koko voimaansa näitten lepäämään jääneitten lakien hylkäämiseen. Päinvastoin. Tanner pyysi saada tulla luokseni neuvottelemaan tilanteesta sen jälkeen kun vaalitulokset ovat tulleet varmasti tunnetuiksi”.

Seuraavana päivänä Relander sai lisää samansuuntaista informaatiota. Maalaisliiton kansanedustaja Sunila soitti ja ilmoitti olleensa yhteydessä sosialidemokraattien johtomiesten kanssa. Hän kertoi heidän olleen tyytyväisiä vaalien tulokseen ja eritoten siihen, etteivät olleet saaneet riittävää määrää kommunistilakeja vastaan. “He olivat ... luvanneet paljon valitsijoilleen ja nyt he ovat selvillä siitä, kuinka tavattoman suuriin vaikeuksiin tilanne olisi saattanut heidät asettaa, jos heidän olisi täytynyt täyttää mitä olivat luvanneet”, järkeili Relander.³¹¹

---

³⁰⁸SDP:n p.toimik. ptk. 8.10.1930.

³⁰⁹Ssd. 7.10.1930.

³¹⁰Soikkanen 1975, s.523.

³¹¹Relander 1968, s.507-509 (8.-9.10.1930).

9. Lepäämässä olleiden lakiesitysten hyväksyminen.

Vastavalittu eduskunta kokoontui 20.10. Ennen kommunistilakien esille ottamista käytiin keskustelu hallituksen eduskunnalle esittämästä luottamuslause tiedonannosta. Siinä hallitus teki selkoa siihen astisen myrskyisän valtakautensa tapahtumista ja suhteestaan lapuanliikkeeseen. Tiedonannon mukaan hallitus oli tehnyt kaikkensa kommunismin tukahduttamiseksi sekä rauhan säilyttämiseksi ja rauhanhäiritsijöitten rankaisemiseksi jne. Sosialidemokraatit olivat luonnollisesti eri mieltä hallituksen toimien tehokkuudesta rauhansäilyttämisen suhteen. Mieliä kuohutti tuossa vaiheessa erityisesti presidentti Ståhlbergin kyyditys ja sitä mm. Väinö Tanner käytti hyväkseen ruoskiessaan puheenvuorossaan hallitusta. Muutamat porvarillisetkin Ståhlbergin tapauksen kiihdyttämät edustajat arvostelivat voimakkaasti hallitusta. Siitä huolimatta hallituksen tiedonanto hyväksyttiin äänin 125-66.³¹²

Kommunistilait tulivat ensimmäisen kerran käsittelyyn 30.10. Tällöin eduskunnalle esiteltiin puhemiesneuvoston laatima luettelo lepäämässä olleista lakiesityksistä. Lepäämässä olleiden lakiehdotusten lisäksi hallitus esitti hyväksyttäväksi ns. Kivimäen linjasta jäljelle jäänyttä toista ehdotusta rikoslain 11-luvun 4. ja 6. §:n muuttamisesta. Mitään keskustelua ei tällä kertaa käyty, vaan ehdotukset lähetettiin suoraan perustuslakivaliokuntaan.³¹³

SDP:n puolueenuevosto kokoontui 2.11. tehtävänänsä päättää puolueen eduskuntaryhmän esiintymisestä tulevissa lakiäänestyksissä. Pohjana keskustelulle olivat puolueoimikunnan samana päivänä omassa kokouksessaan laatimat ”ponnet valtiollisesta tilanteesta ja eduskuntatyöstä”. Kommunistilakien osalta ohjeissa todettiin, että ryhmän tärkeimpänä tehtävänä oli kansanvallan puolustaminen sekä ”fashististen aineiden horjuttaman laillisen järjestyksen palauttaminen ja turvaaminen”. Ryhmän oli sen vuoksi ”vastustettava sellaisia lakiehdotuksia, jotka supistaisivat näitä työväenluokan oikeuksia ja niistä riippuvaa vaikutusvaltaa tai tekisivät sen oikeuksien käytön riippuvaksi hallinnollisesta mielivallasta tai antaisivat

---

³¹²Paavolainen 1984, s.206-210; Relander 1968, s.530 (24.10.); SDP:n edkr:n toim.kert.1930-1932, s.8; Virkkunen 1954, s.322-327.

³¹³1930 II Vp. ptk. s.161-162.

näennäisesti laillista tukea mielivallalle”. Ohjeiden sisältö oli siis käytännössä aika lailla sama kuin jo heinäkuussa.³¹⁴

Puolueneuvoston sisällä arviot lakiesitysten hylkäämisen tai hyväksymisen seuraamuksista vaihtelivat. Pelättiin lapuanliikkeen mahdollisia vastatoimia, kenties vallankaappauستا. Väinö Tanner oli lakien hylkäämistä kannattaneiden “henkinen johtaja”. Hän piti puheenvuoron, jossa kehotti ryhmään äänestämään - puolueoimikunnan ohjeiden mukaisesti ainakin tärkeimpiä lakiehdotuksia vastaan. Ryhmän taholta ei myöskään tulisi tehdä mitään välitysehdotuksia. Kantaansa Tanner perusteli: “... jos kaappauستا yritetään niin se tehdään näiden lakien hyväksymisestä huolimatta”. Kaappauksen mahdollisesti tapahtuessa Tannerin mukaan kuitenkin syntyisi laaja vastaliike ja kaappaajat eivät voisi olla pitkään vallassa. Hän halusi silti jättää mahdollisuuden kompromissiratkaisullekin. Sosialidemokraatit voisivat harkita asiaa uusien aloitteiden pohjalta, mikäli joku niitä tekisi ja hallituksen esitykset hylättäisiin.

Hyväksymistä kannattaneiden puolesta taas puhui J.W. Keto. Hän arvioi kaappauksen mahdollisuuden suureksi ja uskoi ettei Tannerin mainitsemaa voimakasta vastaliikettä tulisi syntyään. Lakien hylkääminen sen sijaan vain vahvistaisi lapuanliikettä. Siksi Kedon mielestä olisi toimittava niin, ettei lapuanliike saisi uusia aseita. Mikä tarkoitti ilmeisesti lakien hyväksymistä tai kompromissiehdotusta. Keto kuitenkin ilmoitti kannattavansa Tannerin linjaa kun näytti siltä, ettei SDP yksin voisi lakeja estää.

Useimmat muut puhujat kannattivat hylkäämisen puolesta äänestämistä. Mutta kuinka paljon mukana oli taktiikkaa? K.Harvala ilmaisi varmaan useimpien - puheenvuoroja käyttämättä jättäneidenkin - kannan. Hän näet totesi: ”Kun puolueellamme ei ole kolmatta osaa, niin tuntuu kannan määrääminen helpommalta. Jos olisimme varmat siitä, että vastaan äänestäminen merkitsisi suurempaa taantumusta ja työväenluokan toimintamahdollisuuksien supistumista, niin eivät puoluejärjestömmekään olisi niin halukkaita antamaan tässä suhteessa niin tiukkoja ohjeita”. Kuitenkin hänen mielestään oli äänestettävä vastaan, koska ei ollut takeita myöntymisen hyödyistä. Tai toisin sanoen ei ollut vaaraa hylkäämisestäkään, ei ainakaan yksin sosialidemokraattien äänillä.³¹⁵

---

³¹⁴SDP:n p.toimik. ptk. 2.11.1930.

³¹⁵SDP:n p.valt. ptk. 2.11.1930.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta antoi 3.11. mietintönsä sille lähetystä tasavallan suojelulaista. Ennen valiokunnan päätöstä sosialidemokraatit olivat kuitenkin -Tannerin edellä luonnostelemalla tavalla- kääntyneet edistyspuolueen (ilmeisesti T.M. Kivimäen) puoleen ja ehdottaneet muutoksia kommunistilakeihin. Edistyksessä oli kuitenkin torjuttu ehdotus ja todettu, että lait oli nyt hyväksyttävä sellaisenaan. Suunnitelmasta pääministerille kertonut Kivimäki ilmoitti myös ruotsalaisten puoleen käännetyyn samoissa tarkoituksissa ja von Born oli hänen tietojensa mukaan osoittanutkin kiinnostusta sosialidemokraattien ehdotukseen ja laatinut uuden eduskunta-aloitteen.³¹⁶

Valiokunta päätyi kannattamaan esityksen hyväksymistä muuttamattomana. Mutta päätös ei - kuten arvata saattaa- ollut yksimielinen. Sosialidemokraatit ja RKP:n Ernst Estlander esittivät pöytäkirjaan merkittäviksi vastalauseensa.

SDP:n esityksessä todettiin, että heinäkuussa sosialidemokraatit olivat olleet valmiita myötävaikuttamaan lain laatimiseen, mikäli perustuslaillisia oikeuksia ei olisi pahasti loukattu. Kyseisiä toiveita ei kuitenkaan lepäämään jätetyssä lakiehdotuksessa ollut silloin otettu huomioon. Sen vuoksi katsottiin ettei lakia voisi nytkään hyväksyä. Lakia ei myöskään tarvittaisi, koska sotatilalaki olisi riittävä vaarallisten liikkeiden tukahduttamiseen. Lisäksi epäiltiin jälleen lain puolueellista soveltamista. Näiden syiden vuoksi lakia esitettiin hylättäväksi.³¹⁷

Estlander puolestaan arveli, että - kesän ja syksyn tapahtumat huomioon ottaen - häirityn oikeustilan palauttamiseksi olisi tasavallan suojelulain säätämiseen ehkä sittenkin turvaututtava. Hän selvästikin toivoi sen käyttämistä lapuanliikettä vastaan. Kuitenkin kyseinen laki oli Estlanderin mielestä kaksiteräinen miekka, jonka hyöty tai vahingollisuus riippui siitä "millä voimalla ja kuinka itsenäisesti valtakunnan ylintä johtoa hoidetaan". Vaikka perustuslaillisten oikeuksien kumoamiset tulisivat heikentämään maan arvostusta niin silti Estlander ilmoitti olevansa lakiehdotuksen hyväksymisen kannalla, koska hallitus ei uskonut tavallisilla keinoilla selvittävän. Toisin sanoen Estlander ilmoitti vastalauseessaan

---

³¹⁶Relander 1968, s.540 (3.11.1930).

³¹⁷1930 II Vp. A I Prvm. n:o 1/I-vastalause.

olevansa periaatteessa lakia vastaan, mutta äänestävänsä pragmaattisista syistä johtuen silti sen puolesta.³¹⁸

Kommunistilakien läpimenoa kaikin keinoin edistämään pyrkinyt presidentti Relander oli 4.11. erityisen huolissaan RKP:n edustajien von Bornin ja Estlanderin häilyvästä asenteesta valtiopäiväjärjestyksen ja Suomen vaalilain muuttamista kohtaan. Nämä olivat perustuslakivaliokunnassa äänestäneet kyseisiä lakeja vastaan ja se oli saanut Relanderin ottamaan yhteyttä puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtajaan Furuhjelmiin ja valittamaan sitä, että “tällaisena vaikeana aikana on henkilöitä, jotka katsovat olevansa oikeutetut leikkimään tulella”. Furuhjelmistä presidentti totesi: ”Mies on kaiken lisäksi jänishousu”, tämä kun ei halunnut asiasta mitään kommentoida. Estlander oli puolestaan sanonut pääministerille. “Valiokunnassa käsittelemme asiaa juridisena, mutta täysi-istunnossa poliittisena”. Tähän Relander parahti: ”Kyllä siinäkin on korkeampaa politiikkaa”. Ja kun vihdoin Huvudstadsbladetin päätoimittaja Amos Anderssonkaan ei halunnut Relanderin pyynnöstä huolimatta asiaa lehdessään käsitellä, niin kommentti oli jyrkkä: ”Tällaisia raukkoja ollaan, nähdään kuinka vaikea tilanne on, mutta sittenkin salataan ruotsalaisten menettely heidän valitsijoiltaan”. Seuraavana päivänä Relander sai rauhoittavan tiedon, joka osoitti hänen painostuksensa tuottaneen ainakin jonkin verran tulosta. Furuhjelm näet tiedotti, että ainakin von Born oli muuttanut kantansa lakien suhteen. Estlanderin kanta tosin ei ollut selvinnyt.³¹⁹

Perustuslakivaliokunta antoi 5.11. mietintönsä valtiopäiväjärjestyksen 7. §:n ja Suomen vaalilain muuttamisesta. Valiokunta ilmoitti pitävänsä erittäin tärkeänä “oikeus- ja yhteiskuntajärjestykselle vihamielisten ja sen väkivaltaiseksi kumoamiseksi toimivien henkilöiden pääsyn estämistä eduskuntaan”. Se päätti puoltaa ehdotusta muuttamattomana. Tällä kertaa vastalauseita kirjattiin kolme kappaletta. Ne tekivät RKP:n Ernstit von Born ja Estlander sekä SDP:n ryhmä.

Ernst von Born oli todellakin muuttanut asennettaan lakeja kohtaan suopeammaksi, kuten Furuhjelm oli presidentille arvellut. von Born oli tehnyt oman lakialoitteen ja valitti vastalauseessaan sitä ettei hänen tekemänsä parannusaloite tullut käsiteltäväksi esillä olevan

---

³¹⁸1930 II Vp. A I Prvm. n:o 1/II-vastalause.

³¹⁹Relander 1968, s.544-545 (4.-5.11.1930).

asian rinnalla.³²⁰ Kuitenkaan hän ei halunnut ajaa pitemmälle vastustustaan, joka ei kohdistunut lainsäädännön tarkoitusperiin, vaan sen saamaan muotoon. Hallituksen esittämät lait olivat von Bornin mukaan alentavia ja niitä eivät olleet määränneet oikeudelliset näkökohdat, vaan puhtaasti poliittiset perusteet. Sen vuoksi hän ehdotti valiokuntamietinnön muuttamista niin, että siitä kävisi ilmi ettei valiokunta haluaisi hyväksyä lakeja niiden oikeudellisten puutteiden vuoksi, mutta hyväksyy ne kuitenkin poliittisesti välttämättöminä. Kuitenkin hän ilmoitti taipuneensa äänestämään valiokunnan enemmistön mukana hyväksymisen puolesta.³²¹ Ilmeisesti Furuhjelm oli presidentin kovistelun jälkeen häntä taivutellut.

Ernst Estlanderin ja SDP:n vastalauseet olivat hyvin samankaltaiset niin perusteluiltaan, kuin johtopäätöksiltäänkin. Estlander kiukkusi vanhojen Kivimäen ehdotusten puolesta. Kivimäen ehdotukset olivat Estlanderin mielestä oikeudellisesti vähemmän arveluttavat kuin hallituksen esitykset. Hallituksen ehdotusten hyväksymiselle sen sijaan ei ollut olemassa enää mitään perusteluja, koska kommunistinen puolue oli jo vaalien kautta poistettu eduskunnasta. Siksi Estlander ei puoltanut valiokunnan kantaa ehdotusten hyväksymisestä. Myös SDP:n ryhmän vastalauseessa muisteltiin Kivimäen ehdotusten paremmuutta ja muistutettiin lepäämässä olevien ehdotusten jättävän tilan mielivallalle ja voivan riistää vaalikelpoisuuden syyttömiltäkin. Perustelut olivat periaatteessa melkein samat kuin heinäkuussakin ja noudattivat tarkoin puoluevaltuuston hyväksymiä toimintaohjeita.³²²

Vaikka sosialidemokraattien esiintyminen saattoi ulospäin näyttää vakaalta ja harkitulta, niin puolueen johdon keskuudessa vallitsi lähes kriisitunnelma. Tilanne oli sosialidemokraattien kannalta vaikeutunut, koska RKP:ssa oli ilmennyt vastustusta kommunistilakeja kohtaan. Pelättiin mitä tapahtuisi, jos joku ruotsalainen äänestäisikin eduskunnassa kommunistilakeja vastaan ja ne tulisivat hylätyiksi.

---

³²⁰ von Bornin lakialoite n:o 1 valtiopäiväjärjestyksen 6. ja 13.§:n muuttamisesta esiteltiin eduskunnassa vasta 7.11. ja lähetettiin perustuslakivaliokuntaan. 1930 II Vp. ptk. s.193.

³²¹ 1930 II Vp. A I Prvm. n:o 4/I-vastalause.

³²² 1930 II Vp. A I Prvm. n:o 4/II-III-vastalause.

SDP:n puoluetoimikunta kokoontui näissä merkeissä 9.11. päättämään eduskuntaryhmän suhtautumisesta 11.11. lopulliseen käsittelyyn tuleviin kommunistilakeihin. Kaikki paikalla olleet kahdeksan puoluetoimikunnan jäsentä tuntuivat olevan nyt valmiita harkitsemaan erilaisia kompromisseja kommunistilakiasian hoitamiseksi. Erimielisyyksiä syntyi keinoista. SDP:n historian kirjoittanut Hannu Soikkanen on kuitenkin tulkinnut tämän kokouksen pöytäkirjoja hieman epätarkasti ja kirjoittaa:

”Puoluetoimikunta joutui asiassa äänestämään ja päätyi äänin 6-2 vastustamaan lakeja. Enemmistön muodostivat Tanner, Keto, Harvala, Wiik, Åhlström ja Pekkala. Vähemmistö olisi etsinyt kompromissia ns. Kivimäen linjasta ja olisi siltä pohjalta hyväksynyt lait. Vähemmistön muodostivat Sventorzetski ja Paasivuori. Vaikka Keto, Harvala ja Pekkala äänestivät enemmistön mukana, niin myös he pelkäsivät hylkäämisen seuraamuksia ja toivoivat kompromissia siinä tapauksessa, että lait hyväksyttäisiin”.³²³

Tosiasiassa kaikki paikalla olijat -Tanner, Wiik ja Åhlström mukaan luettuina- etsiskelivät erilaisia kompromissiratkaisuja. Tanner kertoi kyllä avauspuheenvuorossaan vastustavansa lakien hyväksymistä, mutta jatkoi: ”Jos jonkinlainen kompromissiehdotus tultaisiin tekemään, niin asiaa voitaisiin uudelleen harkita”. Lisäksi hän ilmoitti esittäneensä - puoluesihteerin Wiikin toivomuksesta- pääministerille ”sellaisen mahdollisuuden harkitsemista, että yksi näistä laeista hyväksyttäisiin ja muut hylättäisiin”. Pääministerin vastaus oli ollut kielteinen. Åhlström taas oli sitä mieltä, että: ”Mikäli esitys valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta tulee hylätyksi, niin tulisi asia todennäköisesti esille uudestaan edustaja von Bornin aloitteen perusteella ja ryhmän taholta voitaisiin ilmoittaa, että tällaisessa tapauksessa ei ryhmä tulisi asettamaan esteitä asian kiireelliseksi julistamiselle”. Keto ehdotti, että kompromissiin pääsemiseksi voitaisiin hyväksyä jompikumpi, joko tasavallan suojelulaki tai valtiopäiväjärjestyksen muutos. Hänen mielestään tilanne näytti nyt sen verran vakavalta, että jos lait tulisivat hylätyiksi, niin saattaisi ”syntyä liikehtimistä, joka voi johtaa ehkä pitkäikäiseenkin diktatuuriin”. Sventorzetskillä oli myöskin kaappauspelkoja. Mikäli lait hylättäisiin, niin seurauksena olisi hänen mukaansa hallituksen kaatuminen. Parlamentaarisen hallituksen muodostaminen saattaisi epäonnistua ja seurauksena voisi olla pitkäikäinen diktatuuri. Sventorzetskin mielestä tapahtuisikin ”kohtalokas virhe” mikäli lait hylättäisiin. Hän ilmoitti lisäksi kuulleensa, että ”jotkut lapualaishenkiset edustajat provokatoorisessa tarkoituksessa tulisivat ehkä jäämään pois äänestyksistä”. Sen vuoksi hän halusi ”tällaisen tapauksen varalta pidättää itselleen oikeuden jäädä myös äänestyksistä pois”. Tanner ja Keto

---

³²³Soikkanen 1975, s.524.

kuitenkin vastustivat voimakkaasti ja uhkasivat mahdollisia poisjääjiä ryhmästä erottamisella.

Tämän asian pohjalta sitten sukeutui se äänestys, jota edellä olevassa Soikkasen tutkimuksen katkelmassa käsitellään. Tannerin ehdotuksessa ryhmää kehoitettiin äänestämään hallituksen lakiesityksiä vastaan sekä “kaikkia ryhmän jäseniä noudattamaan ryhmän päätöstä”. Sventorzetski taas olisi halunnut, että “ryhmän jäsenille annettaisiin vapaat kädet menetellä asiassa parhaan harkintansa mukaan ja kukin saisi menettelystään vastata valitsijoilleen”. Tannerin ehdotus voitti 6-2. Toisessa päätöksessään puolueoimikunta kuitenkin jätti takaportin auki mahdolliselle kompromissille. Mutta kenelle kompromissi halusta piti ilmoittaa? Puolueoimikunta päätti äänin 5-3 ilmoittavansa hallitukselle, maalaisliiton ja edistyspuolueen ryhmille sekä edustaja Furuhjelmille, että “jos ehdotus valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta tulee eduskunnassa hylätyksi, niin puolueemme taholta ei tulla asettamaan esteitä sellaisen uuden aloitteen kiireelliselle käsittelemiselle, joka pohjautuu ns. Kivimäen linjalle”. Tällä kannalla olivat Keto, Wiik, Pekkala, Sventorzetski ja Paasivuori. Vähemmistöön jääneiden Tannerin, Harvalan ja Åhlströmin mielestä kyseinen ilmoitus olisi tullut tehdä vain hallitukselle.³²⁴ He eivät siis pöytäkirjan mukaan varsinaisesti vastustaneet kompromissiajatuksia, minkä käsityksen Soikkasen tekstistä voi saada.

Lakiesitysten kolmas ja lopullinen käsittely oli määrä pitää 11.11. Tilanne oli jännittynyt ja siksi presidentti ja pääministeri kehittivät salaisen suunnitelman jonka mukaan he toimisivat, mikäli kommunistilait tulisivat hylätyiksi. Suunnitelman mukaan pääministeri jättäisi eroanomuksensa, jonka jälkeen presidentti pyytäisi tätä peruuttamaan eronpyyntönsä ja pääministeri luonnollisesti suostuisi tähän, huomauttaen ettei maa voi olla ilman hallitusta.³²⁵

Suunnitelmaa ei kuitenkaan tarvinnut panna täytäntöön, sillä eduskunta hyväksyi lait niukimmilla mahdollisilla äänimäärillä. Ennen äänestyksiä käytiin läpi tavanomaiset puherituaalit, jotka eivät sisältäneet juurikaan uusia ajatuksia minkään osapuolen taholta.

³²⁴SDP:n p.toimik. ptk. 9.11.1930.

³²⁵Relander 1968, s.546-547 (10.11.1930).

Porvarilliset eduskuntaryhmät ilmoittavat omissa puheenvuoroissaan kannattavansa lakien hyväksymistä. Perustelut olivat tuttuja. Niiden mukaan lakeja tarvittiin, koska kommunismi oli nyt hävitettävä lopullisesti ja kommunististen edustajien paluu eduskuntaan piti estää. Tämän tarkoituksen saavuttamisen rinnalla kommunistilait olisivat vain pieni paha. Sosialidemokraattien lakeihin kohdistamia epäilyksiä torjuttiin toteamalla ne aiheettomiksi ja katsottiin ettei vähemmistöllä ollut oikeutta sabotoida enemmistön tahtoa. Tällaisia kommentteja esiintyi lähinnä kokoomuksen ja maalaisliiton edustajien ja eräiden ruotsalaisten puheissa. Edistyksen, RKP:n ja pienviljelijöiden edustajat ilmoittivat ilman suurempaa dramatiikkaa taipuneensa puhtaasti käytännöllisistä syistä tukemaan hallituksen linjaa.³²⁶

Poikkeuksen porvarillisten puhujien joukossa tekivät kolme RKP:n edustajaa, jotka kritisoivat voimakkaasti lakiesityksiä valtiopäiväjärjestyksen ja suomen vaalilain muutoksista. Vaikka ryhmän puheenjohtaja Furuhjelm ilmoitti ryhmän äänestävän kokonaisuudessaan lakiehdotuksen hyväksymiseksi, niin silti Estlander, Sergelius ja von Born arvostelivat lakiesitysten oikeusopillisia puutteita. Lisäksi he valittivat eduskuntaan kohdistunutta ulkoparlamentaarisista painostuksista ja sitä, että hallitus oli tehnyt asiasta luottamusksymyksen. Pääministeri näet oli kiristänyt edustajia uhkaamalla hallituksen eroavan, mikäli lakiesityksiä ei hyväksyttäisi.³²⁷

Sosialidemokraattien puheet noudattivat heidän puolueitoimikuntansa hyväksymää linjaa. Väinö Tanner ilmoitti kannattavansa edustaja Aaltosen tekemää ehdotusta tasavallan suojelulain hylkäämiseksi. Tanneri ilmoitti pitävänsä lakia tarpeettomana koska - vastoin sosialidemokraattien mieltä aikaansaatu- sotatilalakikin oli jo (7.11.) hyväksytty. Suojelulaki oli Tannerin mielestä myös vaarallinen, sillä se antaisi hallitukselle aivan liian pitkälle menevät valtuudet puuttua perustuslaillisiin oikeuksiin. Hän viittasi myös poikkeukselliseen tilanteeseen ja uskoi, että kaikki kommunistilait tulisivat hylätyiksi, jos "eduskunta olisi vapaa", eli tietyt porvarilliset edustajat olisivat voineet äänestää oman mielensä mukaan. Tanner ilmoitti toivovansa, että "edes joku porvarillinen edustaja tulisi auttamaan meitä". Tällä kohdalla kuului keskustasta välihuuto: "Ette toivo". Ja kun Tanner jatkoi vakuuttaen ettei SDP ollut antanut pelottelun itseensä vaikuttaa, niin samasta paikasta kajahti: "Ei ole

---

³²⁶1930 II Vp. ptk. s.224-227, 229-231, 233-234, 236-238.

³²⁷1930 II Vp. ptk. s.230 Estlander/Furuhjelm; s.230-231 Sergelius; s.233-234 von Born.

totta”. (Välihuutaja tuntui olevan hyvin perillä SDP:n mielialoista.) Lopuksi hän ilmoitti puolueoimikunnan kannan mukaisella tavalla - sosialidemokraattien kompromissi halusta todeten, että jos “... nämä lait tulevat hylätyiksi, me olemme edelleen valmiit etsimään ... ratkaisua näihin kumpaankin lakiehdotukseen nähden, jonka pitäisi voida tyydyttää porvarillisia ryhmiä eikä silti loukkaisi meidän tärkeinä pitämiämme periaatteita siinä määrin kuin nyt esillä olevat lakiehdotukset tekevät”. Mikäli tältä pohjalta päästäisiin johonkin ehdotukseen niin “ei ainakaan meidän tahollamme ole estettä siihen, että sillä tavalla syntyneet lakiehdotukset voitaisiin käsitellä kiireellisinä jo näillä valtiopäivillä”, vakuutti Tanner.³²⁸

Valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilain käsittelyssä SDP:n puheenvuoron piti Väinö Voionmaa. Hän ehdotti - Aino Lehtokosken tukemana - lakiesitysten hylkäämistä. Voionmaan epäili lakien tulevan kohdistumaan -erityisesti kunnallisella tasolla- sosialidemokraattisia ehdokkaita ja valitsijoita vastaan. Tämän perusteeksi hän viittasi eduskuntavaaleissa ilmenneisiin häiriöihin ja ihmetteli myös miksi lakeja vieläkin haluttiin ajaa väkisin läpi, vaikka “eduskunnassa ei ole enää kommunisteja ja isänmaallisilla puolueilla on enemmistö”. Mutta jos kommunistilakeja kuitenkin tarvittaisiin niin Kivimäen ehdotukset olisi tullut ottaa jälleen esiin. Voionmaa kommentoi myös vähemmistösäännöksiä, jotka joidenkin porvarillisten puhujien mielestä olivat vähemmistön diktatuuria ja enemmistön tahdon polkemista. Hänen mielestään kyse ei ollut tästä. Kritiikki kohdistui ennen muuta maalaisliittoa kohtaan, joka oli Voionmaan mielestä syyllistänyt SDP:ta ja käyttänyt poliittista uhkailua.³²⁹

T.M. Kivimäki torjui omassa puheenvuorossaan Voionmaan yhteistyötarjouksen ja ilmoitti edistyspuolueen ryhmän kannattavan lakiehdotusten hyväksymistä. Ehdotusten puutteiden puinti ei Kivimäen mielestä ollut enää hyödyllistä, sillä se tehtiin jo heinäkuussa. Hallituksen tukeminen vaikeassa sisäpoliittisessa tilanteessa edellytti Kivimäen mielestä nyt kuitenkin ehdotusten välitöntä hyväksymistä.³³⁰

---

³²⁸1930 II Vp. ptk. s.228-229.

³²⁹1930 II Vp. ptk. s.231-233 Voionmaa; 234-236 Lehtokoski.

³³⁰1930 II Vp. ptk. s.237-238.

Seuranneissa äänestyksissä tasavallan suojelulaki hyväksyttiin äänin 132-66 (poissa 1). Valtiopäiväjärjestyksen ja Suomen vaalilain, joista hallitus oli tehnyt luottamuslauseen, osalta numerot olivat vieläkin niukemmat. Valtiopäiväjärjestyksen muuttaminen hyväksyttiin äänin 133-66 ja vaalilain äänin 132-65 (poissa 2).³³¹

Ruotsalaisen vasemmiston Estlanderin äänestyskäyttäytymisestä oli ollut epäilyksiä viimeiseen asti, mutta hän kuitenkin taipui hallituskriisin uhan edessä, vaikka esim. Tanner oli -omien sanojensa mukaan- hieman odotellut Estlanderin liittyvän äänestyksissä sosialidemokraatteihin. Tilanne oli muutenkin ollut erittäin jännittävä ja kotona 38 asteen kuumeessa maannut maalaisliiton Sunilakin oli täytynyt presidentin toimesta rekrytoida mukaan äänestyksiin. Ilmeisesti hän kuitenkin osallistui vain valtiopäiväjärjestys- ja vaalilakiäänestyksiin. Soikkasen mukaan jälkimmäisestä äänestyksestä oli joku sosialidemokraateista jäänyt pois ja helpotus heidän keskuudessaan oli suuri kun lait tulivat hyväksytyiksi. Toinen poissaolo selittyy ehkä siten, että edistyspuolueen Bruno Sarlinin lamppu ei Väinö Tannerin kertoman mukaan syttynyt.³³²

Jännityksen laukeaminen näkyi huojentuneina kommentteina presidentti Relanderin muistiinpanoissa. Hän oli seurannut äänestyksiä olemalla jatkuvassa puhelinyhteydessä eduskuntaan. "Kun sitten viimein tuli tieto, joka kertoi kaikkien lakien tulleen hyväksytyiksi, oli kuin raskas taakka olisi pudonnut hartioilta. Edellytykset asian rauhalliselle kehitykselle oli luotu", kirjoitti Relander.³³³

Vaikka edellytykset asioiden rauhalliselle kehitykselle olikin kenties luotu, niin asiat eivät kuitenkaan kehittyneet aivan rauhallisesti ja tasavallan suojelulakia tarvittiin vain reilun vuoden kuluttua. Sitä ei kuitenkaan käytetty kommunisteja, vaan lapualaisia vastaan Mäntsälän kapinan aikana. Kun lakia sitten esitettiin Kivimäen hallituksen aikana 1935 uudelleen säädettäväksi niin sitä vastustivat kiivaimmin IKL ja sosialidemokraatit. Omiksi

---

³³¹1930 II Vp. ptk. s.229 ja 239.

³³²Paavolainen 1984,s.213; Relander 1968,s.547(11.11.1930); Soikkanen 1975, s.525; Tanner 1966, s.127.

³³³Relander 1968, s.548-549 (11.11.1930).

luullut koirat olivat siis purreet Suomen oikeistoliikehdintää ja nyt he vuorostaan puhuivat tasavallan suojelulain mahdollistamasta mielivallasta.³³⁴

10. Yhteenveto

Kommunistilakien säätämispöytäkirjoissa oli mukana monia sellaisia elementtejä, joita ei normaalisti juurikaan ole Suomessa havaittu. Lait liittyivät niin kiinteästi toisiinsa, että tällainen erottelu, kun tässä työssä on tehty, on hieman keinotekoinen, mutta puolustaa varmasti paikkaansa rajauksellisista syistä johtuen. Suurta osaa lainsäädäntöprosessissa näytteli lapuanliikkeen harjoittama ulkoparlamentaarinen painostus. Ilman sitä olisivat esitykset tasavallan suojelulain ja valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien muuttamiseksi hyvin todennäköisesti jääneet tekemättä. Kommunistinen näkyvä toiminta oli kyllä tehostunut, mutta tuskin juuri kukaan uskoi heidän pystyvän mitenkään vakavammin uhkaamaan järjestystä.

Vuoden 1929 lopulla alkanut kommunismin vastainen kansanliike pyrki ensin päämääriinsä rauhanomaista tietä. Lähetystöjen ja julkilausumien avulla yritettiin suostutella eduskunta hyväksymään kommunismin vastaisia lakeja. Näitä olivat yhdistys- ja painovapauden kiristämistä tarkoittaneet lakiesitykset, joilla olisi vaikeutettu kommunistien rikollista toimintaa. Kun kuitenkin painovapaus- ja rikoslain muutokset, yhdessä varhaisemman sotatilalain kanssa eivät menneet maaliskuussa 1930 eduskunnassa läpi niin radikaaleimmat kommunismin vastustajat menettivät uskonsa parlamentaariseen päätöksen tekoon ja siirtyivät suoran toiminnan tielle. Tätä voi pitää ns. lapuanliikkeen varsinaisena alkuna.

Lapuanliike sai sitten kesäkuussa 1930 aloittamallaan väkivaltaisuuksilla ja uhkauksilla maan sellaiseen tilaan, että hallituksen oli pakko kutsua koolle ylimääräiset valtiopäivät käsittelemään uusia aikaisempaa pidemmälle meneviä lakiesityksiä. Lapuanliike pyrki myös painostamaan Kallion hallitusta eroamaan ja samalla eduskuntaa niin, että se olisi hyväksynyt perustuslain mukaista käsittelyä edellyttäneet lakiesitykset kiireellisenä. Talonpoikaismarssi 7.7. oli yksi keino tähän. Jo ennen sitä oli perustuslakivaliokunnan kokouksesta 5.7. kyyditetty kaksi kommunisti jäsentä. Kuitenkaan em. pelottelu ei saanut ratkaise-

---

³³⁴Jääskeläinen 1973, s.345.

vassa asemassa olevaa SDP:n ryhmää äänestämään tasavallan suojelulain ja valtiopäiväjärjestyksen ja vaalilakien kiireelliseksi julistamisen puolesta. Sosialidemokraatit olisivat kyllä olleet ilmeisesti valmiit hyväksymään voimassa oloajaltaan rajoitetun tasavallan suojelulain siinä tapauksessa, että eduskuntaryhmien neuvottelujen tuloksena syntynyt ns. Kivimäen linjan mukainen esitys valtiopäiväjärjestyksen muutoksesta olisi hyväksytty. Se ei kuitenkaan sopinut Svinhufvudin johtamalle hallitukselle, joka pitäytyi edellisen hallituksen antamissa esityksissä. Seurauksena oli sitten uudet vaalit, kun presidentti Relander hajotti eduskunnan.

Vaalien kautta pyrittiin siihen, että eduskuntaan tulisi 2/3-osan porvarillinen enemmistö, joka pystyisi siten hyväksymään lepäämään jääneet lakiesitykset. Tarkoituksen saavuttamiseksi pyrittiin lapuanliikkeen ja muun oikeiston taholta aikaansaamaan mahdollisimman laajaa porvarillista vaaliyhteistyötä. Porvarillisten vaaliliittojen avulla onnistuttiinkin saavuttamaan tavoitteeksi asetettu 2/3 osan enemmistö. Vaalit eivät kuitenkaan olleet täysin normaalit. Kommunistien osanotto vaaleihin kiellettiin ja kommunisteiksi tai muuten "väärinäänestäjiksi" epäiltyjä saatettiin estää tai pelotella äänestämästä. Vastaavasti porvarillisiksi tiedettyjä äänestäjiä pyrittiin aktivoimaan jopa painostusta muistuttavilla tavoilla käyttämään äänioikeuttaan. Vaalien tuloksen johdosta lakiesitykset saatiin sitten lopulta hyväksytyä.

Kokoomuksen rooli lakien läpiviemisprosessissa oli merkittävä. Sen suhteet lapuanliikkeen olivat kiinteät ja se ilmeisesti pyrki myös käyttämään niitä hyväkseen. Puolueen taholta pyrittiin selvästi ohjailemaan lapuanliikkeen toimia sen omia tavoitteita hyödyttävään suuntaan. Tämä näkyy siinä, että monet kokoomuksen jo aikaisemmin huonolla menestyksellä ajamat kommunisminvastaiset toimet ilmestyivät lapuanliikkeen vaatimina julkisuuteen. Esimerkiksi erityisen suojelulain säätämisestä oli kokoomuksen eduskuntaryhmässä keskusteltu jo ennen kuin Vihtori Kosola oli siitä ensimmäisen kerran ehtinyt julkisuudessa mitään mainita. Lähellä on ajatus, että hänelle oli sellaisesta mahdollisuudesta vihjattu kenties juuri kokoomuspiirien taholta. Mahdollisesti Uuden Suomen 30.11.1929 julkaisema kirjoitus oli vaikuttanut siihen suuntaan tai sitten lehden Lapuan ensimmäiseen kokoukseen lähettämä kirjeenvaihtaja K.N. Rantakari oli ajatuksen Kosolalle tai jollekin muulle toiminnassa mukana olleelle maininnut. Mutta mikäli ajatus olisi alunperin ollut lähtöisin lapualaisten joukosta, niin ainakin kokoomuksen taholta siihen ensimmäisenä puolueena tartuttiin.

Muiden porvarillisten puolueiden suhtautuminen kommunistilakeihin oli ristiriitaisempaa. Laillisuutta arvostaneessa edistyspuolueessa oli paljon vastustusta hallituksen lakiesityksien suhteen ja heidän taholtaan pyrittiin saamaan aikaan kompromissiratkaisua asiassa. Ruotsalaisessa kansanpuolueessa sen eduskuntaryhmän ja johtoportaan enemmistö suhtautui kielteisesti hallituksen edistykseen. Ruotsinkielisen väestön keskuudessa oli kuitenkin paljon lapualaisuuden kannatusta, joten puoluejohdon oli luovittava taitavasti kannattajakuntansa vaatimusten ja omien näkemystensä välillä. Maalaisliiton keskuudessa oli myös paljon kannatusta lapuanliikkeelle. Toisaalta liikkeen hyökkäykset maalaisliittolaisjohtoista Kyösti Kallion hallitusta kohtaan viilensivät puolueen tiettyjen piirien suhtautumista lapuanliikettä kohtaan. Kaiken kaikkiaan voisi sanoa, että kokoomusta lukuunottamatta, muut porvarilliset puolueet olivat sisäisesti hajallaan ja suhtautuivat lakiesityksiin kuten välttämättömään pahaan.

Sosialidemokraatit joutuivat kommunistilakiasian aikana tiukkaan paikkaan. He halusivat myös työväenliikkeen johtoasemasta kilpailevien kommunistien häviötä, mutta tätä ei kuitenkaan olisi saanut sanoa liian selvästi ääneen, etteivät radikaaleimmat äänestäjät olisi hylänneet puoluetta. Toisaalta heitä huolestutti se, että kommunismin hävittäminen vahvistaisi porvarillisia puolueita ja että kommunisminvastaisia lakiesityksiä mahdollisesti käytettäisiinkin sen jälkeen heitä itseään vastaan. Loppujen lopuksi sosialidemokraatit taisivat sittenkin olla kohtalaisen tyytyväisiä kommunistilakeihin, vaikka ilmoittivatkin loppuun saakka niitä vastustaneensa.

LÄHDELUETTELO

1. ARKISTOLÄHTEET

Eduskunnan Arkisto

- Perustuslakivaliokunnan pöytäkirjat 3.-12.7.1930.
- Valtioneuvoston pöytäkirjat 1930. (MF Jyväskylän yliopisto)

Kansallisarkisto

Kansallisen edistyspuolueen arkisto:

- Eduskuntaryhmän, puoluetoimikunnan ja puoluevaltuuston pöytäkirjat 1929-1930.

Keskustan ja Maaseudun Arkisto

- Maalaisliiton eduskuntaryhmän pöytäkirjat 1929-1930.

Porvarillisen Työn Arkisto

- Kokoomuksen eduskuntaryhmän ja valtuuskunnan pöytäkirjat 1929-1930.

Svenska centralarkivet

- Ruotsalaisen kansanpuolueen eduskuntaryhmän ja puoluehallituksen pöytäkirjat 1929-1930.

Työväen Arkisto

- Sosialidemokraattisen puolueen eduskuntaryhmän, puolueeneuvoston ja puoluevaltuuston pöytäkirjat 1929-1930.

2. VIRALLISJULKAISUT

Suomen virallinen tilasto XXIX, n:o 11-15. Eduskuntavaalit 1923-30. Helsinki 1924-1931.

Valtiopäivien pöytäkirjat 1928. liitteet I-XI. Helsinki 1929.

Valtiopäivien pöytäkirjat 1929-1930. Helsinki 1930-1931.

Valtiopäivien pöytäkirjat 1930. liitteet I-XIII. Helsinki 1931.

Valtiopäivien asiakirjat 1929-1930. Helsinki 1930-1931.

3. SANOMALEHDET

- Helsingin Sanomat (HS) 1929-1930
- Hufvudstadsbladet (Hbl.) 1930
- Liitto 1930
- Suomenmaa 1930
- Suomen Sosialidemokraatti (Ssd.) 1929-1930
- Työväenjärjestöjen Tiedonantaja (TT.) 1930
- Uusi Suomi (US) 1929-1930

4. ARTIKKELIT JA KIRJALLISUUS

Björne 1977, Björne, Lars: "...syihin ja lakiin eikä mielivaltaan...". Tutkimus Turun hovioikeuden poliittisista oikeudenkäynneistä 1918-1939. Vammala 1977.

Hakalehto 1964, Hakalehto, Ilkka: Kommunistinen liike. Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919-1939. Historian Aitta XVI. Toim. Päiviö Tommila. Porvoo 1964.

Heikkilä 1992, Heikkilä, Hannu: Suomalainen talouspoliitikko. Luku Tuomo Polvisen teoksesta J.K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö 1918-1939. Juva 1992.

Hietaniemi 1992, Hietaniemi, Tuija: Lain vartiassa. Poliisi Suomen politiikassa 1917-1948. Historiallisia tutkimuksia 166. Helsinki 1992.

Hokkanen 1986, Hokkanen, Kari: Kyösti Kallio 2. 1930-1940. Juva 1986.

Hyvämäki 1964, Hyvämäki, Lauri: Kommunisminvastaisen lainsäädännön synty ja Lapuanliike. Kaksi vuosikymmentä Suomen sisäpolitiikkaa 1919-1939. Historian Aitta XVI. Toim. Päiviö Tommila. Porvoo 1964.

Hyvönen 1971, Hyvönen, Antti: SKP:n maanalaisuuden vuodet. Suomen työväenliikkeen historiaa 1920-1930-luvuilta. Kuopio 1971.

Ingman 1930, Ingman, Lauri : The Lapua anti-communist movement in Finland. Helsinki 1930.

Jutikkala 1977, Jutikkala, Eino: Ensimmäinen tasavalta 1919-1945. Suomen poliittinen historia 1809-1975. 2. osa 1905-1975. Porvoo 1977.

Juva 1961, Juva, Einar W.: P.E. Svinhufvud II. 1917-1944. Porvoo 1961.

Jääskeläinen 1973, Jääskeläinen, Mauno: Itsenäisyyden ajan eduskunta 1919-1939. Suomen kansanedustuslaitoksen historia VII. Helsinki 1973.

Jääskeläinen 1977, Jääskeläinen, Mauno: Demokratian kriisi. Valtioneuvoston historia 1917-1966. I. Helsinki 1977.

Kalela 1976, Kalela, Jorma: Right Wing Radicalism in Finland during the Interwar Period. Scandinavian Journal of History 1976.

Kansallinen Edistyspuolue. Puoluetoimikunnan toimintakertomus vuodelta 1.4.1930 - 31.3.1931.

Kertomus maalaisliiton toiminnasta vuodelta 1930. Helsinki 1931.

Kivimäki 1965, Kivimäki, T.M.: Suomalaisen poliitikon muistelmat. Porvoo 1965.

Kokko 1930, Kokko, Arvo: Lapuan laki I. Talonpoikaisliike Suomessa. Huopalahti 1930.

Kommunismmin vaara on torjuttava (kirj. Esko Riekk). Kansallisen Kokoomuspuolueen julkaisuja n:o 8. Helsinki 1929.

Koskiahho 1977, Koskiahho, Tapio: Vaaliliittoutuminen eduskuntavaaleissa. Tampere 1977.

Kosola 1935, Kosola, Vihtori: Viimeistä piirtoa myöten. Muistelmia elämäni varrelta. 2.p. Jyväskylä 1986.

Laati 1949, Laati, Iisakki: Itsenäisen Suomen rakennustyö. Suomen historian käsikirja II. Toim. Arvi Korhonen. 2.p. Porvoo 1964.

Lackman 1987, Lackman, Matti: The Finnish Secret Police and political intelligence: their methods and collaborators 1920s and 1930s. Scandinavian Journal of History 1987.

Lackman 1985, Lackman, Matti: Taistelu talonpojasta - Suomen Kommunistisen Puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaisliikkeisiin 1918-1939. Oulu 1985.

Lehtinen 1984, Lehtinen, Erkki: Lapuan historia II. Suomen sodasta pitäjäkauden loppuun. Vaasa 1984.

Leinonen 1960, Leinonen, Artturi: Vuosikymmenten valinkauhassa. Muistelmia III. Porvoo 1960.

Maalaisliiton eduskuntaryhmän kertomus v. 1930 heinäkuulta v. 1931 kevät-istuntokauden loppuun. Vaasa 1931.

Mylly 1989, Mylly, Juhani: Maalaisliitto-Keskustapuolueen historia II: Maalaisliitto 1918-1939. Hämeenlinna 1989.

Mäkelä 1976, Mäkelä, Jaakko: Oikeudenkäyttö Suomen politiikassa: Valtiorikosjutut 1918-1939. Poliitikka 1976.

Nygård 1982, Nygård, Toivo: Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä. Studia Historica Jyväskyläensia 25. Saarijärvi 1982.

Paavolainen 1984, Paavolainen, Jaakko: Väinö Tanner 3. Sillanrakentaja. Elämäkerta vuosilta 1924-1936. Helsinki 1984.

Pajuoja 1987, Pajuoja, Jussi: Suomalaisen väkivallan aallon huippu 1920- ja 1930-luvuilla. Oikeutta ja historiaa: Heikki ylikankaan 50-vuotisjuhlakirja. 1987.

Polvinen 1992, Polvinen, Tuomo: J.K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö 2 1918-1939. Juva 1992.

Raikkala 1964, Raikkala, Hannes: Suojeluskuntien historia III. Vaasa 1964.

Relander 1968, Relander, Lauri Kristian: Presidentin päiväkirja II. Lauri Kristian Relanderin muistiinpanot vuosilta 1928-1931. Julk. Eino Jutikkala. Tapiola 1968.

Rislakki 1982, Rislakki, Jukka: Erittäin salainen - vakoilu Suomessa. Vaasa 1982.

Schauman 1992, Schauman, Henrik: Lapporörelsen i Förgrunden. Från Lappo till Vinterkrieget. Svenska folkpartiet 1930-1939. III. Toim. Henrik Schauman & Patrik Lilius. Ekenäs 1992.

Siltala 1985, Siltala, Juha: Lapuanliike ja kyyditykset 1930. Keuruu 1985.

Soikkanen 1975, Soikkanen, Hannu: Kohti kansanvaltaa I. 1899-1937. Suomen Sosialidemokraattinen puolue 75 vuotta. Vaasa 1975.

Somersalo 1930, Somersalo, Aarne: Lapuan tie. Suomen suojelusliiton julkaisuja n:o 4. Helsinki 1930.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän toimintakertomus 1930-1932.

Suomen kansanedustajat 1907-1982. Toim. Veijo Pakkanen. Helsinki 1982.

Suomen työväenliikkeen historia. 2.p. Joensuu 1977.

Susitaival 1981, Susitaival, Paavo: Aktivistit ei hellitä. Tapahtumia, muistelmia, mielipiteitä 1917-1939. Koonnut Kauko Kare. Hämeenlinna 1981.

Talvela 1976, Talvela, Paavo: Sotilaan elämä. Muistelmat I. Toim. Vilho Tervasmäki ja Sampo Ahto. Jyväskylä 1976.

Tanner 1966, Tanner, Väinö: Kahden maailmansodan välissä - muistelmia 20- ja 30-luvuilta. Helsinki 1966.

Tarkiainen 1971, Tarkiainen, Tuttu: Suomen kansanedustuslaitoksen historia IX. Eduskunnan valitseminen 1907 - 1963. Helsinki 1971.

Virkkunen 1954, Virkkunen, Paavo: Itsenäisen Suomen alkuvuosikymmeniltä. Elettyä ja ajateltua. Helsinki 1954.

Vuorimaa 1967, Vuorimaa, Artturi: Kokenut kaikki tietää...Muistelmiani seitsämältä vuosikymmeneltä. Porvoo 1967.

LIITE

Tasavallan suojeulakiesityksen ensimmäiseen pykälään sisältyvät hallitusmuodon kohdat.

6-§:n 1. momentti: Jokainen suomalainen kansalainen olkoon lain mukaan turvattu hengen, kunnian, henkilökohtaisen vapauden ja omaisuuden puolesta.

7.§ : Suomen kansalaisella on oikeus oleskella omassa maassa, vapaasti täällä valita asuinpaikkansa ja kulkea paikkakunnasta toiseen, mikäli laissa ei ole toisin säädetty. Suomen kansalaisen oikeudesta lähteä maasta olkoon voimassa, mitä siitä on erikseen säädetty.

10.§ : Suomen kansalaisella on sananvapaus sekä oikeus kirjoituksen ja kuvallisen esityksen painosta julkaisemiseen kenenkään niitä ennakolta estämättä, niin myös oikeus edeltäpäin lupaa hankkimatta kokoutua keskustelemaan yleisistä asioista tai muussa luvallisessa tarkoituksessa sekä perustaa yhdistyksiä tarkoitusten toteuttamista varten, jotka eivät ole vastoin lakia tai hyviä tapoja. Säännöksiä näiden oikeuksien käyttämisestä annetaan lailla.

11.§ : Suomen kansalaisen kotirauha on loukkaamaton. Kotietsinnän edellytyksistä ja toimittamisesta säädetään lailla.

12.§ : Kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuus on loukkaamaton, mikäli siitä ei ole laissa poikkeusta säädetty.

13.§ : Älköön Suomen kansalaista tuomittako muussa oikeudessa kuin siinä, jonka alainen hän lain mukaan on.